

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

วัดงาม นามมงคล : นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคล ตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

Beauty Auspicious Temple: Innovotion of Tourist Management of Auspicious Temples on Universal Desing in Chiang Mai Province

ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง

The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Universal Desing in Upper North

รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน

โดย

พระนคร ปญฺญาวชิโร (ปรังฤทธิ์), ดร.

พระธีทัต ธีรภทฺโท (แจ้ใจ)

ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763047

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

วัดงาม นามมงคล : นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคล ตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

Beauty Auspicious Temple: Innovation of Tourist Management of Auspicious Temples on Universal Desing in Chiang Mai Province

ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง

The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Universal Desing in Upper North

รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน

โดย

พระนคร ปณฺฑาวชิโร (ปรังฤทธิ์), ดร.

พระธีทัต ธีรภทฺโท (แจ้ใจ)

ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763047

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub – Research Report 2

Beauty Auspicious Temple: Innovation of Tourist Management of Auspicious Temples on Universal Desing in Chiang Mai Province

Under Research Plan

The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Universal Desing in Upper North

By

Phra Nakorn Pragnrit

Phra Theethat jaejai

Mr. Patheeb Peuchthonnglang

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Lampang Buddhist College

B.E. 2563

Research Project Supported by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800763047

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคล ตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่
ผู้วิจัย : พระนคร ปญฺญาวชิโร (ปรังฤทธิ์), ดร., พระธีทัต ธีรภทฺโท (แจ้ใจ)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทีป พืชทองหลาง
ส่วนงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
: วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
ปีงบประมาณ : ๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติ สภาพการจัดการวัดแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ และนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสานวิธีทั้งการวิจัยเอกสาร สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการปฏิบัติการภาคสนาม พื้นที่วิจัย คือวัดนามมงคล ๑๐ แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓๑ รูป/คน ได้แก่ ตัวแทนพระสงฆ์ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ และแนวทางการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

๑. วัดนามมงคลทั้ง ๑๐ แห่งมีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถาน และพุทธศิลปกรรมที่งดงาม บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเดินทางสะดวก มีสิ่งให้บริการครบวงจร ส่วนวัดที่ตั้งอยู่นอกเมืองมีโบราณสถาน พุทธศาสนสถานที่สวยงาม และมีธรรมชาติร่มรื่น บรรยากาศที่เงียบสงบ

๒. วัดมีลักษณะสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกัน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์แตกต่างกันใน ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง ๔ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพราะตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางการให้บริการการท่องเที่ยวที่ครบวงจร ทั้งสถานที่พัก สถานที่รับประทานอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว การคมนาคม การดูแลสุขภาพ การสื่อสาร และบริการด้านอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวก ๒. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง จำนวน ๖ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงามเหมือนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง แต่มีธรรมชาติที่ชุ่มชื่นเขียวขจี ทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ วัดแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตชานเมืองบางวัดตั้งอยู่บนดอยหรือเชิงเขาที่มีพื้นที่ลาดชัน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร นอกจากจะมีบันไดเดินขึ้นตามปกติ แล้วยังบันไดเลื่อน หรือลิฟต์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ คนพิการ เด็ก ตลอดจนถึงผู้ที่ไม่สะดวกที่จะเดินขึ้นตามบันไดปกติ

๓. นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องนี้ ได้แก่ ๑) คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๒) ห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรี

มีครรภ์ ๓) “Application เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ” นวัตกรรมเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อวัด หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ นำไปปรับใช้เป็นแนวทางหรือเป็นแบบอย่างในการพัฒนาอารยสถาปัตย์ที่สำคัญและจำเป็นสำหรับให้บริการแก่ประชาชนตามความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่อย่างเป็นสากล นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปย่อมได้ประโยชน์จากการใช้บริการที่สะดวก ปลอดภัย เป็นธรรม และเท่าเทียมกัน

คำสำคัญ: นวัตกรรม, การจัดการแหล่งท่องเที่ยว, วัดนามมงคล, อารยสถาปัตย์

ปณฺณา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มจร

Name of research report : Beauty Auspicious Temple: Innovation of Tourist Management of Auspicious Temples on Universal Desing in Chiang Mai Province
Researcher : Phra Nakorn Pragnrit, Phra Theethat Jaejai
Asst. Prof. Dr. Prateep Peuchthonglang
The division of : Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
: Lampang College
Year : 2020
Research funding : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research aims to study the history status of management tourist attractions on the Universal Desing and to innovate tourist attractions in Chiang Mai Provinces. The research desings is the qualitative research having mixed with documentary research, interview, focus group and the field works. The researching areas of the 10 Auspicious Temples in Chiang Mai. The key informants are 31 persons composed of the representatives of Sangha, the Elders, the Disabled, the Local Leaders and the concerned Organizations. The research tools are as : questionnaires, the interview, the survey and the focus group discussion. This research is analyzed by by the content analysis, then written with descriptive report. Its results are found that:

1) The 10 Auspicious Temples in Chiang Mai are of the high potentiality in developing temples to be the site for Buddhist tourism namely, the Main Buddha Images, the Holy Jetiyas, the Ancient Places, and the Beautiful Buddhist Artes. Some of them located in the City and easy to visit and offered all accommodations. Even in the outskirt of the city located Temples, there are also the beautiful buildings, the natural environments, the Views and the peaceful atmospheres.

2) The different characteristics, locations and tourism contexts of those temples, are one of the factors causing the management of tourist attractions on the Friendly architecture in two different ways: 1). The 4 city area located temples are the places for tourist attraction of ancient sites and beautiful Buddhist arts. Many tourists, both Thai and foreigners, have come to visit continuously. The reasons are that those temples are located in the city, which are the center all tourist accommodations; both places to stay, dining places, the tourist attractions, the tourist data service units for information, travel, transportation, healthcare, communication and other services. 2) The 6 outskirt of city locates temples are also the tourist

attractions of ancient sites and beautiful Buddhist arts alike the city located temples. But those temples possess the green nature, beautiful scenery and quiet atmosphere. Some of the tourist attractions on the outskirts of the city are located on a hill or hill with steep slopes such as Wat Phra That Doi Suthep Voravihara. In addition the accommodations are not only the stairs to walk up normally, but also the escalator or elevators for providing services to tourists, the elderly, pregnant women, the disabled, children, as well as those who are inconvenient to walk up the normal stairs.

3. The output innovations from this research are as: 1) The hand book of setting the Universal Desing for the temples ; tourist attractions in Chiang Mai Province. 2) The Typical safety restrooms for the Disabled, the Elders and the Pregnant women. 3) The " Application of visiting to the Beauty Auspicious Temples in Chiang Mai, Safe and Gain merit." These innovations are the useful for temples and organizations having applied as a guideline or as a model in the development of Universal Desing which is important and necessary for providing services to people as appropriate to the context of each area. In addition, tourists and the people will benefit from the convenience, safety, fairness and equality of the services.

Keywords: Innovation, Tourist Management, Auspicious Temples, Universal Desing

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยโครงการย่อยที่ ๒ เรื่อง “วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปี ๒๕๖๓ โดยการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ขอขอบคุณพระเดชพระคุณ พระเทพวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ให้การอนุเคราะห์ สนับสนุน ส่งเสริม และให้คำแนะนำในการดำเนินการวิจัยด้วยดีเสมอมาจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

การวิจัยครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีอุปการคุณดังนี้ ๑. พระครูวิทิตศาสนาทร, ดร. (เกษม อุปสนฺโต) รองเจ้าคณะอำเภอเมือง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ๒. พระครูโสภณกวีวัฒน์ (ธนจรรย์ สุระมณี) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ๓. พระครูธีรสุตพจน์ (สง่า ธีรสำโร) เจ้าอาวาสวัดผาลาด ๔. พระครูธรรมธรชัยวิชิต (พระมหาชัยวิชิต ชยาภินนฺโท) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร ๕. พระครูสมุห์โกเมนทร์ คุณวีโร พระอาจารย์สอนนักธรรม วัดสวนดอกพระอารามหลวง ๖. พระครูสังฆพิชัย (จำนงค์ วรปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดเจดีย์เหลี่ยม ๗. พระมหาชลัน ภูริวฑฺโฒ เจ้าอาวาสวัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น ๘. พระสมบูรณ์ ฐิตธัมมโม ผู้ดูแลพระอุโบสถและวิหารในเขตพื้นที่โบราณสถานวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ๙. พระอาจารย์อินจันทร์ กนฺตจารี เจ้าอาวาสวัดช้างค้ำ ๑๐. นายจรัญ ปัญญา มัคนายกและลูกศิษย์ผู้ให้การอุปัฏฐากพระครูบาเทือง นาถสีโล เจ้าอาวาสวัดเด่นสะหรีศรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น) นอกจากนั้นยังได้รับความอนุเคราะห์ในการสนทนากลุ่มจากผู้นำชุมชนวัดชัยสถิตย์ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ จึงขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ที่ให้โอกาสแก่คณะผู้วิจัยได้นำเสนอโครงการวิจัยจนได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ แล้วส่งเสริมให้ศึกษาวิจัยอย่างเต็มที่จนแล้วเสร็จสมบูรณ์

ขออนุโมทนาขอบคุณกัลยาณมิตรคณะทำงานโครงการวิจัยโครงการย่อยที่ ๒ ทุกท่านที่ได้ทุ่มเทในการดำเนินการวิจัยร่วมกันอย่างเต็มที่จนสำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

คุณค่าของงานวิจัยฉบับนี้ ขอมอบเป็นวิทยาทานให้แก่วัดและแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตลอดจนถึงผู้สนใจในการนำไปใช้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวทุกกลุ่มให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเสมอภาคต่อไป

พระนคร ปญฺญาวชิโร (ปรังฤทธิ์), ดร.

๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๓

สารบัญ

เรื่อง.....หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....ค
กิตติกรรมประกาศ.....จ
สารบัญ.....ฉ
สารบัญภาพ.....ฌ
สารบัญตาราง.....ฎ
สารบัญแผนภูมิ.....ฎ
สารบัญแผนผัง.....ฐ

บทที่ ๑ บทนำ.....๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....๔
๑.๕ นิยามศัพทที่ใช้ในการวิจัย.....๖
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....๖
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....๗

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....๘
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการจัดการ.....๘
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....๑๓
๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา.....๑๙
๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสัปปายะ.....๒๒
๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกิจกรรม ๕ ส. ๒๖
๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอารยสถาปัตย์.....๒๘
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....๓๒

บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย.....๔๑

๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....๔๑

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....๔๒

๓.๓ การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล.....๔๓

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล.....๔๔

๓.๕ สรุปกระบวนการวิจัย.....๔๕

บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....๔๖

๔.๑ ประวัติและความสำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคล ในจังหวัดเชียงใหม่.....๔๗

๔.๒ สภาพการณ์การจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคล ตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่.....๙๑

๔.๒.๑ สภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวของวัด.....๙๑

๔.๒.๒ การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่.....๙๔

๔.๒.๓ ผลการสำรวจการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ ของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่.....๑๕๒

๔.๓ การพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคล ตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่.....๑๕๙

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....๑๙๙

บรรณานุกรม.....๒๑๐

ภาคผนวก.....๒๑๖

ภาคผนวก ก เครื่องมือการวิจัย.....๒๑๗

ภาคผนวก ข สำเนาหนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์.....๒๒๔

ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรมการวิจัย.....๒๓๕

ภาคผนวก ง หนังสือรับรองการนำไปใช้ประโยชน์.....๒๔๗

ภาคผนวก จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย.....๒๕๗

ภาคผนวก ฉ การเผยแพร่ผลงาน.....๒๖๑

ภาคผนวก ช แบบสรุปผลการวิจัย.....๒๘๖

ภาคผนวก ซ การวิจัยเปรียบเทียบวัตถุประสงค์การวิจัย/กิจกรรมที่เสนอ ในข้อเสนอโครงการและกิจกรรมที่ทำจริงจากโครงการวิจัย.....๒๙๐

ประวัติผู้วิจัย.....๒๙๕

สารบัญภาพ

ภาพ.....หน้า
ภาพที่ ๑ บันไดลื่นหรือลิฟท์สำหรับผู้พิการ.....๑๐๐
ภาพที่ ๒ อักษรสื่อความและ QR Code ของวัดพระธาตุดอยสุเทพ.....๑๐๐
ภาพที่ ๓ ราวจับ และทางลาดขึ้น-ลง บริเวณทางขึ้นสู่ลานพระธาตุดอยสุเทพ.....๑๐๐
ภาพที่ ๔ ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ ของวัดพระธาตุดอยสุเทพ.....๑๐๐
ภาพที่ ๕ ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ เด็ก สตรีมีครรภ์ และนักท่องเที่ยว ชาย-หญิง
ของวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร.....๑๐๖
ภาพที่ ๖ ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ของวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร.....๑๐๖
ภาพที่ ๗ ราวจับ ขึ้น-ลง บันไดวิหาร ของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร.....๑๑๑
ภาพที่ ๘ ป้ายเตือนและอักษรสื่อความสาระประวัติวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร.....๑๑๑
ภาพที่ ๙ ทางลาดและราวจับ ขึ้น-ลง บริเวณโบราณสถาน วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง.....๑๑๖
ภาพที่ ๑๐ ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง.....๑๑๖
ภาพที่ ๑๑ ป้ายอักษรสื่อความและ QR Code สาระประวัติโบราณสถาน
วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง.....๑๑๖
ภาพที่ ๑๒ ห้องน้ำพร้อมทางลาดสำหรับผู้พิการ วัดสวนดอกพระอารามหลวง.....๑๒๑
ภาพที่ ๑๓ เครื่องกระจายเสียงและป้ายสัญลักษณ์ วัดสวนดอกพระอารามหลวง.....๑๒๑
ภาพที่ ๑๔ ตัวอักษรสื่อความ /QR Code วัดสวนดอกพระอารามหลวง.....๑๒๗
ภาพที่ ๑๕ ตัวอักษรสื่อความ/QR Code วัดผาลาด.....๑๒๗
ภาพที่ ๑๖ แสงสว่างเพียงพอ สะอาด ร่มรื่นของวัดผาลาด.....๑๒๗
ภาพที่ ๑๗ ห้องน้ำสำหรับผู้พิการและนักท่องเที่ยวทั่วไปของวัดเจดียเหลี่ยม.....๑๓๓
ภาพที่ ๑๘ ราวจับ ขึ้น-ลง และป้ายบอกสถานที่ภายในวัดเจดีย์เหลี่ยม.....๑๓๓
ภาพที่ ๑๙ ตัวอักษรสื่อความ/QR Code วัดเจดีย์เหลี่ยม.....๑๓๓
ภาพที่ ๒๐ ราวจับขึ้น-ลงวิหาร ศาลาปฏิบัติธรรม และเครื่องกระจายเสียงภายในวัดช้างค้ำ.....๑๓๙
ภาพที่ ๒๑ ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ วัดช้างค้ำ.....๑๓๙
ภาพที่ ๒๒ ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ประวัติวัดช้างค้ำ.....๑๓๙
ภาพที่ ๒๓ ตัวอักษรสื่อความ/QR Code วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น).....๑๔๔
ภาพที่ ๒๔ ห้องน้ำทั่วไปและป้ายบอกเส้นทางเข้าห้องน้ำวัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น).....๑๔๔
ภาพที่ ๒๕ แสงสว่างเพียงพอ ความสะอาด สงบ เย็น ร่มรื่น
ภายในวัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น).....๑๔๔
ภาพที่ ๒๖ ราวจับ ขึ้น-ลง ศาสนสถาน วัดเด่นสะหรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น).....๑๕๐
ภาพที่ ๒๗ ห้องน้ำทั่วไป ภายในวัดเด่นสะหรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น).....๑๕๐

ภาพที่ ๒๘ แสงสว่างเพียงพอ สะอาด ร่มรื่น เป็นระเบียบ
ภายในวัดเด่นสะหรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น).....๑๕๐
ภาพที่ ๒๙ นวัตกรรมคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยว
ในจังหวัดเชียงใหม่.....๑๘๖
ภาพที่ ๓๐ การสนทนากลุ่ม ณ วัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง) ตำบลสันปูเลย
อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๓.....๑๙๑
ภาพที่ ๓๑ การสร้างห้องน้ำปลอดภัย ณ วัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง) ตำบลสันปูเลย
อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่.....๑๙๓
ภาพที่ ๓๒ นวัตกรรมห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์
วัดชัยสถิตย์ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่.....๑๙๔
ภาพที่ ๓๓ นวัตกรรมการจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่
ปลอดภัย ได้บุญ”.....๑๙๗

สารบัญตาราง

ตาราง.....หน้า
ตารางที่ ๑ แสดงวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่.....๙๑
ตารางที่ ๒ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของ
วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร.....๙๗
ตารางที่ ๓ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร....๑๐๓
ตารางที่ ๔ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร.....๑๐๘
ตารางที่ ๕ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของ
วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง.....๑๑๓
ตารางที่ ๖ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของ
วัดสวนดอกพระอารามหลวง.....๑๑๘
ตารางที่ ๗ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดผาลาด.....๑๒๓
ตารางที่ ๘ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจดีย์เหลี่ยม.....๑๓๐
ตารางที่ ๙ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดช้างค้ำ.....๑๓๕
ตารางที่ ๑๐ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของ
วัดอินทราวาส (ต้นเกว๋น).....๑๔๑
ตารางที่ ๑๑ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเด่นสะหรีเมืองแกน
(วัดบ้านเด่น).....๑๔๖
ตารางที่ ๑๒ สัญลักษณ์อารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคล
ในจังหวัดเชียงใหม่.....๑๕๑
ตารางที่ ๑๓ แสดงอารยสถาปัตย์ที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่.....๑๕๓
ตารางที่ ๑๔ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดจังหวัดเชียงใหม่.....๑๕๔
ตารางที่ ๑๕ สรุปภาพรวมผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยว
ของวัดจังหวัดเชียงใหม่.....๑๕๖
ตารางที่ ๑๖ แสดงกระบวนการจัดทำคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยว...๑๘๕
ตารางที่ ๑๗ แสดงกระบวนการจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ
และสตรีมีครรภ์.....๑๙๐
ตารางที่ ๑๘ แสดงกระบวนการจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่
ปลอดภัย ได้บุญ”.....๑๙๗

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ .....หน้า
แผนภูมิที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย ๖
แผนภูมิที่ ๒ สรุปภาพรวมกระบวนการวิจัย.....๔๕

สารบัญแผนผัง

แผนผัง **หน้า**

แผนผังที่ ๑ แสดงที่ตั้งวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร.....๕๐
แผนผังที่ ๒ แสดงที่ตั้งวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร.....๕๔
แผนผังที่ ๓ แสดงที่ตั้งวัดเจดีย์หลวงวรมหาวิหาร.....๕๘
แผนผังที่ ๔ แสดงที่ตั้งวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง.....๖๓
แผนผังที่ ๕ แสดงที่ตั้งวัดสวนดอกพระอารามหลวง.....๗๑
แผนผังที่ ๖ แสดงที่ตั้งวัดผาลาด.....๗๗
แผนผังที่ ๗ แสดงที่ตั้งวัดเจดีย์เหลี่ยม.....๘๐
แผนผังที่ ๘ แสดงที่ตั้งวัดช้างค้ำ.....๘๓
แผนผังที่ ๙ แสดงที่ตั้งวัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น).....๘๗
แผนผังที่ ๑๐ แสดงที่ตั้งวัดเด่นสะหลีศรีเมืองแกน.....๙๐
แผนผังที่ ๑๑ แสดงสภาพที่ตั้งของวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๑๐ วัด.....๙๓
แผนผังที่ ๑๒ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของ
วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรมหาวิหาร.....๙๙
แผนผังที่ ๑๓ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของ
วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร.....๑๐๕
แผนผังที่ ๑๔ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร....๑๑๐
แผนผังที่ ๑๕ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของ
วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง.....๑๑๕
แผนผังที่ ๑๖ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของ
วัดสวนดอกพระอารามหลวง.....๑๒๐
แผนผังที่ ๑๗ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดผาลาด.....๑๒๖
แผนผังที่ ๑๘ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจดีย์เหลี่ยม.....๑๓๒
แผนผังที่ ๑๙ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดช้างค้ำ.....๑๓๘
แผนผังที่ ๒๐ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของ
วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น).....๑๔๓
แผนผังที่ ๒๑ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเด่นสะหรีเมืองแกน
(วัดบ้านเด่น).....๑๔๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติเนื่องจากมีภูมิทัศน์ที่งดงาม อีกทั้งศิลปกรรม วรรณคดี วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีมีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวล้านนา ทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว จนทำให้เชียงใหม่กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญระดับโลก อีกทั้งมีแนวโน้มว่าจะได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่อันดับต้นๆ ได้แก่ จีน มาเลเซีย ญี่ปุ่น และรัสเซีย ตามลำดับ จึงเป็นที่มาของการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ๔ ปี (๒๕๕๘-๒๕๖๑) ตามสโลแกนที่ว่า “เชียงใหม่: นครที่เป็นที่สุดแห่งความงามทางวัฒนธรรม”[๑] ปัจจุบันการท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่งที่กำลังเป็นที่นิยมอย่างมากในจังหวัดเชียงใหม่ คือ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การไหว้พระ ๙ วัด สืบเนื่องมาจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้นำการท่องเที่ยวไหว้พระสำคัญมาใช้เป็นเครื่องมือในการโฆษณาและเป็นปัจจัยในการท่องเที่ยว จากการไหว้พระพุทธรูปสำคัญ มาเป็นไหว้พระพุทธรูปสำคัญในกรุงเทพฯ กลายมาเป็นเส้นทางท่องเที่ยว “ไหว้พระ ๙ วัด” ระยะแรกเป็นวัดในกรุงเทพมหานคร ต่อมาขยายไปยังเมืองต่างๆ ที่มีวัดเก่าแก่ และสำคัญทั่วประเทศ การจัดโครงการลักษณะดังกล่าวนับว่าได้ผลดีอย่างมาก กล่าวคือนับตั้งแต่ปีที่เริ่มจัดจนถึงปัจจุบันยังมีคนสนใจไปท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวอยู่เป็นจำนวนมาก

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงศาสนาหรือทัวร์ไหว้พระทำบุญในวัดสำคัญต่างๆ นับเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งสำหรับกลุ่มคนที่มีความสนใจพิเศษที่กำลังได้รับความนิยมอย่างมากในประเทศไทย เพราะความเชื่อที่ว่า การได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิต[๒] สอดคล้องกับงานวิจัยของมาโนช พรหมปัญโญ[๓] ที่พบว่า นักท่องเที่ยวเชิงศาสนาส่วนใหญ่มีความ

---

[๑] คณะกรรมการบริหารจังหวัดแบบบูรณาการ, **แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ๔ ปี (๒๕๕๘ – ๒๕๖๑)**, (เชียงใหม่ : จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๕๘), หน้า ๗.

[๒] สุดาทิพย์ นันทโชค, **พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเขตจังหวัดสิงห์บุรีของนักท่องเที่ยวสูงอายุ**, ประชุมวิชาการ SWUMBA Research Conference, ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๕ ณ โรงแรมจัสมิน เอ็กเซกคิวทีฟสวีท, (กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., ๒๕๕๕), หน้า ๑-๑๓. และกรรณิกา คำดี, “วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว”, **วารสารบัณฑิตศึกษามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม,๒๕๕๗) : ๑๗๕-๑๙๑.

[๓] มาโนช พรหมปัญโญ, “แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่วเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน”, **วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒, (๒๕๕๖, กรกฎาคม - ธันวาคม) : ๔๑-๔๒.

ต้องการเที่ยวไหว้พระ ทำบุญสะเดาะเคราะห์ แก้กรรมดูดวง ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในวันสำคัญทางศาสนา และสนทนาธรรมกับพระสงฆ์ เช่นเดียวกับงานวิจัยของวงศ์ธีรา สุวรรณิน[๔] และวุฒินันท์ กันทะเตียน[๕] พบว่า นักท่องเที่ยวนิยมมาท่องเที่ยวภายในวัดเพื่อต้องการชมความงามของวัด เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม รองลงมาคือการพักผ่อนหย่อนใจจากการเห็นคุณค่าของศิลปกรรมต่างๆ เช่น พระพุทธรูปเก่าแก่ จิตรกรรมพุทธประวัติ และสถาปัตยกรรมของโบสถ์และเจดีย์ เป็นต้น

ผู้วิจัยได้ถอดองค์ความรู้จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาหลายเรื่องที่เกี่ยวกับวัด พบว่า วัดมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ๓ ประการ คือ ประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ยาวนาน สถาปัตยกรรมที่งดงาม และที่สำคัญที่สุด คือสิ่งศักดิ์ที่ได้รับความเชื่อถือ เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ พระเครื่อง เป็นต้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเป็นที่มาของวิจัยในครั้งนี้

พระเจดีย์ในทางพระพุทธศาสนา ถือเป็นสถานที่หรือสิ่งอันควรแก่การเคารพบูชา เป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า และบรรจุพระธาตุหรืออัฐิธาตุของผู้ที่ควรแก่การเคารพบูชา เจดีย์จึงเป็นสัญลักษณ์แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา[๖] ชาวล้านนามักเรียกเจดีย์ว่า ธาตุ หรือ กู่ เหตุที่เรียกอย่างนี้ เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วนิยมใช้บรรจุอัฐิธาตุทั้งสิ้น ส่วนคำว่า “กู่” นั้นเป็นคำที่มาจากภาษาพม่า เจดีย์ในศิลปะล้านนาที่สำคัญมีอยู่ ๒ แบบคือ เจดีย์ทรงระฆัง และเจดีย์ทรงปราสาท แต่ก็ยังมีเจดีย์แบบอื่นๆ ที่มีรูปแบบแตกต่างออกไปด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นที่นิยมกราบไหว้ของประชาชนทั่วไป นอกจากพระเจดีย์แล้ว พระพุทธรูปก็เป็นสิ่งสำคัญที่นักท่องเที่ยวเชิงศาสนาให้ความสนใจมากราบไหว้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ชาวล้านนาเชื่อว่าพระพุทธรูปเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าที่มีชีวิตจริงเหมือนคนทั่วไป ผู้สร้างหรือชาวบ้านจะเรียกชื่อพระพุทธรูปที่ตนสร้างแตกต่างกันไปอย่างน่าสนใจ รวมถึงการแต่งตำนานของพระพุทธรูปด้วย[๗] สอดคล้องกับปฐม หงส์สุวรรณ[๘] อธิบายว่า พระพุทธรูปในสังคมล้านนาเป็นเสมือนสิ่งที่เคารพบูชาร่วมกันของคนในชุมชน ทั้งนี้พระพุทธรูปมิได้เป็นเพียงประติมากรรมที่ใช้เป็นสิ่งแทนรูปของพระพุทธเจ้าหรือเป็น “พุทธปฏิมากร” เท่านั้น แต่พระพุทธรูปยังมีความสามารถในการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้มากมายหลากหลายทั้งในฐานะผู้คุ้มครองอารักษ์บ้านเมือง ป้องกันมิให้อันตรายหรือสิ่งชั่วร้ายตลอดจนภูตผีปีศาจมาสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้คนได้

---

[๔] วงศ์ธีรา สุวรรณิน, “การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี”, **วารสารบัณฑิต ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓, (๒๕๕๗, กันยายน – ธันวาคม) : ๖๓-๘๒.

[๕] วุฒินันท์ กันทะเตียน, “ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ”, **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒, (๒๕๖๐, พฤษภาคม – สิงหาคม) : ๑๓๗-๑๔๙.

[๖] ศักดิ์ชัย สายสิงห์, **พุทธศิลป์สมัยรัตนโกสินทร์: พัฒนาการของงานช่างและแนวคิดที่ปรับเปลี่ยน**, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๕๖), หน้า ๒๑.

[๗] อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, **พระพุทธรูปตามคติชาวล้านนา**, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๒๕-๒๖.

[๘] ปฐม หงส์สุวรรณ, **ตำนานพระพุทธรูปล้านนา : พลังปัญญาทางความเชื่อและความสัมพันธ์กับท้องถิ่น**, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๔), หน้า ๕.

สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่เกี่ยวกับวัดดังกล่าว ผู้วิจัยได้คัดเลือกวัดเป็นพื้นที่วิจัย โดยกำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้

๑) เป็นวัดที่มีพระเจดีย์และพระพุทธรูปสำคัญมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีพุทธศิลป์ที่งดงาม

๒) เป็นวัดที่มีนามมงคลและตั้งอยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ที่สามารถพัฒนาและส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้

๓) เป็นวัดที่มีที่ตั้งไม่ห่างกันมากนัก สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้สะดวกภายในวันเดียว

๔) เป็นวัดที่มีศักยภาพที่จะสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้

จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า วัดในเขตจังหวัดเชียงใหม่ที่สอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้มี ๑๐ วัด ประกอบด้วย วัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ ๖ วัด ได้แก่ วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง วัดสวนดอกพระอารามหลวง วัดผาลาด วัดในเขตเวียงกุมกาม อำเภอสารภี ๒ วัด ได้แก่ วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดช้างค้ำ วัดในเขตอำเภอหางดง ๑ วัด ได้แก่ วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) และวัดในเขตอำเภอแม่แตง ๑ วัด ได้แก่ วัดเด่นสะหรีเมืองแกน (บ้านเด่น)

งานวิจัยนี้เป็นผลการวิจัยที่ต่อยอดมาจากงานวิจัยเรื่องเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาประเภทเจดีย์และพระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเชียงใหม่[๙] ซึ่งวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ใช้เวลาท่องเที่ยว ๑ วัน แบบเช้าไป-เย็นกลับ นักท่องเที่ยวนิยมไหว้พระมากที่สุด วัดในเขตอำเภอเมืองมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ คุณค่า และศักยภาพทางการท่องเที่ยว และผู้วิจัยยังได้นำเสนอให้ศึกษาเชิงลึกในประเด็นการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๒ ประเด็น คือ เส้นทางตามชื่อวัดที่เป็นมงคลและเส้นทางประวัติศาสตร์การสร้างเจดีย์และพระพุทธรูปสำคัญ ด้วยเหตุผลข้างต้น จึงเป็นที่มาของปัญหาการวิจัยว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดงามนามมงคล มีประวัติและบริบทอย่างไร ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดงามนามมงคลเป็นอย่างไร สามารถพัฒนาต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงศาสนาในแง่มุมไหนได้บ้าง และเส้นทางการท่องเที่ยวภายใน ๑ วัน แบบเช้าไป-เย็นกลับ เพื่อสักการะพระเจดีย์และพระพุทธรูปสำคัญของวัดงามนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ควรเป็นอย่างไร จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษา วิเคราะห์ และหาคำตอบในเชิงลึก เพื่อขยายองค์ความรู้และกิจกรรมไปสู่นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดงามนามมงคลตามรูปแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

---

[๙] ประทีป พืชทองหลาง, เส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาประเภทเจดีย์และพระพุทธรูปสำคัญในจังหวัดเชียงใหม่, **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒-๔, (๒๕๕๘, สิงหาคม-ธันวาคม) : ๑๑๑-๑๒๓.

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาและพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑๓.๑ วัดนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ มีประวัติและความสำคัญอย่างไร

๑๓.๒ วัดนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ มีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์อย่างไร

๑๓.๓ แนวทางการพัฒนาและนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสานวิธีทั้งการวิจัยเอกสาร สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการปฏิบัติการภาคสนาม ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่/องค์กร

พื้นที่/องค์กรที่กำหนด วัดงามนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ ๑๐ วัด ดังตารางต่อไปนี้

ลำดับที่	ชื่อวัด	อำเภอ	หมายเหตุ
๑	วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร	อำเภอเมือง	
๒	วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร	อำเภอเมือง	
๓	วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร	อำเภอเมือง	
๔	วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง	อำเภอเมือง	
๕	วัดสวนดอกพระอารามหลวง	อำเภอเมือง	
๖	วัดผาลาด	อำเภอเมือง	
๗	วัดเจดีย์เหลี่ยม	อำเภอสารภี	วัดในเขตเวียงกุมกาม
๘	วัดช้างค้ำ	อำเภอสารภี	วัดในเขตเวียงกุมกาม
๙	วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น)	อำเภอหางดง	
๑๐	วัดเด่นสะหรีเมืองแกน (บ้านเด่น)	อำเภอแม่แตง	

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่สัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ตัวแทนพระสงฆ์ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๓๑ รูป/คน เพื่อสำรวจ วิเคราะห์ แสวงหารูปแบบ และประเมินการจัดการวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานการจัดการวัดแหล่งท่องเที่ยวแล้วพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมการจัดการวัดแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสานวิธีทั้งการวิจัยเอกสาร สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการปฏิบัติการภาคสนาม มีเนื้อหาครอบคลุมดังต่อไปนี้

๑. รูปแบบการท่องเที่ยวของวัดนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่

๒. แนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลด้วยหลักคิด ๕ ส. ได้แก่ (๑) ส่งเสริมสติ (๒) สะอาด (๓) สุขสบาย (๔) สงบเย็นใจ (๕) สัปปายะ

๓. แนวคิดการบริหารจัดการศาสนสถาน

๔. แนวคิดการสร้างนวัตกรรมแบบอารยสถาปัตย์เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวของวัดในจังหวัดเชียงใหม่

๕. บริบทพื้นที่ที่ทำการวิจัย

๖. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๔ ขอบเขตการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้มีวิธีการและระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ช่วงที่ ๑ ระยะเวลา มีนาคม – เมษายน ๒๕๖๓ เป็นการศึกษาด้านเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครื่องมือแบบสอบถามและเครื่องมือเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ว่า มีปัจจัย เงื่อนไขอะไร นำไปสู่การพัฒนาวัดงามนามมงคลที่มีนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

๒) ช่วงที่ ๒ ระยะเวลา พฤษภาคม – มิถุนายน ๒๕๖๓ การสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ รูป/คน เป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือ

๓) ช่วงที่ ๓ ระยะเวลา กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๓ การเก็บข้อมูลพื้นที่หรือการสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep Interview) เพื่อประเมินและพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ จากนั้นทดลองใช้ข้อมูลจากพื้นที่ทั้งหมดเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

๔) ช่วงที่ ๔ ระยะเวลา ตุลาคม – พฤศจิกายน ๒๕๖๓ เป็นการเผยแพร่ความรู้ในวารสาร/บทความวิจัยระดับชาติหรือระดับนานาชาติ และจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ พร้อมชุดความรู้

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม – ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ใช้ระยะเวลาในการทำวิจัยทั้งสิ้น ๙ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

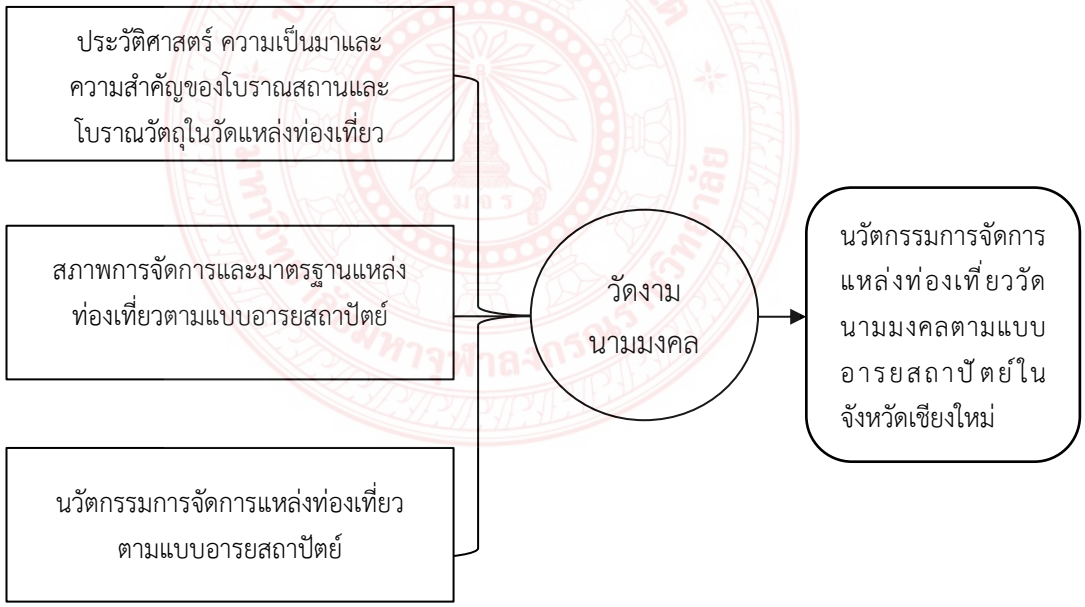
ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยเพื่อให้เป็นที่เข้าใจตรงกันดังนี้

นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Innovation of Tourist Management) หมายถึง รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่มีความแปลกใหม่ สามารถตอบสนองความต้องการด้านการท่องเที่ยวในรูปแบบอารยสถาปัตย์ได้อย่างมีคุณภาพ

อารยสถาปัตย์ (Universal Desing) หมายถึง การออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่มีหลากหลายได้อย่างเท่าเทียม เช่น คนพิการหรือทุพพลภาพ ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีข้อจำกัดด้านร่างกายและจิตใจที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป โดยการออกแบบนั้นคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน ความสะดวก ความปลอดภัย ความเท่าเทียม และการให้บริการอย่างทั่วถึง

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

แผนภูมิที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ **ประโยชน์เชิงวิชาการ** ทำให้ทราบภูมิหลังของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลสภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ และได้นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

๑.๗.๒ **ประโยชน์เชิงสังคมและชุมชน** ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งใหม่เป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและผู้พิการที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้มาตรฐานแบบอารยสถาปัตย์

๑.๗.๓ **ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ** สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และอาชีพให้แก่ประชนผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ทั้ง ๑๐ แห่ง เกิดผลิตภัณฑ์ของฝาก ของที่ระลึกสาธารณูปโภค การเดินทางที่สามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดให้แก่ประชาชนและชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ได้

๑.๗.๔ **ประโยชน์เชิงนโยบาย** ได้ข้อมูลเชิงลึกและเกิดการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์สำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการในแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัด และโบราณสถานในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยเพื่อใช้เป็นกรอบคิดและแนวทางในการวิจัย ประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎีดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการจัดการ
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา
๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสัปปายะ
๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกิจกรรม ๕ ส
๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอารยสถาปัตย์
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการจัดการ

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการบริหารการจัดการสำหรับใช้เป็นแนวทางในการวิจัย เนื่องจากผู้บริหารต้องคำนึงถึงปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ ร่วมด้วย ซึ่งการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นศักยภาพและความสามารถของตัวผู้บริหารเอง โดยนักบริหาร นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ และนักการศึกษา ได้ให้ความหมายและแสดงทัศนะเกี่ยวกับการบริหารการจัดการไว้หลากหลายดังนี้

๒.๑.๑ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการจัดการ

สังคมไทยในยุคสมัยต่างๆ เมื่อมีองค์การเกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดกิจกรรมที่คนทำงานร่วมกันจะได้ปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกยุคโลกาภิวัฒน์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กระบวนการเข้าไปดูแลงานในด้านต่างๆ จึงจำเป็นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยใหม่อันจะทำให้การจัดการงานนั้นๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี[๑๐] นิยามคำว่า การจัดการ คือ สั่งงาน ควบคุมงาน ดำเนินงาน[๑๑] ส่วนในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า Management มีคำนิยามไว้ว่า management or being managed

---

[๑๐] สุรพล สุยะพรหม และคณะ, **พื้นฐานทางการจัดการ**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑.

[๑๑] ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, (กรุงเทพฯ : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๙๘.

administration of business concerns or public undertakings persons engaged in this[๑๒] นอกจากนี้ยังมีผู้นิยามคำว่า Management ไว้ใน Effective Management ว่า การจัดการคือการประสมประสานทรัพยากรต่างๆ ที่ทำให้การดำเนินงานเป็นไปเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ[๑๓]

นอกจากนี้ยังมีความหมายของการจัดการที่นักวิชาการนิยามไว้ ดังนี้ การจัดการหมายถึงกระบวนการที่กำหนดและบำรุงรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมของบุคคล เพื่อให้มีการดำเนินงานในภารกิจนั้นบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด[๑๔] การจัดการคือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การ ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงานมีทรัพยากรอื่นๆ และประกอบด้วยเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบ[๑๕] กระบวนการจัดการ คือ กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆ ดำเนินตามขั้นตอนต่างๆ โดยความร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึงความสามารถความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วย องค์การจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้[๑๖]

๒.๑.๒ หน้าที่ของการจัดการ

การจัดการนั้นมีการกำหนดให้ผู้บริหารขององค์การจะต้องทำหน้าที่ของการจัดการ ซึ่งในต้นศตวรรษที่ ๒๐ อองรี ฟาโย (Henri Fayol) ชาวฝรั่งเศส เป็นคนแรกที่ได้เสนอไว้ว่า ผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่ ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (commanding) การประสานงาน (coordinating) และการควบคุม (controlling)[๑๗] ปัจจุบันวิชาการทางด้านการจัดการ หรือวิทยาการจัดการส่วนมากเห็นพ้องต้องกันว่า หน้าที่ของการจัดการที่ผู้บริหารจะต้องทำ ประกอบด้วยหน้าที่ ๔ ประการ ได้แก่ ๑. การวางแผน (Planning) ๒. การจัดองค์การ (Organizing) ๓. การนำ (leading) ๔. การควบคุม (controlling)[๑๘]

---

[๑๒] Allen R.E. cd, **The Ocford Dictionary of Current English**, (Great Britain : oxford University Press, ๑๙๘๕), p. ๔๕๕.

[๑๓] พิมลจรรย์ นามรัตน์ และเสน่ห์ จุ้ยโต, **องค์การและการจัดการ**, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖-๑๗.

[๑๔] Harold Karold and Heing Weihrich, **Management,** (Singapore : Mc Graw-Hill Book Company, ๑๙๙๘), p.๔.

[๑๕] ธีรวุฒิ บุญยภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, **พื้นฐานการบริหารงานอุตสาหกรรม**, (กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒.

[๑๖] พะยอม วงษ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูสวนดุสิต, ม.ป.ป.), หน้า ๓๖.

[๑๗] วิรัช สงวนวงษ์วาน, **การจัดการและพฤติกรรมองค์การ**, (กรุงเทพฯ : บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๓), หน้า ๓.

[๑๘] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

๒.๑.๓ ความสำคัญของการจัดการ

ความสำคัญของการจัดการ ประกอบด้วย

๑. การจัดการได้รับการพัฒนามาควบคู่กับการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นเวลาช้านาน และช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

๒. จำนวนประชากรของโลกและของแต่ละประเทศเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นผลทำให้องค์การต่างๆ ต้องให้ความสำคัญต่อการขยายงานด้านการจัดการให้กว้างขวางเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

๓. การจัดการเป็นเครื่องมือบ่งชี้ให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม จะเห็นได้ว่าความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการต่างๆ โดยเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปอย่างไม่หยุดยั้ง ทั้งนี้ก็เนื่องจากการจัดการนั่นเอง

๔. การจัดการเป็นวิธีการที่สำคัญที่จะนำสังคมและประเทศชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดนดังเช่นปัจจุบัน

๕. การจัดการเป็นลักษณะของการให้บุคคลต่างๆ ในองค์กรได้มีโอกาสร่วมมือกันทำงานเป็นปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในหมู่ผู้ปฏิบัติงานร่วมกัน

๖. แม้แต่ชีวิตประจำวันของมนุษย์ ไม่ว่าจะอยู่ในเรื่องครอบครัวหรือในที่ทำงาน ก็ล้วนแต่เกี่ยวข้องกับการจัดการทั้งสิ้น[๑๙]

ดังนั้น ชีวิตและการงานจะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการจัดการทั้งสิ้น การมีองค์กรเกิดขึ้นในโลกนั้นจะมีขนาดใหญ่หรือเล็ก ไม่ว่าจะเป็นองค์การที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ก็ล้วนแต่ต้องอาศัยการจัดการเข้าไปดำเนินการให้องค์การเหล่านั้นบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การศึกษาเรียนรู้และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการจึงเป็นเรื่องสำคัญและมีความจำเป็นต่อแวดวงวิชาการและผู้ปฏิบัติงานทั้งหลาย เพราะการจัดการที่มีการศึกษาองค์ความรู้แล้วจะทำให้นำไปปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์การนั้นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล[๒๐]

การจัดระบบแนวความคิดทางด้านการจัดการนั้น เริ่มต้นในช่วงที่มีการปฏิวัติทางอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษระหว่างศตวรรษที่ ๑๘ และ ๑๙ และได้มีการปรับปรุงพัฒนาเรื่อยๆ มาจนกระทั่งปัจจุบันซึ่งสามารถแบ่งแนวความคิดออกเป็น ๖ กลุ่มด้วยกัน คือ

๑. ทฤษฎีการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management School)

๒. ทฤษฎีการจัดการเป็นกระบวนการ (Management Process School)

๓. ทฤษฎีด้านมนุษย์สัมพันธ์ (Human Relations School)

๔. ทฤษฎีด้านระบบสังคม (Social System School)

๕. ทฤษฎีด้านคณิตศาสตร์ (Mathematical School)

๖. ทฤษฎีด้านระบบ (Systems School)

---

[๑๙] สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘.

[๒๐] สุรพล สุยะพรหมและคณะ, **พื้นฐานทางการจัดการ**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๖.

การจัดการโดยทั่วไปในปัจจุบัน มักจัดระบบแนวความคิดเป็นสองแนว คือ เป็นวิทยาศาสตร์หรือเป็นศิลปะ (Management : Science or Art) การจัดการโดยทั่วๆ ไป จะมีลักษณะเป็นกระบวนวิธี หรือเป็นการกำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติงาน หรือเป็นลำดับรายการในการจัดการ ซึ่งในการจัดการนั้น จะต้องมีลำดับรายการก่อนหลังว่าจะต้องทำสิ่งใดก่อน และต่อๆ ไปจะทำอะไร ซึ่งจัดว่าเป็นหลักเกณฑ์วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) กระบวนการจัดการจะกำหนดขอบเขต และหน้าที่ตามขั้นตอนต่างๆ ไว้อย่างชัดเจน มีนักวิชาการด้านการบริหารหลายท่านได้ให้แนวคิดดังนี้ การจัดการเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะด้วยเหตุผลต่อไปนี้ คือ การที่กล่าวว่า การจัดการเป็นศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ (Management is Science) ก็เพราะองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ที่ได้มามีลักษณะเป็นระบบและหลักการต่างๆ ได้ผ่านกระบวนการศึกษาอย่างต่อเนื่องจากผู้จัดการ และนักวิจัยจำนวนมาก และความรู้เหล่านี้ยังได้มีการศึกษาพัฒนาปรับปรุงจากหลักฐานการสังเกต และการทดลองอยู่เรื่อยมาแต่อย่างไรก็ตาม ความรู้ที่ได้มาไม่ได้มีลักษณะเที่ยงตรงเหมือนกับวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ เช่น เคมี ฟิสิกส์ และการที่กล่าวว่า การจัดการเป็นศิลปะด้วยนั้น (Management is Also an Art) เนื่องมาจากการจัดการเป็นวิธีการ นำความรู้ที่ผู้เชี่ยวชาญศึกษาไปประยุกต์ให้องค์การบรรลุผลดังที่ปรารถนา จนมีผู้กล่าวว่า การจัดการเป็นศิลปะของศิลปะ (Management is The Art of Arts) ก็เพราะการจัดการจะต้องใช้เทคนิค วิธีการจัดองค์การและนำความสามารถพิเศษของสมาชิกในองค์การมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่องค์การ ดังนั้น ผู้จัดการจึงได้รับสมญานามว่านักศิลปะ (Artist) เพราะจะเป็นผู้นำความรู้ที่ได้รับจากศาสตร์ของการจัดการมาดำเนินการจัดการทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรวัตถุเพื่อให้เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อองค์การให้มากที่สุด

พัฒนาการของศาสตร์ทางด้านการบริหารจัดการ จึงเป็นการรวบรวมความรู้เกี่ยวกับหลักการของการบริหารจัดการ และวิธีการประยุกต์ความรู้เหล่านี้ มาใช้กับองค์การลักษณะต่างๆ ในการนำหลักการบางหลักการไปประยุกต์ใช้อาจไม่เกิดผลดังที่ปรารถนา ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลที่สำคัญที่ว่า การบริหารจัดการเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ มนุษย์มีความซับซ้อนและแปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมที่ตนอยู่จึงเป็นการยากยิ่งที่จะทำนายพฤติกรรมมนุษย์ได้อย่างเที่ยงตรง จึงจำเป็นที่จะต้องทำการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการนั้นๆ เพื่อให้ได้ซึ่งวิธีการและเทคนิคต่างๆ ที่ค้นพบระหว่างขณะที่ดำเนินการปฏิบัติ ผู้จัดการที่มีความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ของการบริหารจัดการ จึงจำเป็นต้องมีศิลปะในการประยุกต์ความรู้เหล่านี้ กล่าวในลักษณะง่ายๆ ก็คือ วิทยาศาสตร์สอนให้เรามีความรู้ มีวิชาการ แต่ศิลปะสอนวิธีการปฏิบัตินั่นเอง ฉะนั้น วิทยาศาสตร์และศิลปะ จึงเป็นสิ่งที่ประกอบซึ่งกันและกัน ให้เกิดภาพที่สมบูรณ์ขึ้นเปรียบเหมือนเหรียญที่มีด้านหัวและด้านก้อย ต้องมีความสมดุลระหว่างด้าน ๒ ด้าน จึงจะทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง ดังนั้นบุคคลที่มีความรู้ทางด้านการจัดการ และมีความสามารถในการจัดการ จะเป็นบุคคลที่ทำให้องค์การดำเนินไปในทิศทางที่ประสบความสำเร็จสูงสุด ผู้จัดการที่ประสบความสำเร็จจึงต้องเป็นทั้งนักวิทยาศาสตร์และนักศิลปะที่เป็นนักวิทยาศาสตร์ ก็เพราะมีความรู้และพัฒนาความรู้ใหม่ๆ

หลักการต่างๆ อยู่เสมอ และที่เป็นนักศิลปะก็เพราะจะต้องรู้จักประยุกต์ความรู้ที่ได้มาแก้ปัญหาในการจัดการบุคคล วัสดุ เครื่องจักร วิธีดำเนินการ และการเงินในองค์การให้ดำเนินไปได้ด้วยดี[๒๑]

การบริหารจัดการนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ กล่าวคือศาสตร์นั้นต้องรู้ (To Know) ในเนื้อหาทางการบริหารจัดการ ส่วนศิลป์เป็นการนำความรู้ไปปฏิบัติหรือทำ (To Do) ดังนั้นการจัดการจึงเป็นทั้งสองอย่างคู่กัน ผู้บริหารจัดการที่ประสบความสำเร็จจึงมักเป็นผู้ที่มีทั้งศาสตร์และศิลปะในการบริหารจัดการอยู่ในตัวเอง[๒๒] ผู้จัดการที่ดีควรยึดถือว่าการจัดการเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ กล่าวคือ ผู้จัดการควรหมั่นศึกษาหาความรู้ในด้าน การจัดการเพิ่มเติมอยู่เสมอ ติดตามผลงานการวิจัย ทฤษฎี และหลักการใหม่ๆ ตลอดจนพยายามใช้ความสามารถของตนเอง ปรับปรุงบุคลิกภาพของตนให้เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำอีกด้วย ซึ่งจะเห็นว่านักวิชาการชาวไทยส่วนใหญ่จะประยุกต์แนวความคิดทั้งสองแนวเข้าด้วยกัน โดยมีนำเสนอความคิดเห็นเป็นประเด็นให้เห็นได้อย่างเด่นชัด ดังเช่นทัศนะที่ได้แสดงไว้ดังนี้

๑. แต่ก่อนถือว่า การจัดการให้ได้รับผลสำเร็จนั้นเป็นศิลปะหรือศิลป์ (Art) ในปัจจุบันการจัดการที่จะให้ได้รับความสำเร็จนั้นจะเป็นศิลปะการใช้ความสามารถหรือทักษะในการดำเนินงานให้ได้รับความสำเร็จมากกว่าอย่างอื่น

๒. ในเชิงศิลป์นี้ ถือว่าการจัดการจะสำเร็จหรือไม่ แค่ไหน ขึ้นอยู่กับความสามารถและทักษะในการจัดการของผู้จัดการเป็นสำคัญ

๓. ต่อมาเรื่องของการจัดการนั้น ได้มีการศึกษาอย่างมีระบบและได้มีการคิดค้นหลักการต่างๆ ในการจัดการ และมีความจำเป็นในการปรับปรุงหลักการ ให้สอดคล้องกับความรู้ใหม่ๆ การจัดการจึงกลายเป็นศาสตร์ (Science) หรือวิทยาการ หรือเทคโนโลยี (Technology) สาขาหนึ่ง

๔. ในปัจจุบันนี้การจัดการเป็นศาสตร์ที่มีความก้าวหน้า มีการคิดค้น มีการวิจัย และพัฒนาไปอย่างกว้างไกลมาก

๕. แต่อย่างไรก็ตามทุกวันนี้มีการยอมรับอยู่ว่า แม้ว่าการจัดการหรือการบริหารนั้นเป็นศาสตร์สาขาหนึ่งซึ่งมีการศึกษากันอย่างมีระบบก็ตามและผู้ซึ่งได้รับความสำเร็จในการจัดการหรือการบริหารนั้นต้องอาศัยศิลปะอยู่มาก สมัยก่อนยอมรับว่าเป็นศิลป์เพราะเป็นเรื่องของความสามารถส่วนบุคคล สมัยนี้ถือว่าเป็นศิลป์เพราะเป็นเรื่องของความสามารถ และทักษะในการดำเนินงานมากกว่าอย่างอื่น ขณะเดียวกันปัจจุบันยอมรับว่าเป็นศาสตร์ด้วยเพราะสามารถศึกษาได้อย่างมีระบบและมีการคิดค้นเป็นหลักการต่างๆ และนำไปปฏิบัติได้ผลจากการศึกษาแนวคิดที่ผ่านมาข้างต้น[๒๓]

---

[๒๑] พยอม วงศ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพฯ : สุภา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๕-๓๖.

[๒๒] สุพจน์ บุญวิเศษ, **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร**, (ชลบุรี : คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

[๒๓] บรรยงค์ โตจินดา, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพฯ : บริษัทรวมสาสน์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การจัดการนั้นเป็นทั้งวิทยาศาสตร์และศิลป์ศาสตร์ โดยขั้นตอนกระบวนการในการศึกษาหาความรู้อย่างมีระบบและได้มีการคิดค้นหลักการต่างๆ ในการจัดการและมีการปรับปรุงหลักการให้สอดคล้องกับความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ จัดเป็นวิทยาศาสตร์ ส่วนความสามารถและทักษะในการประยุกต์ เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการดำเนินงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ สิ่งแวดล้อม และให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์จากความรู้ที่ได้ศึกษามานั้นจัดเป็นศิลป์ศาสตร์

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การวิจัยศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้เข้าใจภาพรวมของการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้นและทำให้การวิจัยดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ รายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดการท่องเที่ยวมีดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว (Tourism) กับ การท่องเที่ยวกับการเดินทาง (Travel) สามารถใช้สับเปลี่ยนกันได้ จนบางครั้งดูเหมือนว่าเป็นความหมายเดียวกัน แต่ถ้าพิจารณาในเรื่องความหมายและพฤติกรรมแล้ว การเดินทางกับการท่องเที่ยวแตกต่างกัน พจนานุกรมการท่องเที่ยว (The Dictionary of Tourism) ให้ความหมายการเดินทางว่า “การเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปสู่สถานที่หนึ่ง โดยใช้วิธีการและวัตถุประสงค์ในการเดินทางต่างๆ กัน หรือบางครั้งเมื่อเดินทางแล้วไม่กลับมายังสถานที่เดิม” หรือการเดินทาง คือการออกจากสถานที่หนึ่งไปสู่สถานที่อื่นๆ เช่น การเดินทางออกจากบ้านตามปกติและการเดินทางเพื่อไปอาศัยที่อื่น[๒๔] สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวมิได้เน้นการให้ความหมายคำนี้มากนัก และการให้ความหมายก็แตกต่างออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการพิจารณาการท่องเที่ยวว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องธุรกิจ หรือกิจกรรมเพื่อความเพลิดเพลินของมนุษย์ การให้ความหมายจึงขึ้นอยู่กับพื้นฐานดังกล่าวแล้วที่มีต่อการท่องเที่ยว[๒๕] อย่างไรก็ตามการอธิบายความหมายของการท่องเที่ยวสามารถแยกแยะได้ดังนี้

การท่องเที่ยว หมายถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการและการอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดความสุขสบายในการเดินทาง

การท่องเที่ยว หมายถึงการจัดกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความประทับใจการบริการ และการสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว

---

[๒๔] Gee, Chuck Y., Dexter J. L. Choy and Makens James C, **The Travel Industry**, (Connecticut : The AVI Publish Company, ๑๙๘๔), p ๔.

[๒๕] Holloway, J. Christopher, **The Business of Tourism**, (Plymouth : Macdonald and Evans Ltd.,๑๙๘๓), p ๕๔๔.

การท่องเที่ยว คือการที่คนเดินทางออกจากที่พักหรือที่ทำงานไปยังสถานที่อื่นๆ ในระยะเวลาสั้นๆ และคนเหล่านี้จะทำกิจกรรมต่างๆ ระหว่างพักอาศัยชั่วคราวในสถานที่ท่องเที่ยว วัตถุประสงค์ในการเดินทางต้องการไปเยี่ยมญาติมิตรหรือท่องเที่ยว[๒๖]

การท่องเที่ยวจึงถือว่าเป็นเรื่องของการเดินทาง แต่การเดินทางบางประเภทก็ไม่นับว่าเป็นการท่องเที่ยว ทั้งนี้ตามข้อตกลงระหว่างนักวิชาการทางการท่องเที่ยวขององค์การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Union for Official Tourism Organizations: IUOTO) ได้กำหนดว่าการการเดินทางที่เป็นการท่องเที่ยวจะต้องมีคุณลักษณะดังนี้

๑. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว

๒. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ

๓. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตาม ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

องค์การสหประชาชาติได้จัดการประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้น ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อ ค.ศ. ๒๕๐๖ และได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวไว้ดังนี้ การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทาง (Travel) ที่มีเงื่อนไข ๓ ประการ คือ[๒๗]

๑. การเดินทาง (Travel) หมายถึง การเดินทางที่ไม่ได้ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้างโดยมีการวางแผนการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง และใช้ยานพาหนะนำไปเป็นระยะทางใกล้หรือระยะทางไกลก็ได้

๒. จุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึง จุดหมายปลายทางที่จะไปอยู่เป็นการชั่วคราวแล้วต้องเดินทางกลับที่อยู่เดิมหรือภูมิลำเนาเดิม โดยเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ ณ ที่นั้น ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการที่พอเพียงสำหรับตอบสนองความต้องการและความพอใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน

๓. ความมุ่งหมาย (Purpose) หมายถึง การมีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการเดินทางก็ได้ ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ โดยมีความมุ่งหมายในการเดินทางอยู่หลายอย่างด้วยกัน ซึ่งผู้เดินทางคนหนึ่งอาจมีความมุ่งหมายในการเดินทางมากกว่าหนึ่งอย่างก็เป็นได้

การท่องเที่ยวชุมชน (Community Based Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นชุมชน พื้นฐานที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ การท่องเที่ยวชุมชนมีส่วนช่วยในการกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่นด้วยการสร้างงานและการกระจายรายได้ ขณะเดียวกันก็ช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตน

การท่องเที่ยวในชุมชนซึ่งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่เป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะสนใจวิถีชีวิต มรดกวัฒนธรรม ศิลปะ อุตสาหกรรม และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะเยี่ยมชมและศึกษาแหล ง

---

[๒๖] ตุ้ย ชุมสาย, **ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว**, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๖.

[๒๗] บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน,** (กรุงเทพฯ : บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

ประวัติศาสตร์ ศิลปะ มหกรรมและงานแสดงสินค้า หัตถกรรม พิพิธภัณฑ์ ทุกประเภท ศิลปะการแสดงและทัศนศิลป์ ตลอดจนแหล่งมรดกต่างๆ[๒๘]

การทองเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ได้แก สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์ และดนตรี รวมทั้งงานเทศกาลประเพณี[๒๙]

การท่องเที่ยวชุมชน สามารถดำเนินการและเชื่อมโยงหรือเป็นส่วนผสมของการท่องเที่ยวหลายรูปแบบ ทั้งด้านการท่องเที่ยวธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิถีชีวิต ศิลปะ และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของผู้คนในแต่ละยุคแต่ละสมัย นักท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของผู้คนในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนในปัจจุบัน[๓๐]

๒.๒.๒ องค์ประกอบการท่องเที่ยว

๑. ทรัพยากรท่องเที่ยว (Tourism Resources) ถือเป็นพื้นฐานของระบบท่องเที่ยว ประกอบด้วยทรัพยากรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวซึ่งแบ่งเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Nature Attractions) ประกอบด้วยสภาพภูมิอากาศ (Climate) ทิวทัศน์ที่สวยงาม (Scenery) และสัตว์ป่า (Wildlife) มีความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยวมากที่สุด ในขณะเดียวกันก็ต้องการดูแลและบำรุงรักษาเป็นอย่างดี เพื่อให้ความสมบูรณ์ยังคงอยู่ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีลักษณะเด่น แปลก สวยงาม มีคุณค่าต่อการเข้าไปพักผ่อนหย่อนใจหรือแสวงหาความรู้ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอาจจัดแบ่งย่อยออกตามประเภทของทรัพยากรธรรมชาติได้ ๒ อย่าง คือ

๑.๑) ทรัพยากรที่เสริมสร้างขึ้นใหม่ได้ตามขบวนการธรรมชาติ (Renewable) ทรัพยากรประเภทนี้เมื่อใช้แล้วก็สร้างเสริมขึ้นใหม่ได้โดยการคืนรูปตามขบวนการธรรมชาติ แต่อาจสูญสิ้นไปได้ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า หน้าผา ถ้ำ น้ำตก หาดทราย เกาะ ฯลฯ

๑.๒) ทรัพยากรที่เสริมสร้างขึ้นใหม่ไม่ได้ (Nonrenewable) เช่น แสงแดด อากาศ กระแสน้ำ พลังงานน้ำ พลังงานจากแสงอาทิตย์ พลังงานลม ฯลฯ ทรัพยากรดังกล่าวใช้แล้วไม่มีการสูญสิ้น

---

[๒๘] พะยอม ธรรมบุตร, **เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่องหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**, (กรุงเทพฯ : สถาบันการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

[๒๙] ราณี อสิชัยกุล, **การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว = Professional experience in tourism management**, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๘๓.

[๓๐] สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, **คู่มือการพัฒนาและประเมินคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว,** (กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, ๒๕๕๐), หน้า ๑-๑๐.

ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวอาจจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้เมื่อมีคุณสมบัติตรงกับข้อหนึ่งข้อใดหรือหลายๆ ข้อ ดังต่อไปนี้

๑.๒.๑ เป็นเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของท้องถิ่น

๑.๒.๒ มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือนิทานพื้นบ้าน

๑.๒.๓ มีประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ หรือโบราณคดี

๑.๒.๔ เป็นโครงสร้างธรรมชาติที่ดี หายาก หรือเป็นทัศนียภาพที่สวยงาม

๑.๒.๕ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือเป็นที่เคารพบูชา

๒) แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manufactured Attractions) ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรมทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน สถานที่ที่รัฐบาลก่อสร้างขึ้น พระราชวัง อาคารเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยเหตุผลต่างๆ กัน เช่น เพื่อการกีฬา การพักผ่อน การรักษาสุขภาพ ศาสนสถาน ระลึกถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์หรือด้านศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างแบ่งได้เป็น ๒ อย่าง คือ

๒.๑ แหล่งท่องเที่ยวทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งเป็นแบบอย่างการดำรงชีวิตของชุมชนนั้นๆ เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ พิธีกรรมต่างๆ ที่เกิดจากความเชื่อของบุคคลในชุมชน

๒.๒ แหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และศาสนสถาน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึงประวัติความเป็นมาในอดีตหรือเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ในอดีตของสังคมมนุษย์ในสมัยนั้นๆ ตัวอย่างแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ ได้แก่ เมืองโบราณ เจดีย์ วัด สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ ฯลฯ

๓) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Attractions) เป็นทรัพยากรที่แสดงถึงความรุ่งเรืองทางอารยธรรม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชนกลุ่มต่างๆ

๒.๒.๓ ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีหลากหลายประเภท การนำทรัพยากรวัฒนธรรมมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวต้องมีการศึกษา การวางแผน และการบริหารจัดการอย่างรอบคอบ เพื่อให้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือแหล่งท่องเที่ยวอยู่ได้อย่างยั่งยืน โดยเกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ ทรัพยากรวัฒนธรรมในงานวิจัยนี้มีทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทย่านประวัติศาสตร์และศาสนสถาน โดยมีแนวทางในการจัดการแบ่งประเภทได้ตามรายละเอียดดังนี้

๑. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทย่านประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีพัฒนาการสืบเนื่องมาอย่างไม่ขาดสาย เป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปะและพัฒนาการของชุมชนในอดีตเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ดังนั้นการจัดการทรัพยากรประเภทย่านประวัติศาสตร์ต้องคำนึงถึงหน้าที่หลักของทรัพยากรเป็นสำคัญ ย่านประวัติศาสตร์ในพื้นที่ที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ประเภทเมืองที่มีการอยู่อาศัยสืบเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การจัดการทรัพยากรสามารถทำได้ดังนี้

๑.๑ การจัดการด้านกายภาพ โดยอาจรื้อถอนสิ่งแปลกปลอมออกแล้วจัดการอนุรักษ์ตามวิธีการ ปรับปรุงทัศนียภาพให้เหมาะสมเพื่อให้เกิดลักษณะเด่น เช่น การนำสิ่งสาธารณูปโภคบางประเภท เช่น สายไฟฟ้า สายโทรศัพท์ วางในระบบท่อใต้ดิน หรือการปลูกต้นไม้ปรับทัศนียภาพให้ร่มรื่นหรือทาสีอาคารให้มีความกลมกลืน

๑.๒ การจัดการให้ความรู้ นอกจากเมืองจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้วยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับชุมชนในเมืองตลอดจนนักท่องเที่ยวที่ไปเยือน การจัดการให้ความรู้ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้คนเข้าใจความหมายและความสำคัญของเมือง โดยมีแนวทางการจัดการ อาทิ จัดศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่จะเป็นแหล่งให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จัดทำคู่มือนำชม จัดทำแผ่นป้ายสถานที่เพื่อให้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว จัดทำสื่อที่นักท่องเที่ยวสามารถเป็นเจ้าของได้ เช่น แผ่นพับ ของที่ระลึกเกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ

๑.๓ การจัดการอำนวยความสะดวก เนื่องจากย่านประวัติศาสตร์ของเมืองเป็นพื้นที่ที่ยังมีการใช้งานและประกอบกิจกรรมประจำวันอยู่ ดังนั้นการจัดการย่านประวัติศาสตร์จึงต้องสัมพันธ์กับชุมชนและกิจกรรมประจำวันอยู่ ดังนั้นการจัดการย่านประวัติศาสตร์จึงต้องสัมพันธ์กับชุมชนและกิจกรรมประจำวันในย่านนั้นด้วย โดยควรจัดการให้ย่านชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งการแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เพื่อให้ชุมชนได้รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นภายในชุมชน อีกทั้งควรมีการปรับปรุงพื้นที่โดยรวมให้เรียบร้อย และรักษาความสะอาดของชุมชนและพื้นที่โดยรอบ รวมถึงการทำแผนที่ ป้ายบอกทางสถานที่ท่องเที่ยว โดยติดตั้งในตำแหน่งที่เหมาะสม กำหนดเส้นทางเท้าสำหรับนักท่องเที่ยวในการไปชมจุดต่างๆ ที่น่าสนใจภายในชุมชน โดยตามเส้นทางอาจจัดให้มีจุดพักผ่อน ร้านขายของที่ระลึก และจุดรับ-ส่งนักท่องเที่ยวเหล่านี้เป็นต้น

๒.๒.๔ แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา

๑. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน หมายถึงอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนา คือที่ประดิษฐานรูปเคารพ สถานที่สำหรับเหล่าศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนานั้นๆ ศาสนาสถานของศาสนาพุทธ ได้แก่ วัด เจดีย์ พระปรางค์ เช่น วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน และวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

๒. แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานที่ปฏิบัติธรรม หมายถึงสถานที่สำหรับบำบัดจิตใจโดยการเข้าฝึกปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิหรือทำวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อการฝึกฝนจิตใจให้สงบ เรียกว่า สถานปฏิบัติธรรม

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน โดยทั่วไปแล้วศาสนสถานทุกแห่งไม่อาจถือได้ว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว เนื่องจากศาสนสถานที่นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม มักจะเป็นศาสนสถานที่มีความสำคัญในด้านความเป็นมา ประวัติบุคคล ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นและของชาติ หรือมีศิลปกรรมที่สำคัญ ผู้ที่มาเยี่ยมชมศาสนสถานมักจะมาเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่าที่จะมาชมความงดงามหรือความสำคัญของศาสนสถาน ลักษณะการเยี่ยมชมในลักษณะนี้จึงมีความแตกต่างกันตามความสมัครใจและความเชื่อม โดยมีแนวทางการจัดการดังนี้

๒.๑ การจัดการในฐานะที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ศาสนสถานที่เป็นวัดในศาสนาพุทธที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว มักจะมีความสำคัญในด้านประวัติ สถาปัตยกรรม งานจิตรกรรมฝาผนัง และงานประติมากรรมรูปเคารพ เช่น อุโบสถ เจดีย์ วิหาร ศาลาราย หอไตร กุฏิ พระพุทธรูป เป็นต้น โดยพื้นที่ที่สำคัญเป็นที่สนใจในการชมส่วนใหญ่คือ เขตพุทธาวาส การจัดการให้ความรู้ทำได้โดยจัดทำคู่มือนำชมสำหรับนักท่องเที่ยวควรมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติและความสำคัญของสถานที่ หรือจัดทำหนังสือเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวโดยมีเนื้อหาและรายละเอียดความสำคัญของสถานที่สำหรับผู้ที่มีความสนใจเป็นพิเศษโดยเฉพาะ ซึ่งหนังสือดังกล่าวจะมีส่วนช่วยให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาความรู้เฉพาะด้านได้ละเอียดมากยิ่งขึ้น

๒.๒ การจัดการด้านภูมิทัศน์ ศาสนสถานเมื่อแรกสร้าง ผู้ออกแบบได้จัดวางสภาพภูมิทัศน์ไว้อย่างเหมาะสมแล้ว หากแต่มาในสมัยหลังได้มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ หรือต่อเติมจนเสียคุณค่า ปัญหาเหล่านี้มักพบในศาสนสถานที่มีศักยภาพในการเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว อาทิ ภายในวัดบางแห่งมีการทำลานซีเมนต์แทนลานดินหรือการปลูกสร้างอาคารเบียดบังกลุ่มอาคารเดิม เป็นต้น การจัดภูมิทัศน์ทำได้ดังนี้

๒.๒.๑ การจัดภูมิทัศน์ให้กลับเป็นแบบเดิม การจัดภูมิทัศน์แบบนี้ต้องคำนึงถึงลักษณะแวดล้อมของกลุ่มอาคารศาสนสถาน แนวคิด และค่านิยมในภาพรวม การจัดภูมิทัศน์ให้กลับแบบเดิมอาจจำเป็นต้องรื้อถอนหรือโยกย้ายสิ่งก่อสร้างที่ไม่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มอาคารเดิมออกไป เช่น การอนุรักษ์วิหารพระเจ้าพันองค์ วัดปงสนุก จังหวัดลำปาง มีการปรับภูมิทัศน์โดยการรื้อสิ่งก่อสร้างที่แปลกปลอมออกไป[๓๑]

๒.๒.๒ การจัดให้พื้นที่มีความร่มรื่น โดยการปลูกต้นไม้ที่มีความสูงไม่มากนักเพื่อให้ร่มเงาและจะได้ไม่บดบังตัวอาคาร

๒.๓ การจัดการด้านบริการพื้นฐาน ศาสนสถานมีจุดประสงค์ในการก่อสร้างเพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ ที่จำพรรษา และสถานที่เล่าเรียน การจัดบริการขั้นพื้นฐาน เช่น ลานจอดรถ ห้องสุขา เหล่านี้ต้องคำนึงถึงจุดประสงค์สถานที่นั้นๆ ด้วยขณะเดียวกันศาสนสถานก็มีพื้นที่ใช้สอยจำกัด การออกแบบการบริการขั้นพื้นฐานจึงขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของศาสนสถานแต่ละแห่ง โดยแนวทางการจัดการมีดังนี้

๒.๓.๑ การจัดสถานที่จอดรถยนต์ ศาสนสถานแต่ละแห่งมีพื้นที่จำกัดและได้มีการแบ่งสัดส่วนการใช้งานตามที่ได้ออกแบบไว้ตั้งแต่ครั้งแรก สถานที่จอดรถจึงเป็นปัญหาสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ยานพาหนะยังเพิ่มมลภาวะให้กับศาสนสถานอีกด้วย การจัดจุดจอดรถยนต์ไว้นอกบริเวณศาสนสถานจะเป็นอีกทางออกหนึ่ง โดยให้นักท่องเที่ยวเดินจากจุดจอดรถมายังศาสนสถาน ทำให้นักท่องเที่ยวได้ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่มากขึ้นและเป็นโอกาสในการสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่อีกด้วย

๒.๓.๒ การจัดการให้แหล่งท่องเที่ยวมีความสะอาด กล่าวคือจัดการให้แหล่งท่องเที่ยวมีความสะอาดทั้งภายนอกและภายใน จัดให้มีจุดนั่งพักผ่อนตามความเหมาะสม

---

[๓๑] อิโคโมสไทย, **การอนุรักษ์และการพัฒนามรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในแนวทางบูรณาการการข้ามศาสตร์,** (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙๖.

๒.๓.๓ การจัดท่าเทียบเรือ ในกรณีที่ศาสนสถานตั้งติดกับริมน้ำสามารถเข้าถึงได้โดยเส้นทางน้ำ ควรมีการปรับปรุงศาลาริมน้ำหรือสร้างท่าเทียบเรือเพื่อให้มีความสะดวกในการขึ้นลง ทั้งนี้การใช้เส้นทางน้ำยังช่วยลดความแออัดของรถยนต์ได้อีกทาง

๒.๔ การจัดการความปลอดภัยของศาสนสถาน เนื่องจากศาสนสถานแต่ละแห่งมีระยะเวลาการก่อสร้างที่ยาวนาน การที่ศาสนสถานมีผู้มาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมากอาจก่อให้เกิดการชำรุดเสียหายได้ แนวทางจัดการมีดังนี้

๒.๔.๑ การจัดผู้ดูแลตรวจสถานที่ โดยผู้ที่ดูแลสถานที่ควรหมั่นตรวจตราสถานที่เสมอๆ เมื่อพบสิ่งใดผิดปกติควรแจ้งกับผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ บางครั้งผู้ดูแลสถานที่อาจเป็นผู้ที่นำชมสถานที่นั้นๆ ได้ตามสมควร

๒.๔.๒ การจัดทำบัญชีทรัพย์สิน การเปิดสถานที่ให้บุคคลทั่วไปเข้าชมควรมีการทำบัญชีทรัพย์สิน เพื่อให้ตรวจสอบได้โดยง่ายและควรมีการตรวจสอบเป็นระยะตามสมควร

๒.๔.๓ การควบคุมไม่ให้ใช้งานศาสนสถานเกินกำลัง การที่มีนักท่องเที่ยวเข้าชมศาสนสถานเป็นจำนวนมากเกินไป อาจส่งผลให้ศาสนสถานทรุดโทรมและเสื่อมสภาพอย่างรวดเร็ว จึงควรมีการควบคุมและจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเข้าชมในแต่ละครั้งให้เหมาะสมกับพื้นที่ของศาสนสถาน

๒.๔.๔. การควบคุมด้านผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับศาสนสถาน ได้แก่ มลภาวะทางด้านเสียงอากาศ การกระทำที่ขาดความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยว เช่น การขูดขีด เขียน โบสถ์ อาคารต่างๆ การกะเทาะลวดลายงานศิลปะ ควรมีการประกาศเตือนและกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจน รวมถึงการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้แก่นักท่องเที่ยว

เนื่องจากวัดเป็นสถานที่ที่มีสถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์และได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก หากมีการพัฒนาอย่างถูกวิธีก็จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งได้ เพราะวัดเป็นแหล่งที่รวบรวมทั้งศิลปะ สถาปัตยกรรม งานฝีมือของช่างแขนงต่างๆ ไปจนถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต้องมีการจัดการในเรื่องของการวางผัง โดยการแยกสัดส่วนให้ชัดเจนระหว่างเขตพุทธาวาสกับเขตสังฆาวาส สิ่งก่อสร้างใดที่ต้องการก่อสร้างเพิ่มเติมก็ควรดูรูปแบบของสถาปัตยกรรมให้เหมาะสมกับท้องถิ่นนั้นๆ ใช้วัสดุที่คงทนและสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอย โดยอาจสร้างเป็นศาลาก็ได้ นอกจากนี้การซ่อมแซมโบราณสถานภายในวัดต้องศึกษาในเรื่องของการบำรุงรักษา การซ่อมแซม และการดูแลอาคารสถานที่จากหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนี้ อาทิ กรมศิลปากร เป็นต้น[๓๒]

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา

การวิจัยศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ เพื่อทำความเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นและทำให้การวิจัยดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

---

[๓๒] ภราเดช พยัฆวิเชียร, **ถามอย่างคิด (หลาย) อย่าง**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน, ๒๕๔๓).

๒.๓.๑ การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม มีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาอันเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งได้ให้ความสนใจ นอกจากเยี่ยมชมสถาปัตยกรรมความงดงามและนักท่องเที่ยวบางส่วนต้องการเดินทางเพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา หรือ ทัวร์ไหว้พระ ในวัดสำคัญต่างๆ นับเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างยิ่ง โดยเฉพาะคนไทย ทั้งนี้เพราะตามคติความเชื่อที่ถือว่าการได้เดินทางมาสักการะบูชาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ร่วมทำบุญบริจาคทาน จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิต และสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจมาสู่ผู้ปฏิบัติ[๓๓]

พระมหาสุทิตย์ อาภากาโร[๓๔] กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ แต่เป็นสิ่งที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลซึ่งมีคำนิยามต่างๆ เช่น “ธรรมสัญจร” “การจาริกแสวงบุญ” “การเดินทางแสวงบุญ” หรือแม้แต่ในปัจจุบันที่ว่า การท่องเที่ยวแนวพุทธ หรือ Buddhist Tourism ดังพบว่าการท่องเที่ยวแนวพุทธแต่ละนิยาม ล้วนมีความหมายเพื่อการแสวงหาความรู้ ศึกษาหาข้อปฏิบัติอันเป็นหลักการในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง ไม่เบียดเบียนทั้งตัวเองและผู้อื่น ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปว่า “การท่องเที่ยวแนวพุทธ คือ การเดินทางเพื่อการศึกษา พัฒนาจิตใจ และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่เพื่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสิ่ง”

ธนิต บุตรทิพย์สกุล[๓๕] ได้กลาวถึงการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมุ่งหวังไปหาประสบการณ์ต่างๆ เพื่อผลในการพัฒนาชีวิตและจิตใจเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อ ทำให้ความสงบสุข มีสันติภาพของมวลมนุษย์ มีคานิยมและเชื่อว่าการไดทำบุญนั้น ก่อให้เกิดสิริมงคลตอตนเองและครอบครัวในการท่องเที่ยวนั้นจะทำให้เกิดพฤติกรรมตามเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ต่องได้สัมผัสกับองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ความตั้งใจของนักท่องเที่ยวความศรัทธาในพุทธศาสนาและความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจในการร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

นอกจากนี้ ภัทร์สุภา สีลานภาพรรณ์[๓๖] ได้กล่าวถึงความหมายการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ การเดินทางไปยังพุทธศาสนสถานโดยมีจุดมุ่งหมายหรือมุ่งประโยชน์กับตนดังนี้

๑) การเดินทางเพื่อไปบำเพ็ญบุญ เช่น การบำเพ็ญกิริยาวัตถุ ๑๐ เป็นต้น

---

[๓๓] ณัทธีร์ ศรีดี, รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคกลาง : กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) : ๒๕๕๖), หน้า ๒๕.

[๓๔] พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, **การท่องเที่ยวแนวพุทธ**, จุลสารการท่องเที่ยว, ปีที่ ๑๘ เล่มที่ ๑, (มกราคม – มีนาคม, ๒๕๔๒)

[๓๕] ธนิต บุตรทิพย์สกุล, พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยววัดในจังหวัดน่าน, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓.

[๓๖] ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ์, การทองเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพฯ, **รายงานการวิจัย** , (นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หนา ๒๕.

๒) การเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และได้ร่วมกิจกรรมในหลายๆ ด้าน เช่น การปฏิบัติธรรม สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง เป็นต้น

๓) การเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมพิธีทางศาสนา และร่วมงานเทศกาลประเพณีต่างๆ เช่น การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ตักบาตรดอกไม้ แห่เทียนพรรษา เป็นต้น

โดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังพุทธสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบำเพ็ญบุญ หรือการเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการมาท่องเที่ยวในงานประเพณี เพื่อต้องการประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนา หรือการเดินทางไปยังสถานที่ตั้งของวัด เพื่อศึกษาธรรมะ ศึกษาหาความรู้ แสวงบุญ กอปรกับพักผ่อนหย่อนใจและหาที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

๒.๓.๒ วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา

การท่องเที่ยวแนวพุทธ มีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวทั่วไป นอกจากเป็นการเดินทางเพื่อชื่นชมความงดงามจากภายนอกที่เป็นรูปธรรมและมองเห็นได้ชัดเจน แต่มิได้เป็นการพัมนาด้านจิตใจหรือการเข้าถึงนามธรรมที่เป็นองค์รวมของสรรพสิ่งทั้งรูปธรรมและนามธรรม พระมหาสุทิตย์ อาภากโร[๓๗] ได้แนะให้มีการพิจารณาการเดินทางเพื่อศึกษา พัฒนาจิตใจ และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้อง สามารถระบุวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๑. เป็นการเดินทางเพื่อศึกษา เรียนรู้ และปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา

๒. เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และจิตใจของผู้เดินทางให้มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง

๓. เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างเพื่อมนุษย์ สังคม สิ่งแวดล้อม

๔. เพื่อเป็นการสร้างประโยชน์ ความสงบสุข สันติภาพ ต่อมวลมนุษย์และต่อสรรพสิ่งอย่างเกื้อกูล

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการมุ่งหวังเพื่อสร้างความดีงามทั้งของนักท่องเที่ยวและสังคม ในการที่จะปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น ในแนวทางที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักการของ ศีล สมาธิ และปัญญา

๒.๓.๓ ลักษณะและแนวทางการปฏิบัติของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ พระมหาสุทิตย์ อาภากโร[๓๘] ได้กล่าวถึงลักษณะและแนวทางการปฏิบัติของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา โดยจำแนกดังนี้

๑. เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม กล่าวคือ เป็นการศึกษาหาความรู้จากสิ่งที่มองเห็นจากภายนอก ทั้งธรรมชาติ และทาง

---

[๓๗] พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น), ดร. และคณะ, การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) : ๒๕๕๖), หน้า ๒๔.

[๓๘] อ้างแล้ว.

ศิลปวัฒนธรรม แล้วมองสรรพสิ่งโดยเป็นองค์รวม ให้เกิดความเข้าใจในความหมาย และซาบซึ้งถึงภายในอันเป็นนามธรรม และสามารถปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

๒. เป็นการสร้างประโยชน์เกื้อกูลให้เกิดขึ้นแก่ทุกฝ่าย ทั้งผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวและผู้ให้การบริการ รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยว โดยมิให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ หรือให้มีผลกระทบน้อยที่สุด

๓. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้เกิดความดีงามต่อตนเองและผู้อื่นในลักษณะที่เกื้อกูลกัน กล่าวคือ เป็นการเยี่ยมเยือน ชื่นชม ชุมชน สังคม และวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าร่วมกัน

๔. เป็นการท่องเที่ยวที่ยึดหลักของศีล สมาธิ ปัญญา กล่าวคือ มีข้อปฏิบัติทางกาย วาจาร่วมกันในทางที่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และยึดมั่นในหลักการของความถูกต้องเป็นธรรม

๕. เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการพัฒนาต่อตนเอง ชุมชน สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

ซึ่งลักษณะการท่องเที่ยวดังกล่าวก่อให้เกิดการเชื่อมโยงให้นักท่องเที่ยวได้เข้าถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมพร้อมๆ กัน โดยยึดหลักการปฏิบัติดังนี้ ๑) หลักการปฏิสันถาร ๒) หลักความถูกต้องและเป็นธรรมใน บทบาทและหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ๓) ยึดหลักเรียนรู้ร่วมกัน ๔) ยึดหลักของศีล สมาธิ ปัญญา อย่างไรก็ตามจากวัตถุประสงค์ ลักษณะแนวทางการท่องเที่ยวและหลักการปฏิบัติดังกล่าวหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้ประกอบการสามารถจัดรูปแบบของการท่องเที่ยวแนวพุทธได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งควรนำมาพิจารณาในสถานการณ์ที่การท่องเที่ยวได้มีความหลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการเรียนรู้ของผู้คนนักท่องเที่ยว ที่สนใจในการศึกษา พัฒนาจิตใจ และการดำรงชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อความสัมพันธ์ทางสังคม และการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อทุกๆ ฝ่าย

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสัปปายะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสัปปายะตามหลักการพุทธศาสนา เพื่อศึกษาแนวทาง อันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยชิ้นนี้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๔.๑ แนวคิดสัปปายะ ๔

สัปปายะ ถือเป็นสภาวะที่เกื้อหนุน หรือเป็นสภาวะที่ก่อให้เกิดความสบายเหมาะสม โดยเฉพาะที่ช่วยเกื้อหนุนการบำเพ็ญและประคับประคองรักษาสมาธิ[๓๙] ขณะเดียวกันสัปปายะสามารถเกื้อหนุน ผ่อนคลาย สร้างความสบายใจ ด้วยเฉพาะสถานที่ทางพระพุทธศาสนา เช่น วัด พุทธสถาน เป็นต้น อันเป็นสถานที่สร้างความรู้สึกปลอดภัยจากพันธนาการ และเอื้อต่อการสร้างกุศลในทาง

---

[๓๙] พระลิขิต ทินฺนปญฺโญ (เมืองจันทร์), รูปแบบการจัดการสัปปายะในสำนักปฏิบัติธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย, **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๓ ฉบับพิเศษ เล่ม ๓ (มิถุนายน ,๒๕๖๐) : ๓๖.

พระพุทธศาสนา จากการทบทวนวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาพบว่า พระพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนท์ถึงลักษณะของภิกษุผู้ใส่ใฝ่ในการปฏิบัติธรรม และมีความสอดคล้องกับนิยามสัปปายะว่า

“เราจักพูดเรื่องเห็นปานนี้ คือ เรื่องความมักน้อย เรื่องความสันโดษ เรื่องความสงัด เรื่องความไม่คลุกคลีกัน เรื่องการปรารภความเพียร เรื่องศีล เรื่องสมาธิ เรื่องปัญญา เรื่องวิมุตติ เรื่องวิมุตติญาณทัสสนะ ซึ่งเป็นเรื่องขัดเกลากิเลสอย่างยิ่ง เป็นสัปปายะแก่ความเป็นไปแห่งจิต เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้และเพื่อนิพพาน”[๔๐] ในอรรถกถากล่าวอธิบาย “เป็นสัปปายะแก่ความเป็นไปแห่งจิต” หมายถึง เป็นที่สบาย และเป็นอุปการะแก่การชักนำจิตเข้าสู่สมถะและวิปัสสนา[๔๑] ซึ่งประกอบด้วยสัปปายะ ๔

นอกจากนี้ สัปปายะ หมายถึง สิ่งที่สบาย สภาพเอื้อ สิ่งที่ เกื้อกูล สิ่งที่เหมาะสมอันเกื้อกูลในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย ส่วนอสัปปายะก็มีความหมายตรงกันข้ามกับสัปปายะ[๔๒] พระดำรัสข้างต้นนั้น ตรัสการปฏิบัติตนขณะปฏิบัติธรรม ถึงลักษณะเรื่องที่จักพูดคุยไว้เป็นตัวอย่าง เพราะการปฏิบัติจะเจริญก้าวหน้า ควรต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เว้นสถานที่ที่เป็นโทษและอยู่ในสถานที่ที่สะดวก

ปราณสุวีร์ อาวอร่ามรัศมี[๔๓] ได้กล่าวถึงลักษณะสัปปายะ ๔ อย่างดังนี้

๑. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย คือทำวัดให้เป็นอาราม เป็นรมณียสถาน รื่นรมย์ เจริญตาเจริญใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนด้านจิตใจ ที่ตั้งวัดไม่ใกล้ไม่ไกลจากชุมชนเกินไป มีการแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาสชัดเจนเป็นสัดส่วน ยิ่งในภาวะโลกร้อนด้วยแล้ว หากวัดได้มีการปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา ร่มรื่นดูเป็นธรรมชาติ นับว่าเหมาะกับภาวะโลกอันแสนที่จะร้อนเหลือหลาย ส่วนบางวัดตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมเป็นทุนเดิม เช่น ภูเขา ลำธาร สวน ป่า ได้เน้นเรื่องความ สะอาด หรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยสม่ำเสมอเท่ากับว่าได้สร้างความสุขเพิ่มขึ้นแก่ผู้พบเห็น

๒. อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบาย เมื่อมีที่อยู่ที่สบายต้องคำนึงถึงการกินอาหาร ในสมัยก่อนเป็นหน้าที่ของพระภัตตุเทศ ปัจจุบันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส การจัดสวัสดิการด้านอาหารจึงควรเป็นภาระของฝ่ายสาธารณูปการรวมเรื่องต่าง ๆ เช่น การกำหนดเส้นทางโคจรบิณฑบาตควรแบ่งเป็นสาย มีการเปลี่ยนเวรกันเพื่อเจริญศรัทธาของผู้ทำบุญและป้องกันการติดในตัวบุคคล มีการจัดฉันรวมกันเป็นที่แห่งเดียว เพื่อประโยชน์คือทำให้เกิดความเป็นธรรมในอติเรกลาภ ขจัดความขัดแย้งในการแสวงหาอุปัฏฐาก ก่อให้เกิดความสามัคคีธรรม เป็นที่เจริญศรัทธาของผู้ถวายและสามารถแนะนำอบรมได้ง่ายในเวลาก่อนและหลังอาหาร มีเจ้าหน้าที่รับนิมนต์ และทำหน้าที่แจกรายการนิมนต์ให้ทั่วถึงโดยความเป็น ธรรมหรือจัดตั้งมูลนิธิสงเคราะห์สวัสดิการด้านอาหารในยามขาดแคลน

---

[๔๐] ดูรายละเอียดใน **ม.อุ. (ไทย)** ๑๔/๑๘๙/๒๒๗.

[๔๑] ดูรายละเอียดใน **องฺ.นวก. (ไทย)** ๓/๑/๒๘๕.

[๔๒] ดูรายละเอียดใน **ม.อุ. (ไทย)** ๓/๑๘๙/๑๑๗.

[๔๓] ปราณสุวีร์ อาวอร่ามรัศมี, **สัปปายะ ๔ อย่าง**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www1.onab.go.th/index.php? option =com _ content&view=article&id=2699:-4-&catid=96:2009-09-19-10-13-59&Itemid=326 [๗ มีนาคม ๒๕๖๓]

๓. บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย คำนึงถึงเรื่องบุคคลที่อยู่ภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความเจริญและความเสื่อมขิงศาสนา คนวัดแบ่งออกเป็น พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี และเด็กวัด วัดใดดีหรือไม่ดีบ้างบอกว่าให้ดูจากบุคคลทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าว ควรจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสถานภาพ การติดต่อกันควรกำหนดเวลาสถานที่ ที่อยู่ของเด็กวัดควรสะอาดและมีระเบียบ มีการวางกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติพร้อมบทกำหนดโทษและควรกำหนดวันให้มีการพัฒนาวัดร่วมกัน

๔. ธรรมสัปปายะ ธรรมเป็นที่สบาย จุดมุ่งหมายหลักของวัดคือสถานที่ประพฤติธรรม สิ่งที่จะก่อให้เกิดธรรมสัปปายะ คือ บริเวณวัดร่มรื่น เป็นระเบียบ มีโครงการต้นไม้พูดได้ มีสุภาษิตสอนใจ ปริศนาธรรม คติธรรม โครงการเสียงธรรมะตามสาย รับฟังกันทั่วบริเวณวัดทั้งในวันจัดงานบุญ และกระจายเสียงไปถึงชุมชนหมู่บ้าน จัดสถานที่ฟังเทศน์ฟังธรรมในสถานที่สงบร่มเย็น อากาศถ่ายเทสะดวก จัดทำห้องสมุดธรรมะ โดยจัดหาหนังสือธรรมะ หนังสืออื่น ๆ ที่มีสาระประโยชน์เพื่อให้ผู้มาวัดได้อ่าน และมีที่นั่งอ่านหนังสือเป็นสัดส่วนเพียงพอ รักษาศิลปะหรือพุทธศิลป์ภายในวัด พิพิธภัณฑ์ของวัดจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

๒.๔.๒ แนวคิดสัปปายะ ๗

สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์[๔๔] กล่าวถึง สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เอื้อต่อการปฏิบัติตนและปฏิบัติ ๗ ประการ คือ ๑) อาวาส ๒) โคจรคาม ๓) การพูดคุย ๔) บุคคล ๕) โภชนะ ๖) ฤดู ๗) อิริยาบถ พระสูตรดังกล่าวพยายามชี้ถึงเงื่อนไขการปฏิบัติธรรมที่มีความเจริญก้าวหน้าต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เว้นจากสถานที่ที่เป็นโทษและอยู่ในสถานที่ที่สะดวก ในวิสุทธิมรรคกล่าวว่า

“ อาวาโส โคจโร ภสฺสํ ปุคฺคโล โภชนํ อุตุ อิริยาปโถติ สตฺตเต อสปฺปาเย วิวชฺชโย สปฺปาเย สตฺต เสเวถ เอวญฺหิ ปฏิปชฺชโต น จิเรเนว กาเลน โหติ กสฺสจิ อปฺปนา ฯ” [๔๕]

โยคาวจร ผู้ประสงค์จะรักษาปฏิภาคนิมิตไว้ให้ดีนั้น พึงเว้นจากอสัปปายะ อันไม่ควรแก่ภาวนาสมาธิ ๗ อย่าง คือ อาวาส (ที่อยู่อาศัย) โคจรคาม (หมู่บ้าน หรือท้องถิ่นที่จะไปบิณฑบาต ภัสสะ (ถ้อยคำพูด) ปุคคละ (บุคคล) โภชนะ (อาหาร) อุตุ (อากาศ) อิริยาบถ (นั่ง นอน ยืน เดิน) แล้วพึงเสพ แต่สัปปายะ อันควรแก่ภาวนาสมาธิ ๗ อย่างนั้นเช่นกัน เมื่อได้ปฏิบัติดังกล่าวมานี้ บางท่านก็อาจ สำเร็จอัปปนาภาวนาในกาลไม่นานนัก

พระมหาสมถวิล ปภาโส[๔๖] และ พระสมุห์วินิตย์ ถิรจิตฺโต[๔๗] ได้อธิบายความหมายและลักษณะของสัปปายะ ๗ ที่สอดคล้องกันดังนี้

---

[๔๔] ดูรายละเอียดใน **ม.อุ.(ไทย)** ๓/๑๘๙/๑๑๗.

[๔๕] ดูรายละเอียดใน **วิสุทฺธิ. (ไทย)** ๑/๑๖๑.

[๔๖] พระมหาสมถวิล ปภาโส, การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ในเขตกรุงเทพฯตามหลักสัปปายะ ๗, **รายงานการวิจัย**, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๓๙-๔๒.

[๔๗] พระสมุห์วินิตย์ ถิรจิตฺโต, การบริหารแหล่งเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ ๔ ของโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ, **รายงานการวิจัย**, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๙-๒๑.

๑. อาวาส (ที่อยู่) หมายถึง ที่อยู่ที่พักอาศัยและสถานที่ปฏิบัติ มี ๒ อย่าง ได้แก่ อาวาสอสัปปายะ คือ ที่อยู่ ที่พัก ที่อาศัยและสถานที่ที่ไม่เหมาะสมแก่การปฏิบัติและอาวาสสัปปายะ คือ ที่อยู่ ที่พักที่อาศัยและสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติควรเลือกอยู่ในอาวาสสัปปายะ ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค กล่าวอธิบายไว้ว่า เมื่อโยคาวจรนั้นอยู่ในอาวาสใด นิมิตที่ยังไม่เกิดก็ไม่ เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็เสื่อมหายไป สติที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ไม่ตั้งมั่นและจิตที่ยังไม่เป็นสมาธิก็ไม่เป็นสมาธิ อาวาสนี้นับเป็น อสัปปายะ ส่วนเมื่อเธออยู่ในอาวาสใด นิมิตเกิดและถาวรด้วย สติก็ตั้งมั่น จิตก็เป็นสมาธิดุจพระปธานิยติสสเถระผู้อยู่ ณ นาคบรรพต อาวาสนี้นับ เป็นสัปปายะ เพราะเหตุนั้นในวิหารใด อาวาสที่อยู่มีหลายแห่งโยคาวจรพึงลองอยู่ในอาวาสเหล่านั้นแห่งละ ๓ วัน จิตของเธอเป็นเอกัคคะตั้งมั่นในอารมณ์เดียวในอาวาสแห่งใด ก็อยู่ในอาวาสแห่งนั้นเพราะความที่มีอาวาสเป็นสัปปายะแท้ๆ ภิกษุ ๕๐๐ รูป ผู้อยู่ในถ้ำจูฬนาคในตัมพปัณณิทวีป ถือเอากัมมัฏฐานบำเพ็ญอยู่ในถ้ำจูฬนาคนั้น ได้บรรลุพระอรหันต์ทั้งหมด ส่วนพระอริยบุคคลเบื้องต่ำมีพระโสดาบันเป็นต้น และท่านผู้ได้อริยภูมิในที่อื่นแล้ว มาบรรลุพระอรหันต์ในถ้ำจูฬนาคนั้นมีประมาณมิได้ แม้ในอาวาสสัปปายะแห่งอื่นๆ เช่น จิตตลบรรพตวิหาร ก็เช่นกัน[๔๘]

๒. โคจรคาม หมายถึง หมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่หาอาหาร ที่เที่ยวไปเพื่อเข้าไปบิณฑบาตมี ๒ อย่าง ได้แก่ โคจรอสัปปายะ คือ หมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่ไม่เหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาต และโคจรสัปปายะ คือ หมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาต โยคาวจรพึงเลือกโคจรคาม สัปปายะ ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค กล่าวอธิบายไว้ว่า หมู่บ้านหรือท้องถิ่นสำหรับไปบิณฑบาตแห่งใดมีอยู่ในที่ไม่ไกลนัก ไม่ใกล้นักในระยะประมาณโกสะกึ่ง ประมาณ ๑,๐๐๐ ชั่วคันธนูหรือ ๒ กิโลเมตร เป็นเสนาสนะอยู่ทางทิศเหนือหรือทางทิศใต้ เป็นที่มีภิกขาสมบูรณ์หาง่ายหมู่บ้านนั้น นับเป็นสัปปายะ ถ้ามีลักษณะตรงกันข้ามนับเป็น อสัปปายะ[๔๙] ที่ว่าอสัปปายะนั้นน่าจะถือเอาด้วยสาเหตุ คือ ๑) ไกลและการคมนาคมไปมาไม่สะดวก ๒) เวลาบิณฑบาตไปหรือกลับโดนแสงอาทิตย์ขึ้นส่องหน้า และ ๓) บิณฑบาตไม่พอแก่การฉัน

๓. ภัสสะ หมายถึง การพูดคุยหรือถ้อยคำมี ๒ อย่าง ได้แก่ ภัสสะอสัปปายะ คือ การพูดคุยหรือถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมในระหว่างปฏิบัติและภัสสะสัปปายะ คือ การพูดคุย หรือถ้อยคำที่เหมาะสมในระหว่างการปฏิบัติ โยคาวจรพึงปฏิบัติตนเพื่อสำรวมอินทรีย์พูดน้อยในระหว่างการปฏิบัติธรรมเพื่อสำรวมสมาธิและปฏิภาคนิมิต

๔. บุคคล หมายถึง บุคคลที่อยู่ร่วมกันหรือมีการสนทนาปราศรัยกัน มี ๒ อย่าง ได้แก่ ปุคคลอสัปปายะ คือ บุคคลที่ไม่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะกำลังปฏิบัติด้วยและปุคคลสัปปายะ คือ บุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะกำลังปฏิบัติ โยคาวจรพึงเลือกคบปุคคลสัปปายะเพื่อความตั้งมั่นแห่งจิตของตนในขณะกำลังปฏิบัติ

๕. โภชนะ หมายถึง อาหารและเครื่องบริโภคในระหว่างกำลังปฏิบัติธรรม มี ๒ อย่าง ได้แก่ โภชนอสัปปายะ คือ อาหารและเครื่องบริโภคที่เป็นที่ไม่ถูกใจไม่พอใจ ไม่ถูกกับร่างกาย ไม่เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉันยาก ไม่สมควรแก่การบริโภคของโยคาวจร และโภชนสัปปายะ คือ อาหาร

---

[๔๘] มหามกุฏราชวิทยาลัย, **วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๒**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๐๑.

[๔๙] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒.

และเครื่องบริโภคที่ถูกใจพอใจ ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉันไม่ยาก เป็นที่สมควรแก่การบริโภคของโยคาวจร เพราะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนหรือบั่นทอนสภาพจิตใจ

๖. ฤดู หมายถึง ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อม มี ๒ อย่าง ได้แก่ อุตุอสัปปายะ คือ สภาวะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น หนาวเกินไป ร้อนเกินไป เป็นต้นและอุตุสัปปายะ คือ สภาวะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น โยคาวจรพึงเลือกอยู่ในธรรมชาติดินฟ้าอากาศที่ทำให้จิตใจของตนแจ่มใสมั่นคงเอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติธรรมของตน

๗. อิริยาบถ หมายถึง อาการหรือการเคลื่อนไหวอยู่ในกิริยาท่าทางอย่างใดอย่างหนึ่ง มี ๒ อย่าง ได้แก่ อิริยาปถอสัปปายะ คือ อาการหรือการเคลื่อนไหวในกิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วไม่ถูกใจ มีการเคลื่อนไหวที่ไม่พอดี และอิริยาปถสัปปายะ คือ อาการหรือการเคลื่อนไหวในกิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วถูกใจจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี โยคาวจรพึงเลือกอยู่ในอิริยาบถที่เกิดความสบายกายสบายใจ นิวรณ์จะได้ไม่เกิด

๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกิจกรรม ๕ ส.

แนวคิดกิจกรรม ๕ ส เป็นแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจในการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ สุทธิ สินทอง[๕๐] กล่าวถึงลักษณะและความหมายของกิจกรรม ๕ ส ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานการบริหารคุณภาพที่จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในที่ทำงาน เพื่อให้เกิดบรรยากาศที่น่าทำงาน เกิดความสะอาดเรียบร้อยในสำนักงาน ถูกสุขลักษณะ ลดความสูญเปล่าที่ก่อให้เกิดต้นทุนที่ไม่จำเป็น ประการสำคัญช่วยสร้างทัศนคติที่ดีของพนักงานต่อองค์การ ทำให้พนักงานสามารถใช้ศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มความสามารถ กิจกรรม ๕ ส ประกอบด้วยกระบวนการดังต่อไปนี้

๑. สะสาง คือการแยกของที่ต้องการออกจากของที่ไม่ต้องการและขจัดของที่ไม่ต้องการทิ้งไป

๒. สะดวก คือการจัดวางสิ่งของต่างๆ ในที่ทำงานให้เป็นระเบียบเพื่อความสะดวกและปลอดภัย

๓. สะอาด คือการทำความสะอาด (ปัดกวาดเช็ดถู) เครื่องจักรอุปกรณ์และสถานที่ทำงาน

๔. สุขลักษณะ คือสภาพหมดจดสะอาดตาถูกสุขลักษณะและรักษาให้ดีตลอดไป

๕. สร้างนิสัย คือการอบรมสร้างนิสัยในการปฏิบัติงานตามระเบียบวินัยข้อบังคับอย่างเคร่งครัด

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้อธิบายความหมายของกิจกรรม ๕ ส หมายถึง เทคนิค หรือวิธีการจัด หรือปรับปรุงสถานที่ทำงาน หรือสภาพทำงานให้เกิดความสะดวก ความเป็นระเบียบเรียบร้อยสะอาด หรือเอื้ออำนวยให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานความปลอดภัย และคุณภาพของงานอันเป็นพื้นฐานในการเพิ่มผลผลิต

๑. สะสาง (Seiri) คือการจัดแยกระหว่างสิ่งที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานกับสิ่งที่ไม่จำเป็นที่จะต้องใช้ในการปฏิบัติงานให้ออกจากกันอย่างชัดเจน

---

[๕๐] สุทธิ สินทอง, **เทคนิคการปฏิบัติ ๕ ส**, (กรุงเทพฯ : สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๙.

๒. สะดวก (Seiton) คือการจัดสิ่งที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานให้ถูกที่ถูกทาง เพื่อให้เกิดความสะดวกในการหยิบใช้งานมากที่สุด

๓. สะอาด (Sieso) คือการกำจัดสิ่งสกปรกฝุ่นละอองและสิ่งไม่พึงประสงค์ให้หมดไป

๔. สุขลักษณะ (Seiketsu) คือการรักษาและปรับปรุงการปฏิบัติ ๓ ส แรก โดยกำหนดเป็นมาตรฐานและปฏิบัติให้ดีขึ้นและรักษาให้ดีตลอดไป

๕. สร้างนิสัย (Shitsuke) คือการมีความสามารถที่จะปฏิบัติในวิธีการต่างๆ ที่สนับสนุนเพื่อสร้างให้สภาพภายในสถานที่ทำงานเกิดอุปนิสัยที่ดีและมีระเบียบ

เรวัตร์ ชาตรีวิศิษฏ์[๕๑] กล่าวว่า กิจกรรม ๕ ส หมายถึง เทคนิคการจัดระบบหรือวิธีการจัดการปรับปรุงสถานที่ทำงานหรือสภาพการทำงานให้เกิดความสะดวก ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสะอาด ที่เอื้อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงานความปลอดภัย และคุณภาพของงานอันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการเพิ่มผลผลิต

สำนักเลขาธิการวุฒิสภา กล่าวว่า กิจกรรม ๕ ส หมายถึงการจัดระเบียบและปรับปรุงสถานที่ทำงานหรือสภาพทำงานและงานของตนด้วยตนเองเพื่อก่อให้เกิดสภาพแวดล้อม การทำงานที่ดีปลอดภัยมีระเบียบเรียบร้อยมีคุณภาพและประสิทธิภาพ อันเป็นพื้นฐานในการเพิ่มผลผลิต “ ๕ ส” มาจากภาษาญี่ปุ่น ๕ คำ คือ

๑. Seiri (เซริ) สะสาง คือทำให้เป็นระเบียบแยกสิ่งที่ไม่จำเป็นกับสิ่งที่จำเป็น

๒. Seiton (เซตง) สะดวก คือวางของในที่ที่ควรอยู่ การจัดวางสิ่งที่จำเป็นให้ง่ายต่อการหยิบใช้รู้ได้ทันทีว่าอยู่ที่ใด

๓. Seiso (เซโซ) สะอาด คือทำความสะอาดการรักษาความสะอาดสถานที่เครื่องใช้อุปกรณ์ บริเวณทางเดินให้ปราศจากขยะฝุ่นผงและเศษวัสดุ

๔. Seiketsu (เซเคทซึ) สุขลักษณะ/ สร้างมาตรฐาน คือรักษาความสะอาดรักษาสถานที่ทำงานให้สะอาดตาโดยรักษา ๓ ส แรกให้ดีอยู่เสมอ

๕. Shitsuke (ชิทซึเคะ) สร้างนิสัย/ สร้างวินัย คือฝึกให้เป็นนิสัยการรักษาและปฏิบัติ ๔ สหรือสิ่งที่กา หนดไว้แล้วจนติดเป็นนิสัย

ผู้วิจัยสรุปว่า ความหมายของกิจกรรม ๕ ส หมายถึงวิธีการจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานเพื่อสร้างความสะดวก ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสวยงาม และความปลอดภัยในชีวิตและการทำงาน มีองค์ประกอบของกิจกรรมสำคัญ ๕ กิจกรรม ดังนี้ ๑. กิจกรรมสะสาง ๒. กิจกรรมสะดวก ๓. กิจกรรมสะอาด ๔. กิจกรรมสุขลักษณะ ๕. กิจกรรมสร้างนิสัย แต่การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคล (๕ ส.) ได้แก่ (๑) ส่งเสริมสติ (๒) สะอาด (๓) สุขสบาย (๔) สงบเย็นใจ และ (๕) สัปปายะ เป็นแนวคิดหลักในการบริหารจัดการศาสนสถานเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ

---

[๕๑] เรวัตร์ ชาตรีวิศิษฏ์, **การจัดการเชิงกลยุทธ์ = Stratedic management**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ถังทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๙๓.

๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอารยสถาปัตย์

๒.๖.๑ ความหมายของอารยสถาปัตย์

สราญภัทร อนุมัติราชกิจ[๕๒] ได้สรุปความหมายของคำว่า อารยสถาปัตย์ (Universal Desing) จากการนิยามของนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยจำแนกความหมายได้ดังนี้

๑. การออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Desing) หมายถึง การออกแบบผลิตภัณฑ์และสภาพแวดล้อมที่ปราศจากการออกแบบหรือดัดแปลงเป็นพิเศษ เป็นการออกแบบที่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางเท่าที่เป็นไปได้มากที่สุด โดยไม่มีข้อจำกัดด้านอายุและสภาพร่างกาย

๒. การออกแบบเพื่อคนทั้งมวล หรือการออกแบบเพื่อการใช้งานของคนทุกกลุ่มในสังคม (Universal Desing) เป็นแนวคิดเรื่องการออกแบบสิ่งแวดล้อม การสร้างสถานที่และสิ่งของต่างๆ เพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในสังคมสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน โดยไม่ต้องมีการออกแบบดัดแปลงพิเศษหรือเฉพาะเจาะจงเพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ

๓. สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชรา หมายถึง ส่วนของอาคารที่สร้างขึ้นและอุปกรณ์อันเป็นส่วนประกอบของอาคารที่ติดหรือตั้งอยู่ภายในและภายนอกอาคาร เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้อาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชรา

นอกจากนี้ พรวิทู โค้วคชาภรณ์[๕๓] ได้สรุปความหมายของ Universal Desing หรืออารยสถาปัตย์ คือการออกแบบพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบริการต่างๆ และผลิตภัณฑ์ให้สามารถรองรับคนทุกกลุ่มในสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ที่มีความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันแตกต่างจากบุคคลทั่วไปด้วยข้อจำกัดทางร่างกาย หัวใจสำคัญของการออกแบบคือความสะดวก ปลอดภัยเป็นธรรมทั่วถึง และเท่าเทียมทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน และในสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างสถานที่หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นแนวคิดที่สร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

๒.๖.๒ ความสำคัญของอารยสถาปัตย์

อารยสถาปัตย์เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความสะดวก ความปลอดภัย สำหรับคนทุกเพศทุกวัยและทุกสภาพร่างกาย และอำนวยในการดำรงชีวิตในอาคารและสิ่งแวดล้อม กฤษณะ ละไล[๕๔] กล่าวว่าในสังคมยุคปัจจุบัน อารยสถาปัตย์เป็นสิ่งสำคัญ มีความจำเป็น และหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยกล่าวถึงเหตุผลสำคัญ ๕ ประการดังนี้

๑. จำนวนประชากรผู้สูงอายุที่มากขึ้นทั่วโลกรวมถึงประเทศไทย ความต้องการ สิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญ

---

[๕๒] สราญภัทร อนุมัติราชกิจ, **อารยสถาปัตย์ในสังคมไทย : ศึกษากรณีผู้สูงอายุ**, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๖๐-๒๕๖๑), หน้า ๔-๕.

[๕๓] พรวิทู โค้วคชาภรณ์, **อารยสถาปัตย์ (Universal Design)**, สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒๑ (พฤศจิกายน, ๒๕๕๗) : ก.

[๕๔] กฤษณะ ละไล, **กฤษณะทัวร์ อารยสถาปัตย์**, (กรุงเทพฯ : NextBook, ๒๕๕๖), หน้า ๙-๑๒.

๒. ประชากรโลกจะมีคนพิการมากขึ้น คนพิการหรือคนที่จำเป็นต้องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในโลกปัจจุบันและอนาคตมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นด้วยเงื่อนไขความพิการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พุทธศักราช ๒๕๓๔ มาตรา ๔

๓. ประเทศที่มีความเจริญมีการออกกฎหมายบังคับให้สถานที่สาธารณะ ตึกอาคารต่างๆ จะต้องจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อคนทั้งมวล ทั้งนี้ประเทศไทยได้ออกกฎหมายหลายฉบับออกมาบังคับใช้ เช่น กฎหมายส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กฎกระทรวงมหาดไทยปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และกฎกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ ปี พ.ศ.๒๕๕๖ เป็นต้น ซึ่งมีผลบังคับใช้สำหรับการออกแบบสร้างตึกอาคาร และสถานที่สาธารณะทุกแห่งต้องจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ

๔. อารยสถาปัตย์หรือ Universal Desing เป็นดัชนีชี้วัดความเจริญของประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะประเทศไทยกำลังก้าวสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน การตระหนักถึงความสำคัญของอารยสถาปัตย์ อันแสดงถึงการดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุ คนพิการ รวมถึงผู้ป่วยพักฟื้นเป็นปัจจัยสำคัญ

๕. การออกแบบบ้านเมืองให้มีอารยสถาปัตย์ แสดงให้เห็นถึงความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต เพราะในอนาคตอารยสถาปัตย์ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้มีปัญหาด้านสุขภาพ หญิงตั้งครรภ์ เด็กเล็ก ผู้สูงอายุ ซึ่งการปฏิบัติด้วยความไม่มาทได้สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

๒.๖.๓ หลักการอารยสถาปัตย์

การพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ การตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดอารยสถาปัตย์เป็นสิ่งสำคัญ ที่ต้องนำมาปฏิบัติควบคู่กับการพัฒนาเมืองตั้งแต่ที่อยู่อาศัย ชุมชน สังคม อย่างไรก็ตามหลักการของ Universal Desing หรือ การออกแบบเพื่อมวลชน เป็นแนวคิดสากลที่องค์การสหประชาชาติพยายามเผยแพร่ ส่งเสริม เพื่อให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มเป้าหมาย โดยหลักการออกแบบตามหลักอารยสถาปัตย์ ประกอบด้วย ๗ ประการ ดังนี้[๕๕]

๑. มีความเสมอภาค (Equitable Use) การออกแบบสามารถสร้างความเท่าเทียมกันในการใช้สอยของผู้ใช้ ที่ตั้งไว้ตามความสามารถ โดยคำนึงความสะดวก ปลอดภัย หลีกเลี่ยงการแบ่งแยกใช้สอย และงานออกแบบที่ดึงดูดน่าสนใจจากประชาชนทั่วไป

๒. มีความยืดหยุ่น (Flexibility in Use) รองรับการใช้สอยจากผู้ใช้ที่หลากหลาย โดยอาจมีหลายทางเลือกที่สามารถใช้งานได้สะดวก ทั้งการใช้งานมือขวาหรือมือซ้ายก็ได้อำนวยความสะดวกที่ผู้ใช้สามารถปรับการใช้งานเมื่อต้องการความถูกต้องแม่นยำมากขึ้น และสามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานตามการเคลื่อนไหวของผู้ใช้ได้

๓. เรียบง่ายและเข้าใจได้ง่าย (Simple and Intuitive Use) การออกแบบควรง่ายต่อการเข้าใจโดยไม่คำนึงถึงประสบการณ์ ความรู้ ภาษา หรือระดับความชำนาญของผู้ใช้ ฉะนั้นการออกแบบต้องเรียบง่าย ผู้ใช้งานสามารถใช้งานได้โดยง่ายจากสามัญสำนึก มีข้อแนะนำการใช้ที่สำคัญ โดยไม่คำนึงการรู้หรือไม่รู้หนังสือ หรือความหลากหลายทางภาษา และผู้ใช้งานสามารถประเมินผลการใช้งานหรือคำแนะนำถึงการใช้งานหลังจากการใช้งานออกแบบนั้นแล้ว

---

[๕๕] ทิพวัลย์ ทองอาจ, “การออกแบบเพื่อมวลชน Universal Design”, **วารสารนักบริหาร**, ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๕๓) : ๘๕-๘๖.

๔. เป็นข้อมูลที่ชัดเจน (Perceptible Information) งานออกแบบสามารถสื่อสารข้อมูลที่จำเป็นกับผู้ใช้งานได้ โดยปราศจากข้อจำกัดของผู้มีความบกพร่องทางประสาทสัมผัส งานออกแบบควรมีป้ายบอกเป็นสัญลักษณ์การใช้พื้นผิวต่างสัมผัส หรือสีสันที่ตัดกันกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ และการแนะนำการใช้งานหลากหลายสื่อ เช่น มีทั้งสัญลักษณ์ อักษรเบรลล์ สัญญาณเสียงประกอบกัน

๕. ทนทานต่อการใช้งานที่ผิดพลาดและเกิดอันตราย (Tolerance for Error) การออกแบบควรลดอันตรายหรืออุบัติเหตุต่างๆ อันอาจจะเกิดขึ้นได้โดยไม่ตั้งใจ โดยมีการออกแบบการเตือนอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น มีพื้นผิวต่างสัมผัสแบบเตือนอันตรายไว้ก่อนถึงทางลาดหรือการออกแบบที่เตรียมอุปกรณ์เพื่อให้เกิดความปลอดภัยไว้ และการออกแบบที่ป้องกันการเข้าถึงในส่วนที่เป็นอันตราย

๖. มีความสะดวกและทุ่นแรงกายในการออกกำลัง (Low Physical Effort) การออกแบบที่มีความสะดวกต่อการใช้งานง่ายด้วยท่าปกติ โดยใช้กำลังตามปกติไม่ต้องออกแรงมาก หรือต้องพยายามใช้งานหลายครั้ง

๗. ขนาด สถานที่ที่เหมาะสม (Size and Space for Approach and Use) ขนาดและพื้นที่ใช้งานที่เหมาะสม สามารถใช้งานได้อย่างสะดวกทั้งการเอื้อม การจับ โดยปราศจากเงื่อนไขของข้อจำกัดทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว อุปกรณ์หรือการออกแบบในจุดที่สำคัญต้องสามารถมองเห็นชัดเจน ไม่ว่าจะมองขณะยืนหรือนั่งในรถล้อเลื่อน และจัดเตรียมพื้นที่ใช้งานที่เหมาะสมกับการเข้าถึงและใช้สอย คำนึงถึงบุคคลทั่วไป บุคคลที่ต้องมีผู้ดูแล หรือมีอุปกรณ์ช่วงเหลือ เช่น รถล้อเลื่อน ไม้เท้า ฯลฯ

นอกจากนี้ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ[๕๖] ได้เสนอแนวคิดการออกแบบสภาพแวดล้อมและที่พักอาศัยของผู้สูงอายุ โดยมีหลักการดังนี้

๑. มีความปลอดภัยทางกายภาพ จัดให้มีแสงสว่างเพียงพอบริเวณบันไดและทางเข้า มีราวจับในห้องน้ำ พื้นกระเบื้องไม่เลื่อน อุปกรณ์ปิดเปิดหน้าและเปิดประตูที่ไม่ต้องออกแรงมาก มีสัญญาณฉุกเฉินจากหัวเตียงหรือห้องน้ำสำหรับเรียกขอความช่วยเหลือ

๒. สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีทางลาดสำหรับรถเข็น ความสูงของตู้ที่ผู้สูงอายุสามารถหยิบของได้สะดวกอยู่ใกล้แหล่งบริการต่างๆ ใกล้แหล่งชุมชนเดิม เพื่อให้ญาติมิตรสามารถเยี่ยมเยียนสะดวก

๓. สามารถสร้างแรงกระตุ้น การเลือกใช้สีที่เหมาะสมมีความสว่างและชัดเจนจะทำให้การใช้ชีวิตดูกระชุ่มกระชวย ไม่ซึมเศร้า และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กระตุ้นให้เกิดการนำความสามารถต่างๆ ของผู้สุงอายุมาใช้อย่างเต็มที่ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความสามารถก่อประโยชน์กับชุมชน

๔. ดูแลรักษาง่าย ควรออกแบบให้ดูแลรักษาง่ายเท่าที่จะเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้ บ้านทั่วๆ ไปควรจะเล็ก ถ้าเป็นหลังใหญ่ควรจะมีห้องซึ่งง่ายต่อการปิดเอาไว้เพื่อสะดวกสบายในการดูแลบ้าน อาจจะมีบานเลื่อนอลูมิเนียมป้องกันฝนและสนามหญ้าที่มีพุ่มไม้เตี้ยเพื่อลดงานสนาม

---

[๕๖] อ้างใน สุภารัตน์ ชัยกิตติภรณ์ และคณะ, การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ (ปีที่ ๒), **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

อย่างไรก็ตาม ไตรรัตน์ จารุทัศน์[๕๗] ได้เสนอแนวคิดการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการอยู่รวมกันอย่างมีความสุข และเท่าเทียมของทุกคน ว่าการออกแบบต้องมาจากความต้องการของชุมชนแท้จริง สามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุตลอดจนคนพิการและคนทุกกลุ่ม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในชุมชน มีผู้ขับเคลื่อนให้งานออกแบบใช้งานได้อย่างเหมาะสมและเกิดเป็นรูปธรรม พร้อมเสนอโมเดลการมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย

๑. เจ้าของพื้นที่ (Site Owner) ในที่นี้ คือ วัด มีหน้าที่นำเสนอข้อเท็จจริง ปญหา สถานการณ แนวโนมการใชพื้นที่ ตลอดจนรวมวางแผนงาน และจัดหางบประมาณ

๒. ผู้บริหารระดับท้องถิ่น (Local Government) มีหน้าที่สงเสริมตั้งแตระดับแผนนโยบาย ผลักดันนโยบายใหเกิดเปนรูปธรรม เชื่อมโยงประสาน ชองวางในการทำงานใหมีความราบรื่นในการดำเนินงาน ชวยเหลือดานงบประมาณ ซึ่งในระดับนี้ตองสรางกลไกระดับปฏิบัติการ คือ ผูประสานงานและติดตามผล นับเปน กุญแจสำคัญในการที่จะไขไปสูความสำเร็จ (Key Performance)

๓. ผูใชงาน (User) ในที่นี้คือชุมชนใกลเคียงวัด และชมรมผูสูงอายุในชุมชน ซึ่งเปนผูที่ตองเขามาใชงานพื้นที่โดยตรง ผูใชงานนั้นไมไดมีหนาที่เพียงนำเสนอความตองการหรือเลาปญหาที่ประสบเทานั้น แตตองรวมหาแนวทางการแกไขปญหาไปพรอมๆ กันกับผูมีสวนรวมกลุมอื่นๆ

๔. ผูสนับสนุน (Supporter) จำแนกดังนี้

๔.๑ ผูสนับสนุนทางวิชาการการออกแบบ ทำหนาที่ใหความรู ตรวจสอบความถูกตอง เสนอแนะแนวทางการแกไข และจัดการเพื่อใหเกิดการออกแบบที่ถูกตองและเหมาะสมที่สุด

๔.๒ ผูสนับสนุนทางวิชาการดานสุขภาพ ทำหนาที่ตรวจสอบความเหมาะสมกับการใชงานสำหรับผูที่มีขอจำกัดทางดานรางกาย เพื่อใหเกิดการออกแบบที่ไมทำใหเกิดผลเสียตอสุขภาพ

ดังนั้น อารยสถาปัตย์ (Universal Desing) หรือการออกแบบเพื่อมวลชน มีแนวคิดสำคัญสำหรับการออกแบบ เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบริการต่างๆ และผลิตภัณฑ์ให้สามารถรองรับคนทุกกลุ่ม ตั้งแต่ผู้สูงอายุ คนพิการหรือผู้ที่มีความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันแตกต่างจากบุคคลทั่วไปด้วยข้อจำกัดทางร่างกาย โดยเน้นความสะดวก ความปลอดภัย ความเป็นธรรม และความเท่าเทียม ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน และในสถานที่ต่างๆ ถือเป็นแนวคิดที่สร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

---

[๕๗] ไตรรัตน์ จารุทัศน์, **“คูมือการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ”**,(กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔-๑๕.

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาระเบียบวิธีวิจัยและผลการศึกษาที่สามารถนำมาปรับใช้กับการวิจัยดังนี้

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร[๕๘] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเพื่อให้เห็นทิศทางของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในสังคมไทยดังนี้

๑. การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทย พบว่า มีเส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่หลากหลาย ในมิติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยวัดที่มีความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมและความเชื่อเรื่อง “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์” จะเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงมาก

๒. การศึกษารูปแบบ กิจกรรม อัตลักษณ์ และกระบวนการจีดการเพื่อการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย พบว่า รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวจะปรากฏตามอัตลักษณ์ที่สำคัญตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาและความเชื่อของท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค และมีกระบวนการจัดการที่แตกต่างกันไปตามอัตลักษณ์ของวัดนั้น

๓. กระบวนการท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย พบว่า มีกระบวนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในมิติที่หลากหลายทั้งในเชิงกายภาพ การพัฒนาสังคม การพัฒนาจริยธรรม การจัดกิจกรรมเชิงพุทธ และการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

๔. การประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทย ทั้งในด้านกายภาพ/สภาพแวดล้อม การจัดการพุทธศิลปกรรมภายในวัด การรองรับด้านสังคมและวัฒนธรรม การให้คุณค่าทางจิตใจและปัญญาตามหลักพุทธศาสนา การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการพัฒนาสังคม พบว่า วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยวได้ในระดับดี มีเพียงบางวัดที่มีความสามารถในการจัดการเชิงการท่องเที่ยวในระดับดีมาก และมีอีกหลายวัดที่ยังมีข้อจำกัดในการพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

๕. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา พบว่า มี ๓ ลักษณะได้แก่ การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงอำนวยการ การจัดในการในเชิงอำนาจ การจัดการในเชิงการสนับสนุน

๖. ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า องค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมและมีความสัมพันธ์ในลักษณะของการเกื้อกูลต่อกันในทุกมิติ ทั้งเรื่องการใช้อำนาจเชิงกฎหมาย การอำนวยการและการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๗) ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวัดและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า มีผลกระทบทั้งในทางบวกและทางลบ และมีอุปสรรคการจัดการด้านการท่องเที่ยวทาง

---

[๕๘] พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น), ดร. และคณะ, การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) : ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

พระพุทธศาสนาหลายประการ ดังนั้น วัด ชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการอย่างเหมาะสม เพื่อความยั่งยืนของการเรียนรู้และพัฒนาจิตใจและสังคม

พระใบฎีกาเสน่ห์ ญาณเมธี ดร. และคณะ[๕๙] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ : กระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. ผลการสำรวจรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดในภาคเหนือแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัตถุธรรมที่เน้นความเป็นพุทธศิลป์ ๒) กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงคติธรรมที่เน้นกิจกรรมเกี่ยวกับความศรัทธา ความเชื่อ และประเพณีวัฒนธรรม ๓) กลุ่มวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และพระพุทศาสนา ๔) กลุ่มวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้การปฏิบัติธรรมตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ทั้งนี้การศึกษาอัตลักษณ์และกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของวัดในภาคเหนือ โดยแต่ละจังหวัดมีกิจกรรมที่แตกต่างกันไปตามบริบทพื้นที่

๒. ผลการสำรวจการเดินทางท่องเที่ยววัดในภาคเหนือของประเทศไทย พบว่านักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจต่อสถานที่ท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวโดยรวม อยู่ในระดับมาก

๓. เส้นทางและการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในภาคเหนือแบ่งออกเป็น ๓ เส้นทางคือ ๑) เส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยตำนานพระเจ้าเลียบโลก ๒) เส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยคติความเชื่อชุธาตุ ๓) เส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยวัดสำคัญทางประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยว ส่วนผลการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในภาคเหนือ จำแนกความสามารถในการรองรับได้ ๔ ลักษณะ คือ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ๒) ด้านกายภาพ ๓) ด้านนิเวศวิทยา ๔) ทางความรู้สึก

๔. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มนักท่องเที่ยว ๒) กลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยว ๓) รัฐบาล ๔) กลุ่มพระสงฆ์ในวัดและชาวบ้านในชุมชน

๕. ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของวัดในภาคเหนือ พบว่า ๑) ปัญหาความเสื่อมโทรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือบางแห่ง ๒) ปัญหาด้านสาธารณูปโภคและสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยว ๓) ปัญหาการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ๔) ปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยว ๕) ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโดยท้องถิ่น

พระสรวิชญ์ อภิปญฺโญ และคณะ[๖๐] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ : การสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาเชิงบูรณาการ ผลการศึกษา

---

[๕๙] พระใบฎีกาเสน่ห์ ญาณเมธี ดร. และคณะ, รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ : กระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) : ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

[๖๐] พระสรวิชญ์ อภิปญฺโญ และคณะ, รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ : การสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาเชิงบูรณาการ, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) : ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

พบว่า เส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้มี ๓ รูปแบบ คือ ๑) เส้นทางพุทธธรรมเชิงบูรณาการ การท่องเที่ยวตามจารึกประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ๒) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงธรรมะ ๓) เส้นทางท่องเที่ยววิถีชีวิตคู่วิถีธรรม โดยแต่เส้นทางมีความโดดเด่นและมีคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนสถาปัตยกรรมและศิลปท้องถิ่น และสำหรับการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในภาคใต้ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ มีความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวในระดับชาติได้ ทั้งคณะวิจัยได้ชี้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ เสนอให้หน่วยงานของรัฐต่างๆ ร่วมกันทำแผนยุทะศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมร่วมกัน เพื่อยกระดับมาตรฐานและพัฒนาการท่องเที่ยวรองรับการเป็นประชาคมอาเศรษฐกิจอาเซียน

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม ดร. และคณะ[๖๑] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กระบวนเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทางธรรม” ผลการศึกษาพบว่า เส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี ๒ รูปแบบ ๓ เส้นทาง ดังนี้ รูปแบบที่ ๑) เส้นทางบุญประกอบด้วย ๒ เส้นทาง คือ เส้นทางตำนานองค์พระธาตุและเส้นทางอภิวาทพระพุทธรูปคู่บ้าน พระอริยสงฆ์คู่เมือง รูปแบบที่ ๒) เส้นทางธรรม คือ เส้นทางรุ่งเรืองในพุทธธรรม จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากเส้นทางบุญสู่เส้นทางธรรม พบว่าเส้นทางท่องเที่ยว ๓ เส้นทาง สามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบสลับกันได้ เมื่อมีปัจจัยมากระตุ้น โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่เป็นสุภาพสตรี สถานภาพโสด เฉลี่ยอายุ ๒๑-๓๐ ปี

การศึกษาเส้นทางและประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า วัดกลุ่มตำนานองค์พระธาตุและกลุ่มพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์มีความพร้อมในทางกายภาพมากที่สุด ส่วนวัดกลุ่มพระอริยสงฆ์และวัดกลุ่มปฏิบัติธรรมอยู่ในระดับกลาง และมีรูปแบบการสื่อธรรมผ่านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม คติธรรมตามต้นไม้ และจากการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรม พบว่า พระสงฆ์มีการตื่นตัว และปรับปรุงวัดเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เกิดการสร้างงาน การพัฒนาสาธารณูปโภคภายในวัด ขณะเดียวกันจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นได้รบกวนพระสงฆ์และการปฏิบัติธรรม และบางวัดไม่มีการแบ่งพื้นที่ระหว่างนักท่องเที่ยวและที่พักสงฆ์ นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนท้องถิ่นไม่แสดงอัตลักษณ์ทางท่องเที่ยวยกเว้นงานเทศกาลประจำปี

---

[๖๑] แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม ดร. และคณะ, รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กระบวนเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทางธรรม”, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) : ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

เจริญศรี จวนกลาง[๖๒] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการมาไหว้พระ ๙ วัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการมาไหว้พระ ๙ วัด นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลจากการบอกเล่าของญาติ เพื่อนแนะนำ วัดที่นิยมมาท่องเที่ยวมากที่สุด คือ วัดพนังเชิงวรมหาวิหาร วิธีเดินทางมาท่องเที่ยวโดยใช้พาหนะรถยนต์ส่วนตัว วัตถุประสงค์ในการเดินทางมาไหว้พระเพื่อไหว้พระขอพร เหตุผลที่เลือกมาไหว้พระ ๙ วัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพราะมีวัดมากมาย บุคคลที่เดินทางมากับนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมากับญาติพี่น้อง เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาไหว้พระ ๙ วัด ประมาณ ๕๐๐ – ๑,๐๐๐ บาทต่อครั้ง และวันที่นักท่องเที่ยวนิยมมาไหว้พระ ๙ วัด คือ วันเสาร์ – วันอาทิตย์ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมากในด้านศาสนสถาน ราคา ช่องทางการจัดจำหน่ายและด้านการส่งเสริมการตลาด และเมื่อวิเคราะห์รายละเอียดแต่ละด้าน นักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากในด้านราคา ศาสนสถาน และด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ส่วนด้านการส่งเสริมการตลาดมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

เกษสุดา งามขวา[๖๓] ศึกษาวิจัยเรื่อง พระธาตุดุม : แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษาภูมิหลังของวัดพระธาตุดุม ลักษณะและคุณค่าทางศิลปกรรมของของพระธาตุดุม คุณค่าแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและสภาพปัญหาการจัดสภาพภูมิสภาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า วัดพระธาตุดุม เป็นวัดที่มีโบราณสถานที่สำคัญคือ พระธาตุดุม มีความเชื่อว่า ดุม หมายถึง กระดุมที่ติดคับสบงของพระพุทธเจ้าที่กระเด็นมาตก ณ บริเวณแห่งนี้ ต่อมาจึงได้สร้างพระธาตุครอบไว้แล้วเรียกว่า “พระธาตุดุม” พระธาตุดุมเป็นปราสาทของที่สร้างด้วยอิฐเป็นปราสาทหลังเดียว ช่วงเวลาสร้างประมาณ พ.ศ. ๑๕๖๐-๑๖๓๐ และได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหา สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมพระธาตุดุม การดูแลปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยการจัดสภาพภูมิสถาปัตยกรรมที่เหมาะสม มีความระเบียบเรียบร้อยเพื่อเสริมสร้างความสง่าและสร้างความดึงดูดใจของผู้ที่พบเห็น หรือนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมแหล่งโบราณสถานแห่งนี้ให้เกิดความประทับใจในสิ่งแวดล้อมที่ได้พบเห็น และเพื่อส่งเสริมให้เห็นเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดสกลนครให้เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ[๖๔] จัดทำคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภท เล่มที่ ๓ วัดในภาคอีสาน วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการวางผังบริเวณของวัด ซึ่งสัมพันธ์กับกิจกรรมหลักของวัดรวมทั้งกิจกรรมการ

---

[๖๒] เจริญศรี จวนกลาง, พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการมาไหว้พระ ๙ วัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, **รายงานการวิจัย**, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

[๖๓] เกษสุดา งามขวา, ๒๕๔๓, อ้างใน กรณีย์ ถนอมกุล, พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวใน จังหวัดสกลนคร, **รายงานการวิจัย** , (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยขอนแก่น ๒๕๔๗), หน้า ๗๐.

[๖๔] อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, **คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภท เล่มที่ ๓ วัดในภาคอีสาน**, ๒๕๓๓.

ท่องเที่ยว โดยได้จัดแยกประเภทวัดตามลักษณะการวางผังกายภาพและลักษณะเฉพาะเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ วัดพระธาตุ วัดป่า และวัดที่เน้นสถาปัตยกรรมรูปทรงใหม่ พร้อมทั้งเสนอแนะการพิจารณาอนุรักษ์ละพัฒนาวัดพื้นบ้าน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจเพื่อการเพิ่ม แหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในอนาคต

จินดารักษ์ แสงกาญจนวานิช[๖๕] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ขีดความสามารถทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน ศึกษาเฉพาะกิจกรณีวัดพระสรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร พบว่าระดับความหนาแน่นในปัจจุบันของวัดพระศรีรัตนศาสดารามอยู่ในระดับ ๒๔.๓๐ ตารางเมตรต่อคน และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อระดับความหนาแน่น ระหว่าง ๑๔-๒๖ ตารางเมตรต่อคน เฉลี่ย ๑๘.๖๑ ตารางเมตรต่อคน จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความหนานแน่นที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจคับตัวแปรด้านต่างๆ พบว่า เพศ อายุ ระดับ การศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ประเภทนักท่องเที่ยว ระยะเวลาในการชมวัด ระยะห่างจากกลุ่ม ข้างเคียง สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับหนาแน่นที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การวิเคราะห์เพื่อสร้าง แบบจำลองในการพยากรณ์พึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อระดับความหนาแน่นบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน พบว่า ปัจจัยที่สามารถอธิบายหรือพยากรณ์ระดับความหนาแน่นที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจ ได้แก่ ระยะห่างจากลุ่มข้างเคียงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ อายุ เพศ สิ่งอำนวยความสะอาดและระยะเวลาในการชมวัด จากแบบจำลองในการพยากรณ์ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อระดับ ความหนาแน่นสามารถนำมาเป็นข้อเสนอแนะอยู่ในวัด และเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวหลายกลุ่มหรือหลายหมู่คณะในเวลาเดียวกัน ก็ควรจัดเจ้าหน้าที่คอย สอดส่องดูแลเป็นพิเศษ เพื่อมิให้เกิดความแออัดหรือพลุกพล่านเกินไป ปรับปรุงที่จำหน่ายตั๋วให้ เป็นที่สังเกตเห็นได้ง่าย การเปิดบริการจำหน่ายตั๋วตลอดเวลา ๐๘.๓๐-๑๕.๓๐ น. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวก คู่มือนำเที่ยวที่ทางวัดแจกแก่นักท่องเที่ยวควรจัดท่าเป็นหลาย ๆ ภาษา นอกจากนี้ควรจัดท่าเป็นหลายๆ ภาษา นอกจากนี้ควรทำป้ายสำหรับอธิบายสิ่งต่างๆ เพิ่มเติม รวมทั้งจัดวางถังขยะให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม โดยสิ่งเหล่านี้ควรมีควมสอดคล้อง และกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมภายในวัด

จุฑาภรณ์ หินซุย[๖๖] ได้ศึกษาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธกรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า ๑) วัดมีการปกครองภายในวัด มีองค์กรในการดูแลการปกปครอง โดยเรียงจากเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เรื่อยไปตามลำดับ มีเจ้าหน้าที่ของวัดทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์และประสานงานสำหรับผู้ที่เข้ามาติดต่อปฏิบัติธรรม มีคณะกรรมการวัดซึ่งคัดเลือกจากคณะสงฆ์ จำนวน ๒๐ รูป และคณะกรรมการวัดซึ่งเป็นบุคลากรภายนอก คัดเลือกจากผู้แทนหน่วยงานราชการและลูกศิษย์ ทำหน้าที่ติดต่อและประสานงานดำเนิน

---

[๖๕] จินดารักษ์ แสงกาญจนวานิช, ขีดความสามารถทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน ศึกษาเฉพาะกิจกรณีวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพฯ, **รายงานการวิจัย**, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๔), บทคัดย่อ.

[๖๖] จุฑาภรณ์ หินซุย, แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธกรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด, **รายงานการวิจัย**, (ขอนแก่น : คณะวิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

กิจกรรมต่างๆ มีการแยกเขตพื้นที่ฝ่ายคณะสงฆ์และแม่ชีอย่างชัดเจน ๒) วัดขาดกิจกรรมในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ดขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน องค์กรเอกชนและหน่วยงานรัฐอื่นๆ ในการวางแผนการตัดสินใจ และการดำเนินพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและต่อเนื่องซึ่งการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์ การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก เส้นทางคมนาคมยังไม่สามารถสนองความต้องการความสะดวกนักท่องเที่ยวได้ ๓) ขอเสนอแนะในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธระหว่างหน่วยงานภาครัฐ บ้าน โรงเรียน เพื่อร่วมกันส่งเสริมกิจกรรมในทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนา ระดมทรัพยากร ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว สิ่งอำนวนความสะดวก ให้สามารถสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้

ภัทร์สุภา ลีลานนภาพรรณ์[๖๗] ได้ศึกษา การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร ผลกรวิจัยพบว่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึงการเดินทางไปท่องเที่ยวยังพุทธสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ หรืออย่างใดอย่างหนึ่งตามคติทางพระพุทธสาสนา นอกจากนั้นยังหมายรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปฏิบัติธรรมและเข้าร่วมศาสนพิธี งานเทศกาลประเพณีต่างๆ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญได้แก่ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นต้นแบบในการเสด็จประพาสไปสู่พุทธสถาน พระพุทธศาสนาผสมผสานอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมาแต่โบราณ และกระแสสังคมในยุคโลกาภิวัฒน์ทำให้ประชาชนนิยมหาทางออกจากความรีบเร่ง สับสน วุ่นวาย ด้วยการเดินทางท่องเที่ยวในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จากการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงพุทธในแหล่งวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครทั้ง ๓ แหล่งพบว่านักท่องเที่ยวสามารถดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ได้ด้วยการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสวดมนต์ การฟังธรรม และการบำเพ็ญภาวนา นอกจากนั้นยังสามารถเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งศิลปวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ความสำคัญและคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญ ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี ก่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย เอกลักษณ์ของชาติและสืบทอดปรัชญาคติ และศาสนคติ ด้านเศรษฐกิจช่วยลดปัญหาความยากจนและส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการพัฒนาชีวิตและจิตใจก่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนา

กิตกิชัย เจริญชัย[๖๘] ได้ศึกษาการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวและกลยุทธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวด้านจำนวนครั้งที่มาท่องเที่ยว พาหนะที่ใช้ในการเดินทางและวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการ

---

[๖๗] ภัทร์สุภา ลีลานนภาพรรณ์, ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพฯ**, รายงานการวิจัย**, (นครปฐม : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

[๖๘] กิตติชัย เจริญชัย, การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวและกลยุทธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดมหาสารคาม , **รายงานการวิจัย**, (มหาสารคาม : สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ,๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

จัดการส่วนผสมทางการตลาดบริการของพระธาตุนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นักท่องเที่ยวมีอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการส่วนผสมทางการตลาดบริการดดยภาพรวมของพระธาตุนาดูน จังหวัดมหาสารคาม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอารยสถาปัตย์

ภานุวัฒน์ ปลั่งกลาง[๖๙] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสำรวจและการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุภายในอาคารกลางจังหวัดสระบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุและผู้พิการของอาคารกลางจังหวัดสระบุรี เปรียบเทียบกับข้อกำหนดของกฎกระทรวง พ.ศ.๒๕๔๘ และเพื่อออกแบบปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุและผู้พิการ ตามหลักการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล และไปไปตามข้อกำหนดของกฎกระทรวง พ.ศ.๒๕๔๘ ผลการวิจัยพบว่า อาคารศาลากลางจังหวัดสระบุรีมีการก่อสร้างก่อนกำหนดใช้กฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการ และคนชรา ซึ่งมีการใช้งานมาอย่างยาวนาน สิ่งอำนวยความสะดวกจึงไม่เป็นไปตามข้อกำหนดของกฎกระทรวง ทั้งนั้นจึงได้จัดทำแบบก่อสร้างปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับสัดส่วนพื้นที่ใช้สอย และค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารตามแบบที่ได้เสนอและสอดคล้องกับข้อกำหนดของกฎกระทรวง พ.ศ.๒๕๔๘

สุภารัตน์ ชัยกิตติภรณ์ และคณะ[๗๐] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างต้นแบบการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ และเพื่อนำข้อมูลจากการวิจัยไปใช้ในการวางแผนในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยคณะวิจัยได้สำรวจบ้านที่ตรงตามเกณฑ์คัดเลือก เพื่อจัดทำเป็นพื้นที่ต้นแบบสำหรับการเรียนรู้ โดยเน้นการปรับปรุงในส่วนที่ผู้สูงอายุมีการใช้งานมากและเป็นจุดเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ รวมถึงจัดการสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ นอกจากนี้ได้จัดหาคนพื้นที่ร่วมมือในการปรับปรุงสภาพแวดล้อม ทั้งนี้ได้นำสิ่งของที่หาได้ภายในชุมชนมาปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

ชิด สุขหนู[๗๑] ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการออกแบบเพื่อทุกคนคืออะไร และการให้บริการสังคมในประเทศไทยมีการออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตาอย่างเหมาะสม และมีความทั่วถึงหรือไม่ ตลอดจนมีแบบอย่างที่ดีของการให้บริการทางสังคมในประเทศไทยหรือไม่ ผลการศึกษาพบว่า การออกแบเพื่อ

---

[๖๙] ภานุวัฒน์ ปลั่งกลาง, การสำรวจและการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุภายในอาคารกลางจังหวัดสระบุรี, **รายงานการวิจัย**, (สำนักวิชาวิศวกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี , ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

[๗๐] สุภารัตน์ ชัยกิตติภรณ์ และคณะ, การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ (ปีที่ ๒), **รายงานวิจัย**, (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

[๗๑] ชิด สุขหนู, การออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตา, **รายงานการวิจัย**, (ชลบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

ทุกคน (Universal Desing) เป็นแนวคิดในการออกแบบที่เน้นความสะดวก สบาย ปลอดภัยและครอบคลุมกับความต้องการของคนทุกกลุ่ม การออกแบบเพื่อทุกคนไม่ได้จำแนกการออกแบบตามความเหมาะสมของแต่ละกลุ่มคน แต่สามารถแบ่งตามการเข้าเข้าถึงได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ ๑) การออกแบบเพื่อการเข้าถึงสิ่งจำเป็นพื้นฐานในชีวิตประจำวัน ๒) การออกแบบเพื่อการเข้าถึงบริการสาธารณะ ๓) การออกแบบเพื่อการเข้าถึงเทคโนโลยีสาระสนเทศและการสื่อสาร โดยมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญอยู่ ๗ ประการ สำหรับสถานการณ์การออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตาของประเทศไทย พบว่าปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่ว่าด้วยการออกแบบเพื่อทุกคนอยู่หลายฉบับ แต่ยังขาดการนำไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง และไม่มีแบบอย่างที่ดีปรากฏให้เห็น ดังนั้นภาพรวมของการออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตาในประเทศไทยยังผนวกรวมอยู่ในการออกแบบเพื่อทุกคน

ธารณี กฤติยาดิศัย[๗๒] ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการออกแบบสิ่งอำนวยความ สะดวกเพื่อทุกคน สำหรับศูนย์การค้าชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมในการเข้าถึง การใช้พื้นที่การใช้งาน ลักษณะและปัญหาทางกายภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกของกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กและสตรีมีครรภ์ และกลุ่มคนพิการภายในศูนย์การค้าชุมชนที่ก่อสร้างก่อนปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และที่ก่อสร้างภายหลังปี พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุมีการใช้พื้นที่ได้ตามปกติแต่มีความเสื่อมถอยทางสรีระวิทยาซึ่งส่งผลต่อการใช้พื้นที่ โดยผู้สูงอายุเน้นการเข้าสู่พื้นที่อย่างปลอดภัย ส่วนใหญ่ใช้ห้องน้ำทั่วไปและไม่นิยมใช้ห้องน้ำคนพิการ จากทัศนคติทางลบ กลุ่มเด็กและสตรีมีครรภ์เน้นการเข้าถึงพื้นที่ของรถเข็นเด็ก และสิ่งอำนวยความ สะดวกสำหรับเด็ก เช่น จุดเปลี่ยนผ้าอ้อม ห้องให้นมเด็กและห้องน้ำสำหรับเด็กที่ผู้ปกครองทั้งพ่อและแม่สามารถเข้าถึงและใช้งานได้ ซึ่งถือเป็นความต้องการเฉพาะกลุ่ม กลุ่มคนพิการทางการเคลื่อนไหว เน้นการปรับสภาพแวดล้อมให้เข้ากับคนพิการ ส่วนคนพิการทางการมองเห็นสามารถปรับตัวให้เข้า กับสภาพแวดล้อมได้โดยเน้นการให้ข้อมูลข่าวสาร การจัดเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อุปกรณ์อัตโนมัติ การเตือนด้วยเสียง เป็นต้น และการบริการให้ความช่วยเหลือที่สมเหตุสมผลเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมีข้อเสนอแนะต่อแนวทางในการปรับปรุงอาคารและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก ภายในศูนย์การค้าชุมชนว่า ควรมีความครอบคลุมถึงทุกคนรวมถึงความต้องการเฉพาะและความ ต้องการโดยรวมในแต่ละกลุ่มคน ซึ่งสามารถจำแนกเป็น ๓ ด้านได้แก่ ๑) ด้านการเข้าถึงจัดให้มีที่จอดรถที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ เด็ก สตรีมีครรภ์ คนพิการและจัดให้มีป้ายแผนผังอาคารต่างสัมผัสที่มีรูปนูนสูงหรือนูนต่ำ เพื่อบอกตำแหน่งป้ายสำหรับเด็กและป้ายเฉพาะจุด ๒) ความปลอดภัยสำหรับทางลาดให้จัดทำราวจับแบบ ๓) ระดับเพื่อทุกคน สำหรับบันไดให้จัดทำราวจับแบบ ๒ ระดับ สำหรับผู้สูงอายุและเด็กในการช่วยพยุงตัว ๓) ด้านการใช้งานจัดห้องส้วมสำหรับผู้สูงอายุและเด็กภายใน ห้องน้ำทั่วไป ห้องน้ำสำหรับเด็กและผู้ปกครองแยกออกมาจากห้องน้ำทั่วไป ห้องให้นมเด็กและจุดเปลี่ยนผ้าอ้อม อีกทั้งเปลี่ยนชื่อและสัญลักษณ์ห้องน้ำคนพิการ พร้อมภาพสัญลักษณ์สตรีมีครรภ์ เด็ก ผู้สูงอายุ และคนพิการ เพื่อให้เกิดความรู้สึกยอมรับและไม่เป็นการตอกย้ำจุดบกพร่องของคนเฉพาะกลุ่ม และในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาถึงความเหมาะสมในการเข้าถึงและการเข้าใช้พื้นที่ของ ทุกคนโดยไม่แบ่งแยกไปที่กลุ่มใด

---

[๗๒] ธารณี กฤติยาดิศัย, การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อทุกคนสำหรับศูนย์การค้าชุมชน, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

กลุ่มหนึ่งภายในอาคารพาณิชย์ อาคารสาธารณะประเภทอื่นๆ เพื่อให้แนวความคิดการออกแบบสำหรับทุกคน (Universal Desing) นั้น สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในทุกพื้นที่

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกิจกรรม ๕ ส การบริหารการจัดการ การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงพุทธ และแนวคิดอารยสถาปัตย์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำมาปรับใช้เป็นแนวทางในการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

ปณฺณา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มจร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ มีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบผสานวิธีทั้งการวิจัยเอกสาร สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการปฏิบัติการภาคสนามที่ชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนานวัตกรรมวัดงามนามมงคลในการจัดการการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยครั้งนี้มีวิธีดำเนินการดังนี้

๑) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ก. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เปนการศึกษาเพื่อคนหาขอมูลเกี่ยวภูมิหลังของวัดงามนามมงคล กฎระเบียบที่เกี่ยวของการจัดการศาสนสถานและขอมูลเกี่ยวกับการทองเที่ยวและแหลงทองเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

ข. การจัดเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึก โดยการสำรวจพื้นที่ การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุม ประชากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวและการจัดการกระบวนการท่องเที่ยว ไดแก พระสงฆ์ สามเณร ผู้สูงอายุ ผู้ผิดปกติทางร่างกาย ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทองเที่ยว โดยใชวิธีสุมตัวอยางแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แล้วนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และประเมินการจัดการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๓๑ รูป/คน

ค. เป็นการศึกษา รวบรวม หรือการแสวงหาข้อเท็จจริง โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุป และจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในกระบวนการสะท้อนกลับเกี่ยวกับการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงและนำไปสู่การแก้ปัญหาจากนักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการท่องเที่ยว เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ผิดปกติทางร่างกาย พระสงฆ์ สามเณร ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยประกอบด้วยขั้นตอนการวางแผน (plan) การปฏิบัติ (action) การสังเกต (observation) และการสะท้อนกลับ (reflection)

๒) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

เปนจัดเก็บข้อมูลโดยการดำเนินกิจกรรมและการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมในการศึกษาความคิดเห็นรวมทั้งขอเสนอแนะในดานอื่นๆ จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการท่องเที่ยว เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ผิดปกติทางร่างกาย พระสงฆ์ สามเณร ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เพื่อประเมินผลการดำเนินงานและนำข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๓๑ คน

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๒.๑ พื้นที่วิจัย/องค์กรที่วิจัย

๑) พื้นที่วิจัย เป็นการศึกษาวิจัยพื้นที่วัดงามนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่วัดที่มีความเชื่อเรื่องความงาม ความเก่าแก่ ความเป็นศิริมงคล การพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ และความอยู่ดีมีสุขตามนามหรือชื่อวัดที่ได้ไปทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ประกอบด้วย วัดในเขตจังหวัดเชียงใหม่ที่สอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้มี ๑๐ วัด ประกอบด้วย วัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ ๖ วัด ได้แก่ วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง วัดสวนดอกพระอารามหลวง วัดผาลาด วัดในเขตเวียงกุมกาม อำเภอสารภี ๒ วัด ได้แก่ วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดช้างค้ำ วัดในเขตอำเภอหางดง ๑ วัด ได้แก่ วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) และวัดในเขตอำเภอแม่แตง ๑ วัด ได้แก่ วัดเด่นสะหรีเมืองแกน (บ้านเด่น) ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนานวัตกรรมการจัดการการท่องเที่ยวให้เหมาะสมสอดคล้องกับอารยสถาปัตย์

๒) พื้นที่ขยายผลและใช้ประโยชน์ เป็นการวิจัยเพื่อการพัฒนาและสร้างรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบนเพื่อให้เกิดความเหมาะสมตามจารีตประเพณีชุมชนและเป็นการอำนวยความสะดวกแก่อารยสถาปัตย์ทั้งชาวไทยและต่างประเทศ อีกทั้งยังเป็นการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับประเทศไทยให้เป็นรูปแบบแก่กลุ่มอารยสถาปัตย์ต่อไป

๓.๒.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) ประชากร การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพหรือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

๒) กลุ่มตัวอย่าง การวิจัยจะศึกษากลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มอารยสถาปัตย์ เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการทางร่างกาย นักท่องเที่ยวทั่วไป พระภิกษุ และสามเณร โดยคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

๓.๒.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑) ชนิดของเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยตามรูปแบบการวิจัย ได้แก่

๑.๑) แบบสำรวจพื้นที่วัดและอารยสถาปัตย์ การบริหารจัดการวัดตามแบบ ๕ ส. แนวคิดการบริหารจัดการ แนวคิดการบริหารจัดการศาสนสถาน แนวคิดการสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบสนองกลุ่มอารยสถาปัตย์ บริบทพื้นที่ที่ทำการวิจัยและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามและแบบสนทนากลุ่ม

๑.๒) แบบสัมภาษณ์ เพื่อนำมาวิเคราะห์และสร้างนวัตกรรมการจัดการวัดงามนามมงคลที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ โดยการศึกษากรอบทางด้านเนื้อหาเพื่อนำไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึกว่า มีปัจจัยเงื่อนไขใด รูปแบบใด ที่จะนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง

๒) การสร้างเครื่องมือวิจัย โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือในการวิจัย เป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือในการวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรมการจัดการวัดงามนามมงคลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ เช่น แนวคิดการจัดการศาสนสถาน การจัดวัดตาม ๕ ส. ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว แนวคิดเรื่องอารยสถาปัตย์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓) การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย เป็นการออกแบบเครื่องมือการวิจัย จากการวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การสร้างแบบสอบถามเพื่อนำไปสู่การทดลองใช้และการประเมินนวัตกรรมการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีขั้นตอนของการสร้างแบบสอบถามดังนี้

๓.๑ ศึกษาประเด็นปัญหา กรอบแนวคิด ทฤษฎี และจุดมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อให้เกิดความตระหนักว่า งานวิจัยต้องการข้อมูลอะไร ชนิดใด และมีตัวแปรอะไรบ้างที่จะต้องนำมาพิจารณา

๓.๒ กำหนดลักษณะของข้อคำถาม จัดทำรายละเอียดของข้อคำถามว่า ประกอบด้วยขอบข่ายเนื้อหาสาระสำคัญ แยกแยะเป็นประเด็นย่อยตามแง่มุมต่างๆ อะไรบ้าง ที่จะนำไปใช้ในการสร้างข้อคำถามสำหรับการพัฒนาการจัดและนวัตกรรมวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

๓.๓ กำหนดรูปแบบของแบบสอบถามเพื่อประเมินและพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่แบบปลายปิดและแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับตอบปัญหาการวิจัยครบถ้วน รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ

๓.๔ นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหารายข้อจนครบทั้งฉบับ เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นและหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถามหรือหาค่า IOC โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความชำนาญในประเด็นและหัวข้อวิจัย จำนวน ๓ ท่าน เพื่อเป็นการประเมินความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

๓.๓ การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) ข้อมูลจากเอกสาร เป็นการศึกษาด้านเนื้อหาครอบคลุมเรื่องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคล ๕ ส. ได้แก่ (๑) ส่งเสริมสติ (๒) สะอาด (๓) สุขสบาย (๔) สงบเย็นใจ และ (๕) สัปปายะ แนวคิดการบริหารจัดการศาสนสถาน แนวคิดการสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบสนองกลุ่มอารยสถาปัตย์ บริบทพื้นที่ที่ทำการวิจัย และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทของวัดงามนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสำรวจเชิงปริมาณ (Quantitative Research) หรือแบบสอบถาม

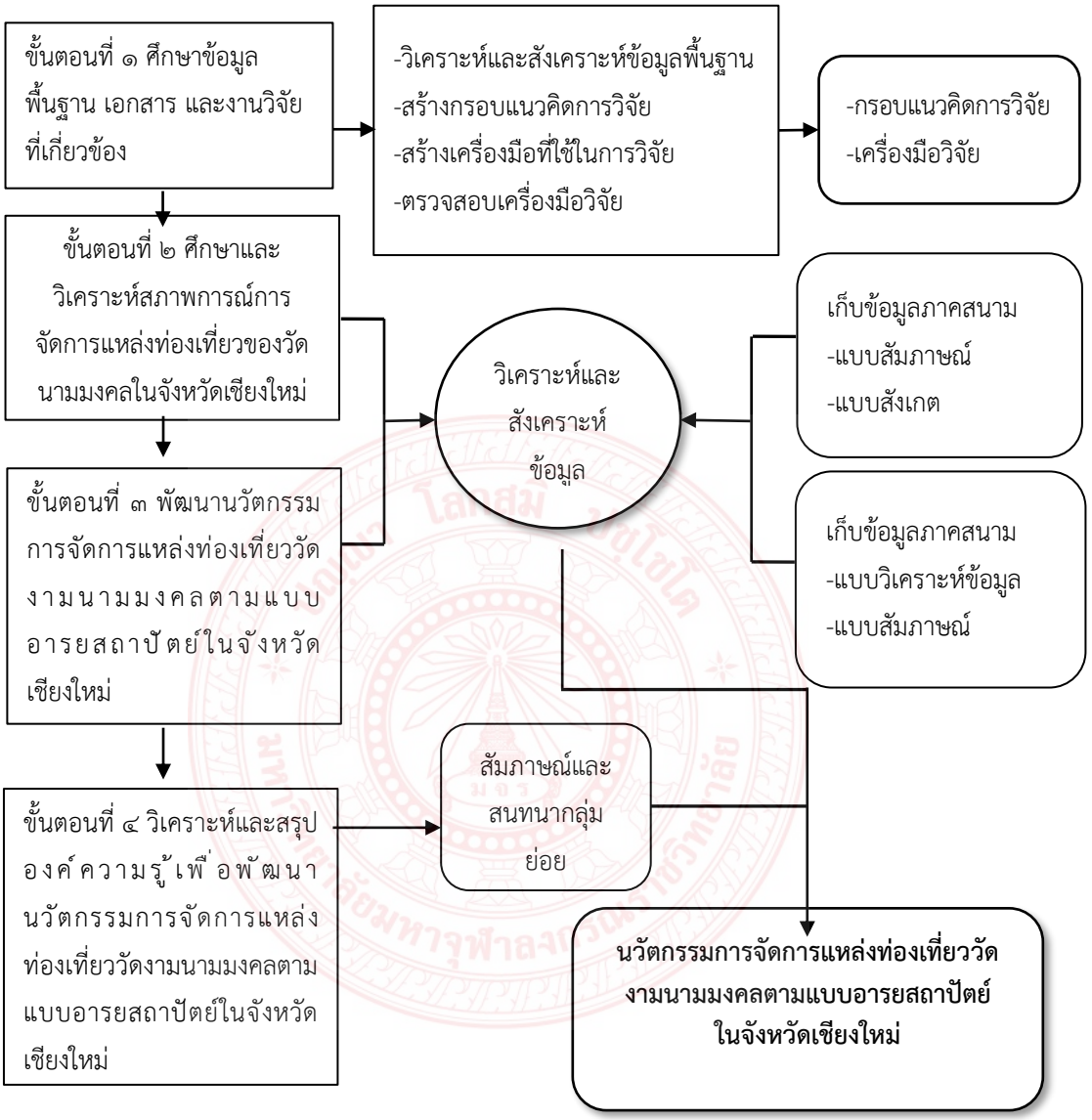
๒) ข้อมูลภาคสนาม การเก็บข้อมูลภาคสนามของวัดงามนามมงคลในการวิเคราะห์และพัฒนานวัตกรรมการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ โดยการศึกษากรอบทางด้านเนื้อหาเพื่อนำไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๓๑ รูป/คน และการสังเกตการณ์ (Observation) บริบทการบริหารจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ได้อย่างถูกต้อง แล้วจัดทำสื่อดิจิทัลแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวทั้ง ๑๐ แห่งผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อวิเคราะห์และประเมินรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๑ รูป/คน ทั้งกลุ่มอารยสถาปัตย์ เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ผิดปกติทางด้านร่างกาย พระสงฆ์ สามเณร ผู้นำชุมชน ประชาชน และนักท่องเที่ยวทั่วไป รวมถึงการสังเกตการณ์บริบทความเป็นจริงของแต่ละพื้นที่นั้นๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์บทสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์นำมาถอดบทเรียนให้เกิดองค์ความรู้และรูปแบบการพัฒนาการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ต่อไป

ปณฺณา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๕ สรุปกระบวนการวิจัย

แผนภูมิที่ ๒ สรุปภาพรวมกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “วัดงาม นามมงคล : นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่” ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจและจัดเก็บรวบรวมข้อมูลอารยสถาปัตย์ในพื้นที่วิจัย ๑๐ วัด พร้อมทั้งสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอารยสถาปัตย์ทั้งผู้ให้บริการสถานที่ท่องเที่ยวและผู้ใช้บริการสถานที่ท่องเที่ยว จากนั้นได้วิเคราะห์สภาพการณ์การจัดการแหล่งท่องเที่ยว และร่วมกับชุมชนในการออกแบบการพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ สามารถสรุปผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ ประวัติและความสำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่

๔.๒ สภาพการณ์การจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

๔.๒.๑ สภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวของวัด

๔.๒.๒ การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

๔.๒.๓ ผลการสำรวจการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

๔.๓ การพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

๔.๑. ประวัติและความสำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่

วัดแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ ๑๐ วัด มีประวัติและความสำคัญดังนี้

๔.๑.๑ วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน ปูชนียสถาน และทิวทัศน์ธรรมชาติที่สวยงามแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ มีประวัติและความสำคัญดังนี้

๑. ที่ตั้งและอาณาเขต

วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร เป็นพระอารามหลวง ชั้นโท ตั้งอยู่บนภูเขาดอยสุเทพ เลขที่ ๑๒๔ หมู่ที่ ๙ บ้านดอยสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อาณาบริเวณด้านทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันออก ล้อมรอบด้วยเขตป่าสงวนอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ทิศตะวันตกติดกับถนนศรีวิชัยและชุมชนบ้านดอยสุเทพ

๒. ประวัติวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร

วัดพระดอยสุเทพราชวรวิหาร เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน ประวัติศาสตร์ และธรรมชาติที่สวยงาม เอกสารโบราณล้านนาระบุว่า แต่เดิมบริเวณพื้นที่ดอยสุเทพมีชื่อเรียกว่า ดอยอุจฉุบรรพต เป็นภูเขาสำคัญต่อการกำหนดแผนผังการก่อสร้างเมืองเชียงใหม่ในรัชสมัยของพระญามังราย ตำนานพระเจ้าเลียบโลกกล่าวถึงดอยสุเทพหรือดอยอุจฉุบรรพตว่า พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยบริวารเสด็จมายังดอยอุจฉุบรรพต (ดอยสุเทพ) ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ทอดพระเนตรแล้วตรัสกับพระสารีบุตรว่า หลังพุทธปรินิพพานจะมีผู้มีบุญญาธิการนำพระธาตุมาประดิษฐาน ณ ที่นี้ แล้วผินพระพักตร์ไปทิศตะวันออกทางน้ำแม่ปิง ตรัสว่าจะมีการตั้งเมืองชื่อว่า “อภินวนคร” และไกลออกมาจากเมือง ๕๐๐ วา บริเวณเชิงเขาจะมีพระมหาเถระนำพระธาตุจากเมืองลังกามาประดิษฐานแล้วก่อเจดีย์ครอบชื่อว่า “บุปผาราม”[๗๓]

การสร้างวัดพระธาตุดอยสุเทพปรากฏในสมัยพระญากือนา กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังรายลำดับที่ ๖ ราว จ.ศ. ๗๔๘[๗๔] (พ.ศ. ๑๙๖๕) โดยพระองค์อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากพระมหาสุมนเถระแห่งเมืองสุโขทัย ซึ่งแยกเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรกบรรจุไว้ในเจดีย์วัดบุปผารามหรือวัดสวนดอก ส่วนที่ ๒ ได้อัญเชิญขึ้นมาประดิษฐานบนดอยสุเทพ โดยบรรจุลงพระอบขึ้นสถิตเหนือเศวตคชาธารช้างมงคล แล้วอธิษฐานเสี่ยงทายปล่อยช้างมงคล หากช้างมงคลหยุดบริเวณใดจะสร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ณ บริเวณนั้น ขณะที่ช้างมงคลเดินทางขึ้นดอยสุเทพได้หยุดเดินถึง ๓ ครั้ง โดยครั้งที่

---

[๗๓] ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ผูกที่ ๑ อ้างใน พระใบฎีกาเสน่ห์ ญาณเมธี, รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ : กระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม, **รายงานการวิจัย**, สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖, หน้า ๑๐๗.

[๗๔] พระยาประชากิจกรจักร, **พงศาวดารโยนก**, พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม สุจริตกุล), (โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๘), หน้า ๒๙๙.

๑ หยุดบริเวณดอยหมากหนุนหรือดอยช้างนุน ครั้งที่ ๒ หยุดบริเวณดอยสามยอด ครั้งที่ ๓ หยุดบริเวณยอดดอยวาสุเทพบรรพตหรือวัดพระธาตุดอยสุเทพในปัจจุบัน[๗๕]

จากนั้นพระองค์ทรงอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุลงประดิษฐานโดยสร้างเจดีย์ครอบสูง ๕ วา[๗๖] ต่อมาในสมัยพระญาเกสเชษฐราช กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังราย ลำดับที่ ๑๒ ได้อาราธนาพระญาณมงคลโพธิจากวัดอโสการามมาจำพรรษาและปรับขนาดฐานองค์เจดีย์ให้มีขนาดใหญ่กว่าเดิม พ.ศ. ๒๐๘๑ สมัยท้าวชาย พระโอรสของพระญาเกสเชษฐราช ได้พระราชทานทองคำหนัก ๑,๗๐๐ บาท ตีเป็นทองจังโกติดขอบเจดีย์[๗๗] และ พ.ศ. ๒๐๘๘-๒๑๐๐ พระญาณมงคลโพธิ ได้สร้างวิหารคตรอบพระธาตุทั้ง ๔ ด้าน และวิหารในลานพระธาตุด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก รวมถึงบันไดนาคทางขึ้นไปนมัสการองค์พระธาตุดอยสุเทพจำนวน ๓๐๖ ชั้น

จากนั้น พ.ศ. ๒๓๔๘ สมัยของพระเจ้ากาวิละ ทรงบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุดอยสุเทพ จนกระทั่ง พ.ศ.๒๔๖๓-๒๔๗๘ พระครูบาศรีวิชัย ได้บูรณะปฏิสังขรณ์พระธาตุดอยสุเทพ พระอุโบสถ พร้อมกับสร้างถนนทางขึ้นดอยสุเทพ[๗๘]

๓. โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญ

๓.๑ พระธาตุดอยสุเทพ เป็นกลุ่มเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา รูปทรงเจดีย์มีชุดฐานบัวรองรับหลายชั้น และตั้งแต่เหนือชุดฐานบัวยกเก็จขึ้นไปจนถึงบังลังก์อยู่ในผัง ๑๒ เหลี่ยมทั้งหมด[๗๙] สร้างในสมัยพระญากือนาและมีการปรับขยายองค์เจดีย์ในสมัยพระญาแก้วภูตาธิปติราชเจ้า ต่อมาสมัยของท้าวชายได้ตีทองคำจังโกหุ้มติดองค์เจดีย์ ถัดมาในสมัยพระเจ้ากาวิละได้สร้างฉัตรโลหะ ๔ มุมขององค์เจดีย์และสร้างรั้วเหล็กล้อมรอบองค์เจดีย์

๓.๒ อนุสาวรีย์ช้างเผือก สร้างขึ้นมาเพื่อรำลึกถึงช้างเผือกมงคลที่พระญากือนาได้อัญเชิญผอบพระบรมสารีริกธาตุขึ้นสถิตเหนือเศวตคชาธารช้างเผือก เพื่ออธิษฐานเสี่ยงทายต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่า หากพระบรมสารีริกธาตุประสงค์จะสถิต ณ สถานที่อันเหมาะสมที่ใด ขอให้ช้างเผือกมงคลหยุด ณ ที่นั้น ในขณะที่ช้างเผือกได้นำพระบรมสารีริกธาตุขึ้นอุจฉุบรรพต ได้หยุดถึง ๓ ครั้ง ที่ดอยช้างนูน และดอยงาม และครั้งสุดท้ายหยุด ณ บริเวณยอดดอยวาสุเทพบรรต บริเวณวัดพระธาตุดอยสุเทพในปัจจุบัน โดยได้ทำการเดินประทักษิณ ๓ รอบและคุกเข่าหมอบลง หลังจากพระญากือนาได้อาราธนาพระบรมสารีริกธาตุลงจากหลังช้างเผือกมงคล จากนั้นช้างเผือกได้ล้มลงตายในทันที เพื่อเป็นการระลึกถึงช้างเผือกมงคล จึงได้สร้างอนุสาวรีย์ช้างเผือกขึ้นมา

---

[๗๕] พระมหาบุญเป็ง ปภากโร และคณะ, **ตำนานพระบรมธาตุดอยสุเทพ นครเชียงใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, พระและนางอาสาสงคราม พิมพ์ถวายวัดพระธาตุดอยสุเทพ, ๒๔๘๓, หน้า ๑๖-๑๗.

[๗๖] **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๑๗.

[๗๗] สุพิชฌาย์ เมืองศรี, แนวทางการปรับปรุงคุณภาพเชิงทัศน์บริเวณมุมมองสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในเขตเมืองเชียงใหม่, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๘๖.

[๗๘] สมาคมชาวลำพูน, **ครูบาศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่**, เล่มที่ ๒, (กรุงเทพฯ : พี.พี.เค.การพิมพ์, ๒๕๖๑), หน้า ๒๕๖-๒๕๗.

[๗๙] ศักดิ์ชัย สายสิงห์, **เจดีย์ในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการและพลังศรัทธา**, (นนทบุรี : เมืองโบราณ, ๒๕๖๐), หน้า ๔๓๔.

๓.๓. บันไดพญานาค สร้างขึ้นตั้งแต่ พ.ศ ๒๑๐๐ พระมหาญานมงคลโพธิเป็นประธานก่อสร้าง ประดับด้วยพญานาคเศียรเดียวทำด้วยปูนหมักทั้งสองข้าง มีขั้นบันได ๑๗๓ ขั้น ต่อมาน้ำป่าเซาะทำให้ขั้นบันไดเสียหายจึงมีบูรณะใหมใน พ.ศ. ๒๔๗๘ และก่อน พ.ศ ๒๕๐๐ อีกครั้ง โดยเปลี่ยนเศียรพญานาคจากเดิมเศียรเดียวเป็น ๗ เศียร ภายหลังเพิ่มขั้นบันไดเป็น ๑๘๕ ขั้น พร้อมกับติดเกล็ดพญานาคด้วยเซรามิคสีเหลืองสลับสีเขียวแซมด้วยสีชมพู ปัจจุบันมีขั้นบันได ๓๐๖ ขั้น

๓.๔ ถนนขึ้นพระธาตุดอยสุเทพ เริ่มสร้าง พ.ศ. ๒๔๗๗-๒๔๗๘ โดยพระครูบาศรีวิชัยและคณะศิษยานุศิษย์ ใช้งบประมาณการก่อสร้างทั้งหมด ๑๙,๔๕๓ รูเปีย ๕๖ สตางค์ มูลเหตุแรกเริ่มการสร้างถนนขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพ ช่วง พ.ศ. ๒๔๖๐ พลโท หม่อมเจ้าวรเดช กฤษดากร มีความคิดจะสร้างทางขึ้นไปพระธาตุดอยสุเทพ โดยใช้ช่างไปสำรวจพบว่า ใช้งบประมาณดำเนินงานก่อสร้างจำนวนมากและระยะใช้เวลาค่อนข้างนานด้วยลักษณะภูมิประเทศของดอยสุเทพ จึงยกเลิกไป ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๘ ครูบาเถิ้มหรือครูบาโสภา โสภโณ เป็นเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพ ในขณะที่ครูบาเถิ้มได้เดินทางไปประเทศพม่ากับหลวงโยนการพิจิตร และเห็นถนนขึ้นสู่วัดบนเขาสูงในประเทศพม่า จึงเกิดแนวคิดการสร้างถนนขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพ โดยนำแนวคิดการสร้างถนนไปปรึกษากับพลตรีเจ้าแก้วนวรัฐ และหลวงศรีประกาศ จากนั้นหลวงศรีประกาศกับเจ้าศรีหมื่น วณีสอน ได้นำเรื่องการสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพไปปรึกษาขอคำแนะนำกับพระครูบาศรีวิชัย โดยพระครูบาศรีวิชัยได้นั่งสมาธิอธิษฐานจิตและยืนยันการสร้างถนนสำเร็จอย่างแน่นอน

จากนั้นจึงดำเนินการสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพในวันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๗๗ และยุติการก่อสร้างลงวันที่ ๕ กันยายน ๒๔๗๘ โดยครูบาศรีวิชัยได้มอบงานก่อสร้างถนนขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพแก่รัฐบาลรับช่วงต่อ

๓.๕. อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย การสร้างอนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย เกิดจากการดำริของนายประเสริฐ กาญจนดุล (อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่) และหลวงศรีประกาศ ทั้งสองท่านได้ลงไปติดต่อสร้างหุ่นรูปเหมือนครูบาศรีวิชัยที่โรงหล่อกองหัตถศิลป์ กรมศิลปากร และได้พบกับศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี และผู้ออกแบบร่างประติมากรรมรูปของครูบาศรีวิชัยขึ้น ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๑ การแก้ไขร่างขึ้นหุ่นประติมากรรมรูปครูบาศรีวิชัย อาจารย์เขียน ยิ้มศิริ ได้สานต่องานจากศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ด้วยการแก้ไขและหล่อรูปเหมือนของครูบาศรีวิชัย ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๖ จากนั้นกรมศิลปากรได้ส่งมอบรูปหล่อครูบาศรีวิชัยมาทางรถไฟ โดยรูปหล่อครูบาศรีวิชัยมีขนาดความสูง ๑.๘๐ เมตร จัดทำด้วยเนื้อทองแดงรวมควัน ทำพิธีเปิดป้ายอนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย ณ ถนนเชิงดอยสุเทพ วันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๑๐[๘๐]

จากที่ตั้งและอาณาเขต ประวัติวัด โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญของวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร จะเห็นได้ว่าเป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์การสร้างที่ยาวนาน มีโบราณสถานและปูชนียสถานที่น่าสนใจ อีกทั้งยังตั้งอยู่บนเขาที่มีธรรมชาติและทิวทัศน์ที่โดดเด่นสวยงาม จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยววัดงามนามมงคลอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ที่มีชื่อเสียงและมีนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกมาเที่ยวชมอย่างต่อเนื่อง

---

[๘๐] สมาคมชาวลำพูน, **ครูบาศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูนและเชียงใหม่**, เล่มที่ ๑, (กรุงเทพฯ : พี.พี.เค.การพิมพ์, ๒๕๖๑), หน้า ๓๔๖-๓๕๔.

แผนผังที่ ๑ แสดงที่ตั้งวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร

ศาสนสถานและสิ่งอำนวยความสะดวก

๑. พระเจดีย์
๒. วิหารคด
๓. วิหารประดิษฐานพระพุทธรูป
๔. อุโบสถ
๕. อาคารอเนกประสงค์
๖. ศาลาที่พักนักท่องเที่ยว
๗. วิหารพระเจ้ากือนา
๘. พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุดอยสุเทพ
๙. กุฏิรับรองและกุฏิที่พักพระสงฆ์
๑๐. จุดชมวิว
๑๑. จุดบริการลิฟท์
๑๒. ห้องน้ำ
๑๓. ร้านค้าบริเวณลานพระธาตุ
๑๔. ร้านค้าบริเวณลานบันไดนาคชั้น ๒
๑๕. ร้านค้าบริเวณลานบันไดนาคชั้น ๑
๑๖, ๑๗. ร้านค้าและบริเวณลานจอดรถด้านล่าง

๔.๑.๒ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและปูชนียสถานแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ มีประวัติและความสำคัญดังนี้

๑. ที่ตั้งและอาณาเขต

วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ตั้งอยู่เลขที่ ๒ ถนนสามล้าน ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สภาพที่ตั้งอยู่ในเขตกำแพงเมืองด้านในของเมืองเชียงใหม่ มีพื้นที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีถนนล้อมรอบวัดทั้ง ๔ ด้าน ทิศเหนือติดถนนอินทวโรรส ทิศตะวันออกติดถนนสามล้าน ทิศใต้ติดถนนแสนเมืองมา ทิศตะวันตกติดถนนอินทวโรรส[๘๑]

๒. ประวัติวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร

วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร เดิมมีชื่อว่า วัดพระเชียง หรือวัดลีเชียงพระ[๘๒] สร้างขึ้นในสมัยพระญาผายู กษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านนาลำดับที่ ๕ (ช่วง พ.ศ.๑๘๗๙-๑๘๙๘) พระองค์โปรดให้สร้างวัดลีเชียงพระขึ้น โดยสร้างกู่หรือเจดีย์สูง ๓๒ วา เพื่อบรรจุอัฐิพระราชบิดาคือพระญาคำฟู แต่เนื่องจากบริเวณวัดพระเชียงติดกับตลาดลีเชียง ชาวบ้านจึงเรียกชื่อว่า วัดลีเชียงพระ[๘๓] ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ระบุว่า ภายหลังเมื่อสร้างวัดลีเชียงพระแล้วได้มีการนำพระพุทธสิหิงค์มาประดิษฐาน จึงเรียกว่า วัดพระสิงห์ จนถึงทุกวันนี้[๘๔] ส่วนตำนานมูลศาสนาระบุอีกว่าพระญาผายูได้สร้างเจดีย์โดยนำอิฐที่รื้อจากเจดีย์ร้างขนาดใหญ่บริเวณวัดชมพูหรือวัดกู่น้อยมาสร้างเจดีย์ที่วัดลีเชียงพระหรือวัดพระสิงห์ด้วย[๘๕]

ตำนานชินกาลมาลีนี[๘๖] ระบุถึงการอัญเชิญพระพุทธสิหิงค์มาประดิษฐานวัดพระสิงห์ว่า พญาพรหมเจ้าผู้ครองเมืองเชียงรายได้อัญเชิญพระพุทธสิหิงค์จากเมืองกำแพงเพชร เพื่อจะประดิษฐานไว้ที่มุมด้านทิศใต้ของสถูปหรือเจดีย์ในเมืองเชียงใหม่ แต่ซุ้มจระนำประดิษฐานองค์พระสร้างไม่เสร็จ จึงนำพระพุทธสิหิงค์กลับเมืองเชียงราย ต่อมาในรัชสมัยพระเจ้าแสนเมืองมาเกิดสงคราม พญาพรหมมีความพยายามแย่งชิงราชสมบัติจากพระเจ้าแสนเมืองมา แต่พ่ายแพ้ พระเจ้าแสนเมืองมา

---

[๘๑] ประวัติวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร, **[ออนไลน์]**, แหล่งที่มา : http://www.xn72cai2bycvaff7a7amd2dk4c t9p7bwf5c.com/history.php [๒๗ เมษายน ๒๕๖๓].

[๘๒] พระยาประชากิจกรจักร, **พงศาวดารโยนก**, พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม สุจริตกุล), (โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๘), หน้า ๒๙๐.

[๘๓] ชุ่ม ณ บางช้าง, **นำชมโบราณวัตถุสถานในเมืองเชียงใหม่**, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๑๖), หน้า ๓๖.

[๘๔] อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด วัยอาจ ปริวรรต, **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่**, (เชียงใหม่ : ซิลค์เวอร์บุคส์, ๒๕๔๗), หน้า ๖๕

[๘๕] พระพุทธพุกาม และพระพุทธญาณ, **ตำนานมูลศาสนา สำนวนล้านนา**, (พิมพ์แจกในงานทำบุญอายุวัฒนมงคล พระครูสุวัตถิ์ปัญญาโสภิต (ครูบาปัญญาวชิระ) วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) จังหวัดเชียงใหม่), หน้า ๓๓๘.

[๘๖] พระรัตนปัญญา , **ชินกาลมาลีนี**, แปลโดย พระยาพจนาพิมล, (กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗๙-๑๘๔.

จึงอัญเชิญพระพุทธสิหิงค์กลับมาประดิษฐานที่เมืองเชียงใหม่ที่มณฑปวัดลีเชียงพระ ประชาชนทั่วไปจึงเรียกชื่อวัดว่า วัดพระสิงห์ ตามนามของพระพุทธรูป[๘๗] ขณะเดียวกัน ในปีร้วงไส้ จ.ศ.๗๕๓ หรือ พ.ศ.๑๙๓๔ เจ้าหมื่นน้อยแก้วก็ได้สร้างวิหารหลวงเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระสิงห์[๘๘] ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราชทรงสักการะบูชาพระพุทธสิหิงค์ทุกปีพร้อมกับบูรณะวิหาร ปราสาท เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์[๘๙]

ราว พ.ศ. ๒๑๗๓ หลังจากเชียงใหม่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า เอกสารโบราณ[๙๐] ได้ระบุถึงสมเด็จเสตถอัคควรราชครูจุฑามณีตรีวเทสสังฆปรินายกวรสิงหาราม ได้ให้เจ้ามังรายพานท เจ้ามังรายอองถาง มังเลเสียวถาง มังทราเจารธิเถือง มังทห้วยถา นันทมิตตาและส่างโฆย นำน้ำต้นคนธีหยาดน้ำบริเวณหัวนาคเชิงบันไดวิหารพระสิงค์ เพื่อกัลปนาผู้คนให้เป็นข้าพระ รวมทั้งอ้ายสามีอ้ายเพลา และลูกหลานชาวยาง ให้นำน้ำมันมาบูชาพระสิงห์ และให้ยกเว้นการเก็บส่วยจากข้าพระที่ถูกกัลปนา ทำให้วัดพระสิงห์ในช่วงการปกครองของพม่าได้รับการดูแล ข้าพระได้รับการผ่อนปรนและดูแลศาสนสถาน นอกจากนั้นวัดพระสิงห์ ถือเป็นพุทธสถานที่มีความศักดิ์สิทธิ์และได้รับการเคารพจากผู้ปกครองเมืองเชียงใหม่และชาวล้านนาในหัวเมืองต่างๆ

สมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน วัดพระสิงห์ได้รับการอุปถัมภ์จากเจ้าผู้ครองเมืองเชียงใหม่ ภายหลังครูบาศรีวิชัยได้มาจำพรรษาและบูรณะวัดพระสิงห์ใน พ.ศ. ๒๔๖๗ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๘ วัดพระสิงห์ได้รับการจดทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติจากกรมศิลปากร กระทั่ง พ.ศ. ๒๔๘๓ วัดพระสิงห์ได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ ยกฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร จึงมีนามวัดใหม่ว่า วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร

๓. โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญ

๑. พระพุทธสิหิงค์หรือพระสิงห์ เป็นพระพุทธรูปสำคัญอีกองค์หนึ่งของเมืองเชียงใหม่ ประดิษฐานในวิหารลายคำ มีพุทธลักษณะอย่างราชสีห์ ตำนานสิหิงคนิทานระบุว่า สร้างที่ลังการาว พ.ศ. ๗๐๐ เกิดจากความเลื่อมใสของกษัตริย์ ๓ พระองค์ และพระอรหันตสาวก ๒๐ รูป ใคร่เห็นพระพุทธเจ้าเพราะเกิดไม่ทันพระองค์ พญานาคซึ่งเคยเห็นพระพุทธเจ้าจึงเนรมิตกายให้เหมือนพระพุทธเจ้า เมื่อกษัตริย์และพระอรหันตสาวกเห็นแล้วจึงเกิดความเลื่อมใสแล้วร่วมกันสร้างพระพุทธรูปขึ้นมา ๑ องค์ ถวายพระนามว่า พระพุทธสิหิงค์ หรือพระสิงห์ ภายหลังได้ถูกอัญเชิญมาที่เมืองนครศรีธรรมราช เมืองสุโขทัย เมืองอยุธยา และเมืองกำแพงเพชร โดยลำดับจนถึงรัชสมัยของพญากือนา กษัตริย์ล้านนา (พ.ศ. ๑๘๙๘-๑๙๒๘) ได้อัญเชิญมาประดิษฐานที่วัดลีเชียงพระ เมืองเชียงใหม่ แล้วต่อมาวัดนี้ถูกเรียกชื่อวัดตามพระพุทธรูปว่า วัดพระสิงห์

---

[๘๗] พระยาประชากิจกรจักร, **พงศาวดารโยนก**, หน้า ๒๙๐-๒๙๑

[๘๘] สงวน โชติสุขรัตน์, **ประชุมตำนานล้านนาไทย**, (นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๕), หน้า ๔๐๔.

[๘๙] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐๕.

[๙๐] สรัสวดี อ๋องสกุล, **หลักฐานประวัติศาสตร์ล้านนาจากเอกสารคัมภีร์โบราณ และพับสา รวมเรื่องเมืองเชียงใหม่ : หลักฐานประวัติศาสตร์**, (ม.ป.ท., ๒๕๓๔), หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

๒. เจดีย์ประธานหรือพระธาตุหลวง รูปแบบเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา มีประติมากรรมปูนปั้นรูปช้างติดกับองค์พระธาตุทั้ง ๔ ด้าน สร้างขึ้นในรัชสมัยพระญาผายูเมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๘ เป็นสถานที่บรรจุพระเกศาธาตุ เจดีย์ได้รับการบูรณะมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในครูบาศรีวิชัย

๓. พระอุโบสถสองสงฆ์ จารึกหินทรายแดงระบุถึงพระเจ้ากาวิละนิมนต์พระสังฆราชวัดพระสิงห์สร้างอุโบสถขึ้น เป็นอาคารรูปแบบศิลปกรรมล้านนา โครงสร้างไม้ฐานล่างก่ออิฐถือปูน ทางขึ้นลงด้านทิศใต้มีประติมากรรมปูนปั้นรูปมกรคายนาค และสิงห์ปูนปั้นขนาบทั้งสองด้าน ทางขึ้นลงด้านทิศเหนือเป็นบันไดปูนปั้นรูปตัวเหงา ขนาบด้วยสิงห์ปูนปั้น ภายในอุโบสถ ประกอบด้วยมณฑปประดิษฐานพระพุทธรูป ในอดีตมีการใช้ตำแหน่งมณฑปหรือซุ้มปราสาทตรงกลางแบ่งเขตการทำสังฆกรรมระหว่างพระสงฆ์และภิกษุณี จึงเรียกชื่อว่า อุโบสถสองสงฆ์

๔. วิหารลายคำ สร้างขึ้นรัชสมัยของพระเมืองแก้ว เพื่อประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์ มีการบูรณะและซ่อมแซมขึ้นมาหลายครั้ง ตัววิหารก่ออิฐถือปูนโครงสร้างเป็นเครื่องไม้ หลังคามุงกระเบื้องดินเผา ด้านหน้าหันไปทางทิศตะวันออก หน้าบันและเสาลงรักสีแดงเขียนลายพันธุ์พฤกษาสีทอง มีบันไดนาคและประติมากรรมสิงห์ปูนปั้น ๒ ตัว ภายในวิหารเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์ และมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง สุวรรณหงส์ สังข์ทอง เป็นต้น

๕. วิหารหลวงวัดพระสิงห์เป็นวิหารขนาดใหญ่ บูรณะขึ้นในสมัยครูบาศรีวิชัย รูปแบบสถาปัตยกรรมบางส่วนได้รับอิทธิพลศิลปะรัตนโกสินทร์ โครงสร้างอาคารมีขนาดใหญ่และกว้าง รูปทรงวิหารมีลักษณะเตี้ย โครงหลังคาด้านหน้าลดหลั่น ๓ ชั้นด้านหลัง ๒ ชั้น ประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันด้านหน้าวิหารมีประติมากรรมไม้แกะสลักไม้ลายก้านขดออกช่อดอกและแทรกรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ รูปเสือนักษัตรปีเกิดของครูบาศรีวิชัย

๖. หอไตรวัดพระสิงห์ สร้างขึ้นในราว พ.ศ. ๒๓๕๔ รัชสมัยพระเจ้ากาวิละตามจารึกหินทรายแดงร่วมกับการสร้างพระอุโบสถ เพื่อใช้เก็บรักษาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ในจารึกระบุถึงรายละเอียดการสร้างว่า “กระทำเลขประติมากรรมด้วยสุวรรณกาญจนคำแดง แสงงามตามแต่โบณาณพระราชกษัตรา” รวมถึงกล่าวถึงวัสดุที่ใช้สร้างมี “ค่ารัก หาง คำปิว แก้วกระจก หรดาน น้ำอ้อย ปูน เหล้ก ดินจี่ เดง”[๙๑] หอไตรวัดพระสิงห์ได้รับการบูรณะซ่อมแซมมาอย่างต่อเนื่อง รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นอาคาร ๒ ชั้น ชั้นล่างก่ออิฐถือปูน ชั้นบนเป็นโครงสร้างไม้ โครงหลังคาเป็นไม้แบบม้าตั่งไหม ด้านหน้าลดซ้อนกัน ๒ ชั้น หอไตรด้านล่างตกแต่งด้วยประติมากรรมปูนปั้นรูปเทวดา

จากที่ตั้งและอาณาเขต ประวัติวัด โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญของวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จะเห็นได้ว่าเป็นวัดที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ มีโบราณสถาน และปูชนียสถานสำคัญ อีกทั้งยังตั้งอยู่ในใจกลางเมืองเชียงใหม่ จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ที่นักท่องเที่ยวจากทั่วโลกต่างให้ความสนใจมาเที่ยวชมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลสงกรานต์ล้านนา นักท่องเที่ยวนิยมมาสักการะพระพุทธสิหิงค์ที่อัญเชิญแห่รอบเวียงเชียงใหม่เป็นประจำทุกปี

---

[๙๑] ศิลาจารึกหินทรายแดงวัดพระสิงห์, คลังข้อมูลจารึกล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, อ้างใน จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา และคณะ, **หอไตรวัดพระสิงห์ : ประวัติลักษณะศิลปกรรมและแนวทางการอนุรักษ์**, หน้า ๓.

แผนผังที่ ๒ แสดงที่ตั้งวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร

ศาสนสถานและสิ่งอำนวยความสะดวก

๑. วิหาร
๒. พระเจดีย์
๓. พระวิหารลายคำ
๔. พระอุโบสถสองสงฆ์
๕. หอไตร
๖. โรงเรียนธรรมราชศึกษา
๗. อนุสาวรีย์พระครูบาศรีวิชัย
๘. สำนักงานวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร
๙. วิหารพระนอน
๑๐. อาคารพระธรรมราชานุวัตร
๑๑. หอจงกรมพระครูบาศรีวิชัย
๑๒. กุฏิสงฆ์รับรอง
๑๓. สถูปพระเจ้าคำฟู
๑๔. ห้องน้ำ
๑๕. ลานจอดรถ

๔.๑.๓ วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและปูชนียสถานแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ในใจกลางเมืองเชียงใหม่ มีประวัติและความสำคัญดังนี้

๑. ที่ตั้งและอาณาเขต

วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ประเภทพระอารามหลวงชั้นตรี ตั้งอยู่ในใจกลางเมืองเชียงใหม่ เลขที่ ๑๐๓ ถนนพระปกเกล้า ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศเหนือ ติดกับวัดพันเตา และถนนราชดำเนิน ทิศตะวันออก ติดกับถนนพระปกเกล้า ทิศใต้ ติดกับถนนราชมรรคา ทิศตะวันตก ติดกับถนนจ่าบ้าน

๒. ประวัติวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร

วัดเจดีย์หลวง เป็นวัดที่มีพระเจดีย์ขนาดใหญ่ ตำนานการสร้างวัดเจดีย์หลวงระบุว่า พระญาแสนเมืองมา กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังราย ลำดับที่ ๗ ได้ก่อเจดีย์ขนาดใหญ่ครอบองค์เจดีย์เดิมในโชติอาราม เพื่ออุทิศถวายแด่พระญากือนาซึ่งเป็นพระราชบิดาแล้วเรียกชื่อวัดว่า ราชกุฎาคาร ตำนานระบุว่า เมื่อพระญากือนาสวรรคตได้จุติเป็นรุกขเทวดาอยู่ต้นไม้นิโครธในเมืองพุกาม จากนั้นได้สำแดงตนให้พ่อค้าจากเชียงใหม่พบเห็นแล้วให้นำความไปแจ้งแก่พระญาแสนเมืองมาให้สร้างเจดีย์ขนาดใหญ่อุทิศถวายพระองค์ เมื่อพระญาแสนเมืองมาได้รับฟังความข้างต้น จึงโปรดให้สร้างพระเจดีย์อุทิศถวายพระดังปรากฏทุกวันนี้[๙๒] สอดคล้องกับชินกาลมาลีปกรณ์ระบุว่า พระเจ้าแสนเมืองมา พระชนมายุ ๓๙ ปี ครองราชสมบัติในเมืองเชียงใหม่ได้ ๑๖ ปี พระองค์เริ่มสร้างเจดีย์หลวงกลางเมืองเชียงใหม่ เมื่อเจดีย์ยังไม่เสร็จก็สวรรคต พระราชินีผู้เป็นอัครมเหสีของพระองค์ได้โปรดให้ทำยอดพระธาตุเจดีย์หลวงจนแล้วเสร็จ[๙๓] หลังจากพระญาแสนเมืองมาสวรรคต พระนางเจ้าติโลกจุฑาราชเทวี พระมเหสีของพระญาแสนเมืองมาและเป็นพระราชชนนีของพระญาสามฝั่งแกน ได้สานงานสร้างพระเจดีย์ต่อโดยใช้เวลาในการสร้าง ๕ ปีจึงแล้วเสร็จ กระนั้นพระองค์ยกยอดเจดีย์ด้วยทองคำและแก้วรัตนมณีประดับไว้บนยอดเจดีย์ จากนั้นทรงสร้างวิหาร หล่อพระพุทธรูปยืน ๑ องค์ และอัครสาวก ๒ องค์ไว้ในวิหาร พร้อมกัลปนาคนถวายทานดูแลพระเจดีย์และวิหาร[๙๔]

กระทั่งราว พ.ศ. ๒๐๒๒ ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช ทรงปฏิสังขรณ์และสร้างเจดีย์ครอบให้มีขนาดใหญ่ขึ้น โดยโปรดให้หมื่นด้ามพร้าคตหรือสิงหโคตเป็นช่างใหญ่ควบคุมการก่อสร้างเจดีย์[๙๕] และโปรดให้เดินทางไปเยี่ยมชมโลหะปราสาทและรัตนมาลีเจดีย์ที่เมืองลังกาและจำลองรูปแบบมา

---

[๙๒] ตำนานวัดเจดีย์หลวง อ้างใน สงวน โชติสุขรัตน์, **ประชุมตำนานล้านนาไทย**, (นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๕), หน้า ๔๖๑ - ๔๖๒.

[๙๓] พระรัตนปัญญาเถระ, **ชินกาลมาลีปกรณ์**, แปลโดย แสง มนวิทูร , พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๐๑.

[๙๔] ตำนานวัดเจดีย์หลวง อ้างใน สงวน โชติสุขรัตน์, **ประชุมตำนานล้านนาไทย**, หน้า ๔๖๓-๔๖๔.

[๙๕] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖๗-๔๗๑.

ปฏิสังขรณ์[๙๖] จากนั้นในสมัยพระญายอดเชียงรายทรงประดับซุ้มจระนำของพระเจดีย์หลวงทั้ง ๔ ด้าน ด้วยการปิดทองภายในซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป[๙๗] แล้วเรียกชื่อวัดว่า โชติการามวิหาร

ในรัชสมัยพระญาแก้วภูติธิปราชเจ้าหรือพระเมืองแก้วทรงบูรณะฐานองค์พระเจดีย์และปรับขนาดขององค์เจดีย์ให้ใหญ่ขึ้นแล้วปิดทองจังโกองค์พระเจดีย์ นอกจากนั้นได้สร้างปราสาทประดิษฐานพระแก้วมรกต สร้างพระวิหารภายในวัดเจดีย์หลวง และสร้างกำแพงล้อมพระเจดีย์หลวง ๓ ชั้น[๙๘] จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๐๘๘ ตรงกับรัชสมัยพระนางเจ้ามหาเทวีจิรประภา เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ ทำให้ยอดพระเจดีย์หลวงพังทลายลงมา หลังจากนั้นองค์พระเจดีย์ได้ถูกทิ้งรกร้างเรื่อยมา

ต่อมาในสมัยของพระเจ้ากาวิละทรงย้ายเสาหลักเมืองหรือเสาอินทขิลจากบริเวณเดิมมาก่อสร้างในเขตวัดเจดีย์หลวง และกระทั่งในสมัยของพระยาศ๎าฝั้น เจ้าหลวงเชียงใหม่ ลำดับที่ ๓ ทรงสละทรัพย์ปฏิสังขรณ์เสนาสนะและจัดงานฉลองพระมหาอุโบสถวัดเจดีย์หลวง[๙๙] ต่อมา พ.ศ.๒๔๒๓ พระเจ้าอินทวิชยานนท์ได้รื้อวิหารหลังเก่าและสร้างวิหารหลังใหม่ขึ้นมาแทน จากนั้นใน พ.ศ. ๒๔๗๑-๒๔๘๑ ในสมัยพลตรีเจ้าแก้วนวรัฐได้บูรณะเสนาสนะภายในวัดเจดีย์หลวง และมีการรื้อถอนสิ่งปรักหักพังถากถางต้นไม้ที่ปกคลุมโบราณสถานต่างๆ ออก และซ่อมแซมเสนาสนะให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น[๑๐๐] จากนั้นกรมศิลปากรได้เข้ามาดูแลและขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ

๓. โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญ

๓.๑ วิหารหลวง เป็นวิหารขนาดใหญ่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ขณะเดียวกันใช้ทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ กล่าวคือเป็นทั้งวิหารและอุโบสถ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของวิหารเป็นศิลปกรรมแบบล้านนาประยุกต์ ก่ออิฐถือปูน รูปทรงวิหารขนาดใหญ่แผ่กว้าง หลังคาลดหลั่นชั้นด้านหน้า ๓ ชั้น ด้านหลัง ๒ ชั้น ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันวิหารประดับลวดลายพันธุ์พฤกษาและประดับโก่งคิ้วแบบล้านนา ผนังวิหารด้านหน้ามีประติมากรรมปูนปั้นรูปเทวดาประดับอยู่ตัวโถงวิหารเน้นความโล่งโอ่โถง ภายในวิหารประดิษฐานพระอัฏฐารสซึ่งเป็นพระประธาน

๓.๒ พระอัฏฐารส เป็นพระประธานในวิหารประทับยืนปางห้ามญาติ รูปแบบประติมากรรมพุทธศิลป์สร้างด้วยสำริดขนาดใหญ่ สูง ๑๘ ศอก และมีประติมากรรมพระอัครสาวก ๒ องค์ ได้แก่ พระโมคคัลลานะและพระสารีบุตร ยืนแนบข้างด้านซ้ายขวา พระอัฏฐารสสร้างขึ้นโดยพระนางเจ้าติโลกจุฑาราชเทวี พระมเหสีของพระเจ้าแสนเมืองมา กษัตริย์ล้านนา ราว พ.ศ.๑๙๕๔[๑๐๑]

๓.๓ พระเจดีย์หลวง เป็นเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ สร้างขึ้นในสมัยพระญาแสนเมืองมาและมีการบูรณะเพิ่มขนาดองค์เจดีย์มาอย่างต่อเนื่องโดยกษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังราย และใน พ.ศ. ๒๐๘๘

---

[๙๖] พระยาประชากิจกรจักร, **พงศาวดารโยนก**, หน้า ๓๔๕.

[๙๗] ตำนานวัดเจดีย์หลวง อ้างใน สงวน โชติสุขรัตน์, **ประชุมตำนานล้านนาไทย**, หน้า ๔๗๑.

[๙๘] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗๑-๔๗๒.

[๙๙] สรัสวดี อ๋องสกุล, **กษัตริย์ล้านนาเชียงใหม่**, หน้า ๑๐๗.

[๑๐๐] สิริมา เงินอนันต์, มองประวัติศาสตร์ผ่านลวดลายที่ปรากฏบนหน้าบันวิหารหลวงในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒.

[๑๐๑] ศิวพร วงษ์แดง, พระเจดีย์หลวง เมืองเชียงใหม่ : รูปแบบศิลปกรรมและรูปทรงสันนิษฐานภาพ ๓ มิติ, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗.

เกิดแผ่นดินไหวขนาดรุนแรง ทำให้องค์เจดีย์ส่วนยอดและส่วนอื่นพังทลายลงมา จากนั้น พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๓๗ องค์เจดีย์ได้รับการบูรณะซ่อมแซมจากกรมศิลปากรจนถึงปัจจุบัน รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นเจดีย์ทรงปราสาท สี่เหลี่ยมจตุรัส ตัวเรือนธาตุทั้ง ๔ ด้านมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปและมีบันไดเชื่อมตั้งแต่ฐานถึงซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป

๓.๔ เสาหลักเมืองหรือเสาอินทขิล แต่เดิมเสาอินทขิลประดิษฐานอยู่วัดสะดือเมืองหรือวัดอินทขิล ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน ในราว พ.ศ. ๒๓๔๓ พระเจ้ากาวิละ กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนได้ย้ายเสาอินทขิลซึ่งหล่อด้วยโลหะไปประดิษฐานในวัดโชติการามหรือวัดเจดีย์หลวง โดยบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่เป็นเสาปูน[๑๐๒] ปัจจุบันเสาอินทขิลประดิษฐานอยู่หน้าวิหารทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพระวิหารวัดเจดีย์หลวง ตัวอาคารก่ออิฐถือปูน รูปทรงแบบจตุรมุขหลังคา ๒ ชั้น หลังคาชั้นล่างมี ๔ มุข ชั้นบนมี ๒ มุข เสาอินทขิลประดับกระจกสีและบนเสาเป็นปราสาทประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางรำพึง ด้านหน้าของอาคารมีประติมากรรมรูปยักษ์หรือกุมภัณฑ์ ๒ ตนยืนอยู่ ทุกปีชาวเชียงใหม่ประกอบพิธีบูชาเสาอินทขีลในระหว่างวันแรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๘ (เหนือ) ถึงวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๙ (เหนือ) เรียกว่า “เดือนแปดเข้า เดือนเก้าออก”

จากที่ตั้งและอาณาเขต ประวัติวัด โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร จะเห็นได้ว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ มีโบราณสถาน และปูชนียสถานสำคัญตั้งอยู่ในใจกลางเมืองเชียงใหม่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ที่นักท่องเที่ยวจากทั่วโลกให้ความสนใจมาเที่ยวชมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลบูชาเสาอินทขีล นักท่องเที่ยวนิยมมาสักการะบูชาเป็นประจำทุกปี

---

[๑๐๒] ศูนย์สนเทศภาคเหนือ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ตำนานอินทขิลและประเพณีบูชาอินทขิล, **[ออนไลน์]**, แหล่งที่มา : http://library.cmu.ac.th/ntic/knowledge_show.php?docid=12 [๒๓ ส.ค. ๒๕๖๓].

แผนผังที่ ๓ แสดงที่ตั้งวัดเจดีย์หลวงวรมหาวิหาร

ศาสนสถานและสิ่งอำนวยความสะดวก

๑. พระเจดีย์หลวง
๒. วิหาร
๓. หออินทขีล ศาลหลักเมืองเชียงใหม่
๔. วิหารพระพุทธไสยาสน์
๕. อุโบสถ
๖. วิหารจตุรมุขบูรพาจารย์
๗. วิหารพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต
๘. หอธรรม และพิพิธภัณฑ์วัดเจดีย์หลวง
๙. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
๑๐. ห้องน้ำ
๑๑. ลานจอดรถ

๔.๑.๔ วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและปูชนียสถานที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ มีประวัติและความสำคัญดังนี้

๑. ที่ตั้งและอาณาเขต

วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง เลขที่ ๙๐ หมู่ ๒ ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ชานเมืองเชียงใหม่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ด้านทิศเหนือ ติดกับโรงเรียนวัดเจ็ดยอด ด้านทิศตะวันออก ติดกับถนนซุปเปอร์ไฮเวย์ เชียงใหม่-ลำปาง ด้านทิศใต้ ติดกับชุมชนวัดเจ็ดยอด และด้านทิศตะวันตก ติดกับชุมชนวัดเจ็ดยอด

๒. ประวัติวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง

วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง เป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนา ประวัติการสร้างแบ่งออกเป็น ๓ ยุค ดังนี้

๒.๑ ยุคสมัยพระเจ้าติโลกราช

วัดเจ็ดยอด เริ่มสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าศิริธรรมจักรวัตติโลกราชหรือพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังราย ลำดับที่ ๙ ราว พ.ศ. ๑๙๙๘[๑๐๓] ช่วงเวลานั้นพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์เจริญรุ่งเรืองในเมืองเชียงใหม่ พระองค์อุปถัมภ์พระสงฆ์ สร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน และผนวชเป็นพระสงฆ์ มูลเหตุการณ์ก่อตั้งวัดเจ็ดยอดนั้นเกิดจากพระเจ้าติโลกราชได้สดับการเทศนาเรื่องอานิสงส์การปลูกต้นโพธิ์จากพระภิกษุชาวสีหล จนเกิดพระราชศรัทธาอย่างแรงกล้า จึงนำหน่อต้นโพธิ์จากศรีลังกาของพระภิกษุชาวสีหลที่ปลูกไว้วัดป่าแดงหลวงมาปลูกบริเวณเชิงเขาสุเทพเพื่อเป็นที่พำนักของพระอุตตปัญญา พร้อมกับสร้างสัตตมหาสถาน ๗ แห่งเหมือนต้นศรีมหาโพธิ์ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ จากนั้นจึงเรียกนามวัดว่า มหาโพธาราม ตามนามที่ทรงปลูกต้นมหาโพธิ์[๑๐๔] หลังสร้างเสร็จได้ทำการเฉลิมฉลองในจุลศักราช ๘๓๘ หรือ พ.ศ. ๒๐๑๙[๑๐๕]

เหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนาล้านนาที่เกิดขึ้นในวัดมหาโพธาราม พ.ศ. ๒๐๒๐ พระเจ้าติโลกราชทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภกในการทำสังคายนาพระไตรปิฎก อัฐมสังคายนาครั้งที่ ๘ โดยมีพระธรรมทินมหาเถระเป็นประธานร่วมกับพระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลีและพระธรรมวินัย

---

[๑๐๓] พรรณเพ็ญ เครือไทย, **วัดเจ็ดยอด(มหาโพธาราม) : ศิลปะยุคทองของล้านนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑.

[๑๐๔] พระรัตนปัญญาเถระ, **ชินกาลมาลีปกรณ์**, แปลโดย แสง มนวิทูร , พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๑๐-๓๑๑.

[๑๐๕] อนุรักษ์ ชำนาญช่าง, การศึกษาสถาปัตยกรรมวัดมหาโพธาราม(วัดเจ็ดยอด) จังหวัดเชียงใหม่, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔), หน้า ๗๗.

จำนวน ๑๐๐ รูป[๑๐๖] ร่วมกันชำระพระไตรปิฎกให้ถูกต้อง โดยใช้เวลา ๑ ปี[๑๐๗] ทรงโปรดให้สร้างหอมณเฑียรธรรมสำหรับเก็บพระไตรปิฎกและทำการเฉลิมฉลองการทำสังคายนาพระไตรปิฎกเสร็จในครั้งนี้[๑๐๘] ต่อมา พ.ศ. ๒๐๓๐ พระเจ้าติโลกราชประชวรและสวรรคต พระญายอดเชียงราย กษัตริย์ล้านนา ลำดับที่ ๑๐ โปรดให้ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระเจ้าติโลกราช ณ วัดมหาโพธารามหรือวัดยอดและโปรดให้สร้างสถูปขนาดใหญ่เพื่อบรรจุพระอัฐิของพระเจ้าติโลกราชไว้เป็นที่เคารพสักการะ

๒.๒ ยุคสมัยพระญาแก้วภูตาธิปติราชเจ้า หรือ พระเมืองแก้ว

ในรัชสมัยพระเมืองแก้ว กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังรายลำดับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๐๕๓ ทรงถวายที่ดินแก่วัดมหาโพธาราม ๑ แปลง โปรดให้สร้างพระอุโบสถขึ้นมา ๑ หลังเพื่ออุทิศถวายแก่พระเจ้าติโลกราช ทรงหล่อพระมหาสุวรรณปฏิมากร[๑๐๙] ปางนั่งสมาธิเป็นพระประธานในอุโบสถ ต่อมา พ.ศ. ๒๐๕๔ ทรงประกอบพิธีผูกพัทธสีมาพระอุโบสถที่สร้างขึ้น โดยนิมนต์พระสงฆ์ผู้ทรงพระไตรปิฎกและพระสงฆ์ผู้มีอายุพรรษามากแต่ละเมืองประกอบพิธีผูกพัทธสีมาในครั้งนี้เพื่ออุทิศถวายแด่พระราชบิดาและพระราชมารดา พ.ศ. ๒๐๖๐ ทรงปฏิสังขรณ์หอไตรเก็บพระไตรปิฎกที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช นิมนต์พระสงฆ์สาธยายแจงพระไตรปิฎก รวมถึงสดับฟังธรรมเรื่อง พระพุทธวงศ์ เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองหอไตรปิฎกที่สร้างขึ้น[๑๑๐] นอกจากนี้ทรงสร้างมณฑปเพื่อให้เป็นที่พำนักของพระมหาเถระในวัดมหาโพธารามเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๑[๑๑๑] ต่อมาในรัชสมัยพระเมืองเกษเกล้า กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังราย ลำดับที่ ๑๒ ทรงแต่งตั้งอธิบดีสงฆ์วัดมหาโพธารามหรือวัดเจ็ดยอดขึ้นเป็นสังฆราช[๑๑๒]

๒.๓ ยุคหลังการปกครองของกษัตริย์ล้านนา

ในยุคสมัยกษัตริย์ล้านนาราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน อยู่ในช่วงการก่อร่างสร้างบ้านแปลงเมืองเชียงใหม่หรือฟื้นเมืองเชียงใหม่จากการปกครองของพม่า วัดเจ็ดยอดตั้งอยู่นอกชานเมืองจึงถูกปล่อยร้างและไม่ได้รับการดูแลเนื่องจากภัยสงครามที่เกิดขึ้น ดังความในบันทึกของ Hutchinson[๑๑๓] ชาวตะวันตกซึ่งเดินทางมาวัดเจ็ดยอดในราว พ.ศ. ๒๔๘๓ กล่าวถึงสภาพวัดที่รกรุงรัง มีเครือเถาว์ต้นไม้ปกคลุมจนไม่สามารถเข้าไปตรวจดูรายละเอียดของโบราณสถานได้อย่างชัดเจน ใน พ.ศ. ๒๔๙๐

---

[๑๐๖] พระมหาหมื่น วุฑฒิญาโณ, ตำนานวัดเจ็ดยอดเชียงใหม่, อ้างใน สงวน โชติสุขรัตน์, **ประชุมตำนานล้านนาไทย**, (นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๕), หน้า ๔๔๒.

[๑๐๗] ชัปนะ ปิ่นเงิน, การสังคายนาพระไตรปิฎก ณ วัดมหาโพธาราม, อ้างใน จรีย์ สุนทรสิงห์, **๖๐๐ ปีชาตกาลพระเจ้าติโลกราช**, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มรดกล้านนา, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

[๑๐๘] พระยาประชากิจกรจักร, **พงศาวดารโยนก**, หน้า ๓๔๔.

[๑๐๙] พระมหาหมื่น วุฑฒิญาโณ, ตำนานวัดเจ็ดยอดเชียงใหม่, อ้างใน สงวน โชติสุขรัตน์, **ประชุมตำนานล้านนาไทย**, หน้า ๔๔๓.

[๑๑๐] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๓-๔๔๕.

[๑๑๑] พระรัตนปัญญาเถระ, **ชินกาลมาลีปกรณ์**, หน้า ๓๓๙.

[๑๑๒] พรรณเพ็ญ เครือไทย, **วัดเจ็ดยอด(มหาโพธาราม) : ศิลปะยุคทองของล้านนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๑๒.

[๑๑๓] อ้างใน ฉัตรแก้ว สิมารักษ์, ประติมากรรมปูนปั้นรูปเทพชุมนุมประดับผนังวิหารเจ็ดยอด วัดเจ็ดยอด (มหาโพธาราม) จังหวัดเชียงใหม่, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑.

Hutchinson ได้กลับมาสำรวจอีกครั้งและได้กล่าวว่า วัดเจ็ดยอดมีสภาพดีขึ้น มีพระสงฆ์พำนักจำพรรษา โดยมีพระพรหมเสนเป็นเจ้าอาวาส ภายในบริเวณกำแพงชั้นใน มีวิหารเจ็ดยอดอยู่ตรงกลาง

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๙๘ พระครูอุดมโพธิคุณ เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอดได้พัฒนาบูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน จน พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้ขออนุญาตกรมศิลปากรรื้อวิหารหลังเก่าสร้างวิหารหลังใหม่ ขณะเดียวกันช่วง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๐๙ กรมทางหลวงได้ดำเนินการตัดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๑ (ถนนซุปเปอร์ไฮเวย์สายเชียงใหม่-ลำปาง) ได้ขอเวนคืนพื้นที่ของวัดเจ็ดยอด ๑๒ ไร่เศษ ทำให้เจดีย์กู่แก้ว พื้นที่บางส่วนของสระมุจลินท์ได้กลายเป็นโบราณสถานที่จมอยู่ใต้ถนนของกรมทางหลวง[๑๑๔] จากนั้น วันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ ได้รับยกฐานะให้เป็นพระอารามหลวงสามัญชั้นตรี[๑๑๕]

๔. โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญ

๔.๑ วิหารเจ็ดยอด หรือวิหารมหาโพธิ รูปแบบสถาปัตยกรรมที่จำลองมาจากเจดีย์มหาโพธิพุทธคยา โดยมีการตั้งข้อสันนิษฐานการจำลองรูปแบบสถาปัตยกรรมออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ๑. การจำลองรูปแบบเจดีย์มหาโพธิจากพุกาม ๒. การจำลองรูปแบบเจดีย์มหาโพธิจากพุทธคยาอินเดีย[๑๑๖] เมื่อเทียบสัดส่วนพบว่าวิหารวัดเจ็ดยอดได้ย่อส่วนลงประมาณ ๑ ใน ๓ ส่วนต่อองค์เจดีย์พุทธคยาองค์จริง[๑๑๗] โดยสร้างขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช ตัวอาคารประกอบด้วยวิหาร แผนผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่อด้วยศิลาแลงทั้งหลัง ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปประธานปางมารวิชัย ตัววิหารเป็นห้องโถงขนาดใหญ่ ผนังวิหารแบ่งออกสองชั้นและซอยออกเป็นห้องๆ โดยมีเสาทรงแจกันรูปแปดเหลี่ยมกั้นแต่ละห้องประดับด้วยประติมากรรมปูนปั้นรูปเทวดาพนมมือ ลายดอกไม้ร่วง ทั้งในท่ายืนและท่านั่งในลักษณะลอยตัว ส่วนชั้นหลังคาเป็นเจดีย์ทรงศิขระห้าองค์ มีเจดีย์ทรงศิขระขนาดใหญ่อยู่ตรงกลาง มีเจดีย์ทรงศิขระบริวารรอบสี่มุม ด้านหน้ามีเจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กสององค์ รวมเป็นเจ็ดองค์หรือเจ็ดยอดเจดีย์ ซึ่งเป็นที่มาของนามวัดเจ็ดยอด

๔.๒ สัตตมหาสถาน พระเจ้าติโลกราชได้จำลองสถานที่เสวยวิมุตติสุข ๗ แห่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วเสวยวิมุตติสุข โดยยึดวิหารเจ็ดยอดหรือวิหารมหาโพธิและต้นศรีมหาโพธิเป็นศูนย์กลาง กำหนดตำแหน่งของสถานที่เสวยวิมุตติสุขตามคติในคัมภีร์พระพุทธศาสนา[๑๑๘] ปัจจุบัน

---

[๑๑๔] เขมชาติ เทพไชย และคณะ, **รายงานการขุดค้น – ขุดแต่ง เพื่อศึกษาโบราณสถานกู่แก้ว วัดเจ็ดยอด ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ : ประจำปีงบประมาณ ๒๕๓๖**, (กรุงเทพฯ : กองโบราณคดี กรมศิลปากร, ม.ป.ป.), หน้า ๑.

[๑๑๕] จินตนา มัธยมบุรุษ, ประวัติวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง, อ้างใน จรีย์ สุนทรสิงห์, **๖๐๐ ปี ชาตกาลพระเจ้าติโลกราช**, หน้า ๗.

[๑๑๖] ดูรายละเอียดใน พรรณเพ็ญ เครือไทย, **วัดเจ็ดยอด(มหาโพธาราม) : ศิลปะยุคทองของล้านนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๑๓-๑๔. และ เชษฐ์ ติงสัญชลี, **สัตตมหาสถาน : พุทธประวัติตอนเสวยวิมุตติสุขกับศิลปกรรมอินเดียและเอเชียอาคเนย์**, หน้า ๓๑๕-๓๑๖.

[๑๑๗] ศักดิ์ชัย สายสิงห์, **คู่มือนำชมศิลปกรรมโบราณในล้านนา**, หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

[๑๑๘] ดูรายละเอียดใน เชษฐ์ ติงสัญชลี, **สัตตมหาสถาน : พุทธประวัติตอนเสวยวิมุตติสุขกับศิลปกรรมอินเดียและเอเชียอาคเนย์**, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๕๕), หน้า ๓๐๔-๓๐๘.

สัตตมหาสถานบางแห่งของวัดเจ็ดยอดมีสภาพชำรุดและถูกทำลาย บางส่วนมีการปรับพื้นที่สร้างทางหลวง ทำให้โบราณสถานบางแห่งสูญไป ปัจจุบันโบราณสถานสัตตมหาสถานที่คงเหลือมีดังนี้[๑๑๙]

๑. โพธิบัลลังก์ ตั้งอยู่ตรงใจกลางของวัด โดยมีต้นพระศรีมหาโพธิ ซึ่งพระเจ้าติโลกราชนำมาปลูกในพ.ศ. ๑๙๙๘ และวิหารมหาโพธิเป็นสัญลักษณ์ สันนิษฐานว่าทรงปลูกต้นศรีมหาโพธิ์เพื่อฉลองพระพุทธศาสนาครบ ๒,๐๐๐ ปี

๒. อนิมิสเจดีย์ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวิหารมหาโพธิ เป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอด มีผังเรือนธาตุเป็นแปดเหลี่ยม ตัวเรือนธาตุหันหน้าเข้าสู่ต้นพระศรีมหาโพธิ์ คูหาภายในสันนิษฐานว่าประดิษฐานพระพุทธรูปปางถวายเนตร รูปแบบองค์เจดีย์และประติมากรรมปูนปั้นรอบเจดีย์ประดับลายพรรณพฤกษาหรือลายเครือแบบล้านนามีความนิยมในยุคสมัยพระเจ้าติโลกราช

๓. รัตนจงกรม เป็นฐานอาคารยกเป็นแท่นขึ้นมาตามแนวยาวในผังหกเหลี่ยม รูปแบบและการวางตำแหน่งมีลักษณะเช่นเดียวกับวิหารพุทธคยา ประเทศอินเดีย

๔. รัตนฆรเจดีย์ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือจากวิหารมหาโพธิ เป็นทรงปราสาทมีซุ้มจระนำทั้ง ๔ ทิศ ซุ้มจระนำด้านทิศตะวันออกมีคูหา สภาพปัจจุบันเหลือเพียงส่วนฐานในผังยกเก็จและบางส่วนของเรือนธาตุที่มีจระนำ

๕. ต้นอัชปาลนิโครธ ปัจจุบันสันนิษฐานไว้ ๒ แห่ง โดยมีส่วนฐานอาคารทางด้านทิศตะวันออกของมหาวิหาร ๒ แห่ง เป็นตำแหน่งของต้นอชปาลนิโครธ

๖. สระมุจลินท์ ปัจจุบันมีสระน้ำขนาดใหญ่ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวิหารมหาโพธิ สร้างด้วยศิลาแลง ริมสระน้ำมุจลินท์มีมณฑป รูปแบบอาคารเป็นศิลปกรรมสมัยพระเจ้าติโลกราช สันนิษฐานว่า ภายในมณฑปเคยประดิษฐานพระพุทธรูปนาคปรกมาก่อน

๗. ต้นราชายตนะ ปัจจุบันตำแหน่งสถานที่แห่งนี้ สันนิษฐานไว้ ๒ แห่ง คือ ส่วนฐานอาคารตั้งอยู่บริเวณด้านทิศใต้ของอาคารมหาโพธิ และอีกแห่งหนึ่งคือกู่แก้วบริเวณด้านทิศใต้ของอาคารมหาโพธิเช่นเดียวกัน รูปแบบของกู่แก้วเทียบได้กับรัตนฆรเจดีย์ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับรัตนฆรเจดีย์ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช

๔.๓ กู่พระเจ้าติโลกราช ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวิหารเจ็ดยอด เป็นสถูปเจดีย์บรรจุพระอัฐิธาตุของพระเจ้าติโลกราช สร้างถวายโดยพระยอดเชียงราย ศิลปกรรมแบบล้านนา เป็นเรือนธาตุปราสาทย่อเก็จขนาดใหญ่มีซุ้มพระทั้งสี่ด้าน ซุ้มด้านทิศตะวันออกมีพระพุทธรูปปางมารวิชัย ส่วนยอดเจดีย์เป็นทรงระฆังคว่ำ

๔.๔ พระอุโบสถและกู่พระแก่นจันทน์ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเมืองแก้ว เพื่อประดิษฐานพระแก่นจันทน์ที่อัญเชิญมาจากวัดป่าแดง รูปแบบเป็นอาคารทรงปราสาท มียอดเป็นเรือนซ้อนชั้นแบบล้านนา มีประติมากรรมปูนปั้นประดับด้วยลายพรรณพฤกษาหรือลายเครือล้านนา ซึ่งมีความนิยมในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑

---

[๑๑๙] ดูรายละใน เชษฐ์ ติงสัญชลี, **สัตตมหาสถาน : พุทธประวัติตอนเสวยวิมุตติสุขกับศิลปกรรมอินเดียและเอเชียอาคเนย์**, หน้า ๓๑๖-๓๓๑. และ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, **พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย**, หน้า ๑๑๑-๑๑๘.

แผนผังที่ ๔ แสดงที่ตั้งวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง

ศาสนสถานและสิ่งอำนวยความสะดวก

๑. มหาวิหาร
๒. เจดีย์บรรจุอัฐิพระญาติโลกราช
๓. อุโบสถ
๔. อนิมิสเจดีย์
๕. รัตนฆรเจดีย์
๖. รัตนจงกรม
๗. ประตูทิศตะวันออก
๘. วิหาร
๙. ราชายตนเจดีย์
๑๐. มณฑปมุจจลินท์
๑๑. สระมุจจลินท์
๑๒. เจดีย์กู่แก้ว
๑๓. วิหารพระเจ้า ๗๐๐ ปี
๑๔. อาคารเรียนปริยัติธรรม
๑๕. ศูนย์บริการข้อมูลและศูนย์พระวินยาธิการ จังหวัดเชียงใหม่
๑๖. เขตกุฏิสงฆ์
๑๗. ศาลาอเนกประสงค์
๑๘. ห้องน้ำ
๑๙. ลานจอดรถ

๔.๑.๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัดสวนดอกพระอารามหลวง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญที่ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองเชียงใหม่ มีประวัติและความสำคัญดังนี้

๑. ที่ตั้งและอาณาเขต

วัดสวนดอก ตั้งอยู่เลขที่ ๑๓๙ ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีอาณาเขตดังนี้ ทิศเหนือติดกับถนนสุเทพ และคณะทันตแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทิศใต้ติดกับซอยสาธารณะประโยชน์เชื่อมถนนศรีวิชัยกับถนนสวนดอกและร้านค้า บ้านเรือนประชาชน ทิศตะวันออกติดกับถนนศรีวิชัยและร้านค้า บ้านเรือนประชาชน ทิศตะวันตกติดกับโรงเรียนสวนดอก ร้านค้า บ้านเรือนประชาชน และถนนสวนดอก

๒. ประวัติวัดสวนดอกพระอารามหลวง

วัดสวนดอก แต่เดิมชื่อว่า วัดบุปผาราม สวนดอกไม้หลวง[๑๒๐] ตั้งอยู่ในเขตเวียงสวนดอก สร้างโดยพระญากือนา กษัตริย์ล้านนา ราชวงศ์มังรายลำดับที่ ๖ (ครองราชย์ พ.ศ. ๑๘๙๘-๑๙๒๘) โปรดให้ยกพระราชอุทยานของพระองค์สร้างเป็นวัดบุปผารามเมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๔ เพื่อเป็นสถานที่จำพรรษาของพระสุมนเถระ ผู้นำพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์จากสุโขทัยเข้ามาเผยแผ่ในอาณาจักรล้านนา ปัจจุบันได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ มีประวัติการสร้างโดยสังเขปดังนี้

ในรัชสมัยของพระญากือนาทรงต้องการปฏิรูปพระพุทธศาสนาจากนิกายเดิมที่สืบทอดมาจากอาณาจักรหริภุญชัยให้เป็นพุทธศาสนาบริสุทธิ์โดยสถาปนานิกายใหม่ เนื่องจากในขณะนั้นพระพุทธศาสนาในเมืองสุโขทัยได้รับการส่งเสริมจากพระญาลิไทยเพื่อสร้างเสถียรภาพให้กับอาณาจักรสุโขทัย จนพระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ ในขณะที่พระญาลิไทยก็ได้รับการสถาปนาเป็นธรรมราชาหรือกษัตริย์ผู้ทรงธรรมตามคติในพุทธศาสนา[๑๒๑] ด้วยเหตุนี้ทำให้พระญากือนาได้ยึดถือเป็นแบบอย่าง โดยต้องการอาราธนาพระสงฆ์อรัญวาสีที่เคร่งครัดในศีลาจาริยวัตรมาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในล้านนา จึงได้อาราธนาพระอุทุมพรบุปผามหาสวามี เมืองพัน (เมาะตะมะ) รามัญประเทศ (อาณาจักรมอญ) นำพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์เข้ามาเผยแผ่แต่ พระอุทุมพรบุปผมหาสวามีไม่ได้มาจึงส่งพระอานันทเถระพร้อมพระเถระ ๑๒ รูปมาแทน เมื่อมาถึงเมืองเชียงใหม่แล้ว พระอานันทะพร้อมเหล่าพระเถระได้รับการอุปัฏฐากจากพระญากือนาเป็นอย่างดี แต่ไม่สามารถทำการอุปสมบทให้แก่กุลบุตรได้ จึงถวายคำแนะนำให้

---

[๑๒๐] พระยาประชากิจกรจักร์ (แช่ม บุนนาค), **พงศาวดารโยนก**, พิมพ์ครั้งที่ ๕ , (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา , ๒๕๐๗), หน้า ๒๙๖.

[๑๒๑] สรัสวดี อ๋องสกุล, **ประวัติศาสตร์ล้านนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๕๘), หน้า ๒๔๖.

พระญากือนาไปอาราธนาพระสุมนเถระจากเมืองสุโขทัยซึ่งเป็นลูกศิษย์ของพระอุทุมพรบุปผามหาสวามีเข้ามาเผยแผ่และเป็นพระอุปัชฌาย์ให้การอุปสมบทกุลบุตร

เมื่อพระญากือนาทราบดังนั้น จึงส่งราชทูตไปถวายเครื่องบรรณาการและราชสาส์นกับพระธรรมราชาแห่งเมืองสุโขทัยเพื่อขออาราธนาพระสุมนเถระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนา เมื่อพระธรรมราชาทรงเห็นชอบแล้วพระสุมนเถระจึงเดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนาพร้อมกับอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาด้วย โดยจำพรรษาอยู่ที่วัดพระยืน เมืองหริภุญชัย (ลำพูน) ก่อนเป็นเบื้องต้น เพื่อทำการอุปสมบทด้วยอุทกสีมาแก่กุลบุตรจำนวนมากทั้งในเมืองเชียงใหม่และเมืองหริภุญชัย ทำให้พระญากือนาทรงเลื่อมใสศรัทธามากยิ่งขึ้น จึงได้สถาปนาพระสุมนเถระให้เป็นพระมหาสวามี ตำนานมูลสาสนาระบุชื่อว่า สุมนวัณณนามหาสวามี ส่วนพงศาวดารโยกนกระบุชื่อว่า มหาสุมนบุพรัตนะมหาสวามี[๑๒๒] หลังจากที่พระสุมนเถระจำพรรษาอยู่ที่วัดพระยืน เมืองหริภุญชัย ได้ ๒๑ ปี ต่อมาพระญากือนาได้ยกพระราชอุทยานของพระองค์ในเวียงสวนดอก เมืองเชียงใหม่ ให้เป็นวัดสำหรับจำพรรษาของพระสุมนเถระ เรียกว่า วัดบุปผารามมหาวิหาร ดังความปรากฏในชินกาลมาลีปกรณ์[๑๒๓] ว่า “ฝ่ายพระเจ้ากือนาโปรดให้สร้างพระราชอุทยานของพระองค์เป็นวัดบุปผารามมหาวิหาร เมื่อจุลศักราช ๗๓๓ (พ.ศ. ๑๙๑๔) แล้วนิมนต์พระสุมนเถระจากวัดพระยืนหริภุญชัย มอบถวายวัดบุปผารามแก่พระเถระ” คำว่า บุปผาราม หมายถึงอารามสวนดอกไม้ เนื่องจากตั้งชื่อวัดตามนิมิตที่ฝันเห็นป่าดอกบัวและดอกขะยอมในพื้นที่ที่จะสร้างวัด ดังความใน[๑๒๔] ว่า “(อาราธนาพระสุมนเถระ) มาเข้าอารามใหม่จิ่งใส่ชื่อว่า อารามสวนดอกไม้ วันนั้นแลเหตุท้าวฝันหันป่าดอกบัวแลดอกขระยอมในที่นั้นแล” ในขณะที่พงศาวดารโยนก[๑๒๕] ระบุสอดคล้องกันว่า “(พระญากือนา) จึงให้สร้างพระอาราม ณ ป่าไม้พระยอม ให้นามว่า วัดบุปผารามสวนดอกไม้หลวง แล้วอาราธนาพระมหาสุมนเถรเจ้ามาอยู่ครองอารามนั้น” ด้วยเหตุที่พระญากือนาปรารถนาให้มีพระสงฆ์อรัญวาสีที่เคร่งครัดวัตรปฏิบัติมากกว่าพระสงฆ์นิกายพื้นเมืองที่สืบทอดมาจากอาณาจักรหริภุญชัย จึงยึดถือคติการสร้างวัดตามแบบอรัญวาสีโดยกำหนดสถานที่ตั้งวัดบุปผารามที่มีระยะห่างจากกำแพงเมืองและประตูเมืองในระยะ “ห้าร้อยเช่นขาธนู” หรือ ประมาณ ๕๐๐ วา เพื่อให้สะดวกต่อการปฏิบัติสมณธรรม ไม่ให้ใกล้หรือไกลจากเมืองมากเกิน[๑๒๖]

เมื่อพระญากือนาได้สร้างวัดบุปผารามสวนดอกไม้ถวายพระสุมนเถระแล้ว ต่อมา พ.ศ. ๑๙๑๖ ได้โปรดให้สร้างพระเจดีย์ (พระธาตุ) เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่พระสุมนเถระ

---

[๑๒๒] บำเพ็ญ ระวิน, **มูลศาสนา : สำนวนล้านนา**, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖๐. และ พระยาประชากิจกรจักร์ (แช่ม บุนนาค), **พงศาวดารโยนก**, พิมพ์ครั้งที่ ๕ , หน้า ๒๙๕-๒๙๖.

[๑๒๓] แสง มนวิทูร, **ชินกาลมาลีปกรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๑๗), หน้า ๑๑๔.

[๑๒๔] บำเพ็ญ ระวิน, **มูลศาสนา : สำนวนล้านนา**, หน้า ๑๖๑.

[๑๒๕] พระยาประชากิจกรจักร์ (แช่ม บุนนาค), **พงศาวดารโยนก**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, หน้า ๒๙๖.

[๑๒๖] บำเพ็ญ ระวิน, **มูลศาสนา : สำนวนล้านนา**, หน้า ๑๖๐-๑๖๑.

อัญเชิญมาจากสุโขทัย[๑๒๗] ตำนานมูลสาสนาระบุว่า หลังจากสร้างพระเจดีย์แล้วพระญากือนาได้รื้อโรงคลังมาสร้างวิหาร กัลปนาเมืองตากและที่นาให้เป็นข้าพระธาตุวัดบุปผารามเพื่อบูชาสีลาธิคุณพระสุมนเถระ พร้อมกับสร้างพระพุทธรูป ๑ องค์ ประดิษฐานในวิหารด้วย[๑๒๘]

หลังจากที่พระสุมนเถระได้ประดิษฐานพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ในล้านนาที่มีวัดบุปผารามสวนดอกไม้หลวง เป็นศูนย์กลางการศึกษาและเผยแผ่แล้ว ทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองและเผยแผ่ไปทั่วดินแดนล้านนาและรัฐไทตอนบน เช่น เมืองเชียงตุง เมืองเชียงรุ่ง เป็นต้น

วัดสวนดอก เมืองเชียงใหม่ จึงเป็นวัดที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์หรือนิกายรามัญวงศ์ในอาณาจักรล้านนา โดยเป็นวัดที่พระญากือนากษัตริย์ล้านนาแห่งราชวงศ์มังราย ลำดับที่ ๖ ได้สร้างถวายพระสมุนเถระผู้นำพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์หรือนิกายรามัญวงศ์มาจากเมืองพันมาสู่เมืองสุโขทัยแล้วมาเผยแผ่ที่เมืองลำพูนและเมืองเชียงใหม่

๓. โบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญ

๓.๑ เจดีย์วัดสวนดอก เป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่พระสุมนเถระอัญเชิญมาจากเมืองสุโขทัย ดังตำนานชินกาลมาลีปกรณ์[๑๒๙] ระบุว่า เมื่อพระญากือนาได้ถวายพระราชอุทยานเป็นวัดบุปผารามสำหรับเป็นสถานที่จำพรรษาของพระสุมนเถระเมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๕ แล้ว ต่อมาวันพุธเดือน ๙ พ.ศ. ๑๙๑๗ พระสุมนเถระซึ่งมีพระญากือนาทรงอุปถัมภ์ได้สร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากเมืองสุโขทัย ตำนานมูลสาสนา[๑๓๐] ระบุรายละเอียดว่า เมื่อพระญากือนาได้ทอดพระเนตรเห็นพระบรมสารีริกธาตุที่พระสุมนเถระนำมาถวายแล้วทรงเกิดความปีติยินดีเป็นยิ่งนัก ทำให้หวนคำนึงถึงนิมิตฝันว่า แท้จริงแล้วดอกบัวดอกใหญ่ขนาดเท่ากงจักรในนิมิตฝันนั้นก็คือพระบรมสารีริกธาตุนี้เอง จึงโปรดให้ก่อเจดีย์ขึ้นในพื้นที่ที่นิมิตฝันเห็นดอกบัวนั้น โดยให้ไปเอาหินในถ้ำหัววัว (ค้ำหัวเวียง) มาก่อเจดีย์ให้นักปราชญ์หาฤกษ์งามยามมงคลในการก่อรากเจดีย์ และให้คนขับเกวียนไปเอาทรายและหินมาถมพื้นที่ให้ราบเรียบอย่างดี โปรดให้สร้างโกศทองคำบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จากนั้นจึงอาราธนาพระสุมนเถระประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ แต่พระสุมนเถระทูลว่า เมืองพิงค์ (เชียงใหม่) กับเมืองสุโขทัย ยังไม่ใช่เมืองเดียวกัน ถ้าหากบรรจุพระบรมสารีริกธาตุแล้วชาวเมืองสุโขทัยที่เคยสักการะก็จักไม่สะดวกที่จะมาสักการะ พระยากือนาจึงยกเมืองตากให้เป็นข้าพระธาตุของวัดบุปผาราม (สวนดอก) เพื่อบูชาศีลาธิคุณของพระสุมนเถระเจ้า เนื่องจากเป็นเมืองที่อยู่ในท่ามกลางเมืองพิงค์และเมืองสุโขทัย ทำให้ชาวสุโขทัยเดินทางผ่านเข้าออกได้สะดวก พระสุมนเถระจึงส่งหลานชายชื่อทิดใสไปครองเมืองตาก

---

[๑๒๗] แสง มนวิทูร, **ชินกาลมาลีปกรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, หน้า ๑๑๔.

[๑๒๘] บำเพ็ญ ระวิน, **มูลศาสนา : สำนวนล้านนา**, หน้า ๑๖๒ และ ๑๖๕.

[๑๒๙] แสง มนวิทูร, **ชินกาลมาลีปกรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, หน้า ๑๑๔.

[๑๓๐] บำเพ็ญ ระวิน, **มูลศาสนา : สำนวนล้านนา**, หน้า ๑๖๑-๑๖๒.

จากนั้นพระสุมนเถระก็นำพระบรมสารีริกธาตุใส่ในผอบทองคำอันเต็มไปด้วยของหอมเพื่อจักสรงน้ำและนำไปประดิษฐานในเจดีย์ แต่พระบรมสารีริกธาตุได้แสดงปาฏิหาริย์เพิ่มจำนวนมากขึ้นจากองค์เดียวเพิ่มเป็น ๒ องค์ ร้อยองค์จนเต็มผอบทองคำ พร้อมกับเปล่งพระรัศมีสว่างไสว พระสุมนเถระได้ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุในเจดีย์ที่พระญากือนาทรงสร้างถวาย

หลังจากพระญากือนาสร้างเจดีย์ถวายวัดบุปผารามแล้ว ทรงกัลปนานาจำนวนหนึ่งถวายเป็นนาพระธาตุ นอกจากนั้นยังเอาโรงคัลมาสร้างวิหารและหล่อพระพุทธรูปองค์หนึ่งประดิษฐานในวิหารนั้นด้วย ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี[๑๓๑] กล่าวว่า เจดีย์วัดสวนดอกประดิษฐานบนฐานประทักษิณขนาดใหญ่ รอบเจดีย์มีเจดีย์ประจำมุมขนาดเล็ก ๔ องค์ นอกฐานประทักษิณยังมีเจดีย์บริวารอีก ๗ องค์ แยกเป็นเจดีย์ประจำมุม ๔ มุม และเจดีย์ประจำด้าน ๓ องค์ ยกเว้นด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นที่ตั้งวิหาร รูปแบบเจดีย์วัดสวนดอกในปัจจุบันมีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงระฆัง ประกอบด้วยชุดฐานเขียงกลมซ้อนกัน ๓ ชั้น รับชุดฐานบัวในผังกลมซ้อนลดหลั่นกัน ๓ ชั้น จากนั้นจึงเป็นองค์ระฆังขนาดใหญ่ เหนือองค์ระฆังเป็นส่วนยอดซึ่งประกอบด้วยบัลลังก์เป็นฐานบัวในผังสี่เหลี่ยม ประดับกระจกก้านฉัตรปล้องไฉน ปลียอดประดับฉัตรโลหะ โดยสัดส่วนองค์ระฆังที่ค่อนข้างใหญ่ หรือลักษณะบัลลังก์ที่ปรากฏในผังสี่เหลี่ยม รวมถึงปูนปั้นพระพุทธรูปลีลารอบแกนปล้องไฉน ได้ปรากฏมาก่อนแล้วอย่างสมบูรณ์ในองค์ประกอบของเจดีย์สุโขทัย

๓.๒ พระพุทธรูปสำคัญในวัดสวนดอก

วัดสวนดอก มีพระพุทธรูปสำคัญประดิษฐานอยู่ดังนี้

๓.๒.๑ พระเจ้าเก้าตื้อ เป็นพระพุทธรูปสำคัญ ศักดิ์สิทธิ์ และงดงาม พุทธลักษณะปางมารวิชัย ศิลปะล้านนา หน้าตักกว้าง ๓ เมตร สูง ๔.๗๐ เมตร ประดิษฐานเป็นพระประธานภายในอุโบสถวัดสวนดอก ตำนานระบุว่าพระเจ้าเก้าตื้อใช้เวลาในการสร้าง ๕ ปี โดยเริ่มหล่อเมื่อ พ.ศ. ๒๐๔๗ ในรัชสมัยพระญาแก้ว (พระเมืองแก้ว) กษัตริย์ล้านนา ราชวงศ์มังรายลำดับที่ ๑๑ (ครองราชย์ ๒๐๓๘-๒๐๖๘) ดังปรากฏในชินกาลมาลีปกรณ์[๑๓๒] และพงศาวดารโยนก[๑๓๓] ระบุว่า พระเจ้าติลกปนัดดาธิราช (พระเมืองแก้ว) โปรดให้เริ่มดำเนินการหล่อพระพุทธรูปองค์ใหญ่ (พระเจ้าเก้าตื้อ) ที่วัดบุปผาราม เมื่อวันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีชวด จุลศักราช ๘๖๖ (พ.ศ. ๒๐๔๗) จากนั้นย่างเข้าสู่ปีที่ ๒ เป็นปีฉลู จึงทรงหล่อพระพุทธรูปองค์ใหญ่อีก เมื่อวันพฤหัสบดี ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๕ เป็นช่วงฤดูแล้ง โปรดให้หล่อพระพุทธรูปองค์ใหญ่ด้วยทองแดงหนักเรือนโกฏิ (หนึ่งโกฏิ) มีที่ต่อถึง ๘ แห่ง ใช้เวลาหล่อพระพุทธรูปองค์นี้ ๕ ปี จึงแล้วเสร็จ จากนั้นอัญเชิญไปประดิษฐานในพระอุโบสถวัดบุปผาราม เมื่อวันพุธ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๕ จุลศักราช ๘๗๑ (พ.ศ. ๒๐๕๒) ทรงเฉลิมฉลองพระพุทธรูปนั้นโดยถวายผ้าจันทน์ขาว จันทน์แดง ผ้าแพร และผ้าธรรมดาแก่คณะสงฆ์ ๓ คณะ ๑,๐๐๐ รูป

---

[๑๓๑] ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, **เวียงสวนดอก**, หน้า ๕๘.

[๑๓๒] แสง มนวิทูร, **ชินกาลมาลีปกรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, หน้า ๑๓๑.

[๑๓๓] พระยาประชากิจกรจักร์ (แช่ม บุนนาค), **พงศาวดารโยนก**, พิมพ์ครั้งที่ ๕ , หน้า ๓๕๘.

๓.๒.๒ พระเจ้าค่าคิงพระญากือนา เป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสิ่งแทนตัวพระญากือนา คำว่า ค่าคิง เป็นภาษาล้านนา แปลว่า เท่าตนหรือเท่าตัว พระเจ้าค่าคิงหมายถึงพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยมีความสูงหรือน้ำหนักเท่าตัวผู้สร้าง หรือมากกว่าผู้สร้าง มุ่งสร้างเพื่อเป็นสิ่งแทนตัวผู้สร้าง ส่วนพระเจ้าค่าคิงพระญากือนาองค์นี้ประดิษฐานในวิหารวัดสวนดอกพระอาราม เชื่อว่าพระญากือนาทรงสร้างไว้แทนพระองค์ แม้ไม่มีหลักฐานระบุชัด แต่ตำนานมูลสาสนา[๑๓๔] ระบุเพียงว่า พระญากือนาโปรดให้เอาโรงคัลในเมืองเชียงใหม่มาสร้างวิหารแล้วยังให้หล่อพระพุทธรูป ๑ องค์ ประดิษฐานไว้ในวิหาร จากข้อความนี้ ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี[๑๓๕] ได้สันนิษฐานว่า พระเจ้าค่าคิงจึงควรเป็นพระพุทธรูปสำริดที่พระญากือนาทรงสร้างไว้ เนื่องจากมีพุทธลักษณะที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะลังกาที่สร้างขึ้นจากคติลังกาวงศ์ในยุคที่พระสุมนาเถระนำเข้ามาเผยแผ่ในเมืองเชียงใหม่

๓.๒.๓ พระพุทธรูปสมัยพระเมืองแก้ว เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่อีกองค์หนึ่งที่ประดิษฐานบนวิหารวัดสวนดอก พุทธลักษณะประทับนั่งขัดสมาธิ ปางมารวิชัย ก่ออิฐถือปูนประดิษฐานด้านหลังพระเจ้าค่าคิงพระญากือนา ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี[๑๓๖] กล่าวอ้างอิงบทสัมภาษณ์พระมหาสง่า ธีรสัวโร ว่า พระพุทธรูปนี้น่าจะสร้างโดยพระเมืองแก้ว ภายหลังที่หล่อพระเจ้าเก้าตื้อแล้ว พระองค์ตั้งใจจะอัญเชิญพระเจ้าเก้าตื้อให้ประดิษฐานในวิหาร แต่เกิดอุปสรรคทำให้ใช้เวลาหล่อถึง ๕ ปี ทำให้เชื่อว่า พระเจ้าเก้าตื้อต้องการประดิษฐานในบริเวณที่หล่อนั้น จึงได้สร้างอุโบสถสำหรับประดิษฐานพระเจ้าเก้าตื้อในที่หล่อนั้น แต่ได้สร้างพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนขึ้นอีกองค์หนึ่งประดิษฐานในวิหารหลวงแทน พระพุทธรูปองค์นั้นคือพระพุทธรูปสมัยพระเมืองแก้ว มีพุทธลักษณะคล้ายพระเจ้าเก้าตื้อ มีพระพักตร์กลม มีไรพระศก

๓.๒.๔ พระพุทธรูปประทับยืนปางรับหญ้าคา เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนประดิษฐานไว้ด้านหลังพระพุทธรูปสมัยพญาเมืองแก้ว เป็นพระพุทธรูปเพียงองค์เดียวที่ผินพระพักตร์ต่างไปจากพระพุทธรูปองค์อื่น โดยผิวพระพักตร์เข้าหาเจดีย์ พระมหาสง่า (ไชยวงศ์) ธีรสัวโร (สัมภาษณ์ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓) ตีความว่า ครูบาศรีวิชัยน่าจะสร้างให้สอดคล้องกับพระพุทธรูปปางมารวิชัยที่สร้างโดยพญาเมืองแก้ว ซึ่งประดิษฐานอยู่ด้านหน้าให้ล้อกันเป็นไปตามพุทธประวัติ เมื่อครั้งที่พระพุทธองค์ทรงสำเร็จโพธิญาณ นำมาสร้างเป็นพุทธรูปทั้ง ๒ องค์ในวิหารหลวงวัดสวนดอก กล่าวคือ พระพุทธรูปประทับยืนปางรับหญ้าคาสร้างมาจากพุทธประวัติที่รับหญ้าคาจากโสตถิยพราหมณ์ พระพุทธรูปสมัยพญาเมืองแก้วสร้างจากตอนพระพุทธเจ้าชนะมาร

๓.๒.๕ พระพุทธรูปทรงเครื่อง เป็นพระพุทธรูปปางมาระวิชัย ก่ออิฐถือปูนประดิษฐานด้านทิศเหนือ-ใต้ ในระนาบเดียวกับพระเจ้าค่าคิงพญากือนา เฉพาะพระพุทธรูปทรงเครื่องด้านทิศเหนือ บริเวณกลางฐานพระพุทธรูปมีแผ่นหินอ่อนจารึกอักษรพม่า ตัวเลขโหรา ภาษาพม่า ๖

---

[๑๓๔] บำเพ็ญ ระวิน, **มูลศาสนา : สำนวนล้านนา**, หน้า ๑๖๕.

[๑๓๕] ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, **เวียงสวนดอก**, หน้า ๗๓.

[๑๓๖] ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, **เวียงสวนดอก**, หน้า ๗๔.

บรรทัด ตัวเลขโหราปิดทับด้วยกระจก อ่านได้ว่า จุลศักราช ๑๒๙๔ (พ.ศ. ๒๔๗๕) พญาตะก่า (อุบาสก) วาริยะ พญาอะมะ (อุบาสิกา) มะนังเอ่ง ซึ่งเป็นภรรยา พร้อมทั้งลูกชายลูกหญิง ได้สร้างพระพุทธรูปองค์นี้ ขอเป็นปัจจัยถึงพระนิพพาน

๓.๒.๖ พระเจ้าค่าคิงครูบาศรีวิชัย เป็นพระพุทธรูปสำริด ประทับยืนบนฐานแปดเหลี่ยมประดิษฐานด้านทิศ เหนือ - ใต้ ด้านหน้าพระพุทธรูปประทับนั่งมารวิชัยองค์ใหญ่ที่สร้างสมัยพญาเมืองแก้ว เชื่อกันว่าเป็นพระพุทธรูปค่าคิงครูบาศรีวิชัย คือ พระพุทธรูปที่มีความสูงเท่าความสูงของครูบาศรีวิชัย มีจารึกที่ฐานแปดเหลี่ยมเหมือนกันทั้งสององค์ เป็นจารึกอักษรธรรมล้านนา (๗ เหลี่ยม) และไทยปัจจุบัน (๑ เหลี่ยม) จารึกแบ่งเป็น ๒ ส่วน ใจความจารึกสรุปโดยย่อว่า พ.ศ. ๒๔๗๔ ครูบาศรีวิชัยเป็นประธานพร้อมด้วยพระภิกษุสามเณรและคณะศรัทธาทุกคนร่วมกันจ้างช่างหล่อพระพุทธรูปยืน ๒ องค์ ให้มีขนาดความสูงเท่ากับครูบาศรีวิชัย ประดิษฐานด้านใต้และด้านเหนือของพระประธานในวิหารหลวง วัดสวนดอก มีนายมูลเวช กลไก เป็นช่างปั้นและหล่อ มีน้ำหนัก ๒๔๐,๐๐๐ (ไม่ระบุหน่วยน้ำหนัก) พระพุทธรูปทั้งสององค์มีความสูงเท่ากัน คือ สูงตั้งแต่พระบาทถึงพระเศียร ๑๖๘ เซนติเมตร สูงจากพระบาทถึงรัศมี ๑๘๕ เซนติเมตร สูงจากฐาน ถึงพระรัศมี ๒๑๙ เซนติเมตร ดังนั้นแล้วจากความสูงของพระพุทธรูปสามารถ อนุมานความสูงของครูบาศรีวิชัยได้ว่าท่านควรมีความสูง ๑๖๘ เซนติเมตร อันเป็นความสูงของพระพุทธรูปตั้งแต่พระบาทถึงพระเศียร

๓.๓ วิหารหลวงวัดสวนดอก รูปแบบวิหารหลวงที่ปรากฏในปัจจุบัน เกิดจากการบูรณะสมัยครูบาศรีวิชัย ส่วนวิหารหลวงหลังแรกที่สร้างในสมัย พญากือนานั้นไม่ทราบรูปแบบ โดยพระองค์ได้สร้างพร้อมกับการสถาปนาพระธาตุ เจดีย์ ในพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ตามที่ปรากฏในตำนานมูลศาสนา ฉบับวัดสวนดอก[๑๓๗] เรื่องธรรมิกราชท้าวคือนาทรงถวายนาเป็นกัลปนาพระธาตุ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๔ ครูบาศรีวิชัยได้รับอาราธนาจากเจ้าแก้วนวรัฐและพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ให้มาเป็นประธานในการบูรณะวิหารที่พังทลายลง เพราะวาตภัย พร้อมพระธาตุและเจดีย์บริวาร ภายในวิหารหลวงประดิษฐานกลุ่มพระพุทธรูปบนฐานชุกชีท้ายวิหารที่สร้างไม่เต็มพื้นที่ ตอนกลางฐานชุกชีทุกด้านมีรูปครูบาศรีวิชัยใส่กรอบกระจกประดับไว้เฉพาะฐานวิหาร

๓.๔ กู่เจ้านายฝ่ายเหนือ “กู่” ในภาษาถิ่นเหนือหมายถึงที่บรรจุอัฐิ กู่เจ้านายฝ่ายเหนือที่วัดสวนดอกเกิดจากดำริของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี เมื่อคราวเสด็จกลับเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๔๕๑ ทรงดำริที่จะรวบรวมพระอัฐิและอัฐิเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่และพระญาติวงศ์ในราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนทั้งหลาย ขณะนั้นประดิษฐานกระจัดกระจายในช่วงเมรุมาไว้ที่เดียวกัน โดยช่วงเมรุนั้นเป็นสถานที่ประกอบพิธีศพเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่มาตั้งแต่อดีต ตั้งอยู่บริเวณท้องทุ่งริมแม่น้ำปิงฝั่งตะวันตกระหว่างคุ้มท่าเจดีย์กิ่วทางตอนเหนือลงมาถึงท่าแพทางตอนใต้ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งตลาดวโรรส เมื่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงอัญเชิญพระอัฐิของพระญาติผู้ใหญ่ รวม ๑๐ องค์ ประดิษฐานไว้เป็นปฐม ดังนี้

---

[๑๓๗] **ตำนานมูลศาสนา** ฉบับวัดสวนดอก, ๒๕๕๓. (หน้า ๓๗๓)

๑. พระอัฐิพระเจ้ากาวิละ (เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๑)
๒. พระอัฐิพระญาธัมมลังกา (เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๒)
๓. พระอัฐิเจ้าหลวงเสฏฐีคำฝั้น (เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๓)
๔. พระอัฐิพระญาพุทธวงศ์ (เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๔)
๕. พระอัฐิพระเจ้ามโหตรประเทศ (เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๕)
๖. พระอัฐิพระเทวีคำแผ่น (นางเทวีในพระเจ้ามโหตรประเทศ)
๗. พระอัฐิพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ (เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๖)
๘. พระอัฐิพระเทวีอุสาห์ (นางเทวีในพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์)
๙. พระอัฐิพระเจ้าอินทวิชยานนท์ (เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๗)
๑๐. พระอัฐิพระเทวีทิพเกสร (นางเทวีในพระเจ้าอินทวิชยานนท์)

ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหรียญพระราชทานเป็นที่ระลึกในงานฉลองกู่เจ้านายฝ่ายเหนือ เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๕-๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ ปัจจุบันกู่เจ้านายฝ่ายเหนือกลายเป็นพื้นที่สำคัญแห่งหนึ่งของเชียงใหม่ โดยในช่วงสงกรานต์ของทุกปีจะมีพิธีเกล้าดำหัวกู่เจ้านายฝ่ายเหนือ ประกอบด้วยเครื่องสักการะคือ ต้นดอก ต้นเทียน ต้นผึ้ง หมากเบ็ง หมากสุ่ม เครื่องนุ่งห่ม อาหารคาว หวาน ผลไม้ และน้ำขมิ้นส้มป่อย

จากที่ตั้งและอาณาเขต ประวัติวัด โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญของวัดสวนดอกพระอารามหลวง จะเห็นได้ว่าเป็นวัดที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ในล้านนา มีโบราณสถาน และปูชนียสถานสำคัญโดยเฉพาะพระพุทธรูและเจดีย์ อีกทั้งยังตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองและใกล้ใจกลางเมืองเชียงใหม่ จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ที่นักท่องเที่ยวจากทั่วโลกต่างให้ความสนใจมาเที่ยวชมอย่างต่อเนื่อง

แผนผังที่ ๕ แสดงที่ตั้งวัดสวนดอกพระอารามหลวง

ศาสนสถานและสิ่งอำนวยความสะดวก

๑. พระเจดีย์
๒. วิหารหลวง
๓. กู่เจ้านายฝ่ายเหนือ
๔. กู่อัฐิพระครูบาศรีวิชัย
๕. วิหารพระเจ้าเก้าตื้อ
๖. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
๗. โรงเรียนบาลีสาธิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
๘. กุฏิและอาคารที่พักพระสงฆ์
๙. ศาลาอเนกประสงค์
๑๐. ศาลาสมโภชเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี
๑๑. ห้องน้ำ
๑๒. ร้านค้า
๑๓. ลานจอดรถ

๔.๑.๖ วัดผาลาด ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัดผาลาด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน ปูชนียสถาน และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม ตั้งอยู่ชานเมืองเชียงใหม่ เชิงดอยสุเทพ มีประวัติและความสำคัญดังนี้

๑. ที่ตั้งและอาณาเขต

วัดผาลาด เลขที่ ๑๐๑ บ้านห้วยผาลาด หมู่ ๑ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในเขตอุทยานดอยสุเทพ-ปุย อาณาเขตทิศเหนือจรดเขตอุทยาน ทิศใต้จรดเขตอุทยานแห่งชาติ ทิศตะวันออกจรดเขตอุทยานแห่งชาติ ทิศตะวันตกจรดถนนศรีวิชัย

๒. ประวัติวัดผาลาด

แต่เดิมวัดผาลาดตั้งอยู่บนเส้นทางระหว่างตัวเมืองเชียงใหม่ขึ้นไปนมัสการพระธาตุดอยสุเทพ โดยเป็นเส้นทางเดินเท้าลัดเลาะจากเชิงเขาดอยสุเทพขึ้นไป ลักษณะตำแหน่งบริเวณวัดมีร่องลำน้ำเป็นหินผาทอดยาวและมีลักษณะหินผาที่ลาดชันจึงเรียกว่า วัดผาลาด[๑๓๘] ภายหลังมีการสร้างเส้นทางการแสวงบุญไปวัดพระธาตุดอยสุเทพในสมัยพลตรีเจ้าแก้วนวรัฐ โดยครูบาศรีวิชัยเป็นประธานก่อสร้างทำให้เส้นทางการแสวงบุญเดินเท้าไปนมัสการพระดอยสุเทพเดิมถูกเปลี่ยนแปลง

๒.๑ วัดผาลาดในตำนานพระเจ้าเลียบโลก

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับวัดกู่คำ[๑๓๙] ระบุตำแหน่ง ลักษณะสถานที่ของวัดผาลาด รวมถึงความสำคัญของพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับการจาริกของพระพุทธเจ้าว่า ครั้งหนึ่งพระพุทธองค์เสด็จมาประทับนั่งผาลาดแสดงพระธรรมเทศนาโปรดพระฤษีและชาวลัวะ ณ ที่ใกล้ต้นบุนนาค (ก้ำก่อ) พอรุ่งสว่างก็เสด็จไปทางทิศบูรพาเห็นลานหินในลำธารนั่งทอดพระเนตรไปทางทิศตะวันออกแล้วรำพึงว่า สถานที่นี้ในภายหน้าจักเป็นมหานครใหญ่ ศาสนาของตถาคตจะมาดำรงมั่นคงอยู่ในเมืองนี้ จากนั้นทรงอนุญาตให้บุตรของพญายักษ์จิคำและนางยักษ์ตาเขียวลาสิกขาถือเพศเป็นฤาษีแล้วให้นามใหม่ว่า สุเทวฤาษี หรือ เทพฤาษี ปฏิบัติธรรมอยู่บนดอยแห่งนี้มาโดยตลอด

๒.๒ วัดผาลาด ในยุคสมัยกษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังราย

ในรัชสมัยพระญากือนา กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังราย ลำดับที่ ๖ (พ.ศ.๑๙๒๗-๑๙๑๕) วัดผาลาดเป็นสถานที่หนึ่งที่พระญากือนาเสี่ยงทายเพื่อแสวงหาสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ[๑๔๐] สันนิษฐานว่าถูกบุกเบิกมาอย่างยาวนาน และเป็นเส้นทางเดิมที่เดินทางไปวัดพระธาตุดอยสุเทพ โดยเส้นทางเริ่มต้นจากเวียงเชียงใหม่ทางประตูสวนดอก ประตูเมืองด้านทิศตะวันตก

---

[๑๓๘] วิเชียร บำรุงผล, **ประวัติวัดสำคัญโดยสังเขป**, พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายวิเชียร บำรุงผล ต.ม. โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ชุตินฺธรมหาเถระ), ๒๕๑๙, หน้า ๑๑๗.

[๑๓๙] อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓-๖๔.

[๑๔๐] วัดผาลาด, **วัดผาลาด (สกทาคามี)**, (เชียงใหม่ : เอกสารการบูรณะและพัฒนาวัดผาลาด, ๒๕๕๙), หน้า ๒.

ผ่านหน้าวัดบุปผาราม หรือวัดสวนดอกไม้ ซึ่งอยู่ในพระราชอุทยานของพระยากือนา จากนั้นเดินลัดเลาะเชิงเขาที่คดเคี้ยวลาดชันไปจนถึงดอยสุเทพ[๑๔๑] ก่อนถึงดอยอุจฉุบรรพตหรือดอยสุเทพ ขบวนช้างอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุได้หยุดพักบริเวณเชิงเขาผาลาด[๑๔๒] โดยบริเวณใกล้เคียงเชิงเขาผาลาดมีชื่อเรียกต่างๆ เช่น ดอยช้างนอน ดอยช้างนูน ดอยหมากหนุน เป็นต้น[๑๔๓] ซึ่งบริเวณผาลาดหรือห้วยผีบ้ามีธารน้ำตกไหลผ่านและมีอาศรมที่พักสำหรับนักบวช ฤาษี มีพื้นที่ราบกว้างจึงเหมาะต่อการหยุดพัก จากนั้นพระญากือนาทรงอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุบรรจุบริเวณดอยอ้อยช้าง ปัจจุบันคือวัดพระธาตุดอยสุเทพ จากนั้นพระองค์ทรงมีพระราชดำริโปรดให้สร้างวัดตามรายทางขึ้น ๓ แห่ง[๑๔๔] ดังนี้

๑. วัดโสดาปันนาราม หรือสามยอบ (เรียกตามอาการของช้างที่ย่อเข้าลง ๓ ครั้ง) ปัจจุบันเป็นวัดร้างในบริเวณของวัดผาลาด

๒. วัดสกิทาคามีวนาราม หรือวัดผาลาด (เรียกตามลักษณะผาน้ำตกที่ลาดชัน)

๓. วัดอนาคามีวนาราม ปัจจุบันคือเนินเขาเล็กๆ เรียกว่า ม่อนพญาหงส์

ทั้งนี้ทรงทำนุบำรุงและสร้างศาสนสถานภายในวัดผาลาด เช่น วิหาร เจดีย์ เป็นต้น[๑๔๕] นอกจากนี้เจ้าจันสรมหรือพระมหาเถรจันทร์[๑๔๖] แสวงหาสถานที่สงบเพื่อบำเพ็ญสมณธรรม และได้พำนักที่ศาลาของพระฤาษีบริเวณดอยสุเทพตามคำแนะนำของชาวบ้าน โดยพระญากือนามีความเคารพเลื่อมใสเสด็จมาสนทนาธรรม ณ วัดผาลาด[๑๔๗] ภายหลังจึงสร้างอุโมงค์ไว้ที่วัดเวฬุกัฏฐารามหรือวัดไผ่ ๑๑ กอ[๑๔๘] แล้วนิมนต์ลงมาพำนักที่นี่ภายหลังวัดนี้เรียกว่าวัดอุโมงค์เถรจันทร์

ในรัชสมัยพญาสามฝั่งแกน พ.ศ.๑๙๘๑ ขณะที่รบกับพระญาไสลือหรือพระญาไสยลือไทยเมืองสุโขทัย พระญาไสยลือไทยได้ตั้งทัพอยู่บริเวณเวียงเจ็ดลิน และพระองค์ขึ้นไปดำหัวสรงเกศบนดอยผาลาดหลวง[๑๔๙] จากนั้น พ.ศ.๒๑๐๑ เชียงใหม่ภายใต้การปกครองของพม่าได้รับการอุปภัมถ์และ

---

[๑๔๑] เกรียงไกร เกิดศริ และอิสรชัย บูรณะอรรจน์, สถาปัตยกรรมหอพระเจ้าน้ำตกผาลาด วัดผาลาด สกทาคามีเชิงดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่, **หน้าจั่ว : สถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม**, ฉบับที่ ๒๖ (กันยายน ๒๕๕๔-สิงหาคม ๒๕๕๕), หน้า ๓๐๒.

[๑๔๒] พระยาประชากิจกรจักร, **พงศาวดารโยนก**, พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม สุจริตกุล), (โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๘), หน้า ๒๙๙.

[๑๔๓] พระมหาบุญเป็ง ปภากโร และคณะ, **ตำนานพระบรมธาตุดอยสุเทพ นครเชียงใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, พระและนางอาสาสงคราม พิมพ์ถวายวัดพระธาตุดอยสุเทพ, ๒๔๘๓, หน้า ๑๖.

[๑๔๔] อ้างแล้ว.

[๑๔๕] ศราวุฒิ เมืองอินทร์, การศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ, พุทธศาตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๗๑-๑๗๔.

[๑๔๖] **ปัญหาเถรจันทร์**, (เชียงใหม่ : พุทธนิคม, ๒๕๓๐), หน้า ๑-๒.

[๑๔๗] วัดผาลาด, **วัดผาลาด (สกทาคามี)**, หน้า ๙.

[๑๔๘] อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, **โบราณวัตถุ โบราณสถานในวัดล้านนา**, (เชียงใหม่ : แสงศิลป์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓๒.

[๑๔๙] **ตำนานพื้นเมืองใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี**, ปริวรรตและตรวจสอบโดยคณะอนุกรรมการตรวจสอบและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง,๒๕๓๘), หน้า ๕๗.

การบูรณะจากคหบดีชาวพม่า[๑๕๐] สังเกตได้จากโบราณสถานที่ยังปรากฏร่องรอยของของสถาปัตยกรรมแบบพม่า เช่น เจดีย์ ศาลา พระพุทธรูป เป็นต้น

๒.๓ วัดผาลาด ในยุคกษัตริย์ล้านนาราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนถึงปัจจุบัน

วัดผาลาดในหลักฐานภาพถ่ายเก่า พ.ศ. ๒๔๔๑ ช่วงรอยต่อการปกครองนครเชียงใหม่จากสมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์สู่เจ้าอินทวโรรสสุริยวงษ์ เจ้าหลวงเชียงใหม่ลำดับที่ ๘ ขณะนั้นสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จตรวจราชการมณฑลภาคพายัพ มีการสร้างพลับพลารับเสด็จตรงลานด้านข้างวิหารวัดผาลาดเพื่อผ่อนคลายอิริยาบถ ในภาพถ่ายยังแสดงผู้คนจำนวนมากยืนรับเสด็จและหันหน้ามายังบริเวณน้ำตกผาลาด[๑๕๑]

พ.ศ. ๒๔๗๓ สมัยพลตรีเจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าเมืองเชียงใหม่องค์สุดท้าย ครูบาศรีวิชัยพร้อมด้วยพระสงฆ์และผู้ศรัทธาได้ร่วมกันสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ โดยเริ่มจากวัดศรีโสดาขึ้นไปจนถึงวัดพระธาตุดอยสุเทพ ขณะที่ก่อสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ ครูบาศรีวิชัยได้แบ่งให้พระอภิไชยขาวปีควบคุมการก่อสร้างจากวัดศรีโสดาไปถึงวัดสกทาคามีหรือวัดผาลาด[๑๕๒] หลังจากสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพเสร็จครูบาศรีวิชัยมีดำริบูรณะวัดเก่าที่อยู่ใกล้เคียงเส้นทางขึ้นดอยสุเทพ โดยวัดสกทาคามีหรือวัดผาลาดได้รับการบูรณะโดยครูบาเถิ้ม โสภโณ รักษาการวัดพระธาตุดอยสุเทพและเจ้าอาวาสวัดแสนฝาง ครูบาสิทธิ วัดท่าสะต่อย และช่างชาวพม่า ภายใต้การอุปถัมภ์ของหลวงโยนการพิจิตร (พะยาตะก่าปันโหย่) พ่อค้าไม้ชาวพม่า ได้สร้างและบูรณะเจดีย์ วิหาร พระพุทธรูป และซุ้มมณฑปครอบบ่อน้ำ ทำให้งานสถาปัตกรรมของวัดผาลาดส่วนใหญ่มีรูปแบบศิลปกรรมพม่าซึ่งเป็นช่างพม่ากลุ่มเดียวกันกับที่สร้างวัดมหาวัน วัดเชตะวัน และวัดแสนฝาง ถนนท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้มีเพียงวิหารหลังเดียวเท่านั้นที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทลื้อซึ่งเป็นผลงานของครูบาศรีวิชัยสร้างขึ้น โดยหน้าแหนบวิหารทั้งสองด้านมีประติมากรรมรูปนกยุงและกระต่าย เป็นสัญลักษณ์ของครูบาศรีวิชัย และครูบาเถิ้ม[๑๕๓] จากนั้นวัดผาลาดได้ถูกทิ้งให้รกร้างและกลายเป็นวัดที่ตกการสำรวจ

พ.ศ. ๒๔๘๓ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่ เสด็จหยุดพักบริเวณผาลาด และทรงพระราชพนธ์ ลิลิตพายัพ[๑๕๔] กล่าวถึงขบวนของพระองค์ได้หยุดพักบริเวณห้วยผาลาด ต่อมาในรัชสมัยของพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จขึ้นดอยสุเทพพร้อมด้วยสมเด็จพระนางรำไพพรรณี ในระหว่างเสด็จเดินทางลงจากดอยสุเทพได้ทรงแวะประทับที่ผาลาด[๑๕๕] ทั้งนี้ดังพบว่าผาลาดถือเป็นสถานที่และจุด

---

[๑๕๐] วัดผาลาด, **วัดผาลาด (สกทาคามี)**, หน้า ๔.

[๑๕๑] เกรียงไกร เกิดศิริ และอิสรชัย บูรณะอรรจน์, สถาปัตยกรรมหอพระเจ้าน้ำตกผาลาด วัดผาลาดสกทาคามีเชิงดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่, **หน้าจั่ว : สถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม**, หน้า ๓๐๒-๓๐๔.

[๑๕๒] เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์, **“จอบแรกครูบา” จุดเริ่มขบวนประชาชน**, ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๑๖๘๑ (พฤศจิกายน) : ๗๖.

[๑๕๓] สมาคมชาวลำพูน, **ครูบาศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่**, เล่มที่ ๒, (กรุงเทพฯ : พี.พี.เค.การพิมพ์, ๒๕๖๑), หน้า ๒๕๐-๒๕๓.

[๑๕๔] พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระราชนิพนธ์), **ลิลิตพายัพ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (ธนบุรี : ประเสริฐการพิมพ์, ๒๕๑๑), หน้า ๓๘.

[๑๕๕] ศราวุฒิ เมืองอินทร์, **การศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ**, หน้า ๓๐๖.

พักหรือหมุดหมายสำคัญของการเดินทางขึ้นไปดอยสุเทพของเจ้าผู้ปกครอง บุคคลสำคัญ รวมถึงผู้แสวงบุญ ถัดนั้นในปี พ.ศ.๒๕๐๕ พระสวัสดิ์ สุขกาโม จาริกมาปฏิบัติธรรมแล้วสร้างเสนาสนะภายในวัดผาลาดขึ้น วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ.๒๕๓๔ กระทรวงศึกษาธิการประกาศยกวัดร้างผาลาดเป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษา[๑๕๖] และวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๔ กรมศิลปากร ประกาศให้วัดผาลาดขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตโบราณ โดยมีพื้นที่โบราณสถานประมาณ ๔ ไร่ ๑ งาน ๙๖.๕๐ ตารางวา

๒.๔ วัดผาลาดในบันทึกของชาวตะวันตก

พ.ศ. ๒๔๒๒ โฮลท์ ซามูเอล ฮัลเล็ตต์ วิศวกรรมรถไฟชาวอังกฤษเดินทางมาสำรวจความเหมาะสมในการสร้างทางรถไฟภาคเหนือตอนบนของสยาม ตรงกับช่วงรัชสมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ ๗ โฮลท์ ซามูเอล ฮัลเล็ตต์ พร้อมคณะได้เดินทางขึ้นไปวัดพระธาตุดอยสุเทพ ได้หยุดพักบริเวณวัดผาลาด โดยในบันทึกได้กล่าวถึงภูมิลักษณ์ของสถานที่แห่งนี้ว่า จากเพิงหินที่มีนักแสวงบุญนำพระพุทธรูปองค์เล็กๆ มาตั้งวางไว้ที่ใต้เพิงหิน บริเวณใกล้ๆ ส่วนบนสุดของน้ำตกมีวัดเล็กๆ วัดหนึ่งตั้งอยู่ มีรูปปั้นอันโดดเดี่ยวของพระพุทธโคดมประดิษฐานอยู่ภายใน[๑๕๗] แสดงให้เห็นว่าวัดผาลาดเป็นจุดพักสำคัญของการเดินทางขึ้นไปดอยสุเทพมาตั้งแต่อดีต เซอร์ เออร์เนส ซาโทว[๑๕๘] กล่าวถึงลักษณะความลาดชันบริเวณพื้นที่ผาลาดเส้นทางไปสู่วัดพระธาตุดอยสุเทพ การเรียกชื่อวัดผาลาด เรียกตามลักษณะของพื้นที่ลาดชัน

๔. โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญ

๔.๑ เจดีย์วัดผาลาด รูปแบบศิลปะพม่า สันนิษฐานว่าเป็นช่างกลุ่มเดียวกันกับที่สร้างวิหารวัดมหาวัน ถนนท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ เจดีย์องค์ปัจจุบันมีสภาพชำรุด ถูกขุดเจาะค้นหาสิ่งมีค่าหลายระลอกมาตั้งแต่ในสมัยสงครามโลกและสมัยหลังสงคราม ทำให้ยอดเจดีย์พังลงมาและสภาพองค์เจดีย์กลวงเป็นรูใหญ่และได้รับบูรณะโดยศิลปากร พ.ศ.๒๕๔๔

๔.๒ วิหารวัดผาลาด เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทลื้อ ในอดีตวัสดุมุมหลังคาวิหารใช้ใบตองตึง และถูกบูรณะเปลี่ยนเป็นกระเบื้องดินขอ ในสมัยครูบาศรีวิชัยสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ โดยช่างชาวพม่า ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของครูบาเถิ้ม โสภโณ วัดแสนฝาง และครูบาสิทธิ วัดท่าสะต๋อย ประติมากรรมแกะสลักไม้หน้าบันวิหารเป็นรูปนกยูง อันแสดงให้เห็นคติของพม่า และหน้าบันด้านหลังเป็นรูปกระต่าย ถูกสันนิษฐานว่าเป็นนักษัตรปีเกิดของครูบาเถิ้ม อีกนัยหนึ่งประติมากรรมแกะสลักไม้รูปนกยุง และกระต่ายแสดงถึงรูปพระอาทิตย์ และพระจันทร์คติของชาวไทลื้อ

๔.๓ ซุ้มมณฑปครอบบ่อน้ำ เรียกชื่อหลายอย่าง ได้แก่ บ่อน้ำทิพย์ บ่อน้ำฤๅษี บ่อน้ำเต่า เป็นต้น สันนิษฐานว่าอยู่ในบริเวณที่พำนักของฤๅษีซึ่งสัมพันธ์กับตำนานพระเจ้าเลียบโลก

---

[๑๕๖] อ้างแล้ว.

[๑๕๗] โฮลท์ ซามูเอล ฮัลเล็ตต์, หนึ่งพันไมล์บนหลังช้างในหมู่รัฐฉาน, ศุกลรัตน์ ธาราศักดิ์ แปล, อ้างใน กรมศิลปากร, **ฝรั่งในล้านนา**, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๖๑), หน้า ๕๕-๕๖.

[๑๕๘] เซอร์ เออร์เนส ซาโทว, เชียงใหม่ในจดหมาย เซอร์ เออร์เนส ซาโทว, อรพินท์ คำสอน แปล, อรพินท์ คำสอน และธิษณา วีรเกียรติสุนทร, อ้างใน **๑๐๐ เอกสารสำคัญ : สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย ลำดับที่ ๒๓**, (กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

นอกจากนั้นบ่อน้ำวัดผาลาดยังถูกกล่าวถึงในรัชสมัยพระญากือนาและถูกสร้างทับขึ้นหลายครั้ง โดยมีการสร้างมณฑปครอบบ่อน้ำ รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบพม่า

๔.๔ หอพระพุทธรูปริมน้ำตกผาลาด[๑๕๙] รูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมพม่าสมัยอาณานิคม สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ สังเกตได้จากองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม หอพระพุทธรูปริมน้ำตกวัดผาลาด มีความคล้ายคลึงกับคูหาวิหารวัดป่าเป้า สันนิษฐานว่าถูกสร้างสรรค์จากกลุ่มช่างฝีมือเดียวกัน โดยเป็นช่างชาวไทใหญ่ก่อน พ.ศ. ๒๔๔๑ ภายในหอมีปฏิมากรรมพระพุทธรูปศิลปะพม่าสมัยราชวงศ์คองบองประดิษฐานอยู่

จากที่ตั้งและอาณาเขต ประวัติวัด โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญของวัดผาลาดจะเห็นได้ว่าเป็นวัดที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์การสร้างวัดพระธาตุดอยสุเทพ มีโบราณสถานปูชนียสถานสำคัญ อีกทั้งยังตั้งอยู่ในท่ามกลางธรรมชาติที่สวยงาม เงียบสงบ เป็นจุดแวะพักของบุคคลสำคัญก่อนขึ้นสู่ดอยสุเทพ จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจมาเที่ยวชมโดยตลอด

ปญญา โลกสมิ ปญโญโต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มจร

[๑๕๙] ดูรายละเอียดใน เกรียงไกร เกิดศริ และอิสรชัย บูรณะอรรจน์, สถาปัตยกรรมหอพระเจ้าน้ำตกผาลาด วัดผาลาดสกทาคามีเชิงดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่, หน้าจั่ว : สถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม, หน้า ๓๐๕-๓๑๐.

แผนผังที่ ๖ แสดงที่ตั้งวัดผาลาด

ศาสนสถานและสิ่งอำนวยความสะดวก

๑. วิหาร
๒. พระธาตุเจดีย์
๓. วิหารพระเจ้ากือนา
๔. หอพระพุทธรูปริมน้ำตก
๕. อุโบสถ
๖. ศาลาประดิษฐานพระพุทธรูป
๗. กุฏิสงฆ์
๘. กุฏิปฏิบัติธรรม
๙. บ่อน้ำ
๑๐. จุดชมวิว
๑๑. ลานจอดรถ

๔.๑.๗ วัดเจดีย์เหลี่ยม ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

วัดเจดีย์เหลี่ยม เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและปูชนียสถานที่ตั้งอยู่ชานเมืองเชียงใหม่และตั้งอยู่ในเขตโบราณสถานเวียงกุมกาม มีประวัติและความสำคัญดังนี้

๑. ที่ตั้งและอาณาเขต

วัดเจดีย์เหลี่ยม หรือ กู่คำหลวง ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑ บ้านเจดีย์เหลี่ยม ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ทิศเหนือติดกับถนนสายเกาะกลางจรดถึงตลาดนัดวัดเจดีย์เหลี่ยม ทิศใต้และทิศตะวันออกติดกับถนนและชุมชนบ้านเจดีย์เหลี่ยม ทิศตะวันตกติดกับถนนจรดแม่น้ำปิง

๒. ประวัติวัดเจดีย์เหลี่ยม

วัดเจดีย์เหลี่ยม แต่เดิมเรียกว่า วัดกู่คำ สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระญามังราย ราวครึ่งแรกของพุทธศตวรรตที่ ๑๙[๑๖๐] โดยพระองค์โปรดให้สร้างเจดีย์กู่คำขึ้นไว้ในเวียงกุมกามและประดิษฐานพระพุทธรูป ดั่งปรากฏในชินกาลมาลีปกรณ์ว่า “พระเจ้ามังรายได้สร้างนครกุมกามเมื่อจุลศักราช ๖๖๕ (พ.ศ. ๑๘๔๗) แล้วโปรดให้สร้างเจดีย์กู่คำขึ้นในนครนั้น เรียงรายไปด้วยพระพุทธรูปจำนวน ๖๐ องค์” [๑๖๑] และยังปรากฏในพงศาวดารโยนก ดังนี้ว่า “ลุจุลศักราช ๖๕๐ ปีชวดสัมฤทธิศก เจ้าเมงรายให้เอาดินที่ขุดหนองต่างมาทำอิฐก่อเจดีย์กู่คำไว้ในเวียงกุมกาม ให้เป็นที่ไหว้ที่บูชาแก่ชาวเมืองทั้งหลาย”[๑๖๒] ส่วนตำนานมูลศาสนาระบุว่า

> ถัดนั้น พระญามังรายออกมาตั้งอยู่กุมกาม แปลงบ้านขู่ ๓ แห่ง แห่ง ๑ ว่าบ้านศง แห่ง ๑ ว่าบ้านลุ่ม แห่ง ๑ ว่าบ้านแหมนั้น ก็อยู่เสวยสัมปัตติ ก็ยินดีในสาสนาพระพุทธเจ้าจักใคร่กะทำบุญอันใหย่เปนต้นว่าส้างเจดีย์นั้น จิ่งหื้ออามาตย์ทังหลายหาหินมาแล้วหื้อก่อเปน ๔ เหลี่ยม แลด้านหื้อมีรูปพระเจ้า ๑๔ ตน แล้วหื้อใส่คำแต่ยอดลงมาดูงามนัก ใส่ชื่อว่ากู่คำ ก็หื้อฉลอง หื้อมหาทานมากนัก กับทังอัฏฐบริกขารแก่สังฆะเจ้า วันนั้นแล[๑๖๓]

รูปแบบขององค์เจดีย์สันนิษฐานว่ามีการจำลองรูปทรงมาจากเจดีย์กู่กุด วัดจามเทวี อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน[๑๖๔] พ.ศ. ๒๔๕๑ หลวงโยนการพิจิตร (หมองปันโหย่ อุปโยคิน) หรือ พระยา

---

[๑๖๐] สฤษดิ์พงศ์ ขุนทรง, ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับพระพุทธรูปประดิษฐานในจระนำซุ้มที่ฐานเจดีย์เหลี่ยมเวียงกุมกาม, **ดำรงวิชาการ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๔๙): ๓๑.

[๑๖๑] พระรัตนปัญญาเถระ, **ชินกาลมาลีปกรณ์**, แสง มนวิทูร แปล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๘๔.

[๑๖๒] พระยาประชากิจกรจักร, **พงศาวดารโยนก**, พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม สุจริตกุล), (โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๘), หน้า ๒๖๐.

[๑๖๓] พระพุทธญาณ และพระพุทธพุกาม**, ตำนานมูลศาสนา สำนวนล้านนา**, (พิมพ์แจกในงานทำบุญอายุวัฒนมงคล พระครูสุวัตถิ์ปัญญาโสภิต (ครูบาปัญญาวชิระ) วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) จังหวัดเชียงใหม่), หน้า ๓๓๓-๓๓๔.

[๑๖๔] สันติ เล็กสุขุม, **ศิลปะภาคเหนือ : หริภุญชัย – ล้านนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี : เมืองโบราณ, ๒๕๖๑), หน้า ๘๕-๘๖.

ตะก่า คหบดีชาวมอญพม่าและช่างชาวพม่า ได้ทำการปฏิสังขรณ์องค์เจดีย์เหลี่ยมหรือกู่คำ ทำให้รูปแบบศิลปกรรมแบบเดิมถูกเปลี่ยนแปลงไปบางส่วน โดยมีการปรับปรุงด้วยการพอกฐานเดิมให้มีขนาดใหญ่ขึ้น สร้างฉัตรใส่ยอดองค์เจดีย์ทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ก่อซุ้มประดิษฐานเพิ่มเติมทั้ง ๔ ด้าน โดยเชื่อว่าเป็นการสร้างก่อเพื่อปิดอุโมงค์ทางเข้าภายในองค์เจดีย์[๑๖๕] นอกจากนี้ยังตกแต่งลวดลายประติมากรรมปูนปั้นประดับจระนำซุ้มเป็นศิลปกรรมแบบพม่าแทนที่ของเดิม สร้างประติมากรรมรูปสิงห์ศิลปกรรมแบบพม่าขนาดใหญ่ ๔ มุมของเจดีย์ รวมถึงเปลี่ยนรูปแบบพุทธศิลป์ของพระพุทธรูปในซุ้มเป็นศิลปกรรมแบบพม่า[๑๖๖] นอกจากนั้นได้สร้างพระพุทธรูปประดิษฐานเจดีย์จาก ๖๐ องค์ เพิ่มเติมเป็น ๖๔ ให้สอดคล้องกับอายุของหลวงโยนการพิจิตรในปีที่มีการปฏิสังขรณ์[๑๖๗]

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ[๑๖๘] มีโบราณสถานสำคัญที่ขึ้นทะเบียน ได้แก่ เจดีย์กู่คำ ขอบเขตโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนมีเนื้อที่รวม ๑ ไร่ ๘๙ ตารางวา และในปี พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๓๙ กรมศิลปากรดำเนินการบูรณะและอนุรักษ์อีกครั้ง

๓. โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญ

เจดีย์เหลี่ยม หรือเจดีย์กู่คำเป็นโบราณสถานและปูชนียสถานที่สร้างขึ้นในสมัยพระญามังราย โดยมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส ฐานเขียงองค์เจดีย์กว้างยาวด้านละ ๑๗.๔๕ เมตร ความสูงจากส่วนล่างของฐานจรดขึ้นปลียอด ๓๐.๗๐ เมตร รูปแบบสถาปัตยกรรมขององค์เจดีย์เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมจตุรัสซ้อนลดรูปกันขึ้นไปเป็นชั้นๆ รวมทั้งหมด ๕ ชั้น แต่ละชั้นประดับด้วยซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปชั้นละ ๑๒ ซุ้ม แต่ละด้านของชั้นแบ่งเป็นด้านละ ๓ ซุ้ม รวมทั้งองค์เจดีย์มีซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูป ๖๐ องค์ ซุ้มจระนำประดับด้วยลวดลายพรรณพฤกษาศิลปกรรมแบบพม่า มุมของเรือนธาตุแต่ละชั้นประดับด้วยสถูปจำลองทั้ง ๔ มุม รวมทั้งหมด ๒๐ องค์ และมุมฐานเขียงด้านล่างสุดประดับด้วยสิงห์ศิลปกรรมแบบพม่าทั้ง ๔ มุม

จากที่ตั้งและอาณาเขต ประวัติวัด โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญของวัดเจดีย์เหลี่ยมจะเห็นได้ว่าเป็นวัดที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์การสร้างบ้านแปลงเมืองของเชียงใหม่ มีโบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญในยุคเวียงกุมกาม จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจมาเที่ยวชมอย่างต่อเนื่อง

---

[๑๖๕] สุกัญญา เบาเนิด และชินณวุฒิ วิลยาลัย, **โบราณคดีหลากสาระ ในดินแดนอีสาน-ล้านนา**, (อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑๙

[๑๖๖] สุรพล ดำริห์กุล, **แผ่นดินล้านนา : รวบรวมบทความทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคมและวัฒนธรรมของล้านนา,** พิมพ์ครั้งที่ ๒ ,(กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๔๕), หน้า ๓๑.

[๑๖๗] สฤษดิ์พงศ์ ขุนทรง, ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับพระพุทธรูปประดิษฐานในจระนำซุ้มที่ฐานเจดีย์เหลี่ยมเวียงกุมกาม, **ดำรงวิชาการ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๔๙): ๓๓.

[๑๖๘] ประกาศกรมศิลปากร เรื่องขึ้นทะเบียนโบราณสถาน, ๑๔ มีนาคม ๒๕๒๓, **ราชกิจจานุเบกษา**, เล่มที่ ๙๗ ตอนที่ ๔๑. ฉบับพิเศษ หน้า ๑๑.

แผนผังที่ ๗ แสดงที่ตั้งวัดเจดีย์เหลี่ยม

ศาสนสถานและสิ่งอำนวยความสะดวก

๑. พระเจดีย์เหลี่ยม (กู่คำหลวง)
๒. วิหาร
๓. อุโบสถ
๔. หอไตร
๕. กุฏิพรหมบัณฑิตอุปถัมภ์
๖. กุฏิสงฆ์
๗. หอพญามังราย
๘. อาคารอเนกประสงค์
๙. ห้องน้ำ
๑๐. ร้านค้า
๑๑. ลานจอดรถ

๔.๑.๘ วัดช้างค้ำ ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

วัดช้างค้ำ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและปูชนียสถานที่ตั้งอยู่ชานเมืองเชียงใหม่ และอยู่ในเขตโบราณสถานเวียงกุมกาม มีประวัติและความสำคัญดังนี้

๑. ที่ตั้งและอาณาเขต

วัดช้างค้ำ หรือวัดกานโถม ตั้งอยู่เลขที่ ๖๐ หมู่ที่ ๑๑ บ้านช้างค้ำ ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ทิศเหนือติดกับชุมชนบ้านค้ำ ทิศตะวันออกติดกับพื้นที่ทำเกษตรกรรมของชุมชน ทิศใต้ติดกับชุมชนบ้านช้างค้ำ ทิศตะวันตกติดกับแหล่งโบราณสถานวัดธาตุน้อย

๒. ประวัติวัดช้างค้ำ

วัดช้างค้ำ แต่เดิมเรียกว่า วัดกานโถม คำว่า กานโถม เป็นชื่อเรียกของนายช่างไม้ผู้ก่อสร้างวิหารซึ่งเป็นช่างคนโปรดของพระญามังราย ภายหลังได้รับตำแหน่งเป็นหมื่นเจตรา แรกเริ่มวัดกานโถมสร้างขึ้นในจุลศักราช ๖๕๐ ตรงกับ พ.ศ. ๑๘๓๑ โดยพระสงฆ์ชื่อพระกัสสปะพร้อมคณะได้จาริกมาบำเพ็ญสมณธรรมอยู่บริเวณต้นมะเดื่อใหญ่ เมื่อพระญามังรายทราบได้เสด็จไปนมัสการและสนทนาธรรม พร้อมกับสดับพระธรรมเทศนาเรื่อง ปัฏจังคุลีชาดก จนมีความเลื่อมใสศรัทธาจึงโปรดให้สร้างอารามถวายแก่พระกัสสปะและคณะพร้อมทั้งสร้างวิหารและหล่อพระพุทธรูป[๑๖๙] ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่[๑๗๐] ระบุว่าหลังจากที่พระญามังรายได้สดับอานิสงส์ของการต่อนิ้วมือพระพุทธรูปของพญาวัฏฏังคุลีในเรื่องปัฏจังคุลีชาดกแล้วทรงโปรดให้หล่อพระพุทธปฏิมากร ๕ องค์ เป็นพระพุทธรูปนั่ง ๓ องค์ และยืน ๒ องค์ สัดส่วนขนาดความสูงใหญ่ให้เท่ากับพระวรกายของพระองค์แล้วประดิษฐานไว้ในอารามของพระกัสสปะ เมื่อทรงกลับจากเมืองหงสาวดีจึงโปรดให้นายช่างกานโถมสร้างวิหาร จากนั้น พ.ศ. ๑๘๓๓ ทรงโปรดให้สร้างเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ[๑๗๑]

นอกจากนั้นยังนำเมล็ดต้นศรีมหาโพธิ์ซึ่งได้รับมอบจากพระสงฆ์ชาวลังกามาปลูกในบริเวณเวียงกุมกาม ทั้งนี้ได้โปรดให้พระนางเทพคำขยายราชมารดาพร้อมกับนางปายโคผู้เป็นราชเทวีนำต้นกล้าพระศรีมหาโพธิ์มาปลูกในอารามกานโถมแทนต้นมะเดื่อ ๑ ต้น แล้วเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ พร้อมกับกัลปนาคน ๕๕ บ้าน ๓๐๐ ครัวเรือน ซึ่งเป็นชาวมอญที่ติดตามพระนางปายโคเทวีจากเมืองหงสาวดี ถวายทานเพื่ออุปัฏฐากดูแลวัดกานโถม[๑๗๒]

---

[๑๖๙] พระวีรเดช สนฺติโก และคณะ, โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนศรัทธาวัดช้างค้ำ เวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่, **รายงานการวิจัย**, ทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๗, หน้า ๔๓.

[๑๗๐] อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด เค. วัยอาจ, **ตำนานพื้นมืองเชียงใหม่**, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม,๒๕๔๓), หน้า ๓๖-๓๘.

[๑๗๑] พระยาประชากิจกรจักร, **พงศาวดารโยนก**, พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม สุจริตกุล), (โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๘), หน้า ๒๖๔.

[๑๗๒] ตำนานวัดกวาดการโถม อ้างใน สงวน โชติสุขรัตน์, **ประชุมตำนานล้านนาไทย**, (นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๕), หน้า ๔๓๕-๔๓๖.

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๔๔ กรมศิลปากร[๑๗๓] ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานวัดช้างค้ำ (กานโถม) เป็นเขตพื้นที่โบราณสถานประมาณ ๕ ไร่ ๓ งาน ๕.๕๗ ตารางวา

๓. โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญ

๓.๑ วิหารกานโถม มีลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐในผังสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีผนังทุกด้าน ส่วนท้ายของวิหารพบว่ามีซุ้มมณฑปประดิษฐานพระประธานแทนฐานชุกชี

๓.๒ อุโบสถ สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๑๘๓๔ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน โครงสร้างไม้หน้าบันอุโบสถมีลวดลายไม้แกะสลักที่งดงาม

จากที่ตั้งและอาณาเขต ประวัติวัด โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญของวัดช้างค้ำจะเห็นได้ว่าเป็นวัดที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์การสร้างบ้านแปลงเมืองของเชียงใหม่ มีโบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญในยุคเวียงกุมกาม จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจมาเที่ยวชมอย่างต่อเนื่อง

ปณฺณา โลกสฺมิ ปชฺโชโต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มจร

[๑๗๓] ประกาศกรมศิลปากร เรื่องขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๔๔, **ราชกิจจานุเบกษา**, เล่ม ๑๑๘ ตอนพิเศษ ๑๒๗ ง. หน้า ๙.

แผนผังที่ ๘ แสดงที่ตั้งวัดช้างค้ำ

ศาสนสถานและสิ่งอำนวยความสะดวก

๑. วิหาร
๒. พระเจดีย์
๓. อุโบสถ
๔. โบราณสถาน
๕. หอพญามังราย
๖. ศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน
๗. ห้องน้ำ
๘. หอไตร
๙. อาคารอเนกประสงค์
๑๐. กุฏิสงฆ์
๑๑. กุฏิสถิตวีรวัตร
๑๒. พิพิธภัณฑ์เครื่องใช้พื้นบ้าน
๑๓. ร้านค้า
๑๔. ลานจอดรถ

๔.๑.๙ วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

วัดวัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและธรรมชาติที่สวยงาม ตั้งอยู่ชานเมืองเชียงใหม่ มีประวัติและความสำคัญดังนี้

๑. ที่ตั้งและอาณาเขต

วัดอินทราวาส ตั้งอยู่หมู่ ๔ ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศเหนือติดกับถนนทางเข้าวัด และห่างจากแนวกำแพงวัดขึ้นไป ๑๐๐ เมตร คือทางหลวงหมายเลข ๑๒๖๙ ถนนเลียบคลองชลประทาน (ถนนหางดง-สะเมิง) ทิศใต้ติดกับชุมชนบ้านต้นเกว๋นและทุ่งนา ทิศตะวันออกติดกับถนนเข้า-ออกบริเวณหน้าวัด ทิศตะวันตกติดกับถนนและชุมชนบ้านต้นเกว๋น

๒. ประวัติวัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น)

วัดอินทราวาสหรือวัดต้นเกว๋น สร้างขึ้น พ.ศ. ๒๓๙๙-๒๔๑๒ ในรัชสมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน ลำดับที่ ๖[๑๗๔] แต่เดิมบริเวณพื้นที่วัดมีต้นเกว๋นหรือต้นตะขบป่าจำนวนมาก เมื่อก่อตั้งวัดขึ้นจึงเรียกนามตามลักษณะต้นไม้ว่า วัดต้นเกว๋น ภายหลังมีการเปลี่ยนชื่อวัดให้สอดคล้องกับนามเจ้าอาวาสว่า วัดอินทราวาส โดยเกิดจากการผสมคำว่า อินทร์ กับคำว่า อาวาส รวมกัน[๑๗๕] ในตำนานวัดอินทราวาสหรือวัดต้นเกว๋นระบุว่ามีการสร้างมณฑปจตุรมุขขึ้นเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระทักขิณโมลีธาตุหรือพระบรมธาตุจอมทองในคราวเสด็จเข้าเมืองเชียงใหม่ในรัชสมัยพระเจ้ากาวิโรสสุริยวงศ์ โดยพระองค์โปรดให้สร้างมณฑปหรือศาลาทรงจตุรมุข เพื่อจัดพิธีสรงน้ำองค์พระทักขิณโมลีธาตุและเป็นสถานที่ประทับก่อนเสด็จเข้าเมืองเชียงใหม่[๑๗๖] โดยพิธีอัญเชิญพระทักขิณโมลีธาตุเสด็จมาประทับวัดอินทราวาสหรือต้นเกว๋นยังคงมีสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน

จากนั้น พ.ศ. ๒๔๐๑ มีการก่อสร้างวิหารขึ้นในวัดอินทราวาส โดยใต้เพดานวิหารได้ระบุการสร้างวิหารด้วยตัวอักษรธรรมล้านนา จ.ศ. ๑๒๒๐ หรือ พ.ศ. ๒๔๐๑ บันทึกโดยช่างพื้นถิ่นผู้สร้างวิหาร จากนั้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ทางวัดได้บูรณะวิหารคตหรือศาลาบาตรโดยรื้อวิหารคตบางส่วนออกไป ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๙ เกิดเหตุวาตภัยขึ้นทำให้เกิดความเสียต่อวิหารคตจึงมีการบูรณะและสร้างวิหารคตขึ้นใหม่อีกครั้ง

การบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถานภายในวัดอินทราวาสยังคงมีการก่อสร้างปรับปรุงมาอย่างต่อเนื่อง พ.ศ. ๒๕๒๑ นายสันติ ภิรมย์ภักดี ได้ซ่อมแซมพื้นมณฑปจตุรมุข ต่อมา พ.ศ. ๒๕๒๖

---

[๑๗๔] อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, **โบราณวัตถุ โบราณสถานในวัดล้านนา**, (เชียงใหม่ : แสงศิลป์, ๒๕๔๙), หน้า ๓๒.

[๑๗๕] ชุติมา สุคัณธสิริกุล, แนวคิดเรื่องพุทธจักรวาลวิทยาที่ปรากฏในการวางผังวัดอินทราวาส อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่, **รายงานการวิจัย**, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘), หน้า ๑๔๕.

[๑๗๖] องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่, **พระธาตุเจ้าเข้าเวียง**, โครงการสืบฮีต สานฮอย อนุรักษ์ฟื้นฟู ประเพณีล้านนา : ขบวนแห่สักการะอัญเชิญพระทักขิณโมลีธาตุ วัดพระธาตุศรีจอมทองวรมหาวิหารมาประดิษฐาน(ชั่วคราว) ณ วัดต้นเกว๋น อินทราวาสและข่วงอนุสาวรีย์สามกษัตริย์, (กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๙), หน้า ๕๒-๕๓.

หน่วยศิลปากรที่ ๔ จังหวัดเชียงใหม่ (ปัจจุบันชื่อสำนักงานศิลปากรที่ ๘ จังหวัดเชียงใหม่) ได้สำรวจพบว่า สภาพโบราณสถานภายในวัดชำรุดทรุดโทรม สิ่งก่อสร้างแออัด จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๒๗ นายชัยยา พูนศิริวงศ์ ผู้ว่าราชการเชียงใหม่ พร้อมกับประชาชนได้รวบรวมทุนทรัพย์ซ่อมแซมวิหาร โดยมีหน่วยศิลปากรที่ ๔ จังหวัดเชียงใหม่และโยธาธิการ จังหวัดเชียงใหม่ ควบคุมการบูรณะซ่อมแซมผนังวิหาร เปลี่ยนไม้เครื่องบนและมุงกระเบื้องหลังคาใหม่ ทั้งนี้การบูรณะโบราณสถานภายในวัดยังได้รับการสนับสนุนทุนทรัพย์จากหน่วยงาน องค์กร สมาคมต่างๆ และประชาชนให้การช่วยเหลือซ่อมแซม และใน พ.ศ. ๒๕๒๙-๒๕๓๐ หน่วยกรมศิลปากรที่ ๔ จังหวัดเชียงใหม่และชุมชนได้ปรับปรุงภูมิทัศน์ โดยได้รื้อศาลาไม้ขนาดใหญ่บริเวณหน้าวิหารรวมถึงกุฏิไม้สองชั้นและอาคารต่างๆ ที่สร้างแนบชิดข่มวิหารคตหรือศาลาบาตรด้านทิศใต้และวิหารออกจากเขตพุทธาวาส ซึ่งสร้างใหม่ในเขตสังฆาวาสด้านทิศใต้ของเขตพุทธาวาส รวมถึงก่ออิฐสร้างกำแพงวัดด้านทิศเหนือเพิ่มเติมซึ่งแต่เดิมไม่มี และซ่อมแซมกำแพงวัดให้คงสภาพเดิม จากนั้นกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดขอบเขตโบราณสถานตามแนวกำแพงก่ออิฐเป็นโบราณสถานแห่งชาติ[๑๗๗]

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๓๒ วัดอินทราวาสได้รับรางวัลสถาปัตยกรรมดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เป็นอาคารอนุรักษ์ดีเด่น[๑๗๘]

๔. โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญ

๔.๑ วิหาร เป็นสถาปัตยกรรมแบบล้านนา สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๐๑ โดยสกุลช่างสมัยพระเจ้ากาวิโรรสสุริยวงศ์ ยุคฟื้นฟูการปกครอง ตัววิหารตั้งอยู่ตรงกลางเขตพุทธาวาส ตัวอาคารมีเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันด้านหน้าไปทางทิศตะวันออก โครงสร้างวิหารก่ออิฐถือปูนยกพื้น โครงสร้างหลังคาเป็นเครื่องไม้ รูปแบบโครงสร้างมีลักษณะแบบม้าต่างไหม ด้วยวิธีการทำเดือยเข้าลิ่มแบบโบราณ รูปทรงหลังคาทรงจั่วสูงด้านหน้าซ้อนกัน ๓ ชั้น ด้านหลังซ้อน ๒ ชั้น มุงด้วยกระเบื้องดินขอประดับด้วยช่อฟ้า ป้านลมและหางหงส์ ส่วนหน้าบันวิหาร แหนบข้างและปีกนก รูปแบบประติมากรรมไม้แกะสลักและฉลุลาย ตัวอาคารประดับด้วยประติมากรรมไม้แกะสลัก เช่น โก่งคิ้วช่องลม นาคทัน (คันทวย) ด้วยศิลปกรรมแบบล้านา ภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปประธานปางมารวิชัย แท่นแก้วหรือฐานชุกชี เป็นลายปูนปั้นพรรณพฤกษา ด้านหลังผนังพระประธานมีซุ้มเรือนแก้วและประดับด้วยแผงพระพิมพ์ เพดานตรงช่องพระพุทธรูปประดิษฐานและอาสน์สงฆ์ด้านทิศใต้มีการเขียนลายดอกประดับแบ่งช่องและประดับด้วยกระจกแก้วจีน เสาวิหารกลมประดับลวดลายทองด้วยการแต้มและหัวเสาตกแต่งด้วยบัวหงายกระจกจีน ราวบันไดด้านหน้าวิหารประดับด้วย

---

[๑๗๗] ธนกร สุธีรศักดิ์, **วัดต้นเกว๋น (วัดอินทราวาส) : ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และการสืบสานประเพณี วิถีล้านนา**, (เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม เชียงใหม่, ๒๕๖๒), หน้า ๑-๓.

[๑๗๘] พระครูสิริรัตนานุวัตร, การพัฒนาภูมิสถาปัตยกรรมของวัดตามหลักจักรวาลวิทยา, **รายงานการวิจัย**, ทุนอุดหนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒, หน้า ๑๑๕.

ประติมากรรมปูนปั้นรูปมกรคายนาค[๑๗๙] อย่างไรก็ตาม วิหารหลังนี้ได้รับการบูรณะครั้งหลังสุดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยหน่วยศิลปากรที่ ๔ และโยธาธิการ จังหวัดเชียงใหม่

๔.๒ มณฑปจตุรมุข หรือศาลาจตุรมุข กรมศิลปากรใช้คำว่าศาลาสรงน้ำ ถูกสร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานพระทักขิณโมลีธาตุหรือพระบรมธาตุจอมทองชั่วคราว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวิหาร ผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัสมีมุขยื่นออกไปทั้งสี่ด้าน เป็นรูปทรงกากบาท หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินขอ ประดับด้วยช่อฟ้า สันหลังประดับด้วยประติมากรรมปูนปั้นรูปเหราเลื้อยลงมาจรดปลายหลังคา[๑๘๐] มุขด้านทิศตะวันตกถูกออกแบบให้ตรงกับแนววิหารคตหรือศาลาบาตรทั้งด้านขนาดความสูงและความกว้าง โดยทั้งนี้ขนาดสัดส่วนความสูงของตัวอาคารมีการออกแบบให้มีความเหมาะสมสอดรับกับตัววิหาร ตัวอาคารเป็นเครื่องไม้ใช้ลิ่มไม้แทนตะปู ใต้ท้องขื่อไม้ภายในตัวอาคารมีประติมากรรมไม้แกะสลักดอกไม้ประจำยาม โดยมีจั่วหลังคาเชื่อมกันเหมือนรูปกากบาท ตัวอาคารเปิดโล่ง ๔ ด้าน ไม่มีผนัง เน้นการใช้งาน

๔.๓ วิหารคต หรือศาลาบาตร ไม่มีการระบุและกำหนดอายุตัวอาคารอย่างแน่นชัด ทั้งนี้ตัวอาคารมีการบูรณะหลายครั้ง พ.ศ. ๒๕๐๙ วิหารคตถูกพายุพัดเสียหาย และมีการบูรณะสร้างขึ้นใหม่ จำนวน ๓๖ ห้อง แต่เดิมมีจำนวน ๔๗ ห้อง รูปทรงวิหารคตเป็นอาคารโล่ง เน้นใช้สอยพื้นที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โครงสร้างฐานและเสาก่ออิฐถือปูน คอเสาด้านบนประดับด้วยปูนปั้นรูปบัวรับโครงสร้างเครื่องไม้ โครงสร้างหลังคาทรงจั่ว ใช้วิธีการทำเดือยสลักลิ่มไม้แทนตะปูสำหรับยึดโครงสร้างไม้ หลังคามุมด้วยกระเบื้องดินขอ ผังอาคารยาวเป็นรูปตัวยูล้อมรอบวิหาร

จากที่ตั้งและอาณาเขต ประวัติวัด โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญของวัดอินทราวาสหรือวัดต้นเกว๋น จะเห็นได้ว่าเป็นวัดที่มีความสัมพันธ์กับการอัญเชิญพระธาตุเจ้าศรีจอมทอง มีโบราณสถานที่สวยงาม ธรรมชาติที่เงียบสงบ จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจมาเที่ยวชมอย่างต่อเนื่อง

---

[๑๗๙] ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ, สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมในวัดต้นเกว๋น, อ้างใน ธนกร สุธีรศักดิ์, **วัดต้นเกว๋น (วัดอินทราวาส) : ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และการสืบสานประเพณี วิถีล้านนา,** หน้า ๑๔-๑๕.

[๑๘๐] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

แผนผังที่ ๙ แสดงที่ตั้งวัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น)

ศาสนสถานและสิ่งอำนวยความสะดวก

๑. วิหาร
๒. มณฑปจตุรมุข
๓. วิหารคด
๔. ศูนย์อนุรักษ์โบราณวัตถุวัดต้นเกว๋น
๕. หอระฆัง
๖. กุฏิสงฆ์
๗. ศาลาเอนกประสงค์
๘. ห้องน้ำ
๙. ร้านค้า
๑๐. ลานจอดรถ

๔.๑.๑๐ วัดเด่นสะหลีศรีเมืองแกน (บ้านเด่น) ตำบลอินทขิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

วัดเด่นสะหลีศรีเมืองแกน หรือบ้านเด่น เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศิลปกรรมล้านนาประยุกต์ที่วิจิตรสวยงาม ตั้งอยู่ชานเมืองเชียงใหม่ มีประวัติและความสำคัญดังนี้

๑. ที่ตั้งและอาณาเขต

วัดเด่นสะหลีศรีเมืองแกนหรือวัดบ้านเด่น ตั้งอยู่ชุมชนบ้านเด่น หมู่ ๘ ตำบลอินทขิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ อาณาเขตของวัดเด่นสะหลีศรีเมืองแกน ทิศเหนือติดกับชุมชนบ้านเด่น ทิศใต้ติดกับเขตป่าชุมชน ทิศตะวันออกติดกับลำน้ำและถนนเลียบคลองชลประทาน ทิศตะวันตกติดกับชุมชนบ้านเด่น

๒. ประวัติวัดเด่นสะหลีศรีเมืองแกน

วัดเด่นสะหลีศรีเมืองแกน สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๓๗ โดยพระครูบาชัยยา พุทธิโสภณ วัดป่าป้อง ตำบลป่าป้อง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้ริเริ่มสร้างวัด ด้วยบริเวณพื้นที่ก่อตั้งวัดมีต้นสะหรีหรือต้นโพธิ์ จึงเรียกชื่อวัดว่า วัดสะหรีบุญเรือง ตั้งอยู่บริเวณเนินเขาที่มีถ้ำศักดิ์สิทธิ์อยู่ใต้เนินเขา นอกจากนี้ยังตั้งอยู่ในเขตเมืองแกนอันเป็นเขตเมืองเก่าโบราณ[๑๘๑] ด้วยภูมิประเทศของวัด ชาวบ้านจึงเรียกชื่อวัดตามลักษณะพื้นที่และความเชื่อท้องถิ่น ดังนี้[๑๘๒]

๑. วัดดอย คือ วัดที่ตั้งอยู่บนพื้นที่เนินเขา

๒. วัดเด่น คือ วัดที่ตั้งอยู่บนเนินเขาสูงปรากฏให้เห็นได้ชัดเจน

๓. วัดถ้ำ คือ บริเวณเนินเขาที่มีถ้ำศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าเป็นสถานที่เก็บเสาอินทขิลของชาวลัวะในอดีต

ต่อมา พ.ศ.๒๕๓๑ พระสงฆ์และชาวบ้านได้นิมนต์พระครูบาเทือง นาถสีโล วัดหัวดง ตำบลขัวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ มาเป็นประธานก่อสร้างศาสนสถาน ปรับปรุงและพัฒนาภูมิทัศน์ภายในวัด โดยได้รับการบริจาคทุนทรัพย์จากชาวบ้าน ชาวดาราอั่ง และศรัทธาผู้เลื่อมใสปฏิปทาพระครูบาเทือง นาถสีโล สร้างศาสนสถานภายในวัดและขยายพื้นที่วัดให้มีความกว้างขวางเพื่อใช้สอยประโยชน์ทางพระพุทธศาสนา ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อวัดเป็นวัดเด่นสะหลีศรีเมืองแกน จนกระทั่งวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา[๑๘๓]

---

[๑๘๑] สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, **วัดบ้านเด่นสะหรีศรีเมืองแกน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www. thaiculture.go.th/web/detail.php?nid=111&tid=resident&sid= [๑๗ ก.ค. ๒๕๖๓].

[๑๘๒] เทศบาลเมืองแกนพัฒนา, **วัดเด่นสะหรีศรีเมืองแกน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://muangkaen.go.th/page/ catalog/view/travel/2 [๑๗ ก.ค. ๒๕๖๓].

[๑๘๓] สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **รายงานทะเบียนวัด จังหวัดเชียงใหม่ ปี ๒๕๖๑**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www3.onab.go.th/wp-content/uploads/2018/09/cmi_092561.pdf [๑๗ ก.ค. ๒๕๖๓].

๓. ศาสนถานและปูชนียสถานสำคัญ

ศาสนสถานภายในวัดเด่นสะหลีศรีเมืองแกนส่วนใหญ่สร้างขึ้นโดยพระครูบาเทืองนาถสีโล รูปแบบทางสถาปัตยกรรมจะเน้นศิลปกรรมแบบล้านนาประยุกต์ การตั้งแผนผังวัดรวมถึงการก่อสร้างศาสนสถานมีการออกแบบแยกพื้นที่เขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาสออกจากกัน โดยให้สอดคล้องกับระดับของพื้นที่เชิงเขาของวัดอย่างชัดเจน สามารถแบ่งกลุ่มศาสนสถานออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑. กลุ่มพระวิหาร ประกอบด้วย วิหารพระนอน วิหารประดิษฐานพระพุทธรูป วิหารมาตามหน้าบุญ วิหารพระเจ้าปันต๋น วิหารพระเจ้าทันใจ รูปแบบการวิหารเป็นศิลปกรรมแบบล้านนา โครงสร้างหลังคาทรงจั่วสูงด้านหน้าซ้อนกัน ๓ ชั้น ด้านหลังซ้อน ๒ ชั้น มุงด้วยกระเบื้องดินขอ โทนสีน้ำเงิน เป็นรูปแบบเดียวกันและแตกต่างกันที่ขนาดสัดส่วนของตัวอาคารเท่านั้น นอกจากนี้ยังประดับช่อฟ้า ป้านลม และหางหงส์ ส่วนหน้าบันวิหารมีประติมากรรมไม้แกะสลักและปูนปั้นลวดลายพรรณพฤกษา และอื่นๆ นอกจากนี้ตัวอาคารประดับด้วยประติมากรรมไม้แกะสลัก เช่น โก่งคิ้ว ช่องลม นาคทัน (คันทวย) ศิลปกรรมแบบล้านา

๒. กลุ่มพระเจดีย์ ประกอบด้วยพระเจดีย์นักษัตร ๑๒ ราศี โดยมีการจำลองพระเจดีย์ ๑๒ องค์ตามคติความเชื่อเรื่องชุธาตุของล้านนา ประกอบด้วย พระธาตุศรีจอมทอง พระธาตุลำปางหลวง พระธาตุช่อแฮ พระธาตุแช่แห้ง พระธาตุวัดพระสิงห์ พระเจดีย์พุทธคยา พระเจดีย์ชเวดากอง พระธาตุดอยสุเทพ พระธาตุพนม พระธาตุหริภุญชัย พระธาตุเกตุแก้วจุฬามณี และพระธาตุดอยตุง ทั้งนี้การก่อสร้างเจดีย์มีการกำหนดเขตลานพระเจดีย์อย่างชัดเจน โดยมีการสร้างรั้วปูนและมีประตูเข้าออกลานพระธาตุ ๒ จุด ด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ นอกจากนั้นการก่อสร้างพระเจดีย์จะสร้างพระธาตุหริภุญชัยจำลองที่มีขนาดใหญ่อยู่ตรงกลางเพื่อให้สอดคล้องกับปีเกิดของพระครูบาเทืองนาถสีโล จากนั้นมีพระเจดีย์นักษัตรอีก ๑๑ องค์ล้อมรอบ

๓. กลุ่มศาลากุฏิสงฆ์และอื่นๆ ประกอบด้วย ศาลาพระอรหันต๋ามาตามหน้าบุญ ศาลาสุดเจ๋นต๋า ศาลาโรงทาน และกุฏิตูบน้อยร้อยซาว เป็นต้น ศาสนสถานกลุ่มนี้จะเน้นใช้สอยพื้นที่เพื่อประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา พักผ่อน และอำนวยความสะดวกการจัดเตรียมสิ่งของและรองรับกิจกรรมต่างๆ ที่ทางวัดจัดขึ้น

ทั้งนี้การก่อสร้างของศาสนสถานของกลุ่มนี้มีความเหมือนกันคือจะเน้นโทนสีของกระเบื้องหลังคาเป็นสีน้ำเงินให้สอดคล้องกับศาสนสถานภายในวัด จุดแตกต่างคือวัสดุและขนาดที่ก่อสร้าง เช่น กุฏิตูบน้อยร้อยซาวและศาลาพระอรหันต๋ามาตามหน้าบุญ เน้นโครงสร้างไม้และเสาไม้ที่มีขนาดใหญ่ ส่วนศาลาสุดเจ๋นต๋าและศาลาโรงทานเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน เป็นต้น

จากที่ตั้งและอาณาเขต ประวัติวัด ศาสนสถานและปูชนียสถานสำคัญของวัดเด่นสะหลีศรีเมืองแกน จะเห็นได้ว่าเป็นวัดที่มีปูชนียสถานที่สวยงาม ศิลปกรรมแบบล้านนาประยุกต์ มีพระสงฆ์เป็นที่เคารพศรัทธา ตั้งอยู่ในชุมชนนอกชานเมือง จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจมาเที่ยวชมอย่างต่อเนื่อง

แผนผังที่ ๑๐ แสดงที่ตั้งวัดเด่นสะหลีศรีเมืองแกน

ศาสนสถานและสิ่งอำนวยความสะดวก

๑. พระเจดีย์นักษัตร ๑๒ ราศี
๒. วิหารพระนอน
๓. วิหารประดิษฐานพระพุทธรูป
๔. อุโบสถ
๕. วิหารมาตามหน้าบุญ
๖. หอไตร
๗. มณฑปพระเศรษฐีนวโกฏิ
๘. ประติมากรรมรูปพระครูบาเทือง
๙. วิหารพระเจ้าปันต๋น
๑๐. วิหารพระเจ้าทันใจ
๑๑. กุฏิตูบหน้อยร้อยซาว
๑๒. ศาลาพระอะระหันต๋ามาตามหน้าบุญ
๑๓. ศาลาสุดเจ่นต๋าและศาลาโรงทาน
๑๔. ห้องน้ำ
๑๕. กุฏิสงฆ์
๑๖. ร้านค้า
๑๗. ลานจอดรถ

๔.๒ สภาพการณ์การจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

จากการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลพบว่า ปัจจุบันวัดแหล่งท่องเที่ยว ๑๐ วัด มีสภาพการณ์การจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ดังนี้

๔.๒.๑ สภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวของวัด

วัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๑๐ วัด ประกอบด้วย

ตารางที่ ๑ แสดงวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

ลำดับที่	ชื่อวัด	อำเภอ	หมายเหตุ
๑	วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร	อำเภอเมือง	
๒	วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร	อำเภอเมือง	
๓	วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร	อำเภอเมือง	
๔	วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง	อำเภอเมือง	
๕	วัดสวนดอกพระอารามหลวง	อำเภอเมือง	
๖	วัดผาลาด	อำเภอเมือง	
๗	วัดเจดีย์เหลี่ยม	อำเภอสารภี	วัดในเขตเวียงกุมกาม
๘	วัดช้างค้ำ	อำเภอสารภี	วัดในเขตเวียงกุมกาม
๙	วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น)	อำเภอหางดง	
๑๐	วัดเด่นสะหรีเมืองแกน (บ้านเด่น)	อำเภอแม่แตง	

แต่ละวัดมีลักษณะสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกัน อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์แตกต่างกัน สามารถจำแนกสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวของวัดแหล่งท่องเที่ยว ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง จำนวน ๔ วัด ประกอบด้วย วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง และวัดสวนดอกพระอารามหลวง วัดเหล่านี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากและหลากหลายทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพราะตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางการให้บริการการท่องเที่ยวที่ครบวงจร ทั้งสถานที่พัก สถานที่รับประทานอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว การคมนาคม การดูแลสุขภาพ การสื่อสาร และบริการด้านอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวก นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวจากวัดหนึ่งไปอีกวัดหนึ่งได้อย่างสะดวกทั้งการเดินทางด้วยเท้า การปั่นจักรยาน การขับรถมอเตอร์ไซด์ การนั่งรถสามล้อรับจ้าง และการนั่งรถโดยสาร เนื่องจากวัดเหล่านี้ตั้งอยู่ใกล้กัน อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่สามารถ

แวะชมตามรายทางระหว่างแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งด้วย เช่น วัด ประตูเมือง กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์ หอนิทรรศการ สวนสาธารณะ เป็นต้น

วัดแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองดังกล่าว มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นราบ ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมหรือนั่งรถ Wheelchair ชมได้อย่างสะดวก แต่วัดบางแห่งได้ปรับยกพื้นที่บางส่วนให้สูงขึ้นเพื่อเป็นสถานที่นั่งพักผ่อนพร้อมกับตั้งร้านกาแฟให้บริการนักท่องเที่ยว บางวัดสร้างที่กั้นแนวถนนเพื่อบังคับทิศทางของรถ แต่ไม่ได้จัดทำทางลาดสำหรับให้รถ Wheelchair ขึ้น-ลง ส่งผลให้นักเที่ยวพิการที่ใช้รถ Wheelchair ไม่ได้รับความสะดวก

๒. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง จำนวน ๖ วัด ประกอบด้วย วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร วัดผาลาด อำเภอเมือง วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดช้างค้ำ อำเภอสารภี วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) อำเภอหางดง และวัดเด่นสะหรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น) อำเภอแม่แตง วัดเหล่านี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงามเหมือนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง แต่มีความแปลกใหม่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเข้าชม คือการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ชุ่มชื่นเขียวขจี ทิวทัศน์ที่สวยงามและบรรยากาศที่เงียบสงบ ไม่มีคนและรถพลุกพล่าน ไม่มีมลภาวะเป็นพิษทั้งทางเสียงและกลิ่น นักท่องเที่ยวมีทั้งกลุ่มชาวไทยและชาวต่างชาติที่มีความหลากหลายทางกายภาพ

สภาพที่ตั้งของวัดชานเมืองเหล่านี้ อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการให้บริการนักท่องเที่ยวที่ครบวงจร และอยู่ห่างไกลจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นหลายกิโลเมตร ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินทางด้วยเท้าไปท่องเที่ยวในเวลาจำกัด จึงจำเป็นต้องใช้รถส่วนตัว หรือใช้บริการรถเช่าและรถโดยสารในราคาที่สูงกว่าปกติเดินทางไปท่องเที่ยวด้วยระยะเวลานานหลายชั่วโมง แล้วต้องกลับมาพักในตัวเมือง หรือเดินทางกลับ

วัดแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตชานเมืองบางวัดตั้งอยู่บนดอยหรือเชิงเขาที่มีพื้นที่ลาดชัน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร นอกจากจะมีบันไดเดินขึ้นตามปกติแล้วยังต้องมีบันไดเลื่อนหรือลิฟต์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ คนพิการ เด็ก ตลอดจนถึงผู้ที่ไม่สะดวกที่จะเดินขึ้นตามบันไดปกติ ต่างจากวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบจึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้บันไดลิฟต์ แสดงให้เห็นถึงสภาพที่ตั้งของวัดทำให้จำเป็นต้องมีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ที่แตกต่างกัน

แผนผังที่ ๑๑ แสดงสภาพที่ตั้งของวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๑๐ วัด

๔.๒.๒ การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

บรรดานักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในวัดดังกล่าว มีความหลากหลายทางด้านกายภาพ บางกลุ่มเป็นผู้สูงอายุ คนพิการ หญิงตั้งครรภ์ เด็ก บางกลุ่มมีสภาพร่างกายที่สูง-ต่ำ อ้วน-ผอม แตกต่างกัน

วัดในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาวัฒนธรรมของชุมชนที่ให้ทั้งคุณค่าทางจิตวิญญาณและมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชน ได้บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มที่มีความแตกต่างทางกายภาพให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติบนฐานความแตกต่างที่หลากหลายของบุคคล อีกทั้งยังป้องกันอุบัติเหตุ เสริมสร้างความมั่นใจในการดำรงชีวิต และเป็นแรงเสริมให้กล้าแสดงออกทางสังคม

ผู้วิจัยได้สำรวจและจัดเก็บข้อมูลการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๑๐ วัด ตามแบบอารยสถาปัตย์ ๑๗ รายการ เพื่อให้ทราบสภาพการณ์การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดตามแบบอารยสถาปัตย์ในปัจจุบัน ผลการสำรวจปรากฏตามแบบสำรวจและแผนผังแสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละวัดตามลำดับ ดังนี้

๑. การสำรวจอารยสถาปัตย์วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ตั้งอยู่บนเนินเขาสูงลาดชัน เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่สวยงาม ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกเข้ามาท่องเที่ยวจำนวนมาก ผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ ๑๗ รายการ ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร พบว่า วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหารได้จัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ ๙ รายการ ได้แก่ ๑. ทางลาด ๒. ราวจับขึ้น-ลง ๓. ลิฟท์ ๔. เครื่องกระจายเสียง ๕. แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด ๖. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ๗. ป้ายสัญลักษณ์ ๘. ห้องน้ำ ๙. พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน แม้ทางวัดได้จัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ทั้ง ๙ รายการ แต่ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า อารยสถาปัตย์บางอย่างควรพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักการของอารยสถาปัตย์ ได้แก่

๑. ทางลาด ควรเพิ่มทางลาดในจุดเชื่อมต่อระหว่างตัวลิฟท์กับขั้นบันไดขึ้น-ลงสู่บริเวณพื้นที่ด้านบนเพื่อให้ผู้พิการสามารถนั่งรถ Wheelchair ออกจากลิฟท์ขึ้นสู่ทางลาดคู่กับบันไดขึ้น-ลงได้ทันที โดยไม่ต้องก้าวขึ้นบันไดและยกรถ Wheelchair มารอข้างบน

๒. ราวจับ บริเวณบันไดจากถนนศรีวิชัยขึ้นสู่บันไดนาคด้านล่าง ยังไม่มีราวจับ ทำให้นักเที่ยวผู้สูงอายุหรือผู้มีความผิดปกติทางร่างกายก้าวขึ้น-ลง ไม่สะดวก ทางวัดควรจัดทำราวจับเพิ่มเติมในบริเวณนี้ จากเป็นทางขึ้น-ลงที่มีความลาดชัน

๓. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code และป้ายสัญลักษณ์ ควรพัฒนาป้ายที่ให้สาระประวัติสถานที่ โบราณวัตถุ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มี

ขนาดใหญ่ มั่นคง ตัวอักษรคมชัด ใช้ภาษาที่หลากหลาย มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด เพื่อให้นักท่องเที่ยวทุกกลุ่มสามารถรับรู้ความหมายได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย

๔. ห้องน้ำ ทางวัดได้จัดสร้างห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และหญิงมีครรภ์ไว้ให้บริการเฉพาะด้านบนลานพระธาตุ แต่ด้านล่างบริเวณถนนศรีวิชัย ร้านค้า และลานจอดรถ ยังไม่ได้จัดสร้าง ทางวัดและชุมชนควรร่วมมือกันพัฒนาจัดสร้างห้องน้ำสำหรับให้บริการนักท่องเที่ยวที่มีความผิดปกติทางร่างกายในพื้นที่ดังกล่าว

ส่วนอารยสถาปัตย์ที่ยังไม่มี ๘ รายการ ได้แก่ ๑. ที่จอดรถ ๒. ทางเดิน Braille block ๓. รถบริการ Wheelchair ๔. ไม้เท้า ๕. ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร ๖. ไฟบอกทาง ๗. จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ ๘. สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พระครูธรรมธรชัยวิชิต (พระมหาชัยวิชิต ชยาภินนฺโท) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร (สัมภาษณ์ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓) กล่าวถึงการจัดทำอารยสถาปัตย์ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุดอยสุเทพว่า เกิดจากกระแสการรณรงค์ให้จัดทำอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวล เนื่องจากวัดพระธาตุดอยสุเทพเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและธรรมชาติที่สวยงาม มีชื่อเสียงระดับโลก แต่ละปีมีนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกมาท่องเที่ยวจำนวนมาก เมื่อประมาณ ๑๐ กว่าปีก่อน คุณกฤษณะ ละไล อดีตบรรณาธิการและพิธีกรรายการกฤษนะทัวร์ยกล้อ สถานีข่าวเนชั่น ประธานมูลนิธิอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวล ประธานจัดงานมหกรรมอารยสถาปัตย์และนวัตกรรมสุขภาพเพื่อคนทั้งมวล หรือ Thailand Friendly Desing Expo ประธานเครือข่ายทูตอารยสถาปัตย์ไทย-นานาชาติ และประธานคณะทำงานอารยสถาปัตย์ไทยสู่ประชาคมอาเซียน ได้มาเยี่ยมชมวัดพระธาตุดอยสุเทพแล้วถวายคำแนะนำให้พระธรรมเสนาบดี (ธงชัย สุวณฺณสิริ ป.ธ.๗) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพถึงความสำคัญและแนวทางในการจัดทำอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวลในพื้นที่บริเวณวัดซึ่งสอดคล้องความต้องการของวัดในการให้บริการอย่างทั่วถึงแก่ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้หญิงมีครรภ์ หลังจากนั้นพระธรรมเสนาบดีก็ได้วางแผนจัดทำอารยสถาปัตย์ตั้งแต่บันไดนาคจนถึงบริเวณพระธาตุ จำนวน ๙ รายการ ได้แก่ ทางลาด ราวจับขึ้น-ลง ลิฟท์ เครื่องกระจายเสียง แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ป้ายสัญลักษณ์ ห้องน้ำ และพื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน โดยเฉพาะลิฟท์ที่จัดสร้างเพื่อคนพิการ ผู้สูงอายุ และผู้หญิงมีครรภ์โดยเฉพาะ จะมี ๒ ขั้น คือลิฟท์ชั้นแรกจากถนนศรีวิชัยขึ้นมาชั้น ๒ จากนั้นก็ขึ้นลิฟท์ขึ้นลานพระธาตุอีกชั้นหนึ่ง

ส่วนทางลาดนั้น พระธรรมเสนาบดีได้สละพื้นที่หน้าสำนักงานสร้างทางลาดสะพานบุญ เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่พิการสามารถเข็นรถ Wheelchair ขึ้นไปชั้นบนได้สะดวก ส่วนทางขึ้นสู่ลานพระธาตุได้สร้างทางลาดด้านหลังวิหารพระเจ้ากือนาอีก ๑ ช่องทาง นอกจากนั้นได้พัฒนาสร้างราวจับ ห้องน้ำ ป้ายสัญลักษณ์ อักษรสื่อความ และอื่นๆ ที่จำเป็น ซึ่งปัจจุบันวัดพระธาตุดอยสุเทพมีความพร้อมที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่หลากหลายทางกายภาพได้เป็นอย่างดี เพียงแต่ยังไม่มีนักท่องเที่ยวที่พิการทางสายตาขึ้นมาเที่ยวอย่างจริงจัง ถ้ามีมาอย่างต่อเนื่อง ทางวัดก็จะจัดเตรียมอารยสถาปัตย์สำหรับผู้พิการทางสายตาด้วย เช่นอาจต้องจัดทำหูฟัง Soundabout หลายภาษา เพื่อให้ผู้พิการทางสายตาฟังเสียงการบรรยายประวัติโบราณสถาน ซึ่งอาจต้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยสนับสนุน ถ้าให้ทางวัดจัดการฝ่ายเดียว อาจไม่ประสบผลสำเร็จ

ส่วนลานจอดรถสำหรับผู้พิการนั้น ถ้าเป็นลานจอดรถด้านล่างและริมถนนศรีวิชัยนั้นเป็นพื้นที่บริหารจัดการของอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย และชุมชนที่จะต้องจัดสรรเป็นที่จอดรถสำหรับผู้พิการ ทางวัดดอยสุเทพไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่นี้

ปัญหาการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดดอยสุเทพที่สำคัญมี ๓ ประการ ที่ทางอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย และชุมชนต้องช่วยกันบริหารจัดการ ได้แก่

๑. ลานจอดรถที่แออัดและไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลปีใหม่ เทศกาลวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น เจ้าหน้าที่จะต้องจัดเวลาให้รถจอดได้ไม่เกิน ๓ ชั่วโมง จนต้องปิด-เปิดถนนขาขึ้น-ลง จากลานครูบาศรีวิชัยมาถึงบันได้นาควัดพระธาตุดอยสุเทพสลับกันให้รถขึ้น-ลงเป็นช่วงๆ

๒. ขยะที่นักท่องเที่ยวทิ้งเรี่ยราด เนื่องจากขาดวินัยในการรักษาความสะอาด ทางวัดร่วมกันอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย และชุมชน ได้พยายามจัดสรรที่ทิ้งขยะและจัดเก็บตามจุดต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

๓. บรรดาพ่อค้าแม่ค้าบางส่วนที่เดินเร่ขายของหรือตั้งแผงขายตามทางเดิน ไม่ตั้งร้านอยู่ประจำที่ที่จัดสรรให้ จนสร้างความรำคาญให้กับนักท่องเที่ยว

วัดพระธาตุดอยสุเทพเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการตามแบบอารยสถาปัตย์ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับวัดแหล่งท่องในจังหวัดเชียงใหม่ แต่การจัดการตามแบบอารยสถาปัตย์นั้นจะให้เหมือนกันทุกวัด คงเป็นไปได้ยาก เนื่องจากมีเหตุปัจจัยและความพร้อมแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัด ชุมชน และหน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนแต่ละแห่งจะช่วยกันบริหารจัดการให้เหมาะสม

ด้านการออกแบบอารยสถาปัตย์ให้เหมาะสมสอดคล้องกับภูมิทัศน์วัดแหล่งท่องเที่ยวนั้นเป็นสิ่งสำคัญมาก เนื่องจากอารยสถาปัตย์เป็นแนวคิดสมัยใหม่ที่เพิ่งสร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษกลุ่มหนึ่ง ถ้าหากสร้างอารยสถาปัตย์บดบังหรือโดดเด่นกว่าโบราณสถานซึ่งเก่าแก่และเป็นจุดสำคัญของการท่องเที่ยว ก็จะทำให้โบราณสถานด้อยคุณค่าลง ไม่โดดเด่นสง่างาม และโบราณสถานบางแห่งได้ขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากร ทำให้ต้องคำนึงถึงกฎระเบียบที่กรมศิลปากรกำหนดไว้ด้วย อาจต้องปรึกษากันหลายฝ่ายเพื่อสร้างอารยสถาปัตย์ให้กลมกลมกับโบราณสถาน แต่มีทัศนะเห็นด้วยกับการสร้างอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการเข้าถึงการให้บริการสาธารณะอย่างเท่าเทียมกัน

ตารางที่ ๒ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตย์	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด	√		- ควรเพิ่มทางลาดบริเวณจุดเข้า-ออก ลิฟท์ด้านบนลานพระธาตุ
๒.	ราวจับขึ้น-ลง	√		- ควรเพิ่มและปรับปรุงราวจับ บริเวณบันไดขึ้น-ลง ลานขั้นบันไดด้านล่างที่เชื่อมกับถนนหลักขึ้นไปสู่บันไดนาค
๓.	ที่จอดรถ		√	- ควรสร้างที่จอดรถสำหรับคนพิการที่ลานจอดรถชั่วคราวริมถนนและลานจอดรถด้านล่าง
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		√	- ควรสร้าง Braille block บริเวณริมถนนเพื่อกั้นพื้นที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา
๕.	ลิฟท์	√		- ทางวัดทำลิฟต์ขึ้น-ลง เป็นการเฉพาะสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code	√		- ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือนให้มั่นคง ตัวอักษรคมชัด มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	- ควรมีไว้บริการพร้อมเจ้าหน้าที่ เพราะมีประชาชนมาทำบุญ มาร่วมกิจกรรมของวัดและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติจำนวนมาก
๑๐.	ไม้เท้า		√	- ควรมีไว้บริการ เพราะมีผู้สูงอายุ และผู้พิการมาร่วมกิจกรรมของวัดและมาท่องเที่ยวจำนวน
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		- ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ห้ามเสียงดัง และสร้างป้ายสำรับที่จอดรถคนพิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด และมีหลายจุด

๑๒.	ห้องน้ำ	√		- ทางวัดได้จัดห้องน้ำเฉพาะสำหรับคนพิการ ผู้สูงอายุ ด้านบนลานพระธาตุ แต่บริเวณลานจอดรถด้านล่างยังไม่มี จึงควรเพิ่มให้มากจุดบริการ
๑๓.	ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร		√	- ควรสร้างทางข้ามถนนและสัญญาณไฟจราจรสำหรับคนพิการบริเวณถนนศรีวิชัย เนื่องจากมีรถเข้า-ออก จำนวนมาก
๑๔.	ไฟบอกทาง		√	- ควรติดตั้งไฟบอกทางตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-กลางคืน มีผู้สูงอายุและผู้ผิดปกติทางร่างกายมาร่วมกิจกรรมและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๕.	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		√	- ควรสร้างจุดพักผ่อนสำหรับคนพิการบนลานพระธาตุและที่พักรอรถริมถนนศรีวิชัยด้านล่าง โดยมีป้ายสัญลักษณ์กำกับไว้
๑๖	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน	√		- ควรเพิ่มพื้นกันลื่นบริเวณบันไดขึ้น-ลง ลานพระธาตุ และพื้นกันเท้าร้อนบริเวณบนลานพระธาตุ เนื่องจากแสงแดดร้อนทำให้พื้นร้อนด้วย
๑๗	สถานที่สักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์		√	- ควรสร้างสถานที่จุดเทียนธูปสำหรับบูชาพระเจดีย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มีพื้นที่และระดับที่เหมาะสมกับผู้พิการ

แผนผังที่ ๑๒ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรมหาวิหาร ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ประมวลภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร

ภาพที่ ๑ บันไดลื่นหรือลิฟท์สำหรับผู้พิการ

ภาพที่ ๒ อักษรสื่อความและ QR Code วัดพระธาตุดอยสุเทพ

ภาพที่ ๓ ราวจับ และทางลาดขึ้น-ลง บริเวณทางขึ้นสู่ลานพระธาตุดอยสุเทพ

ภาพที่ ๔ ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ วัดพระธาตุดอยสุเทพ

๒. การสำรวจอารยสถาปัตย์วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตั้งอยู่บนพื้นราบ กลางใจกลางเมืองเชียงใหม่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานที่สำคัญ ประกอบด้วย พระวิหารหลวง พระวิหารลายคำ พระพุทธสิหิงค์หรือพระสิงห์ พระอุโบสถสองสงฆ์ และพุทธศิลปกรรมอื่นๆ นอกจากนั้นยังมีต้นไม้ร่มรื่นและสะอาด แต่ละวันมีนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกจำนวนมากเข้ามาเยี่ยมชม ผลการสำรวจอารยสถาปัตย์จำนวน ๑๗ ราย พบว่า วัดพระสิงห์วรมหาวิหารได้จัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ ๘ รายการ ได้แก่ ๑. ทางลาด ๒. ราวจับขึ้น-ลง ๓. เครื่องกระจายเสียง ๔. แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด ๕. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ๖. ป้ายสัญลักษณ์ ๗. ห้องน้ำ ๘. พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน แม้ทางวัดได้จัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ ๘ รายการ แต่ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า อารยสถาปัตย์บางอย่างควรพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักการของอารยสถาปัตย์ ได้แก่

๑. ทางลาด วัดได้จัดทำทางลาดสำหรับเข้าห้องน้ำส่วนหนึ่ง อีกทั้งสถานที่ท่องเที่ยวภายในวัดเป็นพื้นที่ราบจึงสะดวกต่อการใช้รถ Wheelchair แต่ควรเพิ่มทางลาดบริเวณทางขึ้น-ลงวิหารหลวง เพื่อให้ผู้พิการสามารถขึ้นไปบนวิหารได้สะดวก

๒. ราวจับขึ้น-ลง ทางวัดได้จัดทำราวจับบริเวณห้องน้ำ ควรเพิ่มและปรับปรุงราวจับบริเวณบันไดขึ้น-ลงวิหารหลวง อุโบสถ และวิหารลายคำ เพื่อให้บริการแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ และผู้มีร่างกายผิดปกติ

๓. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มั่นคงแข็งแรง ตัวอักษรคมชัด หลายภาษา มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด

๔. ป้ายสัญลักษณ์ ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ระวังรถ ห้ามเสียงดัง โดยเป็นป้ายมั่นคงแข็งแรง ตัวอักษรคมชัด หลายภาษา มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด

๕. ห้องน้ำ ทางวัดจัดทำห้องน้ำสาธารณะรองรับการท่องเที่ยวระดับสากลได้เป็นอย่างดี จนได้รับรางวัลมาตรฐานห้องน้ำสาธารณะ โดยมีห้องน้ำเฉพาะสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ เด็ก พระสงฆ์ และบุคคลทั่วไป ควรมีการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง

๖. พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน ควรเพิ่มพื้นกันลื่นบริเวณบันไดขึ้น-ลง วิหารหลวง วิหารลายคำ และอุโบสถ เพื่อป้องกันนักท่องเที่ยวลื่นล้ม

ส่วนอารยสถาปัตย์ที่ยังไม่มี ๙ รายการ ได้แก่ ๑. ที่จอดรถ ๒. ทางเดิน Braille block ๓. ลิฟท์ (ไม่จำเป็น) ๔. รถบริการ Wheelchair ๕. ไม้เท้า ๖. ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร ๗. ไฟบอกทาง ๘. จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ ๙. สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พระครูวิทิตศาสนาทร, ดร. (เกษม อุปสนฺโต) (สัมภาษณ์ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่ กล่าวถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระสิงห์วรมหาวิหารว่า

วัดพระสิงห์วรมหาวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานสำคัญแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ เป็นวัดที่มีชื่อเสียงทั่วโลก นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชมสะดวกเพราะตั้งอยู่ใจกลางเมือง

สิ่งที่โดดเด่นที่นักท่องเที่ยวสนใจคือพระพุทธสิหิงค์หรือพระสิงห์และวิหารลายคำ เจดีย์ อุโบสถสองสงฆ์ นอกจากนั้นในแต่ละปีวัดพระสิงห์วรมหาวิหารมีกิจกรรมงานบุญประเพณีตลอดทั้งปี เช่น การอัญเชิญพระพุทธสิหิงค์แห่รอบเวียงเชียงใหม่ในประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น ทำให้นักท่องเที่ยวถ่ายรูปเผยแพร่ทั่วโลก

นักท่องเที่ยวพิการมีมาเที่ยววัดทุกวัน บางคนนั่งรถ Wheelchair ที่ลูกหลานช่วยเข็นให้ บางคนตาบอดมีคนช่วยพยุงหรือนำทาง โดยเฉพาะนักเรียนตาบอดจากโรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ใกล้กับวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร เมื่อนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษเหล่านี้เข้ามาท่องเที่ยว ทางวัดได้อำนวยความสะดวกโดยจัดทำห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ราวจับขึ้น-ลง ทางลาดเข้าห้องน้ำ เมื่อก่อนเคยจัดรถ Wheelchair ประมาณ ๔-๕ คัน ไว้สำหรับให้บริการ เพราะผู้พิการบางคนไม่ได้นำมาจากบ้านหรือไม่ได้เตรียมไว้ในรถ อีกทั้งผู้สูงอายุที่เดินลำบากต้องอาศัยไม้เท้าพยุง ต่อมาภายหลังผู้พิการหรือลูกหลานมักเตรียมมาจากบ้านแล้ว เราจึงเก็บ Wheelchair ไว้ นอกจากนั้นทางวัดก็ได้จัดทำถนนทางเดินสำหรับนักท่องเที่ยวที่นั่งรถ Wheelchair ล้อมรอบโบราณสถาน นักท่องเที่ยวบางคนหรือบางคณะมาเที่ยวตอนค่ำ ทางวัดก็จัดไฟส่องสว่างทั่วโบราณสถาน

การจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดพระสิงห์วรมหาวิหารนั้น เน้นให้วัดสะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย โดยมีเจ้าหน้าที่และพระสงฆ์สามเณรคอยทำความสะอาด ปรับแต่งต้นไม้ ตัดหญ้า เก็บกวาดขยะทุกวัน ทางวัดได้จัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ประวัติวัดและสถานที่ต่างๆ ๔ ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย อังกฤษ จีน ญี่ปุ่น ทางวัดจัดผ้าถุงไว้บริการสำหรับนักท่องเที่ยวที่นุ่งสั้นก่อนขึ้นบนวิหาร

ปัญหาอุปรรคในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวได้แก่ ๑. นักท่องเที่ยวแต่งกายไม่สุภาพ นุ่งสั้นสวมหมวกเข้าไปในวิหารซึ่งเป็นสถานที่เคารพสักการะของชาวพุทธ ๒. กลุ่มทัวร์ที่นำรถตู้ รถตุกๆ และรถสามล้อมาเป็นกลุ่ม มักจอดรถไม่เป็นระเบียบ ทิ้งขยะเรี่ยราด แม้จะประสานงานขอความร่วมมือจากหัวหน้าคณะทัวร์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้วก็ยังเหมือนเดิม

ส่วนการพัฒนาวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ตามแบบอารยสถาปัตย์นั้น มีทัศนะเห็นด้วยที่ทุกวัดที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากควรจัดทำอารยสถาปัตย์เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ และสนองนโยบายของมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับวัดประชารัฐ สร้างสุข วัด ๕ ส. แต่ก็ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละวัดที่มีศักยภาพและภูมิรู้ภูมิธรรมแตกต่างกัน

ตารางที่ ๓ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตย์	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด	√		- ทางวัดได้จัดทำทางลาดเข้าห้องน้ำจุดหนึ่งแล้ว อีกทั้งสถานที่ท่องเที่ยวภายในวัดเป็นพื้นที่ราบ จึงสะดวกต่อการใช้รถ Wheelchair แต่ควรเพิ่มทางลาดบริเวณทางขึ้น-ลง วิหารหลวง เพื่อให้ผู้พิการสามารถขึ้นไปบนวิหารได้สะดวก
๒.	ราวจับขึ้น-ลง	√		- ห้องน้ำมีราวจับ แต่ควรเพิ่มและปรับปรุงราวจับบริเวณบันไดขึ้น-ลงวิหารหลวง อุโบสถ และวิหารลายคำ
๓.	ที่จอดรถ		√	- ควรสร้างที่จอดรถสำหรับคนพิการที่ลานจอดรถชั่วคราวริมถนนและที่จอดรถภายในวัด
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		√	- ควรสร้าง Braille block บริเวณริมถนนและทางเดินไปวิหารลายคำ เจดีย์ อุโบสถ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา
๕.	ลิฟท์		√	- เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวตั้งอยู่ในพื้นที่ราบ จึงไม่จำเป็นต้องใช้ลิฟท์
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/QR Code	√		- ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มั่นคงแข็งแรง ตัวอักษรคมชัด หลายภาษา มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	- ควรมีไว้บริการพร้อมเจ้าหน้าที่ เพราะมีประชาชนมาทำบุญ มาร่วมกิจกรรมของวัดและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติจำนวนมาก
๑๐.	ไม้เท้า		√	- ควรมีไว้บริการ เพราะมีผู้สูงอายุและผู้พิการมาร่วมกิจกรรมของวัดและมาท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		- ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ระวังรถ ห้ามเสียงดัง และสร้างป้ายสำหรับที่จอดรถคนพิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด และมีหลายจุด

๑๒.	ห้องน้ำ	√		- ทางวัดทำห้องน้ำสาธารณะรองรับการท่องเที่ยวระดับสากลเป็นอย่างดี โดยมีห้องน้ำเฉพาะสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ เด็ก พระสงฆ์ และบุคคลทั่วไป ควรมีการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง
๑๓.	ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร		√	- ควรสร้างทางข้ามถนนและสัญญาณไฟจราจรสำหรับคนพิการบริเวณถนนหลักหน้าวัดเข้าสู่บริเวณวัด เนื่องจากมีรถเข้า-ออก จำนวนมาก
๑๔.	ไฟบอกทาง		√	- ควรติดตั้งไฟบอกทางตามถนนที่นำไปสู่จุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-กลางคืน มีนักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ และผู้ผิดปกติทางร่างกายมาร่วมกิจกรรมและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๕	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		√	- ควรสร้างจุดพักผ่อนสำหรับคนพิการบริเวณวัด โดยมีป้ายสัญลักษณ์กำกับไว้
๑๖	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน	√		- ควรเพิ่มพื้นกันลื่นบริเวณบันไดขึ้น-ลง วิหารหลวง วิหารลายคำ อุโบสถ เนื่องจากฝนตกอาจทำให้ลื่นล้มได้
๑๗	สถานที่สักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์		√	- ควรสร้างสถานที่จุดเทียนธูปสำหรับบูชาพระเจดีย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มีพื้นที่และระดับที่เหมาะสมกับผู้พิการ

แผนผังที่ ๑๓ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ประมวลภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร

ภาพที่ ๕ ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ เด็ก สตรีมีครรภ์ และนักท่องเที่ยว ชาย-หญิง ของวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร

ภาพที่ ๖ ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ของวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร

๓. การสำรวจอารยสถาปัตย์วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและมีพุทธศิลปกรรมที่สวยงาม ตั้งอยู่บนพื้นราบใจกลางเมืองเชียงใหม่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวทั่วโลกให้ความสนใจมาท่องเที่ยวทุกวัน ผลการสำรวจอารยสถาปัตย์จำนวน ๑๗ รายการ พบว่า วัดเจดีย์หลวงวรวิหารได้จัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ ๕ รายการ ได้แก่ ๑. ราวจับขึ้น-ลง ๒. เครื่องกระจายเสียง ๓. แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด ๔. ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code ๕. ป้ายสัญลักษณ์ แม้จัดทำอารยสถาปัตย์ดังกล่าว แต่ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า อารยสถาปัตย์บางอย่างควรพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักการของอารยสถาปัตย์เพื่อให้คนทั้งมวลได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนี้

๑. ราวจับขึ้น-ลง ควรเพิ่มราวจับขึ้น-ลงในพื้นที่วิหารจัตุรมุขบูรพาจารย์ วิหารพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เนื่องจากเป็นสถานที่นักท่องเที่ยวนิยมไปกราบไหว้และเที่ยวชม

๒. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ที่ให้สาระประวัติเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มีความมั่นคงแข็งแรง หลายภาษา อักษรคมชัด มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด

๓. ป้ายสัญลักษณ์ ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์ให้มากขึ้นทั้งป้ายบอกสถานที่ ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ระวังรถ ห้ามเสียงดัง โดยเป็นป้ายที่มั่นคงแข็งแรง หลายภาษา ชัดเจน เห็นได้ชัด และมีหลายจุด

ส่วนอารยสถาปัตย์ที่ไม่ได้จัดทำ ๑๒ รายการ ได้แก่ ๑. ทางลาด ๒. ที่จอดรถ ๓. ทางเดิน Braille block ๔. ลิฟท์ ๕. รถบริการ Wheelchair ๖. ไม้เท้า ๗. ห้องน้ำ ๘. ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร ๙. ไฟบอกทาง ๑๐. จุดพักผ่อน ๑๑. พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน ๑๒. สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พระครูโสภณกวีวัฒน์ (ธนจรรย์ สุระมณี) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร (สัมภาษณ์ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓) กล่าวถึงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัดเจดีย์หลวงวรวิหารตามแบบอารยสถาปัตย์ว่า สิ่งสำคัญอันแรกสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการคือห้องน้ำ แต่ทางวัดยังไม่ได้จัดทำ การพัฒนาวัดตามแบบอารยสถาปัตย์เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต้องจัดทำเพื่อให้บริการอย่างทั่วถึงแก่คนทุกกลุ่ม ไม่ใช่จะให้บริการแก่คนที่มาทำบุญถวายปัจจัยเท่านั้น ต้องคำนึงถึงนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มทั้งผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ ตลอดจนถึงผู้มีความผิดปกติทางร่างกายอื่นๆ ด้วย เนื่องจากวัดเจดีย์หลวงวรวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาแล้วสามารถเดินชมรอบเจดีย์ได้เลย โดยไม่ต้องถอดรองเท้า สามารถนั่งรถ Wheelchair ชมได้โดยรอบ นอกจากนั้นในวัดยังมีพุทธศิลปกรรมที่สวยงามและเห็นได้ชัด ได้แก่ เจดีย์โบราณขนาดใหญ่ พระอัฏฐารสในวิหาร เสาอินทขีล วิหารหลวงปู่มั่น และวิหารจัตุรมุขบูรพาจารย์ วัดแห่งนี้ไม่ได้มีแต่โบราณสถาน แต่ยังมีสิ่งอื่นที่ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมได้อย่างสบายใจ คือสถานที่ปลอดโปร่ง ปลอดภัย ร่มเย็น และมีความเป็นมิตร

ส่วนปัญหาการจัดการท่องเที่ยวในวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ได้แก่ ๑. กลุ่มมิจฉาชีพที่คอยเบียดเบียนนักท่องเที่ยว บางทีก็เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวด้วยกัน บางทีก็เป็นกลุ่มมิจฉาชีพภายนอกที่แฝงตัวเข้ามา ทางวัดจึงได้จัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยช่วยดูแลนักท่องเที่ยว ๒. พื้นที่จอดรถคับแคบ

รถนักท่องเที่ยวมาจอดจำนวนมาก ถ้าหากเป็นช่วงเทศกาล รถก็มากขึ้น ถนนรอบวัดรถก็ติด อีกทั้งการปรับปรุงถนนของเทศบาลก็มีส่วนทำให้การจราจรไม่สะดวก แต่มีทัศนะเห็นด้วยที่วัดเจดีย์หลวงวรวิหารควรพัฒนาวัดท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ โดยเฉาะห้องน้ำสำหรับผู้พิการหรือกลุ่มคนพิเศษจำเป็นต้องจัดทำเพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้

ตารางที่ ๔ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร

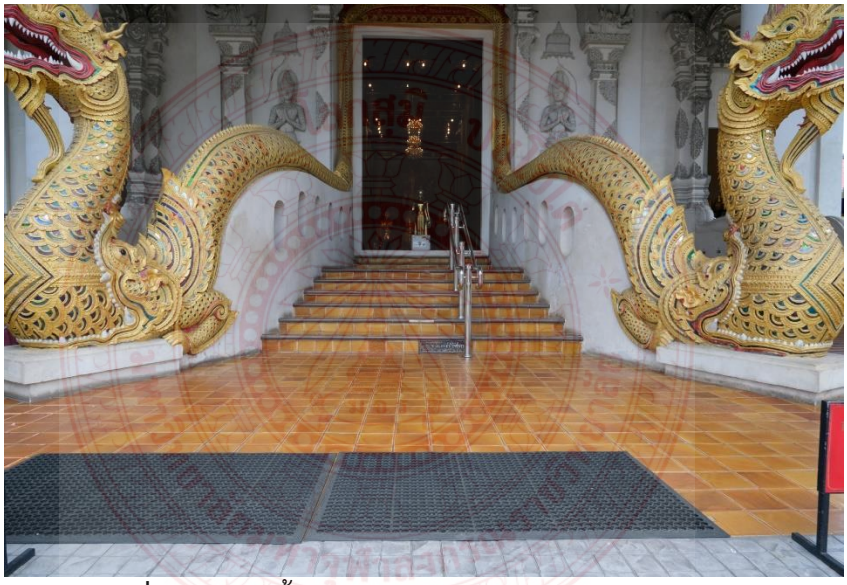
ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตย์	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด		√	- เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวเป็นพื้นที่ราบ จึงสะดวกต่อการใช้รถ Wheelchair แต่ควรสร้างทางลาดเข้าสู่บริเวณลานพระเจดีย์ วิหารหลวง วิหารจตุรมุขบูรพาจารย์ วิหารพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต และห้องน้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้พิการ
๒.	ราวจับขึ้น-ลง	√		- วัดจัดทำราวจับในบริเวณทางขึ้น-ลงวิหาร แต่ควรเพิ่มราวจับบริเวณบันไดขึ้น-ลง วิหารจตุรมุขบูรพาจารย์ วิหารพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต
๓.	ที่จอดรถ		√	- ควรสร้างที่จอดรถสำหรับคนพิการที่ลานจอดรถชั่วคราวริมถนนภายในวัด และลานจอดรถข้างวิหาร
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		√	- ควรสร้าง Braille block บริเวณทางเดินลานพระเจดีย์ไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา
๕.	ลิฟท์		√	- เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวตั้งอยู่ในพื้นที่ราบ จึงไม่จำเป็นต้องมีลิฟท์
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code	√		- ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือนให้มั่นคง ตัวอักษรคมชัด มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	- ควรมีไว้บริการพร้อมเจ้าหน้าที่ เพราะมีประชาชนมาทำบุญ มาร่วมกิจกรรมของวัดและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติจำนวนมาก

๑๐.	ไม้เท้า		√	- ควรมีไว้บริการ เพราะมีผู้สูงอายุและผู้พิการมาร่วมกิจกรรมของวัดและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		- ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ระวังรถ ห้ามเสียงดัง และสร้างป้ายสำรับที่จอดรถคนพิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด และมีหลายจุด
๑๒.	ห้องน้ำ		√	- ควรมีห้องน้ำเฉพาะสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และหญิงตั้งครรภ์
๑๓.	ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร		√	- ควรสร้างทางข้ามถนนและสัญญาณไฟจราจรสำหรับคนพิการบริเวณถนนสาธารณะหน้าวัดเข้าสู่บริเวณวัด เนื่องจากมีรถเข้า-ออก จำนวนมาก
๑๔.	ไฟบอกทาง		√	- ควรติดตั้งไฟบอกทางตามถนนที่นำไปสู่จุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-กลางคืน มีนักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ และผู้ผิดปกติทางร่างกายมาร่วมกิจกรรมและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๕	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		√	- ควรสร้างจุดพักผ่อนสำหรับคนพิการบริเวณวัด โดยมีป้ายสัญลักษณ์กำกับไว้
๑๖	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน		√	- ควรเพิ่มพื้นกันลื่นบริเวณบันไดขึ้น-ลง วิหารหลวง วิหารจตุรมุขบูรพาจารย์ วิหารพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เนื่องจากฝนตกอาจทำให้ลื่นล้มได้
๑๗	สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์		√	- ควรสร้างสถานที่จุดเทียนธูปสำหรับบูชาพระเจดีย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มีพื้นที่และระดับที่เหมาะสมกับผู้พิการ

แผนผังที่ ๑๔ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ประมวลภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร

ภาพที่ ๗ ราวจับ ขึ้น-ลง บันไดวิหาร ของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร

ภาพที่ ๘ ป้ายเตือนและอักษรสื่อความสาระประวัติวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร

๔. การสำรวจอารยสถาปัตย์วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและธรรมชาติที่ร่มรื่นสวยงาม ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบนอกชานเมืองเชียงใหม่ ผลการสำรวจอารยสถาปัตย์จำนวน ๑๗ ราย พบว่า วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ได้จัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ ๗ รายการ ได้แก่ ๑. ทางลาด ๒. ราวขับขึ้น-ลง ๓. เครื่องกระจายเสียง ๔. แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด ๕. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ๖. ป้ายสัญลักษณ์ ๗. ห้องน้ำ

แม้จัดทำอารยสถาปัตย์ดังกล่าว แต่ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า อารยสถาปัตย์บางอย่างควรพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักการของอารยสถาปัตย์เพื่อให้คนทั้งมวลได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนี้

๑. ทางลาด ทางวัดได้จัดทำทางลาดตามเส้นทางการท่องเที่ยวในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน โดยมีลักษณะทำด้วยก้อนอิฐเพื่อให้มีลักษณะกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมโบราณสถาน แต่เมื่อมีฝนตกหรือมีความชื้นสูงทำให้เกิดตะไคร้จำนวนมาก ส่งผลให้ทางลาดเป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยวที่อาจลื่นล้มได้ ทางวัดควรขัดถูทำความสะอาด นำเอาตะไคร้ออกอย่างสม่ำเสมอ และจัดทำป้ายเตือนที่เด่นชัดและหลายภาษา

๒. ราวขับขึ้น-ลง ทางวัดจัดทำราวจับขึ้น-ลง ควบคู่กับทางลาดสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ แต่ราวจับมีสภาพชำรุด โยกเอนไปมา ไม่แข็งแรง เนื่องจากนักท่องเที่ยวยืนพิงถ่ายรูป ทำให้เป็นอันตรายต่อผู้ใช้ นอกจากนั้นบันไดขึ้นเจดีย์บางส่วนยังไม่มีราวจับจึงควรพัฒนาให้มั่นคงแข็งแรง

๓. แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด เนื่องจากบริเวณโบราณสถานมีต้นไม้ใหญ่จำนวนมาก ทำให้บดบังแสงสว่างจากพระอาทิตย์ จึงมีสภาพอากาศชื้น มียุงชุกชุม ทำให้เป็นอันตรายต่อสุขภาพของนักท่องเที่ยวที่ถูกยุงกัดอาจแพร่เชื้อที่เกิดจากยุงเป็นพาหะ เช่น ไข้เลือดออก เป็นต้น

๔. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มั่นคง แข็งแรง ตัวอักษรคมชัด หลายภาษา มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด

๕. ป้ายสัญลักษณ์ ควรจัดทำและเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ระวังรถ ห้ามเสียงดัง เป็นต้น โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด หลายภาษา และมีหลายจุด

๖. ห้องน้ำ ควรเพิ่มอุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ เช่น ปุ่มสัญญาณขอความช่วยเหลือ กระดาษทิชชู่ อ่างล้างมือที่มีระดับเหมาะสม เป็นต้น

ส่วนอารยสถาปัตย์ที่ยังไม่ได้จัดทำ จำนวน ๑๐ รายการ ได้แก่ ๑. ที่จอดรถ ๒. ทางเดิน Braille block ๓. ลิฟท์ (ไม่จำเป็น) ๔. รถบริการ Wheelchair ๕. ไม้เท้า ๖. ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร ๗. ไฟบอกทาง ๘. จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ ๙. พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน ๑๐. สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พระสมบูรณ์ ฐิตธัมมโม ผู้ดูแลพระอุโบสถและวิหารในเขตพื้นที่โบราณสถานวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง (สัมภาษณ์ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓) กล่าวถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวงว่า

วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนาเพราะเป็นสถานที่สังคายนาพระไตรปิฎก เมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๐ เป็นโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากร ในแต่ละวันมีนักท่องเที่ยวที่หลากหลายมาเที่ยวชม โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาที่สนใจด้านประวัติศาสตร์ นอกจากนั้นยังมีพุทธศาสนิกชนมาทำบุญอย่างต่อเนื่อง นักท่องเที่ยวที่พิการมีมาเที่ยวบ้าง แต่ทางวัดได้จัดทำอารยสถาปัตย์บางส่วนไว้อำนวยความสะดวกแล้ว ได้แก่ ราวจับและทางลาดขึ้น-ลง โดยทางกรมศิลปากรอนุญาตให้ทำได้ หน่วยงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์หางบประมาณมาจัดทำให้โดยใช้ก้อนอิฐแบบโบราณทำทางลาดให้

ปัญหาอุปสรรคการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดเจ็ดยอดพระอารามได้แก่ การจัดทำอารยสถาปัตย์บางอย่างที่สำคัญในเขตโบราณสถาน เช่น ช่วงฤดูฝนถนนทางเดินในเขตโบราณสถานลื่นจะปรับแก้ไม่ได้ ต้องขออนุญาตกรมศิลปากรก่อน นักท่องเที่ยวไม่เคารพสถานที่ ไม่ปฏิบัติตามระเบียบ จะขึ้นเหยียบในพื้นที่ต้องห้าม นอกจากนั้นยังมีปัญหาเรื่องความสะอาดที่เกิดจากนักท่องเที่ยวทิ้งขยะเรี่ยราด ทางวัดไม่ได้จ้างคนทำงาน แต่อาศัยพระสงฆ์สามเณรช่วยกันเก็บกวาด

ตารางที่ ๕ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตย์	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด	√		- เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวเป็นพื้นที่ราบสลับกับเนินร่องกำแพงโบราณ ทางวัดร่วมกับเทศบาลช้างเผือก และสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ได้จัดทำทางลาดหลายแห่งตามเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกต่อผู้พิการ แต่พื้นทางลาดทำด้วยอิฐเมื่อมีความชื้นหรือฝนตกทำให้เกิดตะไคร้ ส่งผลให้ทางลาดลื่นเป็นอันตรายต่อผู้ใช้ นอกจากนั้นยังไม่มีป้ายสัญลักษณ์บอก/เตือนให้ระมัดระวัง
๒.	ราวจับขึ้น-ลง	√		- ทางวัดจัดทำราวจับขึ้น-ลงควบคู่กับทางลาดสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ แต่มีสภาพชำรุด โยกเอนไปมา ไม่แข็งแรง เนื่องจากนักท่องเที่ยวยืนพิงถ่ายรูป ทำให้เป็นอันตรายต่อผู้ใช้ นอกจากนั้นบันไดขึ้นเจดีย์ยังไม่มีราวจับ จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมให้แข็งแรงมั่นคง
๓.	ที่จอดรถ		√	- ควรสร้างที่จอดรถสำหรับคนพิการที่ลานจอดรถชั่วคราวริมถนน และลานจอดรถภายในวัด
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		√	- ควรสร้าง Braille block บริเวณทางเดินไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา

๕.	ลิฟท์		√	- เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวตั้งอยู่ในพื้นที่ราบ จึงไม่จำเป็นต้องมีลิฟท์
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		- บริเวณวัดมีต้นไม้มาก แสงสว่างน้อย สภาพอากาศชื้น มียุงจำนวนมากกัดนักท่องเที่ยว ทำให้เป็นอันตรายต่อสุขภาพที่อาจแพร่เชื้อได้
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code	√		- ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มั่นคง อักษรคมชัด มองเห็นได้ง่าย มีหลายจุด
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	- ควรมีไว้บริการพร้อมเจ้าหน้าที่ เพราะมีประชาชนมาทำบุญ มาร่วมกิจกรรมของวัดและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติจำนวนมาก
๑๐.	ไม้เท้า		√	- ควรมีไว้บริการ เพราะมีผู้สูงอายุและผู้พิการมาร่วมกิจกรรมของวัดและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		- ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ระวังรถ ป้ายสำรับที่จอดรถคนพิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด หลายจุด
๑๒.	ห้องน้ำ	√		- ควรเพิ่มอุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ เช่น ปุ่มสัญญาณขอความช่วยเหลือ กระดาษทิชชู อ่างล้างมือที่มีระดับเหมาะสม
๑๓.	ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร		√	- ควรสร้างทางข้ามถนนและสัญญาณไฟจราจรสำหรับคนพิการบริเวณถนนในวัด เนื่องจากมีรถเข้า-ออก จำนวนมาก
๑๔.	ไฟบอกทาง		√	- ควรติดตั้งไฟบอกทางตามเส้นทางที่นำไปสู่จุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-กลางคืน มีนักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ และผู้ผิดปกติทางร่างกายมาร่วมกิจกรรมและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๕	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		√	- ควรสร้างจุดพักผ่อนสำหรับคนพิการบริเวณวัดหรือใกล้กับร้านกาแฟ โดยมีป้ายสัญลักษณ์กำกับ
๑๖	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน		√	- ควรทำพื้นกันลื่นบริเวณบันไดขึ้น-ลง วิหาร เนื่องจากฝนตกอาจทำให้ลื่นล้มได้
๑๗	สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์		√	- ควรสร้างสถานที่จุดเทียนธูปสำหรับบูชาพระเจดีย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มีพื้นที่และระดับที่เหมาะสมกับผู้พิการ

แผนผังที่ ๑๕ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ประมวลภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง

ภาพที่ ๙ ทางลาดและราวจับ ขึ้น-ลง บริเวณโบราณสถาน วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง

ภาพที่ ๑๐ ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง

ภาพที่ ๑๑ ป้ายอักษรสื่อความและ QR Code สาระประวัติโบราณสถานวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง

๕. การสำรวจอารยสถาปัตย์วัดสวนดอกพระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานที่สำคัญ ได้แก่ เจดีย์ทรงลังกา พระเจ้าเก้าตื้อ วิหาร พระพุทธรูป และกู่เจ้านายฝ่ายเหนือ ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบเขตเวียงสวนดอก ชานเมืองเชียงใหม่ ผลการสำรวจอารยสถาปัตย์จำนวน ๑๗ รายการ พบว่าวัดสวนดอกพระอารามหลวง ได้จัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ ๘ รายการ ได้แก่ ๑. ทางลาด ๒. ราวจับขึ้น-ลง ๓. เครื่องกระจายเสียง ๔. แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด ๕. ตัวอักษรสื่อความ /QR Code ๖. ป้ายสัญลักษณ์ ๗. ห้องน้ำ ๘.พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน

แม้จัดทำอารยสถาปัตย์ดังกล่าว แต่ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า อารยสถาปัตย์บางอย่างควรพัฒนา ให้สอดคล้องกับหลักการของอารยสถาปัตย์เพื่อให้คนทั้งมวลได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนี้

๑. ทางลาด ควรเพิ่มทางลาดบริเวณจุดพักผ่อนหน้าร้านขายกาแฟและร้านขายวัตถุมงคลของวัดด้านหน้าวิหาร เพื่อให้ผู้พิการได้มีจุดพักผ่อนในบริเวณนี้อีกแห่งหนึ่ง

๒. ตัวอักษรสื่อความ /QR Code ควรปรับปรุงป้ายประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มั่นคง อักษรคมชัด หลายภาษา มองเห็นได้ง่าย และมีเนื้อหาเป็นปัจจุบัน

๓. ป้ายสัญลักษณ์ ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ป้ายจอดรถคนพิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน หลายภาษา เห็นชัดและมีหลายจุด

๔. ห้องน้ำ ควรเพิ่มอุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ เช่น ปุ่มสัญญาณขอความช่วยเหลือ กระดาษทิชชู อ่างล้างมือที่มีระดับเหมาะสม เป็นต้น

๕. พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน ควรเพิ่มพื้นกันลื่นบริเวณบันไดขึ้น-ลงวิหารที่มีลักษณะมั่นคงแข็งแรง เนื่องจากฝนตกทำให้ลื่นล้มได้

ส่วนอารยสถาปัตย์ที่ยังไม่ได้จัดทำ มี ๙ รายการ ได้แก่ ๑. ที่จอดรถ ๒. ทางเดิน Braille Block ๓. ลิฟท์ (ไม่จำเป็น) ๔. รถบริการ Wheelchair ๕. ไม้เท้า ๖. ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร ๗. ไฟบอกทาง ๘. จัดพักผ่อนสำหรับคนพิการ ๙. สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พระครูสมุห์โกเมนทร์ คุณวีโร พระอาจารย์สอนนักธรรม วัดสวนดอก พระอารามหลวง (สัมภาษณ์ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓) กล่าวถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดสวนดอก พระอารามหลวง ว่า

วัดสวนดอกพระอารามหลวง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานสำคัญแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ นักท่องเที่ยวนิยมมาเที่ยวชมสิ่งสำคัญ ๕ อย่าง ได้แก่ ๑. พระธาตุที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน โดยพระเจ้ากือนาเป็นผู้สร้าง ๒. พระเจ้าเก้าตื้อ พระพุทธรูปศักดิ์และงดงามที่สุดในล้านนา ๓. วิหารหลวงหรือวิหารที่ใหญ่ที่สุดในล้านนา ครูบาศรีวิชัยมาบูรณะ ๔. กู่เจ้าหลวงและกู่เจ้าดารารัศมี สถานที่เก็บอัฐิของเจ้านายฝ่ายเหนือ ๗ ตระกูล ๕. กู่ครูบาศรีวิชัย

แต่ก่อนทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์วัดทั้งภาษาไทย-อังกฤษ แต่ปัจจุบันเผยแพร่ข้อมูลทางสื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ กูเกิล ยูทูป เฟส เพจ เป็นต้น ล่าสุดได้จัดทำ QR Code ให้นักท่องเที่ยวใช้มือถือสแกนเอง สะดวกสบายมากขึ้น เนื่องจากสามารถนำเสนอข้อมูลและรูปภาพที่หลากหลาย ส่วนการบริการนักท่องเที่ยวพิการนั้น ทางวัดได้จัดทำลาดและราวจับขึ้น-ลงวิหารด้านข้างใกล้กับเจดีย์

เพื่อให้ผู้พิการสามารถนั่งรถ Wheelchair ขึ้น-ลงวิหารได้สะดวก ส่วนโบสถ์พระเจ้าเก้าตื้อไม่สามารถทำทางลาดได้เพราะขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากรแล้ว ส่วนรถ Wheelchair นั้น ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวที่พิการนำมาเองอยู่แล้ว ทางวัดจึงไม่จำเป็นต้องจัดเตรียมให้ นอกจากนั้นทางวัดได้จัดทำห้องน้ำสำหรับผู้พิการที่ห้องน้ำด้านหน้าวัดอีกด้วย

ปัญหาอุปสรรค์ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดสวนดอกพระอารามหลวง ได้แก่ นักท่องเที่ยวไม่เคารพสถานที่ บางครั้งขึ้นไปถ่ายรูปหรือเหยียบย่ำในพื้นที่ต้องห้าม เช่น กู่เจ้านายฝ่ายเหนือ เป็นต้น จนเป็นกระแสข่าวถึงความไม่เหมาะสม ทางวัดก็ได้แจ้งเตือนอยู่เป็นประจำ ถ้าหากนักท่องเที่ยวได้ศึกษาข้อมูลวัดมาล่วงหน้า จะทำให้เข้าใจประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ควรปฏิบัติให้เหมาะสมมากขึ้นจะทำให้ลดปัญหาเหล่านี้ได้

ส่วนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในวัดท่องเที่ยวนั้นมีทัศนะเห็นด้วยที่วัดจะต้องดูแลนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มให้เข้าถึงการให้บริการอย่างเสมอภาคกัน โดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนที่มีความศรัทธาตั้งใจมาสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ตารางที่ ๖ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดสวนดอกพระอารามหลวง

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตย์	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด	√		- สถานที่ท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ราบ สามารถใช้รถ Wheelchair ได้สะดวก อีกทั้งทางวัดสวนดอกได้ทำทางลาดขึ้น-ลงสำหรับผู้พิการขึ้นบนวิหารและลานพระธาตุ แต่ควรเพิ่มทางลาดบริเวณจุดพักผ่อนหน้าร้านขายกาแฟด้านหน้าวิหาร เพื่อให้ผู้พิการได้มีจุดพักผ่อนในบริเวณนี้อีกแห่ง
๒.	ราวจับขึ้น-ลง	√		
๓.	ที่จอดรถ		√	- ควรสร้างที่จอดรถสำหรับผู้พิการบริเวณลานจอดรถด้านข้างวิหารหลวง และด้านหน้าอุโบสถพระเจ้าเก้าตื้อ
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		√	- ควรสร้าง Braille block บริเวณถนนภายในวัด เพราะมีผู้พิการสายตามาท่องเที่ยว ทำบุญ และร่วมกิจกรรมของทางวัดอยู่เสมอ
๕.	ลิฟท์		√	- เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวตั้งอยู่ในพื้นที่ราบ จึงไม่จำเป็นต้องมีลิฟท์
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		

๘.	ตัวอักษรสื่อความ /QR Code	√		- ควรปรับปรุงป้ายประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มั่นคง อักษรคมชัด มองเห็นได้ง่าย และเป็นปัจจุบัน
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	- ควรมีไว้บริการ เพราะมีผู้พิการมาทำบุญ ร่วมกิจกรรมของวัด และมีนักท่องเที่ยวผู้พิการทั้งชาวไทยและต่างชาติจำนวนมาก
๑๐.	ไม้เท้า		√	- ควรมีไว้บริการ เพราะมีผู้สูงอายุและผู้พิการมาทำบุญ ร่วมกิจกรรมของวัดและมีนักท่องเที่ยวผู้พิการทั้งชาวไทยและต่างชาติจำนวนมาก
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		- ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น และสร้างป้ายสำรับที่จอดรถคนพิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด และมีหลายจุด
๑๒.	ห้องน้ำ	√		- ควรเพิ่มอุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ เช่น ปุ่มสัญญาณขอความช่วยเหลือ กระดาษทิชชู อ่างล้างมือที่มีระดับเหมาะสม เป็นต้น
๑๓.	ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร		√	- ควรสร้างทางข้ามถนนสำหรับคนพิการ เนื่องจากมีรถเข้า-ออก จำนวนมาก
๑๔.	ไฟบอกทาง		√	- ควรติดตั้งไฟบอกทางตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-กลางคืน มีผู้สูงอายุและผู้ผิดปกติทางร่างกายมาร่วมกิจกรรมและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๕	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		√	- ควรสร้างจุดพักผ่อนสำหรับคนพิการบริเวณร้านกาแฟด้านหน้าวิหารหลวง โดยมีป้ายสัญลักษณ์กำกับไว้
๑๖	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน	√		- ควรเพิ่มพื้นกันลื่นบริเวณบันไดขึ้น-ลงวิหารที่มั่นคงแข็งแรง เนื่องจากฝนตกอาจทำให้ลื่นล้มได้
๑๗	สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์		√	- ควรสร้างสถานที่จุดเทียนธูปสำหรับบูชาพระเจดีย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มีพื้นที่และระดับที่เหมาะสมกับผู้พิการ

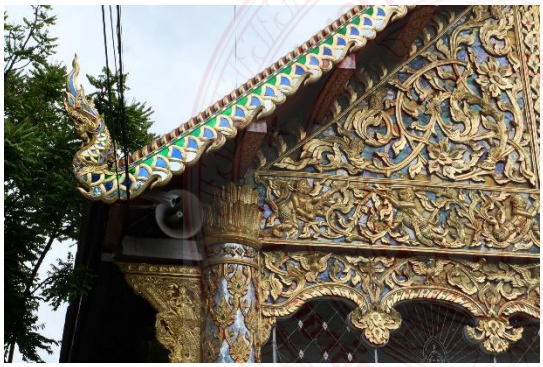
แผนผังที่ ๑๖ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดสวนดอกพระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ประมวลภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดสวนดอกพระอารามหลวง

ภาพที่ ๑๒ ห้องน้ำพร้อมทางลาดสำหรับผู้พิการ วัดสวนดอกพระอารามหลวง

ภาพที่ ๑๓ เครื่องกระจายเสียงและป้ายสัญลักษณ์ วัดสวนดอกพระอารามหลวง

ภาพที่ ๑๔ ตัวอักษรสื่อความ /QR Code วัดสวนดอกพระอารามหลวง

๖. การสำรวจอารยสถาปัตย์วัดผาลาด ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัดผาลาด ตั้งอยู่ชานเมืองเชียงใหม่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและมีธรรมชาติที่สวยงาม ทั้งเจดีย์ กุฏิกัมมัฏฐาน วิหาร พระพุทธรูป ที่ตั้งอยู่ในท่ามกลางต้นไม้ใหญ่ ลำห้วยที่มีน้ำไหลไม่ขาดสาย บรรยากาศร่มรื่น เย็นสบาย ต้นไม้เขียวขจี และเสียงนกร้อง ตั้งอยู่ในพื้นที่ลาดชันตามไหล่เขาดอยสุเทพ สามารถมองเห็นทิวทัศน์เมืองเชียงใหม่ ผลการสำรวจอารยสถาปัตย์จำนวน ๑๗ รายการ พบว่าวัดผาลาดได้จัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ ๓ รายการ ได้แก่ ๑. แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด ๒. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ๓. ป้ายสัญลักษณ์

แม้จัดทำอารยสถาปัตย์ดังกล่าว แต่ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า อารยสถาปัตย์บางอย่างควรพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักการของอารยสถาปัตย์เพื่อให้คนทั้งมวลได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนี้

๑. แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด เนื่องจากบริเวณวัดผาลาดตั้งอยู่ป่า มีต้นไม้มาก ทำให้มีแสงสว่างน้อยกว่าวัดแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ อีกทั้งมีสภาพอากาศชื้น จึงมียุง แมลงและสัตว์มีพิษจำนวนมากที่กัดหรือทำร้ายนักท่องเที่ยว ทำให้เป็นอันตรายต่อสุขภาพ จึงปรับภูมิทัศน์ให้ปลอดโปร่งและปลอดภัยมากขึ้น

๒. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง และป้ายเตือน ให้มั่นคงแข็ง แรง ตัวอักษรคมชัด หลายภาษา มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด

๓. ป้ายสัญลักษณ์ เนื่องจากพื้นที่วัดผาลาดมีลักษณะลดหลั่นลาดเอียงตามไหล่เขาและพื้นลื่น อาจทำให้นักท่องเที่ยวพลัดตกหรือลื่นล้ม จึงควรเพิ่มจำนวนและขนาดป้ายสัญลักษณ์สำหรับบอกสถานที่หรือแจ้งเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ระวังล้ม ระวังตกหน้าผา ระวังกิ่งไม้ร่วง ห้ามเสียงดัง เป็นต้น โดยเป็นป้ายมั่นคงแข็งแรง ตัวอักษรชัดเจน หลายภาษา เห็นได้ชัด และมีหลายจุด

ส่วนอารยสถาปัตย์ที่ยังไม่ได้จัดทำ มี ๑๔ รายการ ได้แก่ ๑. ทางลาด ๒. ราวขับขึ้น-ลง ๓. ที่จอดรถ ๔. ทางเดิน Braille block (ไม่จำเป็น) ๕. ลิฟท์ (ไม่จำเป็น) ๖. เครื่องกระจายเสียง ๗. รถบริการ Wheelchair ๘. ไม้เท้า ๙. ห้องน้ำ ๑๐. ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร (ไม่จำเป็น) ๑๑. ไฟบอกทาง ๑๒. จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ ๑๓. พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน ๑๔. สถานที่จัดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พระครูธีรสุตพจน์ (สง่า ธีรสัวโร) เจ้าอาวาสวัดผาลาด (๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓) กล่าวถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดผาลาดว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมาเที่ยวชมวัดผาลาด ๒ ลักษณะ คือมาชมโบราณสถานและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวที่นั่งรถ Wheelchair และใช้ไม้เท้าก็มีมาเที่ยวเหมือนกัน แต่ส่วนใหญ่มักอยู่ชมด้านนอก เนื่องพื้นที่ด้านในขรุขระและลดหลั่นต่างระดับกัน ทำให้ไม่สะดวก ในส่วนของต้นไม้ใหญ่ที่มีกิ่งก้านแห้งหักเป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยวหรือบดบังแสงแดดทำให้ต้นไม้เล็กอื่นๆ ไม่เจริญเติบโต ก็จะเชิญรุกขากรซึ่งเป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญการดูแลต้นไม้มาช่วยตัดแต่ง โดยจะเลือกตัดกิ่งที่เป็นอันตรายและกิ่งที่บดบังแสงแดดทำให้ต้นไม้ไม่เจริญเติบโตออก เครือเถาวัลย์ก็จะปล่อยให้เป็นธรรมชาติ ยกเว้นถ้าเป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยวก็จะให้รุกขากรเข้ามาช่วยดูแล โดยยึดหลักให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุด

ช่วงนี้อยู่ระหว่างการปรับภูมิทัศน์และจัดทำอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยววัดผาลาด โดยได้รับความร่วมมือจากกลุ่มสถาปนิกล้านนาให้คำแนะนำ ออกแบบสถาปัตยกรรม ออกแบบอารยสถาปัตย์ นอกจากนั้นยังได้ประสานงานกับกรมศิลปากร เนื่องจากพื้นที่โบราณสถานได้ขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากร ซึ่งอยู่ระหว่างการบูรณะ โดยกรมศิลปากรรับดำเนินการจัดทำทางเดินภายในเขตโบราณสถานเพื่อให้ผู้สูงอายุและผู้พิการเข้าถึงการบริการในเขตโบราณสถาน ส่วนกลุ่มสถาปนิกล้านนารับจัดทำทางเดินนอกเขตโบราณสถาน ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ทางลาด ป้ายสัญลักษณ์ ป้ายสาระประวัติหรือ QR Code หลายภาษา สำหรับให้นักท่องเที่ยวแสกน ลานจอดรถทั้งหมดได้รับความช่วยเหลือจากโยธาธิการและผังเมืองของจังหวัดเชียงใหม่และกรุงเทพมหานคร อีกทั้งคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ก็มาช่วยดูแลการจัดพื้นที่สวนสมุนไพรล้านนา

หน่วยงานองค์กรด้านการท่องเที่ยวบางหน่วยงานก็เข้ามาแสดงความจำนงค์ทำกิจกรรมท่องเที่ยวเช่นกัน แต่ก็ได้ร้องขอไม่ให้ทำวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ เพราะเป็นระบบธุรกิจ มีค่าใช้จ่าย และที่ยุ่งยากคือกรุ๊ปทัวร์ที่ไม่อาจควบคุมได้ ส่งผลกระทบต่อรูปแบบของวัดที่สงบและเรียบง่าย ยกตัวอย่างกลุ่มจัดกีฬาเชิงท่องเที่ยวต้องการนำนักกีฬามาเดิน หยุดพัก และวิ่งผ่านบริเวณวัดผาลาด ก็ได้ขอร้องว่าขณะที่ผ่านศาสนสถาน ขอให้รักษาความสงบ ไม่ส่งเสียงดัง รักษากิริยามารยาทตามธรรมเนียมที่ดีงาม ปัญหาอีกอย่างคือนักท่องเที่ยวไม่ได้ศึกษาข้อมูลบริบทของวัดมาล่วงหน้า ทำให้ไม่ได้ความรู้เท่าที่ควร ถ้าหากได้ศึกษาข้อมูลมาก่อนจะทำให้เข้าใจบริบทของวัดมากขึ้น ทั้งด้านประวัติความเป็น โบราณสถานสำคัญ พุทธศิลปกรรมที่โดดเด่น เส้นทางเข้าสู่วัด ตลอดจนสภาพแวดล้อมของวัด

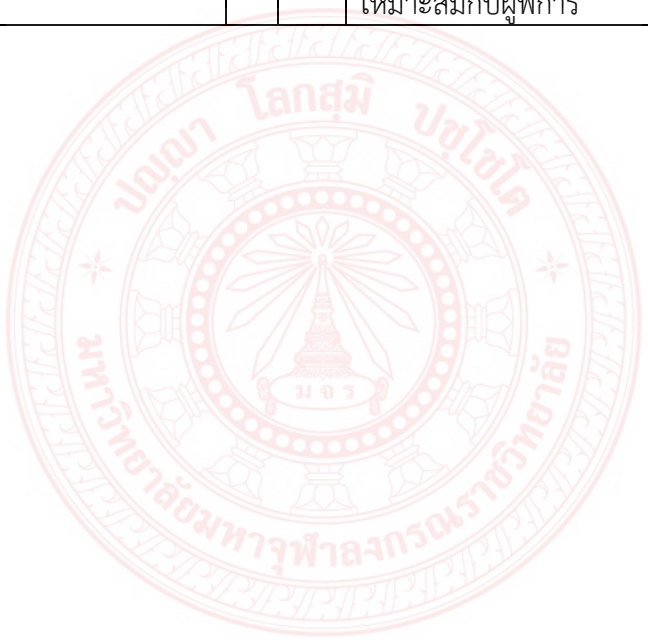
วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวควรจัดการตามแบบอารยสถาปัตย์ แต่ก็ขึ้นอยู่กับความพร้อมแต่ละแห่ง ถ้าพร้อมก็ควรทำ เนื่องจากผู้สูงอายุมากขึ้น ผู้พิการมากขึ้น วิถีชีวิตคนก็เปลี่ยนแปลง การจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยวควรได้รับความร่วมมือจากชุมชน หน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะร่วมกันพูดถึงปัญหา ความจำเป็น และวางแผนการจัดทำอารยสถาปัตย์ร่วมกัน

ตารางที่ ๗ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดผาลาด

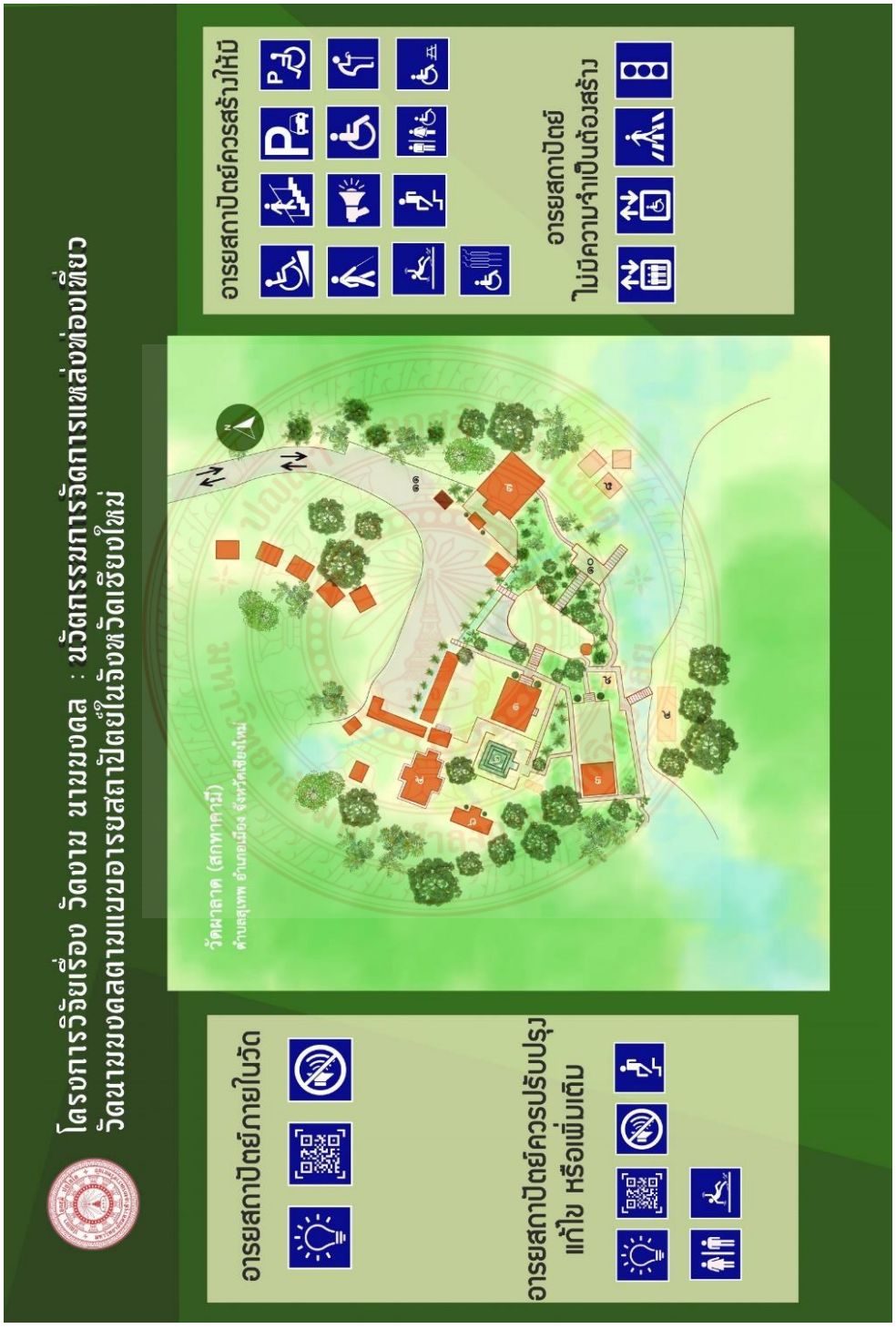
ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตย์	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด		√	- เนื่องจากเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางโบราณสถานและทางธรรมชาติ มีพื้นที่ลดหลั่นลาดเอียงตามภูมิประเทศ จึงควรทำทางลาดตามเส้นทางการท่องเที่ยวพร้อมกับมีป้ายสัญลักษณ์บอกและเตือนเพื่ออำนวยความสะดวกต่อผู้พิการ
๒.	ราวจับขึ้น-ลง		√	- เส้นทางท่องเที่ยวมีบันไดลดหลั่นหลายขั้น ควรมีราวสำหรับจับขึ้น-ลง เพื่อป้องกันอันตราย
๓.	ที่จอดรถ		√	- ควรสร้างที่จอดรถสำหรับคนพิการที่ลานจอดรถชั่วคราว

๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		√	- ไม่จำเป็น เนื่องจากพื้นที่ลดหลั่นตามไหล่เขา ไม่เหมาะสำหรับสร้างทางเดิน Braille block
๕.	ลิฟท์		√	- แม้สถานที่ท่องเที่ยวตั้งอยู่ในพื้นที่ลดหลั่น แต่ไม่เหมาะสำหรับการสร้างลิฟท์ จึงยังไม่จำเป็นต้องมีลิฟท์
๖.	เครื่องกระจายเสียง		√	- ควรจัดตั้งเครื่องกระจายเสียงบริเวณวัดเพื่อประกาศเตือนหรือแจ้งข่าวสาร
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		- บริเวณวัดมีต้นไม้มาก แสงสว่างน้อย สภาพอากาศชื้น มียุงจำนวนมากกัดนักท่องเที่ยว ทำให้เป็นอันตรายต่อสุขภาพที่อาจติดเชื้อต่างๆ
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code	√		- ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือนให้มั่นคง แข็งแรง ตัวอักษรคมชัด มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	- ควรมีไว้บริการพร้อมเจ้าหน้าที่ เพราะมีประชาชนมาทำบุญ มาร่วมกิจกรรมของวัดและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติจำนวนมาก
๑๐.	ไม้เท้า		√	- ควรมีไว้บริการ เพราะมีผู้สูงอายุและผู้พิการมาร่วมกิจกรรมของวัดและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		- พื้นที่วัดลดหลั่นลาดเอียง ควรเพิ่มจำนวนและขนาดป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ระวังล้ม ระวังตกหน้าผา ห้ามเสียงดัง โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด และมีหลายจุด
๑๒.	ห้องน้ำ		√	- พื้นที่วัดตั้งอยู่ในป่า หางไกลชุมชน ควรสร้างห้องน้ำสำหรับคนพิการพร้อมอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น ปุ่มสัญญาณขอความช่วยเหลือ กระดาษทิชชู อ่างล้างมือที่มีระดับเหมาะสม เป็นต้น
๑๓.	ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร		√	- เนื่องจากไม่อนุญาตให้รถผ่านบริเวณ ทำให้รถไม่พลุกพล่าน จึงไม่จำเป็นต้องสร้างถนนสำหรับผู้พิการ
๑๔.	ไฟบอกทาง		√	- ควรติดตั้งไฟบอกทางตามบันไดและเส้นทางที่นำไปสู่จุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-

				กลางคืน มีนักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ และผู้ผิดปกติทางร่างกายมาร่วมกิจกรรมและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๕	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		√	- ควรสร้างจุดพักผ่อนสำหรับคนพิการบริเวณวัดหรือใกล้กับร้านกาแฟ โดยมีป้ายสัญลักษณ์กำกับไว้
๑๖	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน		√	- ควรมีพื้นกันลื่นบริเวณบันไดขึ้น-ลง เนื่องจากฝนตกอากาศชื้นอาจทำให้ลื่นล้มได้
๑๗	สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์		√	- ควรสร้างสถานที่จุดเทียนธูปสำหรับบูชาพระเจดีย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มีพื้นที่และระดับที่เหมาะสมกับผู้พิการ

แผนผังที่ ๑๗ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดผาลาด ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ประมวลภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดผาลาด

ภาพที่ ๑๕ ตัวอักษรสื่อความ/QR Code

ภาพที่ ๑๖ แสงสว่างเพียงพอ สะอาด ร่มรื่น ภายในวัดผาลาด

๗. การสำรวจอารยสถาปัตย์วัดเจดีย์เหลี่ยม ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

วัดเจดีย์เหลี่ยมเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเขตโบราณสถานเวียงกุมกาม ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบชานเมืองเชียงใหม่ การท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมด้วยตนเองหรือใช้บริการมัคคุเทศก์อาสาสมัครที่เป็นคนในชุมชนตำบลท่าวังตาลที่ผ่านการอบรมจากกรมศิลปากรแล้ว โดยมีรถรางและรถม้าคอยให้บริการนักท่องเที่ยว มีศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกามเป็นหน่วยงานที่ดูแลการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม ผลการสำรวจอารยสถาปัตย์จำนวน ๑๗ รายการ พบว่าวัดเจดีย์เหลี่ยมได้จัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ ๗ รายการ ได้แก่ ๑. ทางลาด ๒. ราวจับขึ้น-ลง ๓. แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด ๔. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ๕. ป้ายสัญลักษณ์ ๖. เครื่องกระจายเสียง ๗. ห้องน้ำ

แม้วัดเจดีย์เหลี่ยมจัดทำอารยสถาปัตย์ดังกล่าว แต่ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า อารยสถาปัตย์บางอย่างควรพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักการของอารยสถาปัตย์เพื่อให้คนทั้งมวลได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนี้

๑. ทางลาด มีเพียงทางเข้าห้องน้ำคนพิการแห่งเดียว ควรเพิ่มทางลาดขึ้นพื้นที่พักผ่อนและพื้นที่ขายสินค้าพร้อมกับมีป้ายสัญลักษณ์ เพื่ออำนวยความสะดวกต่อผู้พิการ เนื่องจากดังกล่าวเป็นพื้นที่ต่างระดับ ผู้พิการไม่สามารถขึ้นพื้นที่ได้สะดวก

๒. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มั่นคงแข็งแรง ตัวอักษรคมชัด หลายภาษา มองเห็นได้ง่าย มีหลายจุด และเป็นปัจจุบัน

๓. ป้ายสัญลักษณ์ ควรเพิ่มจำนวนและขนาดป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ระวังล้ม ที่จอดรถ โดยเป็นป้ายมั่นคงแข็งแรง ชัดเจน หลายภาษา เห็นชัด และมีหลายจุด

๔. ห้องน้ำ ควรปรับปรุงห้องน้ำสำหรับคนพิการ โดยมีป้ายสัญลักษณ์พร้อมอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น ปุ่มสัญญาณขอความช่วยเหลือ กระดาษทิชชู อ่างล้างมือที่มีระดับเหมาะสม เป็นต้น

ส่วนอารยสถาปัตย์ที่ยังไม่ได้จัดทำ มี ๑๐ รายการ ได้แก่ ๑. ที่จอดรถ ๒. ทางเดิน Braille block ๓. ลิฟท์ (ไม่จำเป็น) ๔. รถบริการ Wheelchair ๕. ไม้เท้า ๖. ท้างข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร ๗. ไฟบอกทาง ๘. จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ ๙. พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน ๑๐. สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พระครูสังฆพิชัย (จำนงค์ วรปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดเจดีย์เหลี่ยม กล่าวถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดเจดีย์เหลี่ยมว่า นักท่องเที่ยวที่มาชมวัดเจดีย์เหลี่ยมมีจำนวนมากจากทั่วโลก ทั้งนักท่องเที่ยวปกติทั่วไปและนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษ เช่น ผู้พิการ ผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ ผู้มีร่างกายผิดปกติ เป็นต้น สิ่งที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจคือเจดีย์เหลี่ยม และพระประธานเก่าแก่ในวิหาร เคยมีเจ้าหน้าที่จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มาสำรวจบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่วัดเจดีย์เหลี่ยม เพื่อตรวจสอบว่ามีความพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยวหรือไม่ ทางวัดได้พยายามจัดการให้บริการนักท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ โดยเฉพาะห้องน้ำได้จัดเตรียมไว้สำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป หญิง ๑๐ ห้อง ชาย ๑๐ ห้อง ทางวัดมีโครงการจะใส่ราวจับขึ้น-ลงใน

บริเวณห้องน้ำ ส่วนผู้พิการและผู้สูงอายุนั้น ทางวัดได้จัดทำห้องน้ำเพื่อผู้พิการส่วนหนึ่ง ทางเจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ขอให้ทำทางลาดเพิ่มที่ห้องน้ำเพื่อให้บริการแก่ผู้พิการและผู้สูงอายุ

ที่จอดรถของวัดมีเพียงพอ วันศุกร์จะมีตลาดนัดที่วัด ทำให้ที่จอดรถแออัดทั้งในวัดและนอกวัด แต่ที่จอดรถสำหรับคนพิการยังไม่ได้ทำ ในอนาคตจะทำแน่นอน เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษดังเช่นสถานที่บางแห่งทั้งแมคโคร โลตัส ปั๊มน้ำมัน ก็มีที่จอดรถสำหรับคนพิการ เครื่องกระจายเสียงเพื่อประกาศข่าวสารหรือแจ้งเตือนเหตุฉุกเฉิน ทางวัดและชุมชนก็มีอยู่พร้อมแล้ว ส่วนรถบริการ Wheelchair และไม้เท้านั้น ส่วนมากนักท่องเที่ยวจะนำมาเอง ทางวัดเพียงแต่อำนวยความสะดวกด้านสถานที่ สิ่งที่ทางวัดอยากทำเพิ่มเติมคือ สถานที่บูชาดอกไม้ธูปเทียนหรือจุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เจดีย์และหน้าวิหารเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้พิการ

การจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดเจดีย์เหลี่ยม ทางชุมชนและหน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนได้ร่วมมือกันกับทางวัดในการดูแลให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทางวัดมีรายได้จากการบริจาค ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว โดยศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกามได้บริหารจัดการการท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียงกุมกามเชื่อมโยงกันทั้งวัด ชุมชน แหล่งโบราณสถาน และวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยเน้นชุมชนเวียงกุมกามเป็นหลัก ตัวอย่างรถม้าสำหรับบริการนักท่องเที่ยวก็จะเป็นของชาวบ้านที่อยู่ในเวียงกุมกามทั้งหมด รถรางสำหรับบริการนักท่องเที่ยวก็เป็นของสหกรณ์ที่ชุมชนถือหุ้นส่วนร่วมกัน เมื่อถึงเวลาก็จัดสรรรายได้แบ่งกัน อันนี้เป็นระบบการบริการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเวียงกุมกาม

ส่วนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดเจดีย์เหลี่ยมนั้น มีคณะกรรมการช่วยกันดูแล การทำความสะอาดเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์-สามเณรจะช่วยกัน ตอนเช้าได้แบ่งหน้าที่กันทำความสะอาดตามสถานที่สำคัญและบริเวณวัด ส่วนเจ้าอาวาสจะเดินสำรวจดูแลความเรียบร้อยทุกวัน ในขณะที่ระบบรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวนั้นมีเจ้าหน้าตำรวจจาก สภ.สารภี มาประจำตู้ยามเพื่อดูแลความปลอดภัย

อุปสรรคปัญหาการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดเจดีย์เหลี่ยมคือ ๑. นักท่องเที่ยวไม่เคารพสถานที่ บางครั้งผู้หญิงขึ้นไปอุโบสถซึ่งเป็นสถานที่ต้องห้ามสำหรับสตรี ทั้งๆ ที่มีป้ายห้ามไว้หลายภาษาแล้ว ๒. ขยะที่เกิดจากนักท่องเที่ยวทิ้งเรี่ยราด ทั้งๆ ที่มีถังขยะและมีป้ายเตือนแล้ว ๓. ความสะอาดห้องน้ำ ที่นักท่องเที่ยวใช้บริการแล้วไม่รักษาความสะอาด ๓. นักท่องเที่ยวไม่ได้ศึกษาข้อมูลการท่องเที่ยวมาก่อนล่วงหน้า เมื่อเดินทางมาถึงแล้วมักอ่านจากป้ายอักษรสื่อความและแสกน QR Code ถ้าไม่เข้าใจหรือต้องการข้อมูลเพิ่มจะสอบถามข้อมูลจากทางวัด

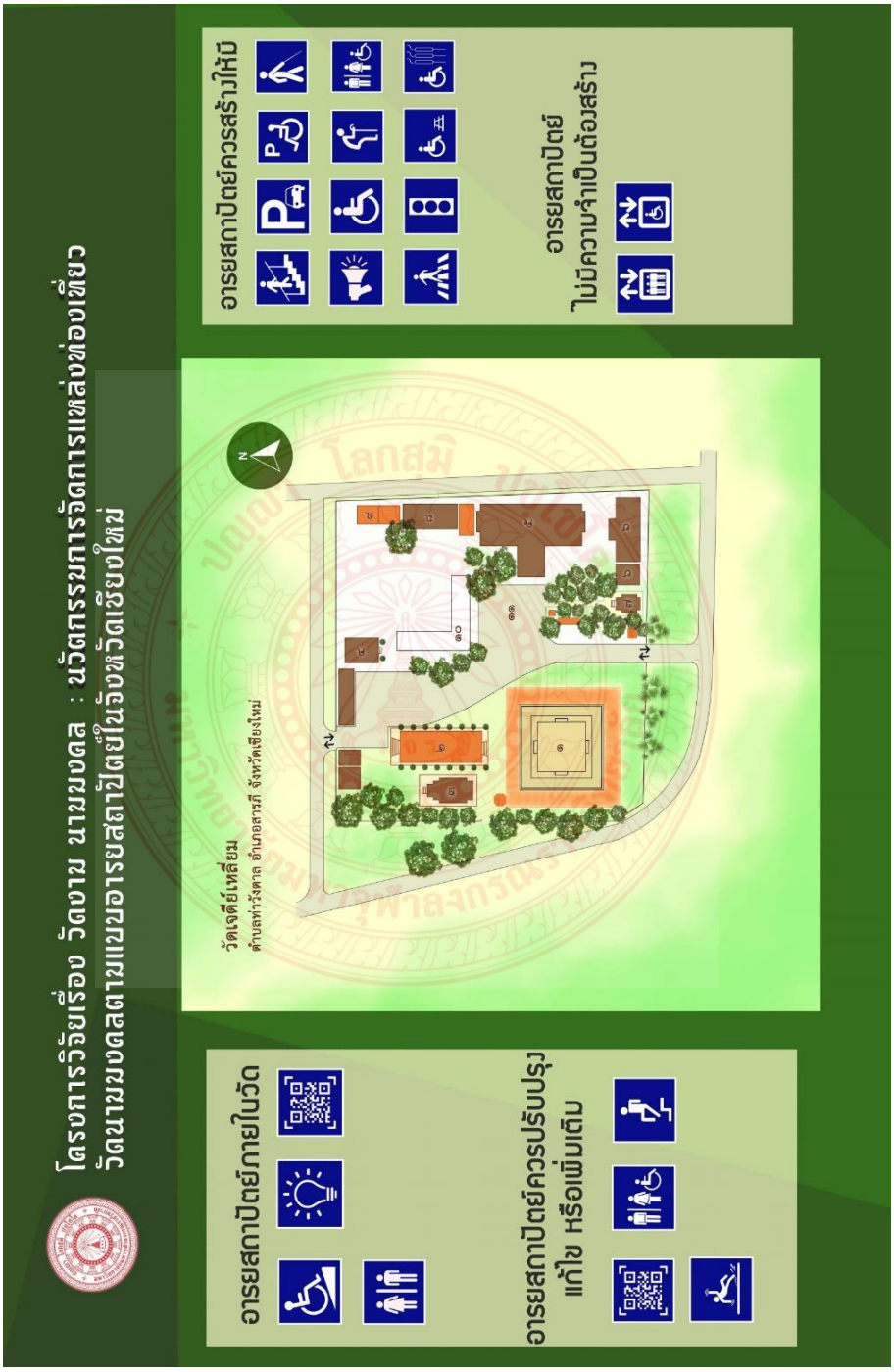
ส่วนการจัดการวัดแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์นั้น มีทัศนะเห็นด้วยที่ทุกวัดที่มีนักท่องเที่ยวมาใช้บริการ ควรจัดทำอารยสถาปัตย์อำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มเพื่อให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างเสมอภาค แม้แนวคิดอารยสถาปัตย์จะเป็นของใหม่ แต่ก็มีคุณประโยชน์อย่างยิ่ง ดังสุภาษิตว่า ใหม่ก็เอา เก่าก็ไม่ละ

ตารางที่ ๘ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจดีย์เหลี่ยม

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตย์	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด	√		- ควรเพิ่มทางลาดขึ้นพื้นที่พักผ่อนและพื้นที่ขายสินค้าพร้อมกับมีป้ายสัญลักษณ์ เพื่ออำนวยความสะดวกต่อผู้พิการ
๒.	ราวจับขึ้น-ลง	√		- ควรเพิ่มราวสำหรับจับขึ้น-ลง บันไดเข้าห้องน้ำเพื่อป้องกันอันตราย
๓.	ที่จอดรถ		√	- ควรสร้างที่จอดรถสำหรับคนพิการที่ลานจอดรถภายในวัด
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		√	- ควรสร้าง Braille block บริเวณทางเดินไปยังเจดีย์ วิหาร และสถานที่นั่งพักผ่อน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา
๕.	ลิฟท์		√	- สถานที่วัดตั้งอยู่ในพื้นที่ราบ จึงไม่จำเป็นต้องมีลิฟท์
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/QR Code	√		- ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มั่นคงแข็งแรง ตัวอักษรคมชัด มองเห็นได้ง่าย มีหลายจุด และเป็นปัจจุบัน
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	- ควรมีไว้บริการพร้อมเจ้าหน้าที่ เพราะมีประชาชนมาทำบุญ มาร่วมกิจกรรมของวัดและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติจำนวนมาก
๑๐.	ไม้เท้า		√	- ควรมีไว้บริการ เพราะมีผู้สูงอายุและผู้พิการมาร่วมกิจกรรมของวัดและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์	√		- ควรเพิ่มจำนวนและขนาดป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ระวังล้ม โดยเป็นป้ายมั่นคงชัดเจน หลายภาษา เห็นชัด และมีหลายจุด
๑๒.	ห้องน้ำ	√		- ควรปรับปรุงห้องน้ำสำหรับคนพิการ โดยมีป้ายสัญลักษณ์พร้อมอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น ปุ่มสัญญาณขอความช่วยเหลือ กระดาษทิชชู อ่างล้างมือที่มีระดับเหมาะสม เป็นต้น

๑๓.	ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร		√	- ควรทำทางข้ามถนนสำหรับคนพิการเพื่ออำนวยความสะดวก
๑๔.	ไฟบอกทาง		√	- ควรติดตั้งไฟบอกทางตามเส้นทางที่นำไปสู่จุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-กลางคืน มีนักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ และผู้ผิดปกติทางร่างกายมาร่วมกิจกรรมและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๕	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		√	- ควรสร้างจุดพักผ่อนสำหรับคนพิการบริเวณใกล้กับร้านค้าของวัด โดยมีป้ายสัญลักษณ์กำกับไว้
๑๖	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน		√	- ควรมีพื้นกันลื่นบริเวณบันไดขึ้น-ลง เนื่องจากฝนตกอาจทำให้ลื่นล้มได้
๑๗	สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์		√	- ควรสร้างสถานที่จุดเทียนธูปสำหรับบูชาพระเจดีย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มีพื้นที่และระดับที่เหมาะสมกับผู้พิการ

แผนผังที่ ๑๘ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจดีย์เหลี่ยม
ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

ประมวลภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดเจดีย์เหลี่ยม

ภาพที่ ๑๗ ห้องน้ำสำหรับผู้พิการและนักท่องเที่ยวทั่วไปของวัดเจดีย์เหลี่ยม

ภาพที่ ๑๘ ราวจับ ขึ้น-ลง และป้ายบอกสถานที่ภายในวัดเจดีย์เหลี่ยม

ภาพที่ ๑๙ ตัวอักษรสื่อความ/QR Code วัดเจดีย์เหลี่ยม

๘. การสำรวจอารยสถาปัตย์วัดช้างค้ำ ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

วัดช้างค้ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเขตโบราณสถานเวียงกุมกาม ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบ ชานเมืองเชียงใหม่ การท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมด้วยตนเองหรือใช้บริการมัคคุเทศก์อาสาสมัครที่เป็นคนในชุมชนตำบลท่าวังตาลที่ผ่านการอบรมจากกรมศิลปากรแล้ว โดยมีรถรางและรถม้าคอยให้บริการนักท่องเที่ยว มีศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกามเป็นหน่วยงานที่ดูแลการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม ผลการสำรวจอารยสถาปัตย์จำนวน ๑๗ รายการ พบว่าวัดช้างค้ำได้จัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ ๕ รายการ ได้แก่ ๑. ราวจับขึ้น-ลง ๒. เครื่องกระจายเสียง ๓. แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด ๔. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ๕. ห้องน้ำ

แม้วัดช้างค้ำได้จัดทำอารยสถาปัตย์ดังกล่าว แต่ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า อารยสถาปัตย์บางอย่างควรพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักการของอารยสถาปัตย์เพื่อให้คนทั้งมวลได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนี้

๑. ราวจับขึ้น-ลง ควรเพิ่มราวจับสำหรับกั้นพื้นที่ระเบียงวิหารด้านบนเพื่อป้องกันอันตรายสำหรับผู้สูงอายุ เด็ก คนพิการ และหญิงมีครรภ์ที่อาจพลัดตกได้

๒. แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด ควรปรับปรุงแสงสว่างบริเวณห้องน้ำชาย-หญิงที่มืดสลัวให้สว่างมากขึ้น เนื่องจากมียุงชุกชุมและเป็นอันตรายสำหรับผู้สูงอายุหรือผู้มีสายตาผิดปกติ

๓. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มั่นคงแข็งแรง ตัวอักษรคมชัด มองเห็นได้ง่าย มีหลายจุด และเป็นปัจจุบัน

๔. ห้องน้ำสำหรับคนพิการ ควรปรับปรุงโดยมีป้ายสัญลักษณ์พร้อมอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น ปุ่มสัญญาณขอความช่วยเหลือ กระดาษทิชชู อ่างล้างมือที่มีระดับเหมาะสม เป็นต้น อีกทั้งทางเดินเข้าห้องน้ำยังมีพื้นผิวไม่เสมอกัน เป็นอันตรายต่อผู้สูงอายุ เด็ก คนพิการ หญิงมีครรภ์ที่อาจสะดุด ลื่น หกล้มได้

ส่วนอารยสถาปัตย์ที่ยังไม่ได้จัดทำมี ๑๒ รายการ ได้แก่ ๑. ทางลาด ๒. ที่จอดรถ ๓. ทางเดิน Braille block ๔. ลิฟท์ (ไม่จำเป็น) ๕. รถบริการ Wheelchair ๖. ไม้เท้า ๗. ป้ายสัญลักษณ์ ๘. ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร ๙. ไฟบอกทาง ๑๐. จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ ๑๑. พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน ๑๒. สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พระอาจารย์อินจันทร์ กนฺตจารี เจ้าอาวาสวัดช้างค้ำ (สัมภาษณ์ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๓) กล่าวถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดช้างค้ำว่า วัดช้างค้ำตั้งอยู่ในชุมชน ถนนเข้า-ออก คับแคบ รถทัวร์ไม่สามารถเข้ามาได้ ต้องไปจอดที่ศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกามแล้วนั่งรถรางหรือรถม้าเข้ามา โดยเส้นทางการท่องเที่ยวที่ศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกามกำหนดร่วมกับชุมชนก็จะเริ่มที่วัดเจดีย์เหลี่ยมก่อนแล้วจึงมาที่วัดช้างค้ำ

สภาพแหล่งท่องเที่ยววัดช้างค้ำ มีโบราณสถานและสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ร่มรื่นเย็นสบาย กว้างขวาง ต้นไม้หลากหลาย สิ่งที่นักท่องเที่ยวสนใจคือ โบราณสถาน ต้นศรีมหาโพธิ์อายุ ๗๐๐ กว่าปี เป็นหน่อที่พระญามังรายทรงปลูก พระธาตุ วิหาร และบ้านโบราณ ถ้าเข้าสู่ฤดูฝนนั้นถนนรอบโบราณสถานจะลื่นเพราะปูด้วยก้อนอิฐและศิลาแลงมีตะไคร้จับ บริเวณวิหารสร้างใหม่จะมีราวจับขึ้น-ลงที่บันไดนาค แต่ระเบียงวิหารยังไม่มีราวจับ ในอนาคตจะทำราวจับไว้ แต่ต้องดูความ

เหมาะสมกลมกลืนสวยงามด้วย ลานจอดรถในวัดมีหลายที่และรองรับได้หลายคัน ไม่ได้จัดทำที่จอดรถผู้พิการโดยเฉพาะ แต่สามารถจอดร่วมกันได้ ลิฟท์ขึ้น-ลง ไม่มี เพราะเป็นพื้นที่ราบ เครื่องกระจายมีในวัดและเชื่อมโยงกับเครื่องกระจายเสียงของชุมชน ตัวอักษรสื่อความ/QR Code เกี่ยวกับสาระประวัติของโบราณสถานมีอยู่หลายอันที่กรมศิลปากรเป็นผู้จัดทำ

นักท่องเที่ยวมีหลายประเทศที่มาเที่ยวอย่างต่อเนื่อง คนพิการและผู้สูงอายุก็มี ผู้พิการที่ไม่ได้นั่งรถ Wheelchair ก็มี แต่มีญาติช่วยพยุง บางครั้งเห็นผู้พิการนั่งรถรางมากับนักท่องเที่ยวปกติทั่วไป พอรถจอดแล้วผู้พิการก็ไม่ได้ลงเพราะไม่มีรถ Wheelchair ก็เลยนั่งบนรถรอ อันนี้จำเป็นต้องมีรถ Wheelchair ให้บริการในวัดด้วย การจัดทำอารยสถาปัตย์ในเขตโบราณสถานต้องขออนุญาตกับกรมศิลปากรก่อนเพราะเกี่ยวข้องกับกฎหมายแล้วทางกรมศิลปากรจะส่งเจ้าหน้าที่มาดู ถ้ามีผลกระทบต่อโบราณสถานก็ไม่สามารถทำได้

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดช้างค้ำที่เร่งด่วนคือการปรับทางเดินให้ราบเรียบเสมอกัน เนื่องจากมีพื้นที่บางส่วนเป็นศิลาแลงและเทปูนทำให้ผิดขรุขระต่างระดับกัน เป็นอันตรายสำหรับนักท่องเที่ยวที่อาจสะดุดหกล้มได้ ปัญหาการจัดการอารยสถาปัตย์คือนักท่องเที่ยวขาดความรู้เกี่ยวกับโบราณสถาน บางคนทิ้งขยะไม่เป็นที่ ทางวัดต้องเก็บกวาดอยู่ตลอด นักท่องเที่ยวบางกลุ่มพูดเสียงดัง บางคนไม่เคารพสถานที่ขึ้นขี่หัวนาคถ่ายรูป นอกจากนั้นยังขาดงบประมาณในการจัดทำอารยสถาปัตย์ที่สำคัญเช่น ทางลาด ราวจับ เป็นต้น แต่มีทัศนะเห็นด้วยที่วัดแหล่งท่องเที่ยวควรจัดทำอารยสถาปัตย์เพื่อเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องอำนวยความสะดวกให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทุกคนได้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างเสมอภาค เช่น ทางเดิน ห้องน้ำ ป้ายสัญลักษณ์ที่มีทั้งภาษาของเราและภาษาของเขา เป็นต้น

ตารางที่ ๙ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดช้างค้ำ

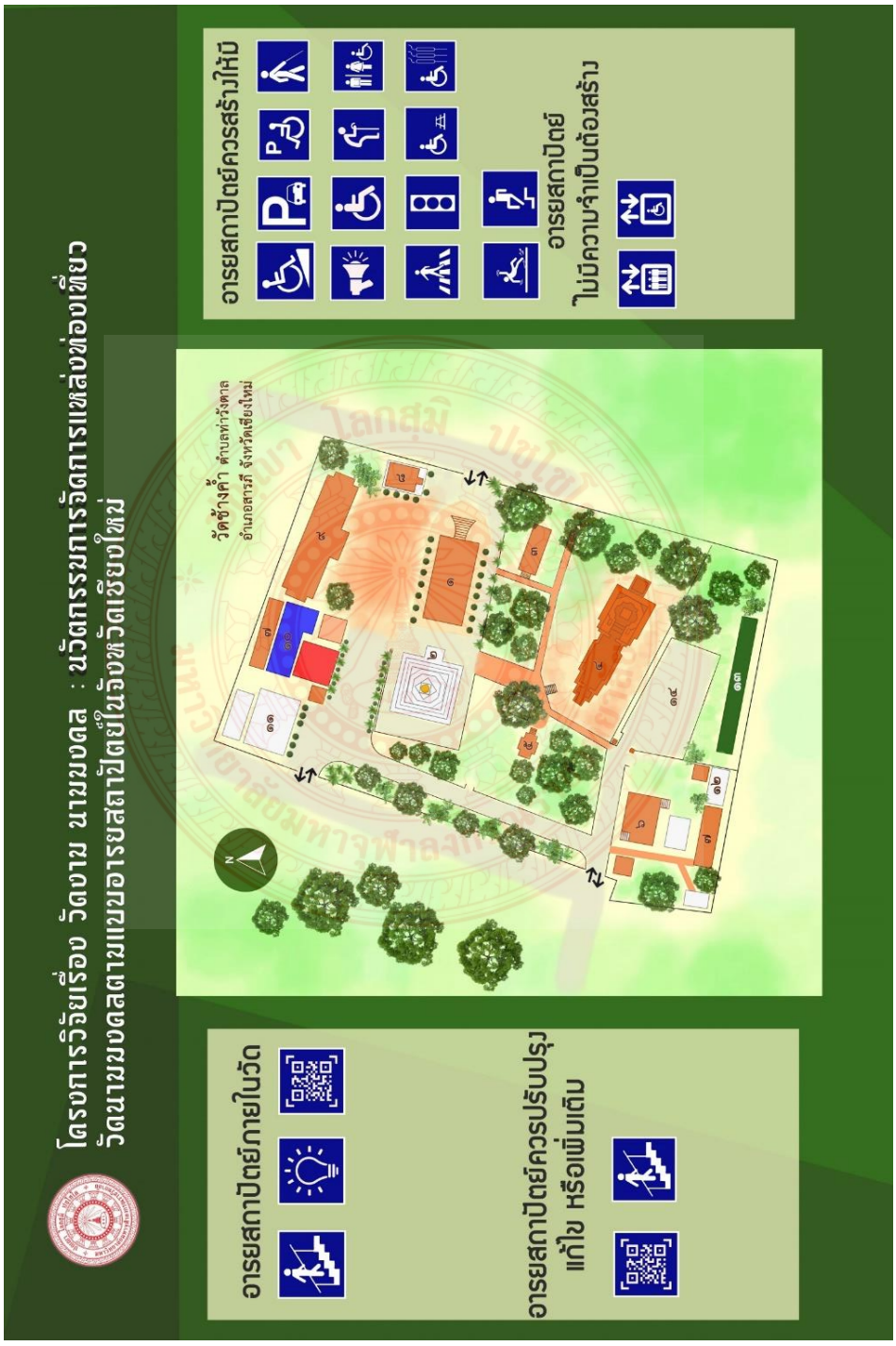
ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตย์	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด		√	- ควรสร้างทางลาดขึ้นพื้นที่บนวิหาร และพื้นที่พักผ่อนพร้อมกับมีป้ายสัญลักษณ์ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการ
๒.	ราวจับขึ้น-ลง	√		- ควรเพิ่มราวสำหรับกั้นพื้นที่ระเบียงวิหารด้านบน เพื่อป้องกันอันตรายสำหรับผู้สูงอายุ เด็ก คนพิการ และหญิงมีครรภ์ ที่อาจพลัดตกได้
๓.	ที่จอดรถ		√	- ควรสร้างที่จอดรถสำหรับคนพิการที่ลานจอดรถภายในวัดและบริเวณลานวัฒนธรรม
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		√	- ควรสร้าง Braille block บริเวณทางเดินจากลานจอดรถไปยังเจดีย์ วิหาร โบราณสถาน และสถานที่นั่งพักผ่อน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา

๕.	ลิฟท์		√	- สถานที่วัดตั้งอยู่ในพื้นที่ราบ จึงไม่จำเป็นต้องมีลิฟท์
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		- ควรปรับปรุงแสงสว่างบริเวณห้องน้ำที่มืดสลัว และมียุงชุกชุม
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code	√		- ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มั่นคง ตัวอักษรคมชัด มองเห็นได้ง่าย มีหลายจุด และเป็นปัจจุบัน
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	- ควรมีไว้บริการพร้อมเจ้าหน้าที่ เพราะมีประชาชนมาทำบุญ มาร่วมกิจกรรมของวัดและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติจำนวนมาก
๑๐.	ไม้เท้า		√	- ควรมีไว้บริการ เพราะมีผู้สูงอายุและผู้พิการมาร่วมกิจกรรมของวัดและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์		√	- ควรสร้างป้ายสัญลักษณ์ให้มีจำนวนและขนาดพอเหมาะสำหรับบอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ระวังล้ม ห้ามเสียงดัง และสร้างป้ายสำรับที่จอดรถคนพิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด และมีหลายจุด
๑๒.	ห้องน้ำ	√		- ควรปรับปรุงห้องน้ำสำหรับคนพิการ โดยมีป้ายสัญลักษณ์พร้อมอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น ปุ่มสัญญาณขอความช่วยเหลือ กระดาษทิชชู อ่างล้างมือที่มีระดับเหมาะสม เป็นต้น อีกทั้งทางเดินเข้าห้องน้ำยังมีพื้นผิวไม่เสมอกัน เป็นอันตรายต่อผู้สูงอายุ เด็ก คนพิการ หญิงมีครรภ์ ที่อาจสะดุด ลื่น หกล้ม
๑๓.	ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร		√	- ควรทำทางข้ามถนนด้านทางเข้าวัด สำหรับคนพิการ เพื่ออำนวยความสะดวก
๑๔.	ไฟบอกทาง		√	- ควรติดตั้งไฟบอกทางตามเส้นทางที่นำไปสู่จุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-กลางคืน มีนักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ และผู้ผิดปกติทางร่างกาย มาร่วมกิจกรรมและท่องเที่ยวจำนวนมาก

๑๕	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		√	- ควรสร้างจุดพักผ่อนสำหรับคนพิการบริเวณที่พักข้างกำแพงและบริเวณใกล้กับร้านค้าของวัด โดยมีป้ายสัญลักษณ์กำกับไว้
๑๖	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน		√	- ควรมีพื้นกันลื่นบริเวณบันไดขึ้น-ลงวิหาร เนื่องจากฝนตกอาจทำให้ลื่นล้มได้
๑๗	สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์		√	- ควรสร้างสถานที่จุดเทียนธูปสำหรับบูชาพระเจดีย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มีพื้นที่และระดับที่เหมาะสมกับผู้พิการ

ปณฺณา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มจร

แผนผังที่ ๑๙ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดช้างค้ำ
ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

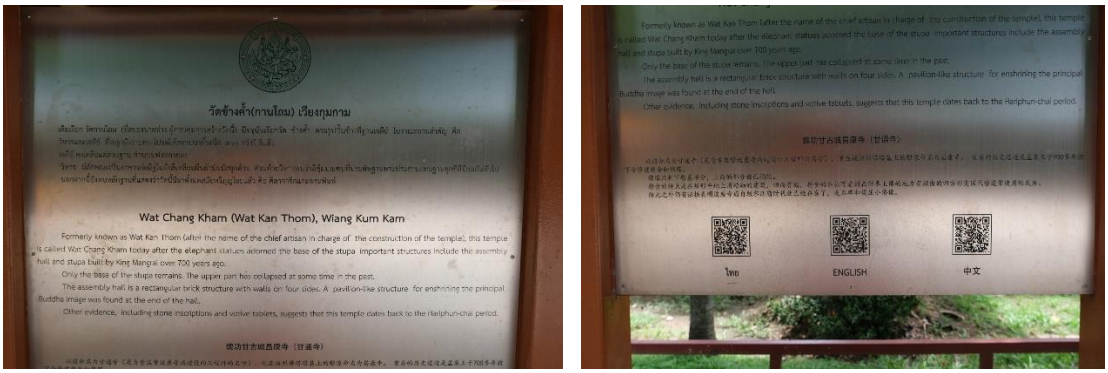
ประมวลภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดช้างค้ำ

ภาพที่ ๒๐ ราวจับขึ้น-ลงวิหาร ศาลาปฏิบัติธรรม และเครื่องกระจายเสียงภายในวัดช้างค้ำ

ภาพที่ ๒๑ ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ วัดช้างค้ำ

ภาพที่ ๒๒ ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ประวัติวัดช้างค้ำ

๙. การสำรวจอารยสถาปัตย์วัดอินทราวาส (ต้นเกว๋น) ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

วัดอินทราวาส (ต้นเกว๋น) เป็นแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานและมีธรรมชาติที่สวยงาม โดยเฉพาะในเขตพุทธาวาสมี วิหาร พระพุทธรูป และศาลาบาตรทรงล้านนาที่เก่าแก่สวยงาม ส่วนรอบเขตพุทธวาสประดับตกแต่งด้วยต้นหมากต้นไม้นานาชนิดเป็นระเบียบเรียบร้อยร่มรื่น ผลการสำรวจอารยสถาปัตย์จำนวน ๑๗ รายการ พบว่า วัดอินทราวาส (ต้นเกว๋น) ได้จัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ ๓ รายการ ได้แก่ ๑. แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด ๒. เครื่องกระจายเสียง ๓. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code แม้วัดอินทราวาส (ต้นเกว๋น) ได้จัดทำอารยสถาปัตย์ดังกล่าว แต่ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า อารยสถาปัตย์ประเภทตัวอักษรสื่อความ/QR Code ที่มีอยู่ไม่มาก ควรพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักการของอารยสถาปัตย์เพื่อให้คนทั้งมวลได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยควรปรับปรุงเพิ่มเติมป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มั่นคงแข็งแรง ตัวอักษรคมชัด หลายภาษา มองเห็นได้ง่าย มีหลายจุด และเป็นปัจจุบัน

ส่วนอารยสถาปัตย์ที่ยังไม่ได้จัดทำมี ๑๔ รายการ ได้แก่ ๑. ทางลาด ๒.ราวจับขึ้น-ลง ๓. ที่จอดรถ ๔. ทางเดิน Braille block ๕. ลิฟท์ (ไม่จำเป็น) ๖. รถบริการ Wheelchair ๗. ไม้เท้า ๘. ป้ายสัญลักษณ์ ๙. ห้องน้ำ ๑๐. ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร ๑๑. ไฟบอกทาง ๑๒. จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ ๑๓. พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน ๑๔. สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พระมหาชลัน ภูริวฑฺฒโน เจ้าอาวาสวัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) (สัมภาษณ์ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๓) กล่าวถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) ว่า วัดอินทราวาสมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมแต่ละวันจำนวนมากเพราะความเป็นโบราณสถานที่มีศิลปะแบบล้านนาสวยงาม บริเวณวัดสะอาด ร่มรื่น เงียบ สงบ ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากรตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ จึงมีข้อจำกัดในการจัดการที่ต้องได้รับอนุญาตจากกรมศิลปากร จะเพิ่มเติมอะไรในส่วนของวิหาร ศาลาบาตร และบริเวณเขตพุทธาวาสไม่ได้ นักท่องเที่ยวผู้พิการต้องปรับตัวเข้าหาบริบทการท่องเที่ยวของวัดอินทราวาส เช่น ถ้านั่งรถ Wheelchair เข้ามาแล้วไม่สามารถขึ้นบนวิหารได้ก็อยู่ข้างล่างยกมือสาธุการหรือให้ลูกหลานนำดอกไม้ธูปเทียนมาสักการะพระประธานในวิหารแทน แต่เดิมทางวัดและคณะกรรมการมีแนวคิดที่จะสร้างห้องน้ำเพื่อคนพิการอยู่แล้ว ครั้นเมื่อมาสำรวจดูพื้นที่ก็พบว่าไม่สามารถสร้างเพิ่มเติมได้ เพราะการวางผังพื้นที่ลงตัวหมดแล้ว ห้องน้ำในปัจจุบันก็จัดสร้างมา ๑๐ กว่าปี ถ้าหากปรับสร้างเพิ่มก็จะกระทบต่อโครงสร้างห้องน้ำเดิม ดังนั้นนักท่องเที่ยวผู้พิการต้องปรับตัวเข้ากับสถานที่ โดยอาจให้ญาติช่วยพยุงเข้าห้องน้ำ ราวจับขึ้น-ลงทางบันไดวิหารไม่สามารถติดตั้งได้เพราะกรมศิลปากรไม่อนุญาต เกรงว่าจะกระทบกับวิหาร ที่จอดรถสำหรับผู้พิการไม่ได้สร้างเพราะผู้พิการส่วนใหญ่มากับญาติที่ดูแลอยู่แล้วจึงสามารถใช้ที่จอดรถร่วมกันกับนักท่องเที่ยวทั่วไปได้ ส่วนการทำป้ายสัญลักษณ์และไฟส่องทางเพิ่มเติมนั้นไม่สามารถทำได้เพราะทางวัดและชุมชนต้องการรักษาบรรยากาศแบบธรรมชาติไว้ โดยไม่มีสิ่งใหม่ที่แปลกปลอมเข้ามาทำให้ไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมของโบราณสถาน

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดอินทราวาส เปิดให้เยี่ยมชมตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ – ๑๘.๓๐ น. ทางวัดดูแลในเรื่องความสะอาด ส่วนชุมชนดูแลเรื่องการบริการขายสินค้าที่ระลึก วิทยากร

นำเที่ยวประจำยังไม่มี เจ้าอาวาสกับไวยาวัจกรช่วยกันเป็นวิทยากรเป็นครั้งคราวตามที่หน่วยงานที่นำมาท่องเที่ยวร้องขอ การรักษาความสะอาดบริเวณวัดแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ๑. เขตลานโพธิ์และที่จอดรถ ๒. เขตพุทธาวาสซึ่งขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากร ๓. เขตสังฆาวาส มีคนงาน ๒ คนช่วยทำความสะอาด

อุปสรรคปัญหาของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดอินทราวาส ได้แก่ นักท่องเที่ยวบางคนไม่ให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาด ทิ้งขยะเรี่ยราด เข้าห้องน้ำไม่เปลี่ยนรองเท้า และบางคนถ่ายภาพไม่เหมาะในวิหาร ทางวัดได้รับการช่วยเหลือจากคณะวิจิตรศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มาช่วยจัดกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมในชุมชน เช่น ประเพณีถวายทานข้าวใหม่ พิธีแห่พระธาตุเข้าเวียง เป็นต้น

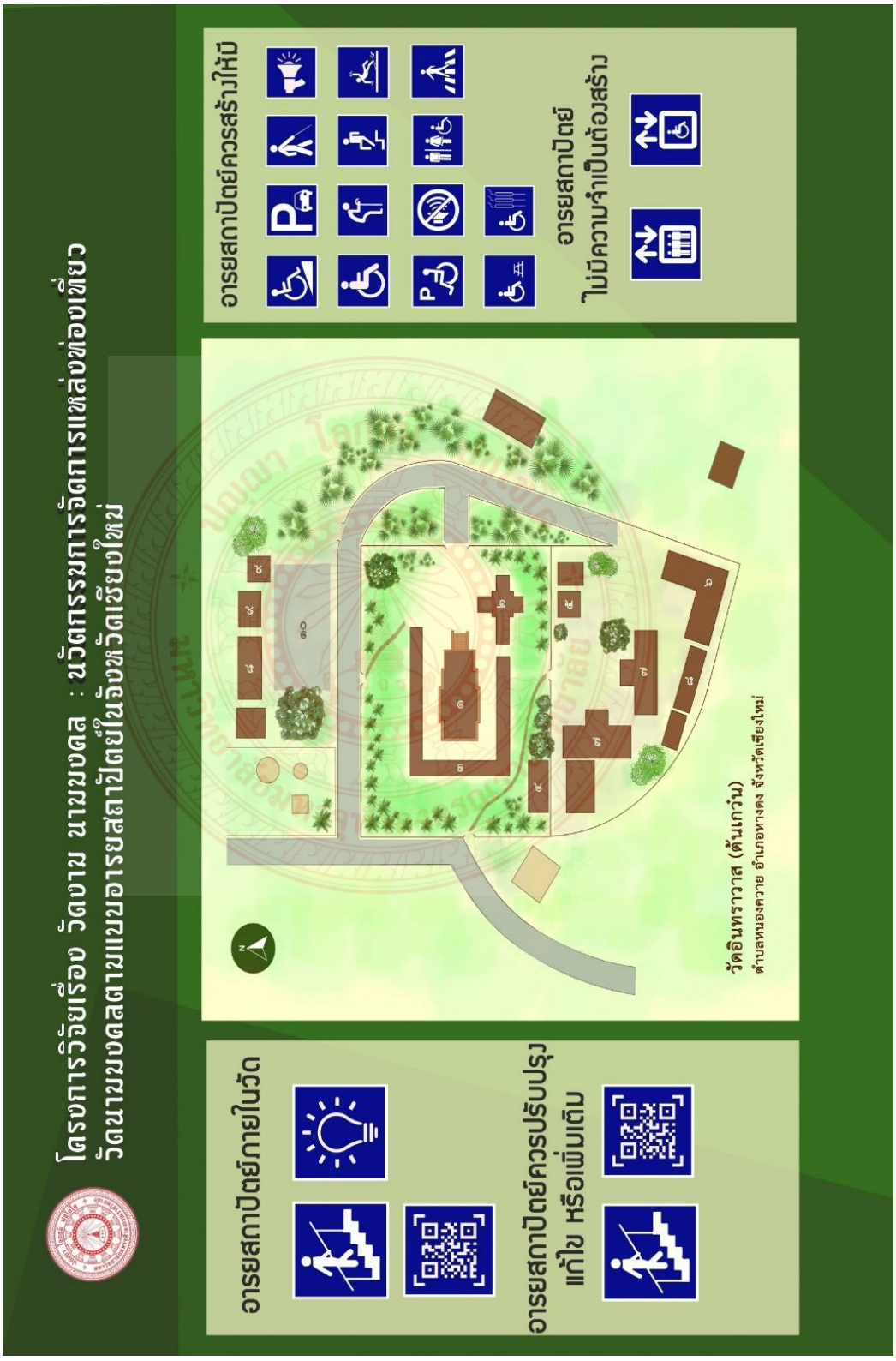
ส่วนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดในเชียงใหม่นั้น มีทัศนะเห็นด้วยที่ทุกวัดแหล่งท่องเที่ยวจะจัดการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว แต่ก็ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละวัดที่จะบริหารจัดการให้เหมาะสม สำหรับวัดอินทราวาสนั้นมีความพยายามทำอยู่ แต่มีข้อจำกัดด้านสถานที่ที่มีการวางแผนผังลงตัวอยู่แล้ว ถ้าหากสร้างอะไรเพิ่มเติมก็จะทำให้บดบังหรือทำลายความโดดเด่นของโบราณสถานที่พยายามรักษาความเป็นธรรมธาติที่สวยงาม ดังนั้นนักท่องเที่ยวจึงควรปรับตัวเข้ากับบริบทของแหล่งท่องเที่ยววัดอินทราวาส

ตารางที่ ๑๐ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดอินทราวาส(ต้นเกว๋น)

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตย์	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด		√	- ควรสร้างทางลาดขึ้นพื้นที่บนศาลาบาตรพร้อมกับมีป้ายสัญลักษณ์ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการ
๒.	ราวจับขึ้น-ลง		√	- ควรสร้างราว ขึ้น-ลง บันไดวิหาร และห้องน้ำสำหรับอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุ เด็ก คนพิการ และหญิงมีครรภ์
๓.	ที่จอดรถ		√	- ควรสร้างที่จอดรถสำหรับคนพิการที่บริเวณลานจอดรถหน้าห้องน้ำ
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		√	- ควรสร้าง Braille block บริเวณทางเดินจากลานจอดรถไปยังบริเวณวัด วิหาร ศาลาบาตร และสถานที่นั่งพักผ่อน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา
๕.	ลิฟท์		√	- สถานที่วัดตั้งอยู่ในพื้นที่ราบ จึงไม่จำเป็นต้องมีลิฟท์
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		

๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code	√		- ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มั่นคงแข็งแรง ตัวอักษรคมชัด หลายภาษา มองเห็นได้ง่าย มีหลายจุด และเป็นปัจจุบัน
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	- ควรมีไว้บริการพร้อมเจ้าหน้าที่ เพราะมีประชาชนมาทำบุญ มาร่วมกิจกรรมของวัดและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติจำนวนมาก
๑๐.	ไม้เท้า		√	- ควรมีไว้บริการ เพราะมีผู้สูงอายุและผู้พิการมาร่วมกิจกรรมของวัดและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์		√	- ควรสร้างป้ายสัญลักษณ์ให้มีจำนวนและขนาดพอเหมาะ สำหรับบอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ระวังล้ม ห้ามเสียงดัง และสร้างป้ายสำรับที่จอดรถคนพิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด และมีหลายจุด
๑๒.	ห้องน้ำ		√	- ควรสร้างห้องน้ำสำหรับคนพิการ โดยมีป้ายสัญลักษณ์พร้อมอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น ราวจับ ปุ่มสัญญาณขอความช่วยเหลือ กระดาษทิชชู อ่างล้างมือที่มีระดับเหมาะสม เป็นต้น
๑๓.	ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร		√	- ควรทำทางข้ามถนนด้านข้างและด้านหน้าทางเข้าวัด เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการ
๑๔.	ไฟบอกทาง		√	- ควรติดตั้งไฟบอกทางตามเส้นทางที่นำไปสู่จุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-กลางคืน มีนักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ และผู้ผิดปกติทางร่างกายมาร่วมกิจกรรมและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๕	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		√	- ควรสร้างจุดพักผ่อนสำหรับคนพิการบริเวณที่พักข้างกำแพงและบริเวณใกล้กับร้านค้าของวัด โดยมีป้ายสัญลักษณ์กำกับไว้
๑๖	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน		√	- ควรมีพื้นกันลื่นบริเวณบันไดขึ้น-ลงวิหาร เนื่องจากฝนตกอาจทำให้ลื่นล้มได้
๑๗	สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์		√	-ควรสร้างสถานที่จุดเทียนธูปสำหรับบูชารูปเหมือนครูบาศรีวิชัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด ให้มีพื้นที่และระดับที่เหมาะสมกับผู้พิการ

แผนผังที่ ๒๐ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ประมวลภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น)

ภาพที่ ๒๓ ตัวอักษรสื่อความ/QR Code วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น)

ภาพที่ ๒๔ ห้องน้ำทั่วไปและป้ายบอกเส้นทางเข้าห้องน้ำวัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น)

ภาพที่ ๒๕ แสงสว่างเพียงพอ ความสะอาด สงบ เย็น ร่มรื่นภายในวัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น)

๑๐. การสำรวจอารยสถาปัตย์วัดเด่นสะหรีศรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น) ตำบลอินทขิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

วัดเด่นสะหรีศรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น) ตั้งอยู่บนเนินเขาที่มีความลาดเอียง นอกเมืองเชียงใหม่ เป็นวัดที่มีศาสนสถานขนาดใหญ่อลังการสวยงามด้วยพุทธศิลปกรรมแบบล้านนาประยุกต์ ทั้งพระพุทธรูป เจดีย์ กุฏิ โฮงหลวง ศาลา รูปปั้นสัตว์ป่าหิมพานต์และอื่นๆ จำนวนมาก นอกจากนั้นยังมีพระครูบาเทือง นาถสีโล เจ้าอาวาสวัดเด่นสะหรีศรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น) เป็นพระเถระที่มีชื่อเสียง เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในแต่ละวันมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมจำนวนมาก ผลการสำรวจอารยสถาปัตย์จำนวน ๑๗ รายการ พบว่า วัดเด่นสะหรีศรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น) ได้จัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ ๔ รายการ ได้แก่ ๑. ราวจับขึ้น-ลง ๒. เครื่องกระจายเสียง ๓. แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด ๔. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code

แม้วัดเด่นสะหรีศรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น) ได้จัดทำอารยสถาปัตย์ดังกล่าว แต่ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า อารยสถาปัตย์บางอย่างควรพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักการของอารยสถาปัตย์เพื่อให้คนทั้งมวลได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนี้

๑. ราวจับขึ้น-ลง ทางวัดได้จัดทำราวจับขึ้น-ลง ไว้บริเวณทางขึ้น-ลง หลายจุด อีกทั้งยังมีระดับราวจับที่มีระดับสูง-ต่ำ สำหรับคนที่มีขนาดความสูงแตกต่างกัน แต่ควรเพิ่มราวจับขึ้นบันได ห้องน้ำ วิหารพระนอน ศาลา ลานพระธาตุ สำหรับให้บริการผู้สูงอายุ เด็ก คนพิการ และหญิงมีครรภ์

๒. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ทางวัดจัดทำป้ายบอกอาคารสถานที่ ป้ายขอความร่วมมือถอดรองเท้า และป้ายรักษาความสะอาดในห้องน้ำ ที่มีอักษร ๒-๓ ภาษา (ไทย จีน อังกฤษ) แต่ยังไม่มีป้ายประวัติ/QR Code สำหรับให้นักเที่ยวแสกนอ่านสาระประวัติ ดังนั้นจึงควรเพิ่มป้ายประวัติ/QR Code ที่มีเนื้อหาให้สาระประวัติสถานที่หรือรูปปั้น นอกจากนั้นยังควรเพิ่มป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ที่มีลักษณะมั่นคงแข็งแรง ตัวอักษรคมชัด หลายภาษา มองเห็นได้ง่าย มีหลายจุด และเป็นปัจจุบัน

ส่วนอารยสถาปัตย์ที่ยังไม่ได้จัดทำมี ๑๓ รายการ ได้แก่ ๑. ทางลาด ๒. ที่จอดรถ ๓. ทางเดิน Braille block ๔. ลิฟท์ (ไม่จำเป็น) ๕. รถบริการ Wheelchair ๖. ไม้เท้า ๗. ป้ายสัญลักษณ์ ๘. ห้องน้ำ ๙. ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร (ไม่จำเป็น) ๑๐. ไฟบอกทาง ๑๑. จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ ๑๒. พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน ๑๓. สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

นายจรัญ ปัญญา มัคคนายกและลูกศิษย์ผู้ให้การอุปัฏฐากพระครูบาเทือง นาถสีโล เจ้าอาวาสวัดเด่นสะหรีศรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น) (สัมภาษณ์ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓) กล่าวถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดเด่นสะหรีศรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น) ว่า

การก่อสร้างศาสนสถานทุกอย่าง พระครูบาเทือง นาถสีโล เป็นผู้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้างเอง โดยพระครูบาจะไปศึกษาดูรูปทรงวิหารเก่าแล้วนำมาปรับสร้างโดยเน้นความมั่นคงแข็งแรง สวยงาม ในขณะที่สิ่งก่อสร้างอันไหนชำรุดทรุดโทรมก็จะบูรณะ ไม่ให้ทรุดโทรม ด้านการเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวนั้น ทางวัดเปิดให้เข้าเยี่ยมชมตลอดโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น เพราะทางวัดเน้นก่อสร้างศาสนสถานเพื่อให้ประชาชนมากราบไหว้สักการะน้อมรำลึกถึงพระรัตนตรัยเป็นหลัก ส่วนการท่องเที่ยวเป็นผลพลอยได้ที่แฝงเข้ามากับความศรัทธาในพระพุทธศาสนา หน่วยงานการ

ท่องเที่ยวเคยมาจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในประเพณียี่เป็ง (ตรงกับประเพณีลอยกระทง) นำนักท่องเที่ยวจีนเข้ามาร่วมกิจกรรมจำนวนมาก นอกจากนั้นยังเคยมีการถ่ายทำภาพยนตร์ด้วย

อุปสรรคปัญหาในการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดเด่นสะหรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น) ส่วนใหญ่เป็นเรื่องนักท่องเที่ยวชาวจีน โดยเฉพาะช่วงแรกๆ ที่นักท่องเที่ยวชาวจีนมาท่องเที่ยวจำนวนมาก มีปัญหาห้องน้ำ ความสะอาด เสียงดัง ตอนนี้ปัญหาเริ่มคลี่คลายแล้ว สามารถรองรับนักท่องเที่ยวต่างวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

อารยสถาปัตย์ประเภททางลาดกำลังจะสร้าง ราวจับบันไดขึ้น-ลงมีแล้ว ที่จอดรถคนพิการยังไม่มี แต่สามารถจอดรวมกับนักท่องเที่ยวทั่วไป อารยสถาปัตย์บางอย่างไม่จำเป็นต้องมีก็ได้เพราะจุดประสงค์การสร้างวัดเพื่อให้คนในชุมชนได้มาสักการะ ไม่ได้เน้นการท่องเที่ยว พระครูบาเทืองนาถสีโล ยึดถือจารีตว่า บนวิหารซึ่งเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ไม่ควรนั่งเก้าอี้ ส่วนราวจับบันไดขึ้น-ลงนั้นมีความจำเป็นที่ต้องจัดทำเพื่อให้ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้มีความผิดปกติทางร่างกายขึ้น-ลง ได้สะดวก

การจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดเด่นสะหรีศรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น) เน้นการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยมีคนงานในวัด ๑๐ คน คอยดูแลงานหนักทั่วไป ส่วนคณะศรัทธาที่อุปถัมภ์วัดจะแบ่งหน้าที่กันมาทำความสะอาดวัดทุกวันอังคารและวันศุกร์เป็นประจำ

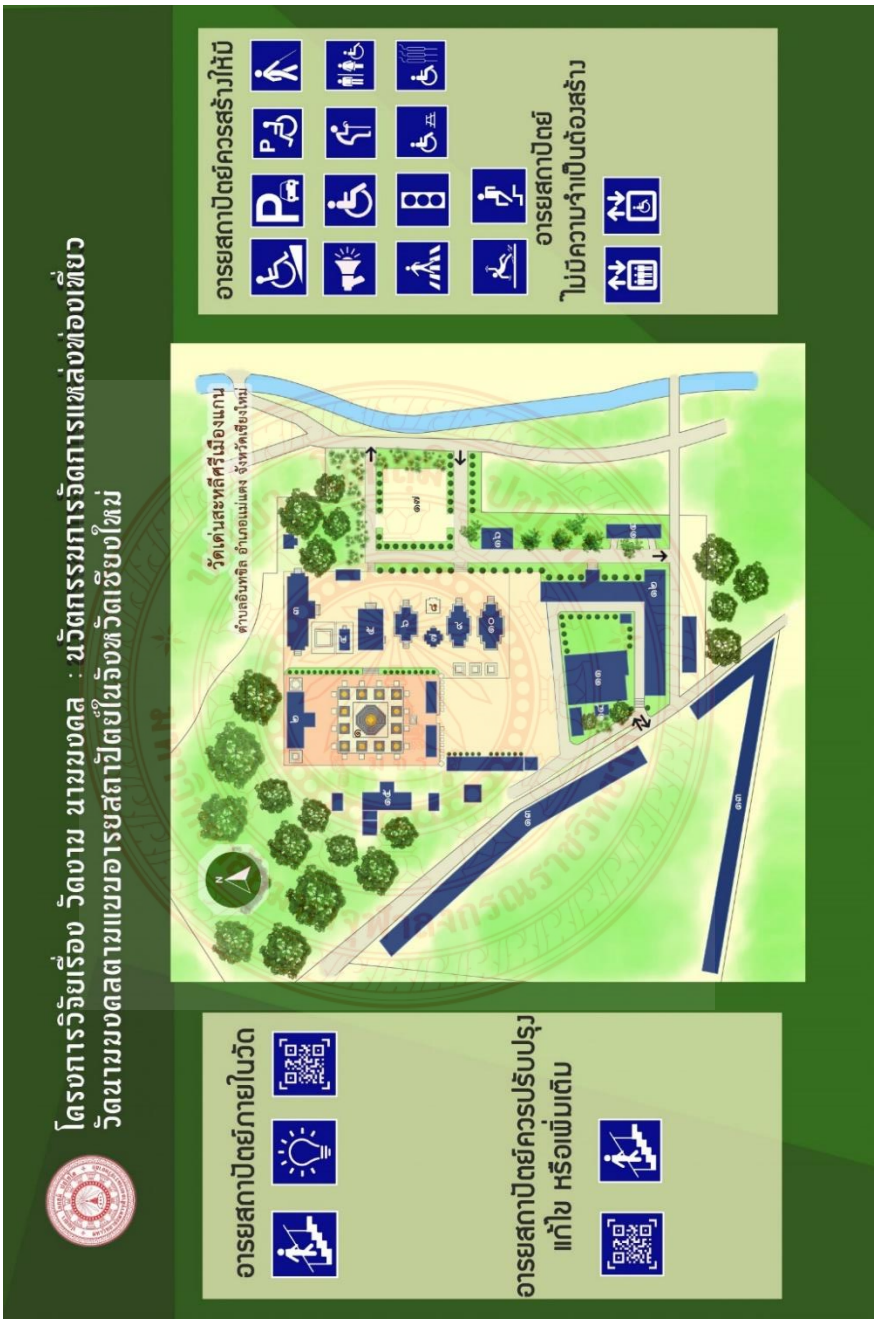
ตารางที่ ๑๑ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเด่นสะหรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น)

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตย์	มี	ไม่มี	ข้อคิดเห็น
๑.	ทางลาด		√	- เนื่องจากวัดสร้างอยู่บนพื้นที่ลาดเอียงและมีลักษณะสิ่งก่อสร้างที่มีขั้นบันไดสูง จึงควรสร้างทางลาดขึ้นพื้นที่แต่ละแห่ง เช่น วิหาร ลานพระธาตุ ศาลา ที่พัก เป็นต้น พร้อมกับมีป้ายสัญลักษณ์ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการ
๒.	ราวจับขึ้น-ลง	√		- ราวจับขึ้น-ลง ทางวัดได้จัดทำราวจับขึ้น-ลง ไว้บริเวณทางขึ้น-ลง หลายจุด อีกทั้งยังมีระดับราวจับที่มีระดับสูง-ต่ำ สำหรับคนที่มีขนาดความสูงแตกต่างกัน แต่ควรเพิ่มราวจับขึ้นบันไดห้องน้ำวิหารพระนอน ศาลา ลานพระธาตุ สำหรับให้บริการผู้สูงอายุ เด็ก คนพิการ และหญิงมีครรภ์
๓.	ที่จอดรถ		√	- ควรสร้างที่จอดรถสำหรับคนพิการที่ลานจอดรถหน้าวัดและบนวัด
๔.	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)		√	- ควรสร้าง Braille block บริเวณทางเดินจากลานจอดรถไปยังบันได เจดีย์ วิหาร ลานพระธาตุ

				ศาลา และสถานที่นั่งพักผ่อน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา
๕.	ลิฟท์		√	- สถานที่วัดตั้งอยู่ในพื้นที่ราบ จึงไม่จำเป็นต้องมีลิฟท์
๖.	เครื่องกระจายเสียง	√		
๗.	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	√		
๘.	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code	√		- มีป้ายบอกอาคารสถานที่และป้ายขอความร่วมมือถอดรองเท้าและรักษาความสะอาดในห้องน้ำ ๒-๓ ภาษา (ไทย จีน อังกฤษ) แต่ไม่มี QR Code ดังนั้นควรเพิ่มป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่หรือรูปปั้น ป้ายบอกสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มั่นคงแข็งแรง ตัวอักษรคมชัด หลายภาษา มองเห็นได้ง่าย มีหลายจุดและเป็นปัจจุบัน
๙.	รถบริการ Wheelchair		√	- ควรมีไว้บริการพร้อมเจ้าหน้าที่ เพราะมีประชาชนมาทำบุญ มาร่วมกิจกรรมของวัดและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย ชาติพันธุ์ และต่างชาติจำนวนมาก
๑๐.	ไม้เท้า		√	- ควรมีไว้บริการ เพราะมีผู้สูงอายุและผู้พิการมาร่วมกิจกรรมของวัดและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๑.	ป้ายสัญลักษณ์		√	- ควรสร้างป้ายสัญลักษณ์ให้มีจำนวนและขนาดพอเหมาะ สำหรับบอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ระวังล้ม ห้ามเสียงดัง และสร้างป้ายสำรับที่จอดรถคนพิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน หลายภาษา เห็นชัด และมีหลายจุด
๑๒.	ห้องน้ำ		√	- ควรสร้างห้องน้ำสำหรับคนพิการ หญิงมีครรภ์ โดยมีป้ายสัญลักษณ์พร้อมอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น ปุ่มสัญญาณขอความช่วยเหลือ กระดาษทิชชู อ่างล้างมือที่มีระดับเหมาะสม
๑๓.	ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร		√	-ไม่จำเป็น เพราะไม่มีถนนตัดผ่าน
๑๔.	ไฟบอกทาง		√	- ควรติดตั้งไฟบอกทางตามเส้นทางที่นำไปสู่จุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากตอนค่ำ-กลางคืน มี

				นักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ และผู้ผิดปกติทางร่างกาย มาร่วมกิจกรรมและท่องเที่ยวจำนวนมาก
๑๕	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		√	- ควรสร้างจุดพักผ่อนสำหรับคนพิการบริเวณที่พักใกล้กับร้านค้า ร้านกาแฟของวัด โดยมีป้ายสัญลักษณ์กำกับไว้
๑๖	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน		√	- ควรมีพื้นกันลื่นบริเวณบันไดขึ้น-ลงวิหาร เนื่องจากฝนตกอาจทำให้ลื่นล้มได้
๑๗	สถานที่จุดเทียนธูป		√	- ควรสร้างสถานที่จุดเทียนธูปสำหรับบูชาพระเจดีย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มีพื้นที่และระดับที่เหมาะสมกับผู้พิการ

แผนผังที่ ๒๑ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเด่นสะหรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น) ตำบลอินทขิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ประมวลภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดเด่นสะหรีเมืองแกน

ภาพที่ ๒๖ ราวจับ ขึ้น-ลง ศาสนสถาน วัดเด่นสะหรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น)

ภาพที่ ๒๗ ห้องน้ำทั่วไป ภายในวัดเด่นสะหรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น)

ภาพที่ ๒๘ แสงสว่างเพียงพอ สะอาด ร่มรื่น เป็นระเบียบภายในวัดเด่นสะหรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น)

ความหมายของสัญลักษณ์อารยสถาปัตย์ของวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ ๑๒ สัญลักษณ์อารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่

สัญลักษณ์	ความหมาย	สัญลักษณ์	ความหมาย
	ทางลาดสำหรับผู้พิการ		บริการไม้เท้าสำหรับ ผู้สูงวัยและผู้พิการ
	ราวจับขึ้น-ลง		ที่จอดรถสำหรับบุคคลทั่วไป
	แสงสว่างเพียงพอ		ที่จอดรถสำหรับผู้พิการ
	ลิฟท์สำหรับบุคคลทั่วไป		ระวังพื้นต่างระดับ
	ลิฟท์สำหรับผู้พิการ		ห้องน้ำสำหรับบุคคลทั่วไป
	เครื่องกระจายเสียง/ ลำโพงห้องประชุม		ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ
	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		พื้นกันลื่น/ระวังพื้นลื่น
	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code		งดใช้เสียง/ ห้ามเสียงดัง
	สัญญาณไฟจราจรและไฟข้าม ถนน		ทางข้ามถนน
	สถานที่จุดเทียนธูปบูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับผู้พิการ		รถบริการ Wheelchair
	ทางเดิน Braille block (แผ่น ทางเดินสำหรับผู้พิการทาง สายตา)/ทางเดินสำหรับผู้พิการ		

๔.๒.๓ ผลการสำรวจการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

จากการสำรวจเบื้องต้น การบริหารจัดการของวัดแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ๑๐ วัด จำนวน ๑๗ รายการ มีข้อสรุปจากการสำรวจดังนี้

๑. อารยสถาปัตย์ที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

อารยสถาปัตย์บางรายการที่วัดแหล่งท่องเที่ยวได้ดำเนินการจัดสร้างแล้ว ๙ รายการ แต่บางรายการมีทุกวัด บางรายการมีในบางวัด ผู้วิจัยจึงแบ่งอารยสถาปัตย์ที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑.๑ อารยสถาปัตย์ที่มีในบางวัด

วัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่บางวัดได้จัดทำอารยสถาปัตย์บางรายการแล้ว ดังผลสำรวจที่พบ ๗ รายการ ประกอบด้วย ๑. ทางลาด ๒. ราวจับขึ้น-ลง ๓. ลิฟท์/บันไดเลื่อน ๔. เครื่องกระจายเสียง ๕. ป้ายสัญลักษณ์ ๖. ห้องน้ำ ๗. พื้นกันลื่นหรือพื้นกันเท้าร้อน ทั้งนี้ อารยสถาปัตย์บางรายการที่ได้จัดสร้างในบางวัดนั้นขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละวัดแหล่งท่องเที่ยวที่มองเห็นปัญหาและให้ความสำคัญกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร ตั้งอยู่บนภูเขาที่สูงและทางขึ้นลาดชัน จึงจำเป็นต้องจัดสร้างลิฟท์หรือบันไดเลื่อนสำหรับบริการนักท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีสุขภาพร่างกายไม่พร้อมที่จะเดินทางเท้าขึ้นตามบันไดที่ลาดชันและมีหลายขั้น ทางวัดจึงสร้างบันไดเลื่อนหรือลิฟท์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวบนลานพระธาตุด้วยงบประมาณจำนวนมากที่ทางวัดมีศักยภาพในการจัดทำ ในขณะที่วัดอื่นๆ ตั้งอยู่บนพื้นราบ นักท่องเที่ยวสามารถเดินไปมาได้สะดวก จึงไม่จำเป็นต้องสร้างบันไดเลื่อนหรือลิฟต์ เป็นต้น

๑.๒ อารยสถาปัตย์ที่มีทุกวัด

ส่วนอารยสถาปัตย์ที่ทุกวัดมีเหมือนกัน ได้แก่ แสงสว่างกับความสะอาด และตัวอักษรสื่อความ อารยสถาปัตย์ทั้ง ๒ รายการนี้ จัดเป็นอารยสถาปัตย์ขั้นพื้นฐานที่ทุกวัดแหล่งท่องเที่ยวต้องจัดสร้างให้เกิดความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย และมีป้ายอักษรสื่อความเพื่อบอกกล่าว แจ้ง หรือเตือนนักท่องเที่ยวให้รับรู้เข้าใจในสิ่งต่างๆ ตามความต้องการของทางวัด แต่การสื่อความด้วยตัวอักษรในวัดแหล่งท่องเที่ยวบางวัดอาจไม่ประสบผลสำเร็จตามความประสงค์ เนื่องจากใช้ป้ายอักษรสื่อความที่เป็นภาษาไทยเท่านั้น ในขณะที่นักท่องเที่ยวมีความหลากหลายโดยเฉพาะชาวต่างชาติ ทั้งชาวยุโรป ชาวจีน ชาวญี่ปุ่น และชนชาติอื่น ดังนั้นวัดแหล่งท่องเที่ยวจึงควรจัดทำป้ายอักษรสื่อความหลายภาษาตามกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสื่อความ

อารยสถาปัตย์ที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๙ รายการ สรุปได้ตามตารางดังนี้

ตารางที่ ๑๓ แสดงอารยสถาปัตย์ที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

ลำดับที่	อารยสถาปัตย์ที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยว	จำนวนวัด
๑	ทางลาด	๕ วัด
๒	ราวจับขึ้น-ลง	๘ วัด
๓	บันไดเลื่อน/ลิฟท์	๑ วัด
๔	เครื่องกระจายเสียง	๙ วัด
๕	ป้ายสัญลักษณ์	๗ วัด
๖	ห้องน้ำ	๖ วัด
๗	พื้นกันลื่นหรือพื้นกันเท้าร้อน	๒ วัด
๘	แสงสว่างกับความสะอาด	มีทุกวัด
๙	ตัวอักษรสื่อความ	มีทุกวัด

๒. อารยสถาปัตย์ที่ยังไม่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

ส่วนอารยสถาปัตย์ที่ทุกวัดยังไม่ได้จัดทำ พบว่า มีจำนวน ๘ รายการ ได้แก่ ๑. ที่จอดรถ ๒. ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา) ๓. รถบริการ Wheelchair ๔. ไม้เท้า ๕. ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร ๖. ไฟบอกทาง ๗. จุดพักผ่อน ๘. สถานที่สักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

อารยสถาปัตย์ทั้ง ๘ รายการ เป็นสิ่งที่วัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ควรจัดสร้างสำหรับให้บริการนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทางกายภาพ ทั้งผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ เด็ก และผู้มีร่างกายอ้วน-ผม สูง-ต่ำ เพื่อให้ได้รับความสะดวกและเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยความเสมอภาค โดยเฉพาะสถานที่สักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดสำหรับผู้พิการ เช่น สถานที่จุดธูปเทียน สถานที่สรงน้ำพระธาตุ สถานที่เวียนเทียน สถานที่ทำบุญ เป็นต้น ทางวัดสามารถจัดทำสถานที่หรือที่นั่งเฉพาะสำหรับให้บริการแก่ผู้พิการและผู้สูงอายุให้ได้รับความสะดวกมากยิ่งขึ้น

จากการสำรวจวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ ๑๐ วัด จำนวนอารยสถาปัตย์ ๑๗ รายการ สามารถสรุปภาพรวมผลการสำรวจได้ตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๔ แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดจังหวัดเชียงใหม่

อารยสถาปัตย์ที่สำรวจ	๑. วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร	๒. วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร	๓. วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร	๔. วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง	๕. วัดสวนดอกพระอารามหลวง	๖. วัดผาลาด	๗. วัดเจดีย์เหลี่ยม	๘. วัดช้างค้ำ	๙. วัดอินทราวาส (วัดต้นเกวิน)	๑๐. วัดเด่นสะหรีเมืองแกน (บ้านเด่น)
๑. ทางลาด	√	√*	-**	√*	√ *	-**	√*	-**	-**	-**
๒. ราวจับขึ้น-ลง	√	√*	√*	√*	√	-**	√*	√*	-**	√*
๓. ที่จอดรถ	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**
๔. ทางเดิน Braille block	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**
๕. ลิฟท์	√	-***	-***	-***	-***	-***	-***	-***	-***	-***
๖. เครื่องกระจายเสียง	√	√	√	√	√	-**	√	√	√	√
๗. แสงสว่าง/ความสะอาด	√	√	√	√*	√	√*	√	√*	√	√
๘. ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code	√	√*	√*	√*	√*	√*	√*	√*	√*	√*
๙. รถบริการ Wheelchair	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**
๑๐. ไม้เท้า	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**	-**
๑๑. ป้ายสัญลักษณ์	√*	√*	√*	√*	√*	√*	√*	-**	-**	-**
๑๒. ห้องน้ำ	√*	√	-**	√*	√*	-**	√*	√*	-**	-**

๑๓. ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร	_**	_**	_**	_**	_**	_***	_**	_**	_**	_**
๑๔. ไฟบอกทาง	_**	_**	_**	_**	_**	_**	_**	_**	_**	_**
๑๕. จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ	_**	_**	_**	_**	_**	_**	_**	_**	_**	_**
๑๖.พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน	√*	√*	_**	_**	√*	_**	_**	_**	_**	_**
๑๗. สถานที่สักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์	_**	_**	_**	_**	_**	_**	_**	_**	_**	_**

ความหมายสัญลักษณ์

* ควรปรับปรุง แก้ไข หรือเพิ่มเติม

** ควรสร้างให้มี

*** ไม่มีความจำเป็นต้องสร้าง

ตารางที่ ๑๕ สรุปภาพรวมผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดจังหวัดเชียงใหม่

อารยสถาปัตย์ที่สำรวจ	จำนวนวัดที่มี	จำนวนวัดที่ไม่มี
๑. ทางลาด	๕ วัด	๕ วัด
๒. ราวจับขึ้น-ลง	๘ วัด	๒ วัด
๓. ที่จอดรถ	-	๑๐ วัด
๔. ทางเดิน Braille block	-	๑๐ วัด
๕. ลิฟท์	๑ วัด	๙ วัด
๖. เครื่องกระจายเสียง	๙ วัด	๑ วัด
๗. แสงสว่าง/ความสะอาด	๑๐ วัด	-
๘. ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code	๑๐ วัด	-
๙. รถบริการ Wheelchair	-	๑๐ วัด
๑๐. ไม้เท้า	-	๑๐ วัด
๑๑. ป้ายสัญลักษณ์	๗ วัด	๓ วัด
๑๒. ห้องน้ำ	๖ วัด	๓ วัด
๑๓. ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร	-	๑๐ วัด
๑๔. ไฟบอกทาง	-	๑๐ วัด
๑๕. จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ	-	๑๐ วัด
๑๖.พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน	๒ วัด	๘ วัด
๑๗. สถานที่สักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์	-	๑๐ วัด

จากตารางการสำรวจอารยสถาปัตย์ ๑๗ รายการ จากวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๑๐ วัด จะเห็นได้ว่า วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร เป็นวัดแหล่งท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เพราะได้จัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับให้บริการนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทางกายภาพจำนวน ๙ รายการ ประกอบด้วย

๑. บันไดเลื่อนหรือลิฟท์สำหรับคนพิการ/ผู้สูงอายุ/สตรีมีครรภ์ จากด้านล่างที่เชื่อมกับถนนหลักขึ้นสู่บนลานพระธาตุ

๒. ทางลาดสำหรับรถ Wheelchair เชื่อมจากบริเวณลานขึ้น-ลงบันไดเลื่อนหรือลิฟต์ด้านบนของวัดขึ้นสู่ลานพระธาตุและเข้าห้องน้ำสำหรับผู้พิการ

๓. ห้องน้ำ สำหรับผู้พิการ/ผู้สูงอายุ/ผู้หญิงและหญิงมีครรภ์

๔. ราวจับขึ้น-ลง ทำด้วยแสตนเลสที่แข็งแรงและมีราวจับที่มีระดับความสูง-ต่ำสำหรับให้บริการผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ใหญ่และเด็ก ที่มีระดับความสูง-ต่ำ อ้วน-ผอม แตกต่างกัน

๕. ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code ให้สาระประวัติสถานที่และศิลปกรรมชนิดต่างๆ

๖. ป้ายสัญลักษณ์ เพื่อบอกกล่าวหรือแจ้งเตือนที่กระจายตามจุดต่างๆ

๗. เครื่องกระจายเสียง สำหรับประกาศหรือเตือนภัยฉุกเฉิน

๘. แสงสว่างเพียงพอและมีความสะอาด

๙. พื้นกันลื่นเมื่อยามฝนตกหรือเปียกแฉะ และพื้นกันเท้าร้อนยามแสงแดดจ้า

ส่วนวัดแหล่งท่องเที่ยวที่ยังขาดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์มากที่สุด ได้แก่ วัดผาลาด ซึ่งตั้งอยู่เชิงดอยสุเทพ มีพื้นที่ลดหลั่น ลาดเอียง และมีลำน้ำห้วยไหลผ่านตามซอกหินระหว่างภูเขาจากด้านบนลงสู่ด้านล่าง มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่มีความหลากหลายทางด้านกายภาพเข้าท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ทั้งผู้สูงอายุ ผู้พิการ สตรีตั้งครรภ์ เด็ก และผู้มีสภาพร่างกายสูง-ต่ำ อ้วน-ผม ทำให้ไม่ได้รับความสะดวกเท่าที่ควร เนื่องจากไม่มีที่จอดรถ ทางลาด ราวจับขึ้น-ลง ห้องน้ำ ป้ายเตือน ป้ายบอกทาง และอื่นๆ ที่จำเป็น บางครั้งนักท่องเที่ยวลื่นหกล้มและกิ่งไม้ร่วงหล่นทับ ทั้งนี้ พระครูธีรสุตพจน์ เจ้าอาวาสวัดผาลาด[๑๘๔] ในฐานะผู้ให้บริการสถานที่ท่องเที่ยวก็มองเห็นปัญหาและให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ได้ให้ข้อมูลว่า ช่วงนี้วัดผาลาดอยู่ระหว่างการปรับปรุงพัฒนาวัด โดยทางวัดมีแผนจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทางกายภาพในปีหน้า โดยได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มสถาปนิกล้านนา กรมศิลปากร และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ส่วนวัดอื่นๆ มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์อยู่บ้างเป็นบางรายการดังได้กล่าวแล้วในข้างต้น แต่ยังต้องปรับปรุงแก้ไขให้ปลอดภัย สะดวก และสอดคล้องตามลักษณะอารยสถาปัตย์ (Universal Desing) ๗ ประการ เนื่องจากอารยสถาปัตย์บางรายการไม่ได้มาตรฐาน ชำรุดทรุดโทรม ขาดการดูแลรักษา เช่น แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานวัดเจ็ดยอดและวัดผาลาด มีต้นไม้ใหญ่แน่นหนา แสงสว่างน้อย อากาศชื้น ทำให้มียุงชุกชุม นักเที่ยวจึงไม่ปลอดภัยจากการถูกยุงกัดและการแพร่เชื้อโรค อีกทั้งทางลาดในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานของวัดเจ็ดยอดทำด้วยอิฐ มีราวจับทำด้วยแสตนเลส แต่เมื่อฝนตกหรือมีความชื้น ทำให้ทางลาดเกิดตะไคร้จำนวนมาก ส่งผลให้ทางลาดลื่น ในขณะที่ราวจับชำรุดโยกเอนไปมาจึงเป็นอันตรายต่อผู้ใช้บริการ นอกจากนั้นยังไม่มีป้ายสัญลักษณ์เพื่อแจ้งเตือนให้ใช้ความระมัดระวัง เป็นต้น

ดังนั้น อารยสถาปัตย์ ๑๗ รายการ ที่วัดแหล่งท่องเที่ยว ๑๐ วัด ได้จัดทำไปบ้างแล้วนั้น ยังต้องเพิ่มเติมและปรับปรุงแก้ไขให้มั่นคง แข็งแรง และมีความเป็นสากลที่ต้องออกแบบให้สอดคล้องตามลักษณะอารยสถาปัตย์ (Universal Desing) ๗ ประการ ได้แก่

๑. ทุกคนใช้ได้อย่างเท่าเทียมกัน (Equitable Use)

๒. มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนการใช้ได้ (Flexibility in Use)

๓. เรียบง่ายและเข้าใจได้ง่าย (Simple and Intuitive Use)

๔. การสื่อสาร/การให้ข้อมูลที่ชัดเจนเข้าใจง่าย (Perceptible Information)

๕. การออกแบบที่ทนทานต่อการใช้งานที่ผิดพลาดและเกิดอันตราย (Tolerance for Error)

๖. มีความสะดวกและทุ่นแรงกายในการออกกำลัง (Low Physical Effort)

---

[๑๘๔] สัมภาษณ์ พระครูธีรสุตพจน์,ดร. (สง่า ธีรสัวโร), เจ้าอาวาสวัดผาลาด, เมื่อวันที่ ๒๓ เดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๓.

๗. มีขนาดและพื้นที่เหมาะสมกับการเข้าถึงและใช้งาน (Size and Space for Approach and Use)

จากการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดจังหวัดเชียงใหม่ จะเห็นได้ว่าวัดแหล่งท่องเที่ยวทั้ง ๑๐ วัด ได้ตระหนักรู้ มองเห็นปัญหา และให้ความสำคัญกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทางกายภาพได้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเสมอภาค อารยสถาปัตย์บางส่วนได้จัดทำไปแล้ว แต่ยังขาดบางส่วนที่ต้องเพิ่มเติมปรับปรุงแก้ไขให้มีประสิทธิภาพและมีความเป็นสากลตามลักษณะอารยสถาปัตย์ (Universal Desing) ๗ ประการ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในแต่ละวัน

ส่วนอุปสรรคปัญหาในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดในจังหวัดเชียงใหม่ ๑๐ วัด สรุปได้ดังนี้

๑. พื้นที่โบราณสถานในวัดขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากร และบางพื้นที่เป็นเขตรับผิดชอบของชุมชนและหน่วยงานของรัฐ ทางวัดไม่สามารถเข้าไปจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ได้เอง ต้องขออนุญาต ปรึกษาหารือ และขอความเห็นชอบจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อน

๒. นักท่องเที่ยวขาดจิตสำนึก ไม่ให้ความร่วมมือในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ เช่น ทิ้งขยะเรี่ยราด ไม่รักษาความสะอาด ส่งเสียงดัง ไม่เคารพสถานที่ บางครั้งขึ้นไปถ่ายรูปหรือเหยียบย่ำในพื้นที่ต้องห้าม เป็นต้น

๓. พ่อค้าแม่ค้าขายของหรือตั้งแผงขายของไม่เป็นระเบียบ

๔. กลุ่มรถทัวร์จอดรถไม่เป็นระเบียบ ไม่รักษาความสะอาด

๕. กลุ่มมิจฉาชีพเบียดเบียนนักท่องเที่ยว

๖. สถานที่จอดรถคับแคบ ไม่สามารถแบ่งพื้นที่ให้เป็นที่จอดรถคนพิการได้ แต่ให้ใช้ร่วมกัน

๗. นักท่องเที่ยวไม่ได้ศึกษาข้อมูลบริบทของวัดแหล่งท่องเที่ยวมาล่วงหน้าทำให้ขาดความรู้พื้นฐาน ขาดจิตสำนึกที่ดี และปฏิบัติตนไม่เหมาะสม ไม่เคารพต่อสถานที่

๘. ขาดงบประมาณในการจัดทำอารยสถาปัตย์

อุปสรรคปัญหาเหล่านี้ ถ้าหากวัด ชุมชน หน่วยงานหรือองค์กร และบุคคลที่เกี่ยวข้องร่วมใจกันแก้ไขอย่างจริงจัง ย่อมเป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งส่งผลดีต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจทั้งในระดับชุมชนและประเทศชาติโดยรวม

๔.๓ การพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

ผลจากการศึกษาสภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นปัญหาที่ควรได้รับปรับปรุงแก้ไข จึงได้พัฒนานวัตกรรมสำหรับการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ๓ ประการ ได้แก่

๑. คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

๒. การจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์

๓. การจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”

การจัดทำนวัตกรรมแต่ละประเภท มีกระบวนการและรูปแบบดังนี้

๔.๓.๑ คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

การจัดทำคู่มือให้คำแนะนำเป็นอีกนวัตกรรมหนึ่งที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ความรู้จากงานวิจัยแล้วนำมาจัดกระบวนการเป็นชุดความรู้ใหม่เพื่อสร้างคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้วัด หน่วยงาน องค์กรต่างๆ ใช้เป็นแนวทางในการจัดสร้างอารยสถาปัตย์ที่สำคัญและจำเป็นสำหรับอำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ ตลอดจนถึงผู้ที่มีร่างกายผิดปกติอื่นๆ ให้ได้รับการบริการอย่างทั่วถึง ปลอดภัย เป็นธรรม และเท่าเทียมกัน โดยมีกระบวนการดังนี้

๑. การศึกษาสภาพปัญหาการจัดการวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์

จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสและผู้ที่ดูแลโบราณสถานหรือพุทธศาสนสถานทั้ง ๑๐ แห่งถึงสภาพปัญหาการจัดการวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ พบว่า ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการดูแลนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษเหล่านี้ โดยเฉพาะกฎหมาย พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งการจัดทำอารยสถาปัตย์เป็นแนวคิดใหม่ จึงยังไม่ทันปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง แต่ทุกวัดต่างมีทัศนะเห็นด้วยที่จัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม สอดคล้องกับทัศนะของนายวัลลภ นามวงศ์พรหม รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๔) ที่เห็นว่า ทุกวัดควรจัดทำอารยสถาปัตย์หลากหลายรายการเพื่อดูแลประชาชนที่มาทำบุญและท่องเที่ยว เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีงามของชุมชน เมื่อประชาชนมาแล้วย่อมคาดหวังที่จะได้รับการบริการที่ดีเพื่อให้เกิดความสะดวกและมีความสุขสงบทางจิตใจ แต่วัดหลายแห่งยังไม่ได้จัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดูแลผู้สูงอายุผู้พิการเป็นการเฉพาะ จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงการขาดความรู้และ

ประสบการณ์ในดูแลนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษ ถ้าหากมีคู่มือให้คำแนะนำจักเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการนำไปเป็นแบบอย่างในการจัดทำอารยสถาปัตย์ที่สำคัญต่อไป

๒. การสังเคราะห์ความรู้จัดเป็นชุดความรู้ใหม่

จากสภาพปัญหาและทัศนะดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์ความรู้จากการศึกษาเอกสาร บทสัมภาษณ์ และสำรวจพื้นที่วัดแหล่งท่องเที่ยวทั้ง ๑๐ แห่งแล้วนำมาพัฒนาเป็นชุดความรู้ใหม่ โดยนำแบบอย่างของอารยสถาปัตย์ที่มีในวัด ๑๐ แห่ง ศึกษารูปแบบที่มีความโดดเด่นแล้วพัฒนาในส่วนข้อบกพร่องจนได้ข้อสรุปออกมาเป็นชุดความรู้ใหม่ โดยจัดทำเป็นคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ อันมีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบแล้วสามารถนำไปเป็นแบบอย่างสำหรับหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ที่มีประชาชนหลากหลายไปใช้บริการ

รูปแบบคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญ ได้แก่ บทนำ ความสำคัญ รูปแบบ และรูปสัญลักษณ์ของอารยสถาปัตย์ ๑๗ อย่าง พร้อมภาพประกอบดังนี้

บทนำ

วัด นอกจากจะเป็นพุทธศาสนสถานสำหรับจำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ เป็นที่ปฏิบัติธรรมและประกอบพิธีกรรมของพุทธศาสนิกชนแล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในชุมชน เนื่องจากวัดมีสิ่งที่น่าสนใจให้ผู้ศรัทธาเดินทางมาท่องเที่ยว เยี่ยมชม กราบสักการะบูชา ได้แก่ พระพุทธรูป พระธาตุเจดีย์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ พุทธศาสนสถานที่วิจิตรสวยงาม ตลอดจนถึงธรรมธาติสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม เงียบสงบ รื่นรมย์ และเป็นระเบียบ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกชื่นชม ศรัทธา จิตใจสงบ เยือกเย็น สุขุม และมีสติปัญญาในการดำรงชีวิตให้ความสุขมากขึ้น การท่องเที่ยวลักษณะนี้เป็นการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาที่ได้รับความนิยมมากขึ้นในปัจจุบัน ทั้งในกลุ่มชาวไทยและกลุ่มชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจำนวนมากจนสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนท้องถิ่นและประเทศปีละหลายร้อยล้านบาท

พระมหาสุทิตย์ อาภากาโร[๑๘๕] (ปัจจุบันเป็น พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.) กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในลักษณะนี้ ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ หากแต่เป็นสิ่งที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้วโดยมีคำนิยามในลักษณะการท่องเที่ยวแบบนี้ว่า “ธรรมสัญจร” “การจาริกแสวงบุญ” “การเดินทางแสวงบุญ” หรือในปัจจุบันมักใช้คำว่าการท่องเที่ยวแนวพุทธ (Buddhist Tourism) จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวแนวพุทธแต่ละนิยามนั้น ล้วนมีความหมายสื่อถึงการแสวงหาความรู้ ศึกษาหาข้อปฏิบัติอันเป็นหลักการในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง ไม่เบียดเบียนทั้งตัวเองและผู้อื่น ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปว่า “การท่องเที่ยวแนวพุทธ คือ การเดินทางเพื่อการศึกษา พัฒนาจิตใจ และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสิ่ง”

---

[๑๘๕] พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, **การท่องเที่ยวแนวพุทธ**, จุลสารการท่องเที่ยว, ปีที่ ๑๘ เล่มที่ ๑, (มกราคม – มีนาคม, ๒๕๔๒).

ส่วนธนิต บุตรทิพย์สกุล[๑๘๖] กลาวถึง การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสอดคล้องกันว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมุ่งหวังไปหาประสบการณ์ต่างๆ เพื่อผลในการพัฒนาชีวิตและจิตใจเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสุขสงบและความมีสันติภาพของมวลมนุษย์ ที่มีคานิยมและความเชื่อว่าการได้ทำบุญนั้นก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลตอตนเองและครอบครัว การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาจักทำให้เกิดพฤติกรรมตามเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ได้ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือความตั้งใจของนักท่องเที่ยวได้แก่ความศรัทธา ความชื่นชอบ ความสนใจในพุทธศาสนาและความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจในการร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

เมื่อวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวหลากหลายมาใช้บริการ จึงมีความจำเป็นต้องบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในวัดให้สะดวก ปลอดภัย และเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยอาศัยศาสตร์และศิลป์เกี่ยวกับการบริหารจัดการที่สามารถนำเอาความรู้ใหม่ ประสบการณ์ใหม่ หรือนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักสัปปายะธรรม ๗ ประการ เป็นต้น มาปรับประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัดแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความสวยงาม เป็นระเบียบ ปลอดภัย และเหมาะสมกับสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ดังเช่นการบริหารจัดการวัดแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ (Universal Desing) อันเป็นศาสตร์และศิลป์ที่มีความเป็นสากลที่ทั่วโลกต่างให้ความสำคัญ อีกทั้งรัฐบาลไทยมองเห็นความจำเป็นได้ออกพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยเฉพาะมาตรา ๓๗ ที่กำหนดให้ออกกฎกระทรวงเพื่อกำหนดลักษณะหรือการจัดให้มีอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือบริการในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ บริการขนส่ง หรือบริการสาธารณะอื่น ให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนั้นรัฐบาลยังได้จัดให้เป็นวาระแห่งชาติในโอกาสที่พัฒนาประเทศให้เป็นเมืองศูนย์กลางอารยสถาปัตย์แห่งประชาคมอาเซียน

อารยสถาปัตย์ (Universal Desing) คือการออกแบบเพื่อทุกคนหรือคนทั้งมวล เป็นการออกแบบพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการให้บริการต่างๆ และผลิตภัณฑ์ที่สามารถรองรับคนทุกคนทุกกลุ่ม หรือคนทั้งมวลในสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งคนพิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ เด็ก หรือผู้ที่มีข้อจำกัดทางร่างกาย หัวใจสำคัญของการออกแบบให้บริการนี้คือ ความสะดวก ปลอดภัย เป็นธรรมทั่วถึง และเท่าเทียมกันทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันและในสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างสถานที่หรือสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ จัดเป็นแนวคิดที่สร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม เนื่องจากปัจจุบันสังคมโลกมีผู้พิการ ผู้สูงอายุ และผู้มีความผิดปกติทางร่างกายมากขึ้น

การจัดทำอารยสถาปัตย์ (Universal Desing) จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่วัดแหล่งท่องเที่ยวและอาคารสถานที่ต่างๆ ทั้งในหน่วยงานของรัฐและเอกชนต้องจัดทำเพื่อให้บริการแก่ทุกคน ทุกกลุ่ม หรือคนทั้งมวล อันเป็นสิ่งแสดงถึงความเจริญของสังคมไทยที่ตระหนักและให้ความสำคัญต่อการดูแลเอาใจใส่คนพิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ เด็ก หรือผู้ที่มีข้อจำกัดทางร่างกาย อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตของประชาชนคนไทยที่ส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน เนื่องจากอารยสถาปัตย์จะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมไทยในอนาคตมากขึ้น เนื่องจากมีผู้พิการ ผู้สูงอายุ และผู้มีความผิดปกติทางร่างกายมากขึ้นเพราะความเสื่อมถอยของสุขภาพที่มีมา

---

[๑๘๖] ธนิต บุตรทิพย์สกุล, พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยววัดในจังหวัดน่าน, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓.

อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการปฏิบัติด้วยความไม่ประมาทเช่นนี้ได้สอดคล้องกับปัจฉิมวาจาที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสก่อนปรินิพพานถึงความเสื่อมถอยของสังขารตามกาลเวลาและการดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท ดังนั้นการจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยว จึงมีความสอดคล้องทั้งในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พระราชบัญญัติและกฎกระทรวง ตลอดจนถึงความเป็นสากลที่สังคมโลกต่างให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อคนทั้งมวลอันเป็นอารยสถาปัตย์ที่สำคัญและจำเป็นในวัดแหล่งท่องเที่ยว ๑๗ รายการ ประกอบด้วย ๑. ห้องน้ำ ๒. ทางลาด ๓. ราวจับ ๔. ที่จอดรถ ๕. ทางเดิน Braille block ๖. บันไดเลื่อนหรือลิฟท์ ๗. เครื่องกระจายเสียง ๘. แสงสว่างเพียงพอ สะอาด และร่มรื่น ๙. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ๑๐. รถบริการ Wheelchair ๑๑. ไม้เท้า ๑๒. ป้ายสัญลักษณ์ ๑๓. ทางข้ามถนนและสัญญาณไฟจราจร ๑๔. ไฟบอกทาง ๑๕. จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ ๑๖. พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน ๑๗. สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ต้องสอดคล้องกับหลักการอารยสถาปัตย์ (Universal Desing) ๗ ประการ ดังนี้[๑๘๗]

๑. มีความเสมอภาค (Equitable Use) การออกแบบสามารถสร้างความเท่าเทียมกันในการใช้สอยของผู้ใช้ โดยคำนึงความสะดวก ปลอดภัย หลีกเลี่ยงการแบ่งแยกใช้สอย และงานออกแบบมีความดึงดูดน่าสนใจ

๒. มีความยืดหยุ่น (Flexibility in Use) รองรับการใช้สอยจากผู้ใช้ที่หลากหลาย โดยอาจมีหลายทางเลือกที่สามารถใช้งานได้สะดวกทั้งการใช้งานมือขวาหรือมือซ้ายก็ได้ อำนวยความสะดวกที่ผู้ใช้สามารถปรับการใช้งานเมื่อต้องการความถูกต้องแม่นยำมากขึ้น และสามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานตามการเคลื่อนไหวของผู้ใช้ได้ดี

๓. เรียบง่ายและเข้าใจได้ง่าย (Simple and Intuitive Use) การออกแบบควรง่ายต่อการเข้าใจโดยไม่คำนึงถึงประสบการณ์ ความรู้ ภาษา หรือระดับความชำนาญของผู้ใช้ ฉะนั้นการออกแบบต้องเรียบง่าย ผู้ใช้งานสามารถใช้งานได้โดยง่ายจากสามัญสำนึก มีข้อแนะนำการใช้ที่สำคัญ โดยไม่คำนึงการรู้หรือไม่รู้หนังสือ หรือความหลากหลายทางภาษา และผู้ใช้งานสามารถประเมินผลการใช้งานหรือคำแนะนำถึงการใช้งานหลังจากการใช้งานออกแบบนั้นแล้ว

๔. เป็นข้อมูลที่ชัดเจน (Perceptible Information) งานออกแบบสามารถสื่อสารข้อมูลที่จำเป็นกับผู้ใช้งานได้ โดยปราศจากข้อจำกัดของผู้มีความบกพร่องทางประสาทสัมผัส งานออกแบบควรมีป้ายบอกเป็นสัญลักษณ์การใช้พื้นผิวต่างสัมผัสหรือสีสันที่ตัดกันกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ และการแนะนำการใช้งานหลากหลายสื่อ เช่น มีทั้งสัญลักษณ์ อักษรเบรลล์ สัญญาณเสียงประกอบกัน

๕. ทนทานต่อการใช้งานที่ผิดพลาดและเกิดอันตราย (Tolerance for Error) การออกแบบควรลดอันตรายหรืออุบัติเหตุต่างๆ อันอาจจะเกิดขึ้นได้โดยไม่ตั้งใจ โดยมีการออกแบบการเตือนอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น มีพื้นผิวต่างสัมผัสแบบเตือนอันตรายไว้ก่อนถึงทางลาดหรือการออกแบบที่เตรียมอุปกรณ์เพื่อให้เกิดความปลอดภัยไว้ และการออกแบบที่ป้องกันการเข้าถึงในส่วนที่เป็นอันตราย

---

[๑๘๗] ทิพวัลย์ ทองอาจ, “การออกแบบเพื่อมวลชน Universal Design”, **วารสารนักบริหาร**, ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๕๓) : ๘๕-๘๖.

๖. มีความสะดวกและทุ่นแรงกายในการออกกำลัง (Low Physical Effort) การออกแบบที่มีความสะดวกต่อการใช้งานง่ายด้วยท่าปกติ โดยใช้กำลังตามปกติไม่ต้องออกแรงมาก หรือต้องพยายามใช้งานหลายครั้ง

๗. ขนาด สถานที่ที่เหมาะสม (Size and Space for Approach and Use) ขนาดและพื้นที่ใช้งานที่เหมาะสม สามารถใช้งานได้อย่างสะดวกทั้งการเอื้อมมือ การจับ โดยปราศจากเงื่อนไขของข้อจำกัดทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว อุปกรณ์หรือการออกแบบในจุดที่สำคัญต้องสามารถมองเห็นชัดเจน ไม่ว่าจะมอง ขณะยืน หรือนั่งในรถล้อเลื่อน และจัดเตรียมพื้นที่ใช้งานที่เหมาะสมกับการเข้าถึงและใช้สอย คำนึงถึงบุคคลทั่วไป บุคคลที่ต้องมีผู้ดูแล หรือมีอุปกรณ์ช่วยเหลือ เช่น รถล้อเลื่อน ไม้เท้า เป็นต้น

นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องนี้ คือ ชุดความรู้ คู่มือการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ และภาพสัญลักษณ์อารยสถาปัตย์ ๑๗ รายการ ได้แก่ ๑) ทางลาด ๒) ราวจับขึ้น-ลง ๓) ที่จอดรถ ๔) ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา) ๕) ลิฟท์ ๖) เครื่องกระจายเสียง ๗) แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด ๘) ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ๙) รถบริการ Wheelchair ๑๐) ไม้เท้า ๑๑) ป้ายสัญลักษณ์ ๑๒) ห้องน้ำ ๑๓) ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร ๑๔) ไฟบอกทาง ๑๕) จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ ๑๖)พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน ๑๗) สถานที่สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อคนทั้งมวลอันเป็นอารยสถาปัตย์ที่สำคัญและจำเป็นที่วัดแหล่งท่องเที่ยวควรจัดทำ จำนวน ๑๗ รายการ มีความสำคัญและรูปแบบดังต่อไปนี้

๑. ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ

ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

ความสำคัญ

ห้องน้ำสำหรับผู้พิการเป็นอารยสถาปัตย์ที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่วัดแหล่งท่องเที่ยวพึงจัดสร้างเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษ ได้แก่ ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ ตลอดจนถึงผู้มีร่างกายผิดปกติอื่นๆ ที่ต้องใช้ห้องน้ำเพื่อปัสสาวะ อุจจาระ อาบน้ำ ล้างมือ ล้างหน้า หรือทำภารกิจส่วนตัวอื่นๆ นอกจากจะสร้างห้องน้ำสำหรับประชาชนทั่วไปแล้ว เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษไม่

อาจเดิน ยืน นั่งลง ลุกขึ้น หรือขยับร่างกายได้สะดวกเหมือนคนปกติทั่วไป จึงจำเป็นต้องมีห้องน้ำที่ออกแบบและจัดทำด้วยสุขภัณฑ์หรืออุปกรณ์ที่เหมาะสมเพื่อความสะดวก ปลอดภัย ป้องกันลื่น สะดุด หกล้ม หรือเกิดอุบัติเหตุได้ อาจสร้าง ๑ ห้องในอาคารห้องน้ำสำหรับประชาชนทั่วไป หรือแยกออกมาสร้างเป็นการเฉพาะอีกแห่งก็ได้

รูปแบบห้องน้ำสำหรับผู้พิการ

รูปแบบห้องที่จัดสร้างสำหรับนักท่องเที่ยวผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ ประกอบด้วย ๘ ลักษณะ ได้แก่

๑. มีป้ายสัญลักษณ์และข้อความติดประกาศที่สื่อให้ทราบอย่างชัดเจน เข้าใจง่าย หลายภาษา และมีความเป็นสากลว่า ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์

๒. มีทางลาดพร้อมกับราวจับที่มั่นคงแข็งแรงในกรณีที่พื้นที่ห้องน้ำมีความต่างระดับกับพื้นที่ภายนอกเพื่อให้รถเข็นหรือรถ Wheelchair สามารถขึ้น-ลง เข้า-ออก ห้องน้ำได้สะดวก

๓. พื้นที่หน้าทางเข้าห้องน้ำมีเครื่องหมายที่แสดงช่องทางเข้าห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์

๔. พื้นที่ห้องน้ำกว้างขวางพอให้รถเข็นหรือรถ Wheelchair หมุนกลับไป-มาได้สะดวก และมีผิวห้องน้ำทำด้วยวัสดุที่ไม่ลื่น น้ำไม่ขัง แห้งเร็ว ไม่มีตะไคร้จับ

๕. มีราวจับที่มั่นคงและแข็งแรงใกล้ที่นั่งชักโครก อ่างล้างหน้า และโถปัสสาวะ

๖. มีสุขภัณฑ์และอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ เช่น ชักโครก โถปัสสาวะ อ่างล้างมือ กระจกส่อง ฝักบัวอาบน้ำ กล่องกระดาษชำระ เป็นต้น

๗. มีระบบสัญญาณเตือนภัยสำหรับขอความช่วยเหลือยามฉุกเฉิน เช่น สัญญาณเสียง สัญญาณไฟฉุกเฉิน เป็นต้น

๘. ประตูห้องน้ำสามารถเปิดออกทางด้านนอกหรือเป็นประตูเลื่อนที่เหมาะสำหรับผู้ที่มีกล้ามเนื้ออ่อนแรง ไม่ต้องออกแรงดึงมาก โดยมีที่ล็อคแบบขอสับ บานประตูทำด้วยวัสดุที่ทำลายได้ง่ายหากมีเหตุฉุกเฉิน

๒. ทางลาด

ทางลาดในพื้นที่ต่างระดับ วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

ความสำคัญ

ทางลาดที่เชื่อมต่อพื้นที่ต่างระดับเป็นอารยสถาปัตย์ที่จำเป็นและสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่วัดแหล่งท่องเที่ยวควรจัดทำสำหรับให้บริการแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ เด็ก และผู้มีร่างกายผิดปกติ สามารถเดินขึ้น-ลง หรือนั่งรถเข็นหรือรถ Wheelchair ขึ้น-ลง เพื่อเข้าห้องน้ำ อาคารสถานที่ต่างๆ ที่มีพื้นที่ต่างระดับได้อย่างสะดวก โดยไม่ต้องขึ้นบันไดขั้นเหมือนคนปกติทั่วไป เนื่องจากกลุ่มคนพิเศษมีสภาพร่างกายที่ไม่เอื้อต่อการก้าวเท้าขึ้นบันไดพร้อมกับโยกน้ำหนักขึ้นและหย่อนเท้าลงพร้อมกับทุ่มน้ำหนักลง อาจทำให้ปวดข้อเท้า แข้ง ขา หรือเกิดอุบัติเหตุได้ ดังนั้นการจัดทำทางลางพร้อมราวจับจึงเหมาะสมสำหรับให้บริการแก่กลุ่มคนพิเศษในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดได้อย่างทั่วถึงและเสมอภาค

รูปแบบทางลาด

พื้นที่ต่างระดับที่ไม่เอื้อต่อการขึ้น-ลงของผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ เด็ก และผู้มีร่างกายผิดปกติ จึงควรจัดทำทางลาดโดยมีรูปแบบดังนี้

๑. ระดับความยาวและความกว้างของทางลาดขึ้นอยู่กับความสูงของพื้นที่ต่างระดับโดยต้องออกแบบให้เหมาะสม

๒. พื้นผิวทางลาดต้องสร้างด้วยวัสดุที่ไม่ลื่นและไม่ก่อให้เกิดตะไคร้จับซึ่งอาจทำให้ลื่นไถล

๓. พื้นผิวของทางลาดกับพื้นปกติต้องเชื่อมต่อสนิท ไม่สะดุด ไม่ขรุขระ

๔. พื้นที่หน้าเข้าทางลาดมีความกว้างขวางพอประมาณ ไม่มีสิ่งกีดขวาง

๕. ขอบทางลาดที่สูงต้องมีราวจับทั้ง ๒ ข้าง สามารถจับและป้องกันพลัดตกได้

๖. มีป้ายสัญลักษณ์สื่อความถึงทางลาด ทิศทาง และตำแหน่งที่ชัดเจน มั่นคงแข็งแรง หลายภาษา

๓. ราวจับ

ราวจับขึ้น-ลง บันได วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร และวัดเด่นสะหรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น) จังหวัดเชียงใหม่

ความสำคัญ

ราวจับเป็นอารยสถาปัตย์ชนิดหนึ่งที่วัดแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องสร้างเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ เด็ก และผู้มีร่างกายผิดปกติ เนื่องจากราวจับจะช่วยพยุงตัวในการเคลื่อนไหวร่างกาย ทั้งการเดินขึ้น-เดินลง การก้าวย่าง การนั่งลง-ลุกขึ้น ในพื้นที่ต่างๆ ไม่ให้ลื่นหกล้ม อันเป็นการตอบสนองและเพิ่มความมั่นคงในการเดิน การยืน การนั่ง การเคลื่อนไหวร่างกายทั้งในพื้นที่ต่างระดับและพื้นที่ราบปกติ อีกทั้งยังช่วยกั้นพื้นที่ต่างระดับไม่ให้พลัดตก

วัดแหล่งท่องเที่ยวควรสร้างราวจับในพื้นที่ต่างระดับ โดยเฉพาะบันไดวิหาร อุโบสถ ศาลา รวมทั้งทางลาด และห้องน้ำสำหรับผู้พิการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษสามารถเข้าถึงกิจกรรมสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือทำภารกิจอื่นได้อย่างสะดวกและเท่าเทียม

รูปแบบราวจับ

ราวจับในวัดแหล่งท่องเที่ยวควรมีลักษณะดังนี้

๑. ทำด้วยวัสดุที่เรียบมั่นคงแข็งแรง

๒. มีระดับราวจับที่เหมาะสมสำหรับให้ทุกคนจับพยุงตัวได้ทั้งแนวตั้งและแนวนอน

๓. ราวจับต้องต่อเนื่อง ไม่มีสิ่งกีดขวางหรือเป็นอุปสรรคต่อการใช้

๔. ปลายของราวจับทั้งจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดต้องยื่นเลยออกมาพอประมาณ

๔. ที่จอดรถ

ป้ายสัญลักษณ์และที่จอดรถสำหรับคนพิการ วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร จังหวัดลำพูน

ความสำคัญ

ที่จอดรถเป็นอารยสถาปัตย์ที่สำคัญและจำเป็นอีกอย่างหนึ่งในวัดแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักเดินทางโดยใช้รถเป็นพาหนะ บางครั้งนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษคือคนพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวตลอดจนถึงผู้สูงวัยที่ใช้รถเข็นหรือรถ Wheelchair ไม้เท้า หรือเดินไม่สะดวกจะขับรถมาเองหรือญาติขับรถมาส่ง เมื่อมาถึงวัดแหล่งท่องเที่ยวแล้วประสบปัญหาไม่มีที่จอดรถหรือที่จอดรถคับแคบไม่สะดวกสำหรับคนพิการและผู้สูงวัยที่เคลื่อนไหวร่างกายไม่ถนัดจนอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ ดังนั้นวัดแหล่งท่องเที่ยวจึงควรจัดสร้างที่จอดรถเฉพาะผู้พิการและผู้สูงวัย

ที่มาท่องเที่ยวหรือทำบุญเพื่ออำนวยความสะดวก โดยอาจแบ่งพื้นที่จอดรถทั่วไปให้เป็นที่จอดรถสำหรับคนพิการและผู้สูงวัย ๑ แห่ง หรืออาจแยกออกมาสร้างอีกพื้นที่หนึ่งโดยเฉพาะ

รูปแบบที่จอดรถ

ที่จอดรถสำหรับคนพิการและผู้สูงวัยภายในวัด ควรมีรูปแบบดังนี้

๑. ที่จอดรถสำหรับคนพิการและผู้สูงวัยให้อยู่ในบริเวณวัด ใกล้อาคารสถานที่มากที่สุด เช่น โบราณสถาน วิหาร อุโบสถ ศาลา เป็นต้น เพื่อย่นระยะทางให้คนพิการและผู้สูงวัยเดินทางน้อยที่สุด

๒ .ที่จอดรถมีลักษณะพื้นผิวราบเรียบ มีระดับเสมอกัน มีรูปสัญลักษณ์ผู้พิการนั่งเก้าอี้ล้ออยู่บนพื้นที่จอดรถที่ติดกับทางเดินขนาดเหมาะสม

๓. ที่จอดรถผู้พิการต้องเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้างพอเหมาะสม

๔ .มีป้ายสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสถานที่จอดรถสำหรับคนพิการหรือผู้สูงวัยที่ชัดเจน มั่นคงแข็งแรง หลายภาษา และเป็นสากล

๕. ไม่มีสิ่งกีดขวางในพื้นที่จอดรถสำหรับคนพิการ

๕. ทางเดิน Braille block

ทางเดิน Braille block วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร จังหวัดลำพูน

ทางเดิน Braille block บนถนนสาธารณะ

ขอบคุณภาพจาก https//:www.bangkokbiznews.com/news/detail/1042

ความสำคัญ

ทางเดิน Braille block เป็นทางเดินสำหรับผู้พิการทางสายตาหรือทางการมองเห็นมีพัฒนาการมาจากอักษรเบรลล์เพื่อให้จดจำได้ง่ายจึงมี ๒ แบบ ได้แก่ แบบปุ่มกลมและเส้นยาวลายตรง เมื่อคนพิการทางสายตากวาดไม้เท้าไปตามทางเดินแล้วเจอแถบกระเบื้องที่เป็นเส้นยาวตรงเรียงต่อกัน แสดงว่าเส้นทางนี้เป็นทางตรงที่สามารถเดินไปได้เรื่อย ๆ เมื่อเจอกระเบื้องที่มีปุ่มกลมแสดงว่าให้หยุดหรือชะลอการเดินเพราะทางข้างหน้าอาจมีสิ่งกีดขวางหรือสิ่งที่ต้องปรับเปลี่ยนทิศทาง เช่น บันได ต้นไม้ ทางม้าลาย หรือการเปลี่ยนทิศทางซ้าย-ขวา เป็นต้น ทางเดิน Braille block นิยมใช้สีเหลืองเพื่อความสว่างและมองเห็นได้โดยง่าย โดยเฉพาะคนพิการทางการเห็นแบบเลือนรางสามารถช่วยในการมองเห็นได้ชัดเจนทั้งกลางวันหรือกลางคืน

วัดแหล่งท่องเที่ยวที่มีถนนนำไปสู่โบราณสถานหรือศาสนสถาน ควรจัดทำทางเดิน Braille block สำหรับอำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตาหรือการมองเห็น อันจะทำให้ผู้พิการทางสายตาเกิดความเชื่อมั่นสามารถพึ่งพาตนเองในการเดินเข้าสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพักผ่อนในเขตท่องเที่ยวภายในวัดได้อย่างปลอดภัยและเท่าเทียม

รูปแบบทางเดิน Braille block

ทางเดิน Braille block ในเขตวัดแหล่งท่องเที่ยวควรมีรูปแบบดังนี้

๑. จัดทำด้วยวัสดุคงทนแข็งแรง

๒. ต้องไม่มีสิ่งกีดขวางในทางเดิน Braille block เช่น ต้นไม้ เสาไฟฟ้า เป็นต้น

๓. ทางเดิน Braille block ต้องใช้งานได้สะดวก ทั่วถึงทุกพื้นที่ นำไปถึงจุดหมายได้อย่างปลอดภัย และเชื่อมโยงกับโบราณสถาน ศาสนสถาน หรือสถานที่สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด

๔. ทางเดิน Braille block พื้นผิวราบเรียบเสมอกันและทำด้วยสีเหลือง

๕. ห้ามรถวิ่งในพื้นที่ Braille block

๖. มีป้ายสัญลักษณ์สื่อความถึงทางเดิน Braille block สำหรับผู้พิการทางสายตาหรือการมองเห็น โดยมีขนาดป้ายสัญลักษณ์ที่เหมาะสม มั่นคง แข็งแรง และหลายภาษา

๖. บันไดเลื่อนหรือลิฟท์

บันไดเลื่อนหรือลิฟท์สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์
วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

ความสำคัญ

วัดแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่บนเนินเขาสูงหรือมีอาคารสูง แม้จะมีบันไดขั้นสำหรับให้นักท่องเที่ยวทั่วไปเดินขึ้น-ลงแล้ว ควรสร้างบันไดเลื่อนหรือลิฟท์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษ ได้แก่ ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ เด็ก และผู้มีร่างกายผิดปกติ ดังเช่นวัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหารที่นอกจากจะสร้างบันไดเลื่อนหรือลิฟท์ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั่วไปแล้วยังแยกสร้างบันไดเลื่อนหรือลิฟท์สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์เป็นการเฉพาะอีกด้วย เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีการเคลื่อนไหวร่างกายที่ไม่ถนัด บางคนนั่งรถเข็นหรือรถ Wheelchair บางคนใช้ไม้เท้า บางคนต้องอาศัยญาติพยุงตัว ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุหรือมีปัญหาด้านความเสื่อมถอยของกระดูกข้อต่อเข่าและเท้า ดังนั้นบันไดเลื่อนหรือลิฟท์จึงเป็นอารยสถาปัตย์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่วัดแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่บนเนินเขาสูงหรือมีอาคารสูงควรจัดสร้างสำหรับอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษได้เข้าถึงโบราณสถานและศาสนสถานอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

รูปแบบบันไดเลื่อนหรือลิฟท์

บันไดเลื่อนหรือลิฟท์ในวัดแหล่งท่องเที่ยวควรมีรูปแบบดังนี้

๑. จัดสร้างบันไดเลื่อนหรือลิฟท์เป็นการเฉพาะสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ เด็ก และผู้มีร่างกายผิดปกติ โดยเป็นบันไดเลื่อนหรือลิฟท์ที่ปลอดภัย สามารถให้รถเข็นหรือรถ Wheelchair เข้า-ออกได้สะดวก และสามารถขึ้น-ลงได้ทุกชั้น

๒. สถานที่ตั้งบันไดเลื่อนหรือลิฟท์อยู่ในบริเวณที่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ เด็ก และผู้มีร่างกายผิดปกติสามารถใช้ได้สะดวก ไม่มีสิ่งกีดขวาง ไม่มีพื้นผิวลื่นและขรุขระที่อาจทำให้เกิดอันตราย

๓. ปุ่มกดซึ่งเป็นระบบควบคุมบันไดเลื่อนหรือลิฟท์ ทั้งปุ่มเรียกลิฟท์ ปุ่มบังคับลิฟท์ และปุ่มสัญญาณแจ้งเหตุฉุกเฉิน ต้องมีขนาดและอยู่ในระดับที่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ เด็ก และผู้มีร่างกายผิดปกติ สามารถควบคุมเองได้ ใช้งานสะดวก และปลอดภัย

๔. ป้ายแสดงหมายเลขชั้นและลูกศรแสดงทิศทางของบานประตู มีความคมชัด และมีเสียงบอกกำกับชั้นต่างๆ เมื่อหยุดลิฟท์ หรือขึ้น-ลงลิฟท์

๕. ขนาดของประตูและบันไดเลื่อนหรือลิฟท์มีความกว้าง ความยาว และความสูงที่เหมาะสม

๖. ภายในบันไดเลื่อนหรือลิฟท์มีราวจับโดยรอบและมีระดับความสูงความยาวที่เหมาะสม

๗. มีสัญญาณเตือนภัยหากลิฟท์ขัดข้องทั้งเสียงและแสงไฟสีแดง และมีสัญญาณเสียงหรือแสงไฟสีเขียวเพื่อแจ้งให้ทราบว่าเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่อยู่นอกลิฟท์กำลังให้ความช่วยเหลือ

๘. มีปุ่มสัญญาณหรือโทรศัพท์แจ้งเหตุฉุกเฉินภายในลิฟท์ที่มีขนาดและระดับความสูงที่เหมาะสมสำหรับให้ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ เด็ก และผู้มีร่างกายผิดปกติ สามารถใช้กดหรือโทรศัพท์แจ้งเหตุได้ทันที หากเกิดเหตุฉุกเฉิน

๑๐. มีสัญลักษณ์รูปผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ เด็ก และผู้มีร่างกายผิดปกติ ติดประกาศไว้ที่ช่องประตูด้านนอกของบันไดเลื่อนหรือลิฟท์

๗. เครื่องกระจายเสียง

เครื่องกระจายเสียงสำหรับประกาศข่าวสารและเตือนภัยนักท่องเที่ยว
วัดสวนดอกพระอารามหลวง และวัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

ความสำคัญ

วัดแหล่งท่องเที่ยวโดยทั่วไปมักติดตั้งเครื่องกระจายเสียงให้มีเสียงดังทั่วบริเวณวัด เพื่อประกาศข่าวสารหรือเปิดธรรมะให้ประชาชนฟังอยู่ตลอด ดังนั้นเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินทั้งภัยพิบัติที่เกิดจากมนุษย์และภัยพิบัติทางธรรมชาติจึงต้องรีบแจ้งให้นักท่องเที่ยวระมัดระวังหรือหลบหลีกไปในที่ปลอดภัยก็สามารถใช้เครื่องกระจายเสียงนั้นแจ้งเหตุฉุกเฉินได้ทันที ดังนั้นเครื่องกระจายเสียงจึงจัดเป็นอารยสถาปัตย์ชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นที่วัดแหล่งท่องเที่ยวต้องติดตั้งไว้ เพราะเป็นระบบเตือนภัยฉุกเฉินทั้งภัยพิบัติที่เกิดจากมนุษย์และภัยพิบัติทางธรรมชาติ เพื่อลดความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

รูปแบบเครื่องกระจายเสียง

รูปแบบเครื่องกระจายเสียงในวัดแหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะดังนี้

๑.ระบบและอุปกรณ์เครื่องกระจายเสียง เช่น ระบบสำรองไฟฟ้า เครื่องขยายเสียง (Power Amplifier) ไมโครโฟน ลำโพง เป็นต้น ได้มาตรฐาน ใช้งานได้สะดวก มีความพร้อม และสามารถใช้งานได้ทันที

๒. มีเจ้าหน้าที่ตรวจสอบดูแลเครื่องเสียงและเจ้าหน้าที่ประกาศข่าวสารหรือแจ้งเหตุเตือนภัยที่สามารถพูดได้ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ หรือหลายภาษา

๓. เครื่องกระจายเสียงติดตั้งหลายจุดสามารถกระจายเสียงได้ทั่วบริเวณวัดแหล่งท่องเที่ยวได้ชัดเจน

๘. แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด

บริเวณวัดแหล่งท่องเที่ยวที่มีแสงสว่างเพียงพอ สะอาด ร่มรื่น
วัดอินทราวาส (ต้นเกว๋น) จังหวัดเชียงใหม่

บริเวณวัดแหล่งท่องเที่ยวที่มีแสงสว่างเพียงพอ สะอาด ร่มรื่น
วัดอินทราวาส (ต้นเกว๋น) จังหวัดเชียงใหม่

ความสำคัญ

วัดแหล่งท่องเที่ยวควรปรับภูมิทัศน์ให้มีแสงสว่างเพียงพอ ร่มรื่น สะอาด และเป็นระเบียบเรียบร้อย อันเป็นลักษณะอารยสถาปัตย์ที่สำคัญชนิดหนึ่งที่ทำให้วัดมีธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม โดดเด่น และกลมกลืนกับโบราณสถานหรือพุทธศาสนสถาน ถ้าหากวัดแหล่งท่องเที่ยวไม่ปรับภูมิทัศน์ให้มีลักษณะดังกล่าว นอกจากจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวภายในวัดไม่สวยงามเป็นระเบียบแล้ว ยังทำให้เป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยว ดังเช่นการหกล้ม ลื่นไถล หรืออาจถูกสัตว์ที่เป็นพาหะนำโรคและสัตว์มีพิษทำร้ายจนเจ็บป่วย ได้แก่ ยุง หนู งู แมลงป่อง ตะขาบ เป็นต้น

รูปแบบแสงสว่างเพียงพอ สะอาด และร่มรื่น

วัดแหล่งท่องเที่ยวควรปรับภูมิทัศน์ จัดพื้นที่สีเขียว และวางแผนผังสิ่งปลูกสร้างและสภาพแวดล้อมให้เป็นระเบียบ มีความเป็นธรรมชาติ กลมกลืนกับโบราณสถานหรือศาสนสถาน มีแสงสว่างเพียงพอ ร่มรื่น สะอาด และสวยงาม ตลอดจนถึงการธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในชุมชนนั้น

๙. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code

อักษรสื่อความโบราณสถานวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง
และ QR Code ให้สาระประวัติวัดอินทราวาส (ต้นเกว๋น) จังหวัดเชียงใหม่

ความสำคัญ

อักษรสื่อความ หรือ QR Code เป็นอารยสถาปัตย์ที่สำคัญที่วัดแหล่งท่องเที่ยวต้องจัดทำเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร สาระประวัติเกี่ยวกับสถานที่ โบราณสถาน ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ประเพณีวัฒนธรรม หรือเรื่องราวจำเป็นอื่นๆ ที่วัดแหล่งท่องเที่ยวต้องการสื่อสาร เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจ ตลอดจนถึงสร้างความศรัทธาให้แก่นักท่องเที่ยวจนนำไปสู่การปฏิบัติที่เหมาะสม อันจักทำให้เป็นนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ อีกทั้งยังเป็นการลดภาระให้กับวัดแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องจัดหาวิทยากรหรือผู้บรรยายประจำแต่ละแห่งเพื่อบรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่หลากหลาย

รูปแบบอักษรสื่อความ หรือ QR Code

รูปแบบอักษรสื่อความ หรือ QR Code ในวัดแหล่งท่องเที่ยวควรมีรูปแบบดังนี้

๑. อักษรสื่อความ หรือ QR Code ทำด้วยป้ายที่มีความมั่นคงแข็งแรง ตัวอักษรชัดเจนและหลายภาษา

๒. QR Code มีขนาดเหมาะสม ประมวลผลได้รวดเร็ว สามารถใช้กล้องในโทรศัพท์มือถือแสกนอ่าน QR Code แล้วเชื่อมต่อลิงก์เข้าสู่เว็บไซต์หรือแหล่งข้อมูลออนไลน์อื่นๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

๓. การจัดวางป้ายอักษรสื่อความ หรือ QR Code ของวัดแหล่งท่องเที่ยวควรอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม มองเห็นได้ง่าย โดยไม่บดบังทัศนียภาพของโบราณสถาน ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ หรือสิ่งที่ต้องการแสดง

๑๐. รถบริการ Wheelchair

รถบริการ Wheelchair วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร
และวัดพระพุทธบาทผาหนาม จังหวัดลำพูน

ความสำคัญ

เมื่อนักท่องเที่ยวที่พิการ ผู้ที่มีปัญหาด้านการเคลื่อนไหวทางร่างกาย หรือผู้สูงวัยมาท่องเที่ยว ส่วนใหญ่มักนำรถเข็นหรือรถ Wheelchair มาใช้เป็นการส่วนตัวอยู่แล้วโดยขับเคลื่อนด้วยตนเองหรือมีญาติคอยช่วยเหลือ แต่บางครั้งก็มีนักท่องเที่ยวพิการหรือผู้สูงวัยบางคนอาจไม่มีหรือไม่ได้นำรถเข็นหรือรถ Wheelchair มาด้วย ทำให้ประสบปัญหาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวพุทธศาสนสถานภายในวัด หากวัดแหล่งท่องเที่ยวได้จัดเตรียมรถเข็นหรือรถ Wheelchair ไว้บริการภายในวัด โดยอาจมีเจ้าหน้าที่คอยให้บริการหรือให้ญาติของนักท่องเที่ยวช่วยดูแลก็จักเป็นการให้โอกาสที่ดีแก่นักท่องเที่ยวผู้พิการในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในวัด นอกจากจะทำให้นักท่องเที่ยวผู้พิการจะรับความสะดวกแล้วยังสร้างความรู้สึกประทับใจที่ดีอีกด้วย

รูปแบบรถบริการ Wheelchair

รถบริการ Wheelchair ในวัดแหล่งท่องเที่ยวควรมีรูปแบบดังนี้

๑. รถบริการ Wheelchair ควรมีทั้งแบบขับเคลื่อนด้วยตนเองและแบบมีคนช่วยเพื่อให้เหมาะสมกับผู้พิการและสถานการณ์ที่มีทรัพยากรจำกัด

๒. รถบริการ Wheelchair ควรมีอุปกรณ์ที่เหมาะสม ปรับใช้งานได้ดี เช่น เบาะรองนั่ง ผ้ารองน่อง พนักพิง ด้ามจับ ล้อหลัง ล้อหน้า ที่พักแขน เป็นต้น ผู้พิการสามารถควบคุมระบบการใช้ได้ดี ทั้งการเคลื่อนไปข้างหน้า ถอยหลัง ขึ้น-ลงทางลาด เลี้ยวซ้าย-ขวา ตลอดถึงการยกล้อหน้า

๓. ควรมีเจ้าหน้าที่คอยให้บริการหรืออำนวยความสะดวกในการให้บริการรถ Wheelchair

๔. มีป้ายสัญลักษณ์เพื่อแสดงการให้บริการรถ Wheelchair สำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุ

๑๑. ไม้เท้า

การให้บริการรถ Wheelchair และไม้เท้า สำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุ
วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร จังหวัดลำพูน

ความสำคัญ

การให้บริการไม้เท้าสำหรับนักท่องเที่ยวจัดเป็นอารยสถาปัตย์ชนิดหนึ่งที่วัดแหล่งท่องเที่ยวควรจัดทำไว้ เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษทั้งผู้ที่มีปัญหาในการมองเห็นและการเคลื่อนไหวร่างกาย เช่น คนพิการทางสายตา ผู้สูงอายุ เป็นต้น จำเป็นต้องใช้ช่วยพยุงร่างกายให้ทรงตัวได้และช่วยตรวจสอบสิ่งกีดขวางหรือพื้นผิวต่างระดับที่อยู่เบื้องหน้า ทำให้ป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นได้ ดังนั้นถ้าวัดแหล่งท่องเที่ยวจัดไม้เท้าไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสะดวก ปลอดภัย และเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในวัด

รูปแบบไม้เท้า

วัดแหล่งท่องเที่ยวควรจัดไม้เท้าไว้บริการนักท่องเที่ยว โดยมีลักษณะดังนี้

๑. ควรจัดไม้เท้าไว้ ๒ แบบ สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ๒ ลักษณะ ได้แก่ ไม้เท้าธรรมดาสำหรับผู้สูงอายุหรือผู้มีร่างกายผิดปกติในการพยุงร่างกายให้มั่น และไม้เท้าอัจฉริยะหรือไม้เท้าอิเล็กทรอนิกส์สำหรับผู้พิการทางการมองเห็นสามารถตรวจจับสิ่งกีดขวางที่อยู่เบื้องหน้าหรือพื้นผิวต่างระดับเพื่อหลบหลีกไม่ให้เกิดอุบัติเหตุได้

๒. ไม้เท้าต้องทำด้วยอุปกรณ์ที่คงทนแข็งแรง ป้องกันลื่นไถลได้เป็นอย่างดี และไม่เป็นสื่อนำกระแสไฟฟ้า

๓. มีป้ายสัญลักษณ์เพื่อแสดงการให้บริการไม้เท้าสำหรับผู้พิการทางสายตาและผู้สูงอายุ

๑๒. ป้ายสัญลักษณ์

ป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่ แจ้งเตือน และจำกัดสิทธิบางประการ
วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

ความสำคัญ

ป้ายสัญลักษณ์เป็นอารยสถาปัตย์ที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งที่วัดแหล่งท่องเที่ยวควรจัดสร้างไว้สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทุกกลุ่มหรือคนทั้งมวล เนื่องจากเป็นการบอกกล่าวหรือแจ้งเตือนด้วยสัญลักษณ์ที่เป็นสากล เมื่อนักท่องเที่ยวเห็นป้ายสัญลักษณ์แล้วย่อมเข้าใจความหมายและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง โดยที่ทางวัดแหล่งท่องเที่ยวไม่ต้องจัดเจ้าหน้าที่มาคอยแนะนำ ป้ายสัญลักษณ์แบ่งออก ๖ ประเภท ได้แก่

๑. ป้ายสัญลักษณ์บอกสิ่งอำนวยความสะดวกทั่วไป เช่น ห้องน้ำคนพิการ ห้องน้ำชาย-หญิง ทางลาด ที่จอดรถคนพิการ ลิฟท์คนพิการ ที่บริการรถเข็นหรือรถ Wheelchair และไม้เท้าสำหรับผู้พิการ/ผู้สูงอายุ เป็นต้น

๒. ป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่และทิศทาง เช่น ทางไปพระธาตุ สถานที่จอดรถ ทางไปตรง ทางเลี้ยวซ้าย ทางเลี้ยวขวา ทางขึ้น ทางลง ทางโค้ง เป็นต้น

๓ .ป้ายสัญลักษณ์แจ้งเตือน เช่น ระวังลื่น ระวังศรีษะ ระวังสิ่งกีดขวาง เป็นต้น

๔. ป้ายสัญลักษณ์จำกัดสิทธิบางประการ เช่น ห้ามเสียงดัง ห้ามสูบบุหรี่ ห้ามเข้า ห้ามขึ้น ห้ามถ่ายรูป ห้ามทิ้งขยะ เป็นต้น

๕. ป้ายสัญลักษณ์บอกความปลอดภัย เช่น ทางออกฉุกเฉิน บันไดหนีไฟ รับแจ้งเหตุฉุกเฉิน ประตูทางออก เป็นต้น

๖. ป้ายสัญลักษณ์ขอความอนุเคราะห์ เช่น กรุณาถอดรองเท้า กรุณาเดินชิดซ้าย กรุณารักษาความสะอาด เป็นต้น

รูปแบบป้ายสัญลักษณ์

ป้ายสัญลักษณ์ชนิดต่างๆ ในวัดแหล่งท่องเที่ยวควรมีรูปแบบดังนี้

๑. มีสัญลักษณ์ที่เป็นมาตรฐานสากลและมีข้อความสั้นกระชับได้ใจความตรงกับสิ่งที่ต้องการสื่อกำกับสัญลักษณ์นั้น โดยมีขนาดตัวอักษรใหญ่พอเหมาะสมและหลายภาษา

๒. ป้ายสัญลักษณ์ทำด้วยวัสดุที่มั่งคงแข็งแรง มองเห็นได้ง่าย ได้มาตรฐานสากล

๓. ติดตั้งป้ายสัญลักษณ์ตามเส้นทางหรือในสถานที่ที่ต้องการสื่อความ โดยไม่กีดขวางการจราจร

โดยรูปแบบป้ายสัญลักษณ์มีลักษณะดังตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงป้ายสัญลักษณ์อารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่

สัญลักษณ์	ความหมาย	สัญลักษณ์	ความหมาย
	ทางลาดสำหรับผู้พิการ		บริการไม้เท้าสำหรับ ผู้สูงวัยและผู้พิการ
	ราวจับขึ้น-ลง		ที่จอดรถสำหรับบุคคลทั่วไป
	แสงสว่างเพียงพอ		ที่จอดรถสำหรับผู้พิการ
	ลิฟท์สำหรับบุคคลทั่วไป		ระวังพื้นต่างระดับ
	ลิฟท์สำหรับผู้พิการ		ห้องน้ำสำหรับบุคคลทั่วไป
	เครื่องกระจายเสียง/ ลำโพงห้องประชุม		ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ
	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		พื้นกันลื่น/ระวังพื้นลื่น
	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code		งดใช้เสียง/ ห้ามเสียงดัง
	สัญญาณไฟจราจรและไฟข้าม ถนน		ทางข้ามถนน
	สถานที่จุดเทียนธูปบูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับผู้พิการ		รถบริการ Wheelchair
	ทางเดิน Braille block (แผ่น ทางเดินสำหรับผู้พิการทาง สายตา)/ทางเดินสำหรับผู้พิการ		

๑๓. ทางข้ามถนนและสัญญาณไฟจราจร

ทางข้ามถนนแบบม้าลายพร้อมกับมีกรวยกั้นพื้นที่สำหรับข้ามถนน
วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ความสำคัญ

วัดแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งตั้งอยู่ในเขตเมืองติดกับถนนใหญ่ หรือบางวัดอาจมีถนนใหญ่ในเขตโบราณสถาน มีรถนักท่องเที่ยวและรถคนที่มาทำบุญสัญจรไปมาในวัดจำนวนมาก จนถนนมีรถพลุกพล่านตลอดเวลา ทำให้นักท่องเที่ยวหรือคนที่มาทำบุญไม่ได้รับความสะดวก เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติ ดังนั้นจึงวัดแหล่งท่องเที่ยวที่มีถนนใหญ่และมีรถพลุกพล่านจำนวนมากทั้งภายในวัดและนอกวัดควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจจราจร เทศบาล ชุมชน เป็นต้น จัดทำทางข้ามถนนและสัญญาณไฟจราจรสำหรับให้นักท่องเที่ยวทุกคนใช้ในการสัญจรข้ามไปมาได้อย่างปลอดภัย โดยทำเป็นถนนข้ามทางม้าลาย ส่วนไฟจราจรนั้นควรเป็นระบบสัญญาณไฟจราจรสำหรับคนเดินข้ามถนนชนิดกดปุ่มแบบมีเสียงเตือนที่เป็นมาตรฐานสากล โดยมีสัญญาณไฟรูปตุ๊กตาคนเดินข้ามถนนพร้อมกับแสดงตัวเลขนับเวลาถอยหลัง อันจักเป็นแนวทางในการอำนวยความสะดวกการสัญจรข้ามถนนให้แก่นักท่องเที่ยว ป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นกับผู้สัญจรทั่วไปรวมทั้งคนพิการ ผู้สูงวัย เด็ก สตรีมีครรภ์และผู้มีร่างกายผิดปกติ อีกทั้งยังเป็นการช่วยจัดระเบียบการจราจรในวัดแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นระเบียบเรียบร้อยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบทางข้ามถนนและสัญญาณไฟจราจร

ทางข้ามถนนและสัญญาณไฟจราจรทั้งในวัดและนอกวัดแหล่งท่องเที่ยวที่มีถนนใหญ่และรถพลุกพล่านควรมีรูปแบบดังนี้

๑. ทางข้ามถนนควรทำเป็นทางม้าลายที่เห็นได้ชัดเจน

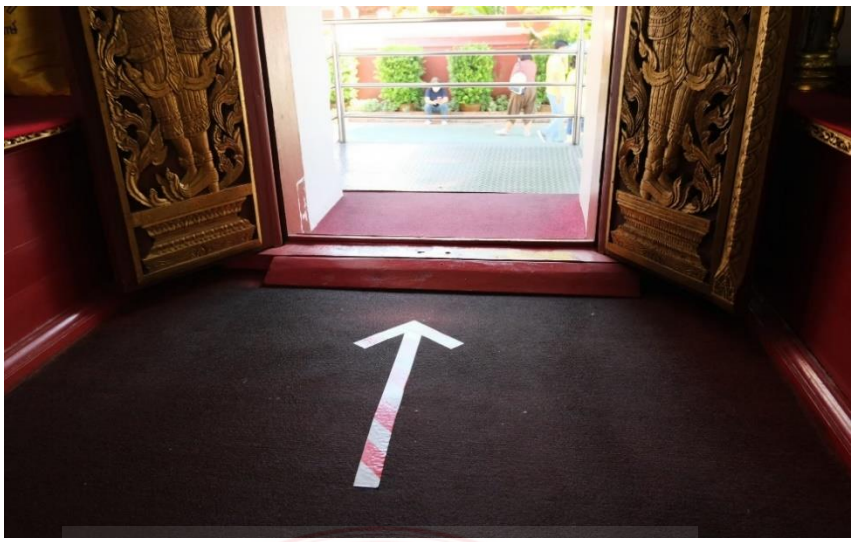
๒. สัญญาณไฟจราจรข้ามถนนให้มีสัญญาณไฟจราจรแบบมีเสียงเตือน ๒ ระยะ ได้แก่ ระยะแรกเป็นเสียงดังปกติเพื่อแสดงว่าให้หยุดรอข้าม ระยะที่ ๒ เป็นเสียงดังถี่ขึ้นเพื่อแสดงว่าให้ข้ามถนนได้ เพื่อให้ผู้พิการทางการมองเห็นได้ฟังแล้วเข้าใจความหมาย อีกทั้งให้มีรูปตุ๊กตาคนเดินข้ามถนนพร้อมกับแสดงตัวเลขนับเวลาถอยหลังกำกับเพื่อให้ผู้ใช้ถนนทั่วไปรวมทั้งผู้พิการ ผู้สูงวัย เด็ก สตรีมีครรภ์ และผู้มีร่างกายผิดปกติ มองเห็นได้ชัดและเข้าใจความหมายร่วมกัน

๓. ทางข้ามถนนที่ไม่มีสัญญาณไฟจราจรและมีพื้นผิวต่างระดับกัน ให้มีพื้นผิวต่างสัมผัสและทางลาด

๑๔. ไฟบอกทาง

ป้ายหนีไฟ ๔ ภาษา ขอบคุณภาพจาก
https://www.facebook.com/Jorporclub.S/posts/1112275058938966/
(สืบค้น ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๓)

ลูกศรแสดงทางออกทางลาดใช้วัสดุเรืองแสง วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร จังหวัดลำพูน

ความสำคัญ

วัดแหล่งท่องเที่ยวที่ให้บริการจนถึงกลางคืนหรือมีอาคารสูงใหญ่หลายชั้น เช่น โบราณสถาน อาคารพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น มักมีเส้นทางเดินสำหรับให้นักท่องเที่ยวเดินชมในยามค่ำคืน หรือในตัวอาคารสูงใหญ่หลายชั้นมักมีทางออกฉุกเฉินหรือจุดรวมพลในกรณีฉุกเฉิน จึงควรจัดสร้างไฟบอกทางเพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวได้รู้เส้นทางที่ต้องเดินไปเพื่อป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นแก่นักท่องเที่ยว

รูปแบบไฟบอกทาง

ไฟบอกทางสำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวมีรูปแบบดังนี้

๑. ถ้าเป็นโบราณสถานหรือพุทธศาสนสถานที่เปิดให้ชมถึงค่ำคืนควรจัดสร้างไฟส่องแสงสว่างได้อย่างทั่วถึงทั้งตามเส้นทางเดินและตัวโบราณสถานหรือพุทธสถาน เพื่อป้องกันอุบัติเหตุในลักษณะต่างๆ เช่น การสะดุดหกล้ม การถูกทำร้ายจากมิจฉาชีพ เป็นต้น

๒. ถ้าเป็นอาคารสูงใหญ่มีหลายชั้น ควรสร้างทางออกฉุกเฉินพร้อมกับมีป้ายที่มีข้อความบอกว่าทางออกประตูฉุกเฉิน ทางไปประตูฉุกเฉิน ทางหนีไฟ ทางออก หรือทำลูกศรบอกทางออกโดยมีไฟส่องทางทั้งที่ป้ายบอกทางและพื้นทางเดินที่ใช้สีเรืองแสง เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถมองเห็นป้ายและเส้นทางเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน เช่น ไฟไหม้ เป็นต้น จักได้หลบหนีไปตามไฟส่องทางนั้นได้อย่างปลอดภัย

๑๕. จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ

จุดพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวใต้ต้นมะเกว๋น วัดอินทราวาส (ต้นเกว๋น) จังหวัดเชียงใหม่

ความสำคัญ

จุดพักผ่อนสำหรับผู้พิการในวัดแหล่งท่องเที่ยวเป็นอารยสถาปัตย์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง เนื่องจากวัดแหล่งท่องเที่ยวโดยทั่วไปมักทำจุดพักผ่อนใต้ต้นไม้ที่ร่มเย็นหรือใกล้จุดบริการร้านขายกาแฟและจำหน่ายสินค้าอื่นๆ สำหรับนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว แต่นักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษ เช่น ผู้พิการ ผู้สูงวัย เด็ก สตรีมีครรภ์ และผู้มีร่างกายผิดปกติ มักประสบปัญหาการขึ้น-ลงในพื้นที่ต่างระดับหรือสิ่งกีดขวางบางอย่าง บางวัดขอบถนนที่ติดกับจุดพักผ่อนสูงมากไม่สามารถนั่งรถเข็นหรือรถ Wheelchair เข้าไปได้ แม้ผู้มีปัญหาด้านการเดินก็ไม่สามารถก้าวข้ามพื้นที่ต่างระดับและสิ่งกีดขวางได้ ดังนั้นหากวัดแหล่งท่องเที่ยวจัดทำจุดพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษในพื้นที่เดียวกันกับนักท่องเที่ยวทั่วไปโดยจัดทำทางลาดหรือทำทางเดินที่ไม่มีสิ่งกีดขวางเชื่อมต่อกับจุดพักผ่อนก็จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษได้รับความสะดวกและเข้าถึงการให้บริการของวัดอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

รูปแบบจุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ

จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการมีรูปแบบดังนี้

๑. มีพื้นที่กว้างพอเหมาะสำหรับให้รถเข็นหรือรถ Wheelchair และผู้มีปัญหาด้านการเดินเข้าไปได้ โดยมีทางลาดและพื้นผิวเรียบ ไม่ขรุขระ ไม่มีสิ่งกีดขวาง

๒. มีสภาพร่มรื่นปลอดโปล่ง มีโต๊ะ เก้าอี้ หรือที่นั่งที่แข็งแรงรองรับผู้พิการ ผู้สูงวัย เด็ก สตรีมีครรภ์ และผู้มีร่างกายผิดปกติได้เป็นอย่างดี

๓. อยู่ใกล้แหล่งให้บริการอาหาร เครื่องดื่ม ห้องน้ำ และลานจอดรถ

๑๖. พื้นกันลื่นและกันเท้าร้อน

พื้นกันลื่นและกันร้อน บันไดวิหารวัดพระพุทธบาทตากผ้า
และวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร จังหวัดลำพูน

ความสำคัญ

พื้นกันลื่นและกันเท้าร้อนเป็นอารยสถาปัตย์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง เนื่องจากวัดแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักมีวิหาร อุโบสถ ศาลา ลานพระธาตุเจดีย์ ตลอดจนถึงห้องน้ำและสถานที่ต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวนิยมไปสักการะ เยี่ยมชม และใช้บริการ พื้นที่เหล่านี้มีบันไดขึ้นลงและผิวพื้นที่ร้อนและลื่นไถลได้ง่าย โดยเฉพาะในช่วงที่แดดร้อนจัดพื้นผิวกระเบื้องจะร้อนมากทำให้เดินด้วยเท้าเปล่าลำบาก ในขณะที่ช่วงฤดูฝนพื้นผิวจะชื้นแฉะ มีตะไคร่ขึ้น ทำให้ลื่นไถลได้ง่าย เป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มที่อาจพลัดตกหกล้มจนได้รับการบาดเจ็บโดยไม่ตั้งใจ (Unintentional) บางคนเสียชีวิต บางคนพิการ และบางคนเจ็บปวดเรื้อรัง ถ้าหากวัดแหล่งท่องเที่ยวจัดทำพื้นกันลื่นและกันเท้าร้อนไว้ก่อนจักเป็นแนวทางป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี

รูปแบบพื้นกันลื่นและกันเท้าร้อน

พื้นกันลื่นและกันเท้าร้อนในวัดแหล่งท่องเที่ยวมีรูปแบบดังนี้

๑. พื้นบันไดไม่ควรปูด้วยวัสดุที่มันวาวเพราะจะทำให้ลื่นไถลได้ง่าย ถ้าหากปูด้วยวัสดุมันวาวแล้วควรปูด้วยแผ่นยางพลาสติกกันลื่นอีกชั้นจะช่วยป้องกันอุบัติได้

๒. พื้นวิหาร อุโบสถ ศาลา ลานพระธาตุเจดีย์ ตลอดจนถึงห้องน้ำและสถานที่ต่างๆ ที่มีนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมควรเช็ดถูด้วยน้ำยากันลื่น เพื่อให้พื้นสะอาดและป้องกันลื่นไถลได้เป็นอย่างดี

๓ .พื้นลานพระธาตุเจดีย์ควรปูด้วยวัสดุที่กันเท้าร้อนจะช่วยให้นักท่องเที่ยวเดินได้สะดวกสบาย

๑๗. สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

สถานที่จุดเทียนธูปบูชาพระธาตุและพระเจ้าทันใจ วัดสวนดอก พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ความสำคัญ

นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมวัดแหล่งท่องเที่ยว นอกจากจะมาเยี่ยมชมโบราณสถานและศาสนสถานแล้วยังสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือด้วย โดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนนิยมสักการะบูชาพระพุทธรูป พระธาตุเจดีย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ หลายวัดจัดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินเวียนเทียนรอบพระธาตุเจดีย์ได้อย่างสะดวก อีกทั้งยังจัดแท่นสำหรับจุดเทียนธูปและคำกล่าวบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้ให้บริการด้วย แต่นักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษโดยเฉพาะผู้พิการ ผู้สูงวัย และสตรีมีครรภ์ เป็นผู้ที่เคลื่อนไหวร่างกายไม่สะดวกที่จะนั่งคุกเข่าจุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นการจัดทำแท่นหรือสถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เฉพาะนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษในวัดแหล่งท่องเที่ยวเป็นอารยสถาปัตย์ที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวผู้มีศรัทธาได้สักการะสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ

รูปแบบสถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

๑. สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ควรทำเป็นแท่นที่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์สามารถนั่งรถเข็นหรือรถ Wheelchair หรือยืนแล้วปักเทียนธูปได้สะดวก โดยไม่ต้องนั่งกับพื้นเหมือนนักท่องเที่ยวทั่วไป

๒. สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับผู้พิการมีป้ายสัญลักษณ์กำกับไว้พร้อมกับไม่มีสิ่งกีดขวางหรือสิ่งที่จะก่อให้เกิดอันตราย

๓. สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับผู้พิการควรมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ไม้ขีดหรือตะเกียงไฟ แท่นวางดอกไม้ ที่ปักธูปเทียน พร้อมกับคำกล่าวบูชาที่มีขนาดตัวอักษรคมชัดอ่านได้ง่าย เป็นต้น

สรุปได้ว่า รูปแบบอารยสถาปัตย์ทั้ง ๑๗ รายการ ที่วัดแหล่งท่องเที่ยวควรจัดทำเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวทุกกลุ่มหรือคนทั้งมวล จะเห็นได้ว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญต่อการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน เนื่องจากปัจจุบันนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกมีความสนใจมาท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานและพุทธศาสนสถานในวัดภาคเหนือมากขึ้น เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานมีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ มีพุทธศิลปกรรมที่วิจิตร และมีธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม อีกทั้งระบบการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวมีความเป็นสากลมากขึ้น โดยรัฐบาลไทยได้ออกพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และกฎกระทรวงฉบับต่างๆ รองรับการดูแลนักท่องเที่ยวคนพิการ ผู้สูงอายุ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ดังนั้นวัดแม้จะเป็นพุทธศาสนสถานแต่ก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในชุมชน สามารถสร้างชื่อเสียง สร้างความศรัทธา สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและสร้างเศรษฐกิจให้กับสังคมทั้งในระดับท้องถิ่นและประเทศชาติได้

การจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยวแต่ละรายการนั้นขึ้นอยู่กับความพร้อมและบริบทของแต่วัดที่จะจัดทำ เนื่องจากแต่ละวัดมีข้อจำกัดและบริบทแตกต่างกัน โดยเฉพาะบางวัดมีโบราณสถานหรือโบราณวัตถุที่ขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากรแล้ว การจัดทำอารยสถาปัตย์ที่สำคัญและจำเป็นจึงต้องปรึกษาและขออนุญาตจากกรมศิลปากรก่อน นอกจากนั้นยังต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายในการคิดวางแผนจัดทำร่วมกัน เช่น ชุมชน เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นต้น อีกทั้งยังต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญหรือวิศวกรในการออกแบบและควบคุมการจัดทำให้สอดคล้องกับหลักการอารยสถาปัตย์ (Universal Desing) ๗ ประการ อันจะทำให้วัดแหล่งท่องเที่ยวมีอารยสถาปัตย์ที่ได้มาตรฐานไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่หลากหลายได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันตามสิทธิ์ที่จะพึงได้รับจากวัดในฐานะผู้ให้บริการแหล่งท่องเที่ยว

๓. การตรวจสอบกลั่นกรองรูปแบบคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

เมื่อได้จัดทำร่างคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่แล้ว ผู้วิจัยได้นำร่างคู่มือให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบกลั่นกรองเอกสารวิชาการ (Peer Reiew) จำนวน ๘ ท่าน ได้แก่ ๑. รศ.ดร. วิโรจน์ อินทนนท์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒. รศ.ดร. ปรุตม์ บุญศรีตัน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๓. รศ.ดร. พูนชัย ปันธิยะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ๔. รศ.ดร. วรวิทย์ นิเทศศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ๕. รศ.ดร. เทพประวิณ จันทร์แรง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ๖. รศ.ดร. อภิรมย์ สีดาคำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ๗. ผศ.ดร. สยาม ราชวัตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๘. ผศ.ศักดิ์สายันต์ ใยสามเสน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจแก้และให้คำแนะนำแล้วจึงได้ปรับแก้ไขให้ถูกต้องและสมบูรณ์ต่อไป

๔. การจัดพิมพ์คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

หลังจากแก้ไขร่างคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดพิมพ์เป็นเอกสารวิชาการเผยแพร่ จำนวน ๕๐๐ เล่ม สำหรับมอบให้วัด หน่วยงาน องค์กร และผู้สนใจทั่วไป ได้นำไปศึกษาและใช้เป็นคู่มือในการจัดทำอารยสถาปัตย์ที่จำเป็นสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ ตลอดจนถึงผู้มีร่างกายผิดปกติอื่นๆ ต่อไป

สรุปกระบวนการจัดทำคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๖ แสดงกระบวนการจัดทำคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

กิจกรรม	วัตถุประสงค์/เป้าหมาย	ผลลัพธ์
๑. การศึกษาสภาพปัญหาการจัดการวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์	เพื่อต้องการทราบอุปสรรคปัญหาและแนวทางแก้ไข	ได้แนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยการจัดทำคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่
๒. การสังเคราะห์ความรู้จากเอกสาร การสัมภาษณ์ และผลการสำรวจ	เพื่อให้ได้ความรู้และจัดทำร่างรูปแบบคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่	ได้ร่างชุดความรู้คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่
๓. การตรวจสอบกลั่นกรองรูปแบบคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่	เพื่อให้ได้รูปแบบและเนื้อหาคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ที่ถูกต้องและสมบูรณ์	ได้ร่างชุดความรู้คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีรูปแบบและเนื้อหาที่ถูกต้องและสมบูรณ์
๔. การจัดพิมพ์คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่	เพื่อให้ได้คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่สำหรับเผยแพร่ต่อสาธารณะ	ได้หนังสือคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่สำหรับเผยแพร่ต่อสาธารณะ จำนวน ๕๐๐ เล่ม

ภาพที่ ๒๙ นวัตกรรมคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยว
ในจังหวัดเชียงใหม่

๔.๓.๒ การจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์

การสร้างห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบเป็นอีกนวัตกรรมหนึ่งที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้แล้วนำมาจัดกระบวนการปรับประยุกต์สร้างห้องน้ำตามแบบอารยสถาปัตย์ในชุมชนวัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง) ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เป็นห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบสำหรับวัด หน่วยงาน และองค์กรท้องถิ่นต่างๆ นำไปจัดสร้างให้บริการแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ ตลอดจนถึงผู้มีร่างกายผิดปกติ ให้เข้าถึงการบริการของแต่ละวัด หน่วยงาน และองค์กรได้อย่างทั่วถึง ปลอดภัย เป็นธรรม และเท่าเทียมกัน โดยมีกระบวนการจัดสร้างห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบดังนี้

๑. การสำรวจสถานภาพของชุมชนวัดชัยสถิตย์ บ้านป่าเสร้าหลวง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจสถานภาพของชุมชนวัดชัยสถิตย์ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบพบว่า วัดชัยสถิตย์เป็นวัดประจำชุมชนตำบลสันปูเลยที่มีประชากรจาก ๕ หมู่บ้านให้การอุปถัมภ์ ได้แก่ หมู่ ๖ หมู่ ๗ หมู่ ๘ หมู่ ๑๒ และหมู่ ๑๕ จำนวนประชากรมากกว่า ๒๐๐ หลังคาเรือน มีผู้สูงอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๕๑ คน และมีผู้พิการ ๒๘ คน (สัมภาษณ์ นางดวงเดือน สุวรรณศรี, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๓) ในแต่ละปี วัดชัยสถิตย์ได้จัดกิจกรรมงานบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนาและศิปลวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งการทำบุญในวันธัมมัสสวนะ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ประเพณียี่เป็ง การทำบุญถวายทานข้าวใหม่เดือน ๔ เป็ง งานทอดผ้า งานทอดกฐิน งานสรงน้ำพระธาตุ งานบำเพ็ญกุศลศพ ตลอดจนถึงกิจกรรมการประชุมอบรมของหน่วยงานองค์กรด้านต่างๆ นอกจากนั้นวัดชัยสถิตย์ยังมีรอยพระพุทธบาทลายคำศิลปะล้านนาที่เก่าแก่มีอายุไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ปี โดยกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๐๔ ตอนที่ ๑๒๑ ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๓๐ โดยรอยพระพุทธบาทเป็นศิลปะล้านนา ชนิดไม้ลงรักปิดทอง ขนาดฐานกว้าง ๔๔ เซนติเมตร ฐานยาว ๑๓๓.๕ เซนติเมตร ความสูงตลอดฐาน ๒๔๐ เซนติเมตร เฉพาะรอยพระพุทธบาทกว้าง ๗๗ เซนติเมตร ในแต่ละวันมีผู้ศรัทธาและนักท่องเที่ยวมาสักการะบูชาและเที่ยมชมจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง (สัมภาษณ์พระครูประภัศร์ชัยคุณ, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๓)

จากการสำรวจสถานภาพของชุมชนวัดชัยสถิตย์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า วัดชัยสถิตย์เป็นวัดที่ควรจัดสร้างห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบในชุมชนสำหรับให้บริการแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษ เนื่องจากมีกิจกรรมเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง มีผู้สูงอายุและผู้พิการจำนวนมาก อีกทั้งยังมีโบราณวัตถุที่สำคัญและเก่าแก่ที่ผู้สนใจและนักท่องเที่ยวมาสักการะบูชาอยู่ตลอด

๒. การสนทนากลุ่มชุมชนวัดชัยสถิตย์

หลังจากที่ได้ผลสรุปจากการสำรวจชุมชนแล้ว ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมสนทนากลุ่มแกนนำชุมชนทั้งพระสงฆ์ สามเณร ผู้ใหญ่บ้าน และผู้สูงอายุในชุมชน จำนวน ๑ ครั้ง ณ วัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง) ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๓ มีผู้เข้าร่วม ๒๑ รูป/คน โดยผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์สภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๐ วัด มานำเสนอให้ที่สนทนากลุ่มให้ได้รับทราบและมองเห็นภาพรวมของความสำคัญ รูปแบบ และประโยชน์ของการจัดทำอารยสถาปัตย์ที่มีลักษณะเป็นสากลสำหรับให้บริการแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ ตลอดจนถึงผู้มีร่างกายผิดปกติอื่นๆ จากนั้นได้นำเสนอผลการสำรวจสถานภาพของชุมชนวัดชัยสถิตย์ที่มีความจำเป็นต้องสร้างห้องน้ำปลอดภัย โดยในที่สนทนากลุ่มต่างก็เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งที่จะจัดสร้างห้องน้ำปลอดภัยไว้ในบริเวณวัดชัยสถิตย์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุและผู้พิการในชุมชนที่มีจำนวนมากตลอดจนถึงนักท่องเที่ยวที่มาสักการะบูชารอยพระพุทธบาทลายคำ เมื่อในที่สนทนากลุ่มมีความเห็นตรงกันแล้วก็ได้กำหนดรูปแบบของห้องน้ำปลอดภัยที่สามารถใช้ได้สะดวกและปลอดภัย สอดคล้องกับหลักการอารยสถาปัตย์ ๗ ประการ อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับวัด หน่วยงาน และองค์กรอื่นๆ ประกอบด้วย

๑. ให้สร้างห้องน้ำปลอดภัยห้องใหม่ ๑ ห้อง โดยสร้างต่อจากห้องน้ำทั่วไปที่มีอยู่ด้านหลังศาลาและให้อยู่ใกล้กับทางเข้า-ออก เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ

๒. สุขภัณฑ์และวัสดุอุปกรณ์ห้องน้ำปลอดภัยให้ประกอบด้วย ทางลาด ราวจับ กริ่งสัญญาณขอความช่วยเหลือ ซักโครก โถปัสสาวะ กระจกส่อง อ่างล้างมือ ฝักบัวอาบน้ำ กล่องกระดาษชำระ ราวแขวนผ้า พัดลมดูดอากาศ ไฟฟ้าให้แสงสว่าง พื้นกันลื่น และประตูกระจกเลื่อน

๓. โครงการวิจัยรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด โดยชุมชนจะร่วมบริจาคตามกำลังศรัทธาพร้อมทั้งช่วยอำนวยความสะดวกและปรับสถานที่ให้เหมาะสม

๓. การดำเนินการจัดสร้างห้องน้ำปลอดภัย

หลังจากที่ได้สนทนากลุ่มแล้วผู้วิจัยได้ทำหนังสือถึงผู้นำชุมชน ได้แก่ รักษาการเจ้าอาวาส ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกสภาเทศบาล เพื่อแจ้งความประสงค์ในการจัดทำห้องน้ำปลอดภัยวัดชัยสถิตย์ หลังจากนั้นได้จ้างเหมาช่างมาสร้างห้องน้ำปลอดภัยตามรูปแบบที่ได้จากการสนทนากลุ่ม โดยให้สอดกับหลักอารยสถาปัตย์ ๗ ประการ ในระหว่างการก่อสร้างห้องน้ำปลอดภัย ผู้วิจัยได้ประชาสัมพันธ์และเชิญชวนให้ชุมชนร่วมบริจาคสร้างห้องน้ำเป็นระยะๆ

๔. พิธีทำบุญถวายห้องน้ำให้กับชุมชนวัดชัยสถิตย์

เมื่อการจัดสร้างห้องน้ำปลอดภัยแล้วเสร็จ ผู้วิจัยได้ประชุมแกนนำชุมชนวัดชัยสถิตย์เพื่อกำหนดวันประกอบพิธีทำบุญถวายห้องน้ำให้กับชุมชนวัดชัยสถิตย์อย่างเป็นทางการในวันที่ ๒๘

มกราคม ๒๕๖๔ โดยทางชุมชนร่วมเป็นเจ้าภาพสังฆทาน อาหาร ผลไม้ ขนม น้ำดื่ม และจัดเตรียมสถานที่ทำบุญ นอกจากนั้นยังมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มาร่วมอำนวยความสะดวกในการคัดกรองตามมาตรการป้องกันเชื้อโรคไวรัสโคโรนา (COVID-19) ของกระทรวงสาธารณสุขอย่างเคร่งครัด โดยมีผู้เข้าร่วมพิธีประกอบด้วย คณะนักวิจัย ผู้บริหารวิทยาเขตเชียงใหม่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล พระสงฆ์ สามเณร และประชาชนในชุมชนวัดชัยสถิตย์ จำนวน ๖๐ รูป/คน ในการนี้ คณะนักวิจัยได้จัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน โดยนำเสนอผลการวิจัย รูปแบบ ความสำคัญ และประโยชน์ของห้องน้ำปลอดภัย อีกทั้งยังได้เผยแพร่ข่าวสารการมอบถวายห้องน้ำปลอดภัยให้กับชุมชนวัดชัยสถิตย์ทางสื่อโทรทัศน์ NBT เชียงใหม่ หนังสือพิมพ์เชียงใหม่นิวส์ออนไลน์ และหนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ ซึ่งเป็นสื่อที่แพร่ข่าวสารครอบคลุมทุกจังหวัดในภาคเหนือ

จากกระบวนการสร้างห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบจะเห็นได้ว่า ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยและผลการสำรวจชุมชนมาสังเคราะห์องค์ความรู้แล้วร่วมกับชุมชนจัดสร้างห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบอันเป็นการปฏิบัติการภาคสนามโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งการเสนอข้อคิดเห็นรูปแบบห้องน้ำ การบริจาคทุนทรัพย์ในการสร้างห้องน้ำ และการเป็นเจ้าภาพสังฆทาน อาหาร เครื่องดื่ม ขนม ผลไม้ในพิธีทำบุญถวายห้องน้ำ อันเป็นกระบวนการสร้างห้องน้ำปลอดภัยที่มีรูปแบบสอดคล้องทั้งหลักอารยสถาปัตย์ ๗ ประการและความต้องการของชุมชนที่สามารถนำไปประโยชน์ได้จริง อีกทั้งยังเป็นห้องน้ำต้นแบบให้กับวัด หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

สรุปกระบวนการจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๗ แสดงกระบวนการจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ
สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์

กิจกรรม	วัตถุประสงค์/เป้าหมาย	ผลลัพธ์
๑. การสำรวจสถานภาพของชุมชนวัดชัยสถิตย์ บ้านป่าเสร้าหลวง	เพื่อต้องการทราบปัญหาและความจำเป็นในการจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบชุมชนวัดชัยสถิตย์	ได้ทราบปัญหาและความจำเป็นในการจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ ในชุมชนวัดชัยสถิตย์
๒. การสนทนากลุ่มชุมชนวัดชัยสถิตย์	เพื่อแจ้งเหตุผล ความจำเป็นและกำหนดรูปแบบาการจัดทำห้องน้ำปลอดภัยร่วมกันกับชุมชน	๑. ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการการจัดทำห้องน้ำปลอดภัยร่วมกัน ๒. ได้รูปแบบห้องน้ำปลอดภัยที่ชุมชนมีส่วนร่วม
๓. การดำเนินการจัดสร้างห้องน้ำปลอดภัย	เพื่อสร้างห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับให้ชุมชนใช้ประโยชน์ และเป็นแบบอย่างให้แก่วัด หน่วยงาน องค์กรอื่นๆ	ได้ห้องน้ำปลอดภัย ๑ ห้อง ที่ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ และวัด หน่วยงาน องค์กรอื่นๆ สามารถใช้เป็นแบบอย่างได้
๔. พิธีทำบุญถวายห้องน้ำให้กับชุมชนวัดชัยสถิตย์	เพื่อจัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน และมอบห้องน้ำปลอดภัยให้กับชุมชน พร้อมกับประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโครงการวิจัย	๑. ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ มีส่วนร่วมในกิจกรรม ๒. ชุมชนรับมอบห้องน้ำปลอดภัยเป็นสาธารณะประโยชน์ในชุมชน ๓. การเผยแพร่กิจกรรมผ่านสื่อโทรทัศน์ NBT เชียงใหม่ หนังสือเชียงใหม่นิวส์ และหนังสือไทยนิวส์

ภาพที่ ๓๐ การสนทนากลุ่ม ณ วัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง) ตำบลสันปูเลย
อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๓

ภาพที่ ๓๑ การสร้างห้องน้ำปลอดภัย ณ วัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง)
ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๓๒ นวัตกรรมห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ วัดชัยสถิตย์ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

สุขภัณฑ์และวัสดุในห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ ประกอบด้วย ราวจับ กริ่งสัญญาณขอความช่วยเหลือ ซักโครก โถปัสสาวะ กระจกส่อง อ่างล้างมือ ฝักบัวอาบน้ำ กล่องกระดาษชำระ ราวแขวนผ้า พัดลมดูดอากาศ ไฟฟ้าให้แสงสว่าง และพื้นกันลื่น

๔.๓.๓ การจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”

Application ชุดนี้เป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่งที่ผู้วิจัยได้พัฒนาโปรแกรมจากเทคโนโลยีขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวที่สนใจท่องเที่ยววัดในภาคเหนือที่เป็นโบราณสถานหรือพุทธศาสนสถานเก่าแก่ สวยงาม สงบ ร่มรื่น สะอาดเรียบร้อย และมีอารยสถาปัตย์หรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐานสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทุกกลุ่มให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง ปลอดภัย เป็นธรรม และเท่าเทียมกัน โดยเป็น Application ที่สามารถแสดงผลครอบคลุมอุปกรณ์มือถือ (Mobile phone) ไอแพด (Ipad) แทบเล็ต (Tablet) และคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (Personal Computer) โดยมีกระบวนการจัดทำ Application ดังนี้

๑) การสำรวจอุปสรรคปัญหาการท่องเที่ยววัดในจังหวัดเชียงใหม่

จากการสำรวจสภาพปัญหาการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ พบปัญหาสำคัญด้านการทำฐานข้อมูลของวัดแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ได้เผยแพร่ในสื่อต่างๆ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้ศึกษาข้อมูลบริบทของวัดแหล่งท่องเที่ยวมาล่วงหน้าส่งผลให้ขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดจิตสำนึกที่ดี และปฏิบัติตนไม่เหมาะสม ไม่เคารพต่อสถานที่ ไม่ให้ความร่วมมือในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ เช่น ทิ้งขยะเรี่ยราด ไม่รักษาความสะอาด ส่งเสียงดัง ปีนขึ้นไปถ่ายรูปหรือเหยียบย่ำในพื้นที่ต้องห้าม เป็นต้น ดังนั้นการจัดทำฐานข้อมูลวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๑๐ แห่ง เผยแพร่ในสื่อต่างๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยอำนวจความสะดวกให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาข้อมูลมาล่วงหน้าเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกที่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น), ดร. และพระมหาเสรีชน นริสฺสโร[๑๘๘] ที่เห็นว่า การจัดทำข้อมูลและฐานข้อมูลของวัดแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกต้องเผยแพร่ให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นกระบวนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดที่เอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้และการจัดการเพื่อการท่องเที่ยว

๒) การออกแบบพัฒนา Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”

เมื่อมองเห็นปัญหาการจัดทำฐานข้อมูลของวัดแหล่งท่องเที่ยวแล้วผู้วิจัยจึงได้ร่วมกันวางแผนจัดทำ Application โดยใช้ชื่อว่า “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ” เป็น Web Application ใช้ภาษา php และ html สามารถแสดงผลครอบคลุมอุปกรณ์มือถือ

---

๑๘๘ พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น), ดร. และพระมหาเสรีชน นริสฺสโร. การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. รายงานการวิจัย**. ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ๒๕๕๖, หน้า ฒ)

(Mobile phone) ไอแพด (Ipad) แทบเล็ต (Tablet) และคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (Personal Computer) โดยเน้นไปที่อุปกรณ์มือถือซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่นิยมใช้งานในปัจจุบัน มีระบบแผนที่โดยใช้ Google Map “ตามรอยธรรม www.tamroidham.com” โดยจัดทำร่วมกับ Application “เตียว รอย ๙ วัด ครูบาสร้าง ท่องเที่ยวทางบุญ”

วัดงามนามมงคลเมืองเชียงใหม่ ๑๐ วัด ที่จัดทำฐานข้อมูลใน Application ได้แก่ วัดในเขตอำเภอเมือง ๕ วัด ประกอบด้วย ๑. วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร ๒. วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ๓. วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ๔. วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ๕. วัดสวนดอกพระอารามหลวง ๖. วัดผาลาด วัดในเขตอำเภอสารภี ๒ วัด ได้แก่ ๑. วัดเจดีย์เหลี่ยม ๒. วัดช้างค้ำ วัดในเขตอำเภอหางดง ๑ วัด ได้แก่ วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) และวัดในเขตอำเภอแม่แตง ๑ วัด ได้แก่ วัดเด่นสะหรีเมืองแกน (บ้านเด่น) โดยเนื้อหา Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ” ประกอบด้วย

๑. ความสำคัญของวัดในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

๒. แผนผังที่ตั้งและอาณาเขต

๓. อารยสถาปัตย์ที่โดดเด่นและสำคัญ

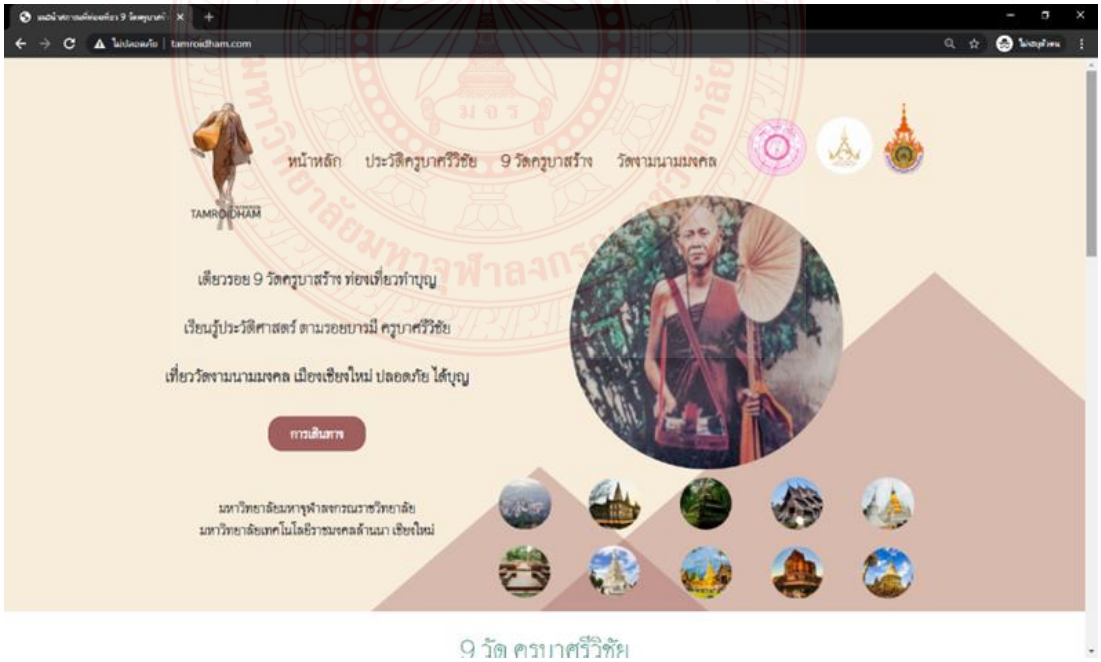
การจัดทำ Application นี้ จักอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวในการศึกษาข้อมูลมาก่อนล่วงหน้า ทั้งด้านแหล่งท่องเที่ยว ประวัติความสำคัญ แผนที่ตั้ง เส้นทางการเดินทาง และอารยสถาปัตย์ที่อำนวยความสะดวก

สรุปกระบวนการจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ” ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑๘ แสดงกระบวนการจัดทำ Application
“เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”

กิจกรรม	วัตถุประสงค์/เป้าหมาย	ผลลัพธ์
๑. การสำรวจอุปสรรคปัญหาการท่องเที่ยววัดในจังหวัดเชียงใหม่	เพื่อต้องการทราบแนวทางการแก้ไขปัญหา	ได้แนวทางการจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”
๒. การออกแบบพัฒนา Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”	เพื่อจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”	ได้ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ” สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

ภาพที่ ๓๓ นวัตกรรมการจัดทำ Application
“เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”

ภาพหน้าหลัก Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”
จาก Google Map “www.tamroidham.com”

ผลจากการสำรวจสภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดในจังหวัดเชียงใหม่ตามแบบอารยสถาปัตย์ในครั้งนี้ ได้เกิดการพัฒนานวัตกรรมสำหรับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ๓ ประการ ได้แก่

๑. คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

๒. การจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์

๓. การจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”

นวัตกรรมเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อวัด หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ นำไปปรับใช้เป็นแนวทางหรือเป็นแบบอย่างในการพัฒนาอารยสถาปัตย์ที่สำคัญและจำเป็นสำหรับให้บริการแก่ประชาชนตามความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่อย่างเป็นสากล นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปย่อมได้ประโยชน์จากการใช้บริการที่สะดวก ปลอดภัย เป็นธรรม และเท่าเทียมกัน

ปณฺณา โลกสฺมิ ปชฺโชโต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติ สภาพการจัดการวัดแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ และนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสานวิธีทั้งการวิจัยเอกสาร สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการปฏิบัติการภาคสนาม โดยมีพื้นที่วิจัย คือวัดนามมงคล ๑๐ แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มเป้าหมายการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ พระสงฆ์ สามเณร ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๓๑ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ และแนวทางการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๑. วัดนามมงคลทั้ง ๑๐ แห่งมีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเดินทางสะดวก มีสิ่งบริการครบวงจร ส่วนวัดที่ตั้งอยู่นอกเมืองก็มีสิ่งก่อสร้างที่สวยงาม มีธรรมชาติ ทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ

๒. วัดมีลักษณะสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกัน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์แตกต่างกันใน ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง ๔ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพราะตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางการให้บริการการท่องเที่ยวที่ครบวงจร ทั้งสถานที่พัก สถานที่รับประทานอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว การคมนาคม การดูแลสุขภาพ การสื่อสาร และบริการด้านอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวก

๒. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง จำนวน ๖ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงามเหมือนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง แต่มีธรรมชาติที่ชุ่มชื่นเขียวขจี ทิวทัศน์ที่สวยงามและบรรยากาศที่เงียบสงบ วัดแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตชานเมืองบางวัดตั้งอยู่บนดอยหรือเชิงเขาที่มีความลาดชัน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร นอกจากจะมีบันไดเดินขึ้นตามปกติ แล้วยังบันไดเลื่อนหรือลิฟท์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ คนพิการ เด็ก ตลอดจนถึงผู้ที่ไม่สะดวกที่จะเดินขึ้นตามบันไดปกติ

๓. นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องนี้ มี ๓ ประการ ได้แก่ ๑. คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๒. การจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ ๓. การจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ ประวัติ ความสำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า วัดนามมงคลทั้ง ๑๐ แห่ง มีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถาน และพุทธศิลปกรรมที่งดงาม บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองสามารถเดินทางได้อย่างสะดวก มีสิ่งให้บริการครบวงจร ส่วนวัดที่ตั้งอยู่ชานเมืองนอกจากจะเป็นโบราณสถานและพุทธศาสนสถานที่วิจิตรแล้ว ยังมีธรรมชาติทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ สอดคล้องกับงานวิจัยของอรศิริ ปาณินท์ และคณะ[๑๘๙] ที่ได้จัดทำคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภท เล่มที่ ๓ วัดในภาคอีสาน วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการวางผังบริเวณของวัด ซึ่งสัมพันธ์กับกิจกรรมหลักของวัดรวมทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยได้จัดแยกประเภทวัดตามลักษณะการวางผังกายภาพ และลักษณะเฉพาะเป็น ๓ ประเภทใหญ่ๆ คือ วัดพระธาตุ วัดป่า และวัดที่เน้นสถาปัตยกรรมรูปทรงใหม่ พร้อมทั้งเสนอแนะการพิจารณาอนุรักษ์และพัฒนาวัดพื้นบ้าน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจเพื่อการเพิ่มแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในอนาคต นอกจากนั้น จินดารักษ์ แสงกาญจนวานิช[๑๙๐] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ขีดความสามารถทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน ศึกษาเฉพาะกิจกรณีวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร พบว่าระดับความหนาแน่นในปัจจุบันของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม อยู่ในระดับ ๒๔.๓๐ ตารางเมตรต่อคน และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจต่อระดับความหนาแน่น ระหว่าง ๑๔-๒๖ ตารางเมตรต่อคน เฉลี่ย ๑๘.๖๑ ตารางเมตรต่อคน จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความหนาแน่นที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจกับตัวแปรด้านต่างๆ พบว่า เพศ อายุ ระดับ การศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ประเภทนักท่องเที่ยว ระยะเวลาในการชมวัด ระยะห่างจากกลุ่มข้างเคียง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

---

[๑๘๙] อรศิริ ปาณินท์ และคณะ, **คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภท เล่มที่ ๓ วัดในภาคอีสาน**, หน้า ๒๕.

[๑๙๐] จินดารักษ์ แสงกาญจนวานิช, ขีดความสามารถทางสังคมของแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานศึกษาเฉพาะกิจกรณีวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพฯ, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๓๔ หน้า ๓๐.

และสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับความหนาแน่นที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การวิเคราะห์เพื่อสร้างแบบจำลองในการพยากรณ์พึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อระดับความหนาแน่นบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน พบว่า ปัจจัยที่สามารถอธิบายหรือพยากรณ์ระดับความหนาแน่นที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจได้แก่ ระยะห่างจากลุ่มข้างเคียงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ อายุ เพศ สิ่งอำนวยความสะอาดและระยะเวลาในการชมวัด จากแบบจำลองในการพยากรณ์ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อระดับความหนาแน่นสามารถนำมาเป็นข้อเสนอแนะอยู่ในวัด และเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวหลายกลุ่มหรือหลายหมู่คณะในเวลาเดียวกัน ก็ควรจัดเจ้าหน้าที่คอย สอดส่องดูแลเป็นพิเศษ เพื่อมิให้เกิดความแออัดหรือพลุกพล่านเกินไป ปรับปรุงที่จำหน่ายตั๋วให้ เป็นที่สังเกตเห็นได้ง่าย การเปิดบริการจำหน่ายตั๋วตลอดเวลา ๐๘.๓๐-๑๕.๓๐ น. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวก คู่มือนำเที่ยวที่ทางวัดแจกแก่นักท่องเที่ยวควรจัดท่าเป็นหลาย ๆ ภาษา นอกจากนี้ควรจัด ท่าเป็นหลายๆ ภาษา นอกจากนี้ควรทำป้ายสำหรับอธิบายสิ่งต่างๆ เพิ่มเติม รวมทั้งจัดวางถังขยะให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม โดยสิ่งเหล่านี้ควรมีความสอดคล้อง และกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมภายในวัด

ในประเด็นนี้จุฑาภรณ์ หินซุย[๑๙๑] ได้ศึกษาแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธกรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า ๑) วัดมีการปกครองภายในวัด มีองค์กรในการดูแลการปกครอง โดยเรียงจากเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เรื่อยไปตามลำดับ มีเจ้าหน้าที่ของวัดทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์และประสานงานสำหรับผู้ที่เข้ามาติดต่อปฏิบัติธรรม มีคณะกรรมการวัดซึ่งคัดเลือกจากคณะสงฆ์ จำนวน ๒๐ รูป และคณะกรรมการวัดซึ่งเป็นบุคลากรภายนอก คัดเลือกจากผู้แทนหน่วยงานราชการและลูกศิษย์ ทำหน้าที่ติดต่อและประสานงานดำเนินกิจกรรมต่างๆ มีการแยกเขตพื้นที่ฝ่ายคณะสงฆ์และแม่ชีอย่างชัดเจน ๒) วัดขาดกิจกรรมในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ดขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน องค์กรเอกชนและหน่วยงานรัฐอื่นๆ ในการวางแผนการตัดสินใจ และการดำเนินพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและต่อเนื่องซึ่งการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์ การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก เส้นทางคมนาคมยังไม่สามารถสนองความต้องการความสะดวกนักท่องเที่ยวได้ ๓) ขอเสนอแนะในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธระหว่างหน่วยงานภาครัฐ บ้าน โรงเรียน เพื่อร่วมกันส่งเสริมกิจกรรมในทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนา ระดมทรัพยากร ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ให้สามารถสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้

---

[๑๙๑] จุฑาภรณ์ หินซุย และสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์, แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธกรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด, **วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ,** ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑/๒๕๕๗ : ๕๐-๕๘.

สำหรับภัทร์สุภา ลีลานนภาพรรณ์[๑๙๒] ได้ศึกษา การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึงการเดินทางไปท่องเที่ยวยังพุทธสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ หรืออย่างใดอย่างหนึ่งตามคติทางพระพุทธสาสนา นอกจากนั้นยังหมายรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปฏิบัติธรรม และเข้าร่วมศาสนพิธี งานเทศกาลประเพณีต่างๆ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญ ได้แก่ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นต้นแบบในการเสด็จประพาสไปสู่พุทธสถาน พระพุทธศาสนาผสมผสานอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมาแต่โบราณ และกระแสสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้ประชาชนนิยมหาทางออกจากความรีบเร่ง สับสน วุ่นวาย ด้วยการเดินทางท่องเที่ยวในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จากการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงพุทธในแหล่งวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครทั้ง ๓ แหล่ง พบว่านักท่องเที่ยวสามารถดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ได้ด้วยการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสวดมนต์ การฟังธรรม และการบำเพ็ญภาวนา นอกจากนั้นยังสามารถเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งศิลปวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ความสำคัญและคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญ ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี ก่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย เอกลักษณ์ของชาติและสืบทอดปรัชญาคติ และศาสนคติ ด้านเศรษฐกิจช่วยลดปัญหาความยากจนและส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการพัฒนาชีวิตและจิตใจก่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนา

๕.๒.๒ สภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

วัดมีลักษณะสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกัน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์แตกต่างกันใน ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง ๔ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพราะตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางการให้บริการการท่องเที่ยวที่ครบวงจร ทั้งสถานที่พัก สถานที่รับประทานอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว การคมนาคม การดูแลสุขภาพ การสื่อสาร และบริการด้านอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวก ๒. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง จำนวน ๖ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงามเหมือนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง แต่มีธรรมชาติที่ชุ่มชื่นเขียวขจี ทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ วัดแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตชานเมืองบางวัดตั้งอยู่บนดอยหรือเชิงเขาที่มีพื้นที่ลาดชัน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร นอกจากจะมีบันไดเดินขึ้นตามปกติ แล้วยังบันไดเลื่อน หรือลิฟต์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

---

[๑๙๒] ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ์ , การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพ มหานคร, หน้า ๒๕.

ผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ คนพิการ เด็ก ตลอดจนถึงผู้ที่ไม่สะดวกที่จะเดินขึ้นตามบันไดปกติ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุทิตย์ อาภากโร ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเพื่อให้เห็นทิศทางของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในสังคมไทยดังนี้

๑) การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทย พบว่า มีเส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่หลากหลาย ในมิติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยวัดที่มีความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมและความเชื่อเรื่อง “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์” จะเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงมาก

๒) การศึกษารูปแบบ กิจกรรม อัตลักษณ์ และกระบวนการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย พบว่า รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวจะปรากฏตามอัตลักษณ์ที่สำคัญตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาและความเชื่อของท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค และมีกระบวนการจัดการที่แตกต่างกันไปตามอัตลักษณ์ของวัดนั้น

๓) กระบวนการท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย พบว่า มีกระบวนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในมิติที่หลากหลายทั้งในเชิงกายภาพ การพัฒนาสังคม การพัฒนาจริยธรรม การจัดกิจกรรมเชิงพุทธ และการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

๔) การประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทย ทั้งในด้านกายภาพ/สภาพแวดล้อม การจัดการพุทธศิลปกรรมภายในวัด การรองรับด้านสังคมและวัฒนธรรม การให้คุณค่าทางจิตใจและปัญญาตามหลักพุทธศาสนา การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการพัฒนาสังคม พบว่า วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยวได้ในระดับดี มีเพียงบางวัดที่มีความสามารถในการจัดการเชิงการท่องเที่ยวในระดับดีมาก และมีอีกหลายวัดที่ยังมีข้อจำกัดในการพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

๕) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา พบว่า มี ๓ ลักษณะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงอำนวยการ การจัดในการในเชิงอำนาจ การจัดการในเชิงการสนับสนุน

๖) ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า องค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมและมีความสัมพันธ์ในลักษณะของการเกื้อกูลต่อกันในทุกมิติ ทั้งเรื่องการใช้อำนาจเชิงกฎหมาย การอำนวยการและการสนับสนุน เพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง

๗) ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวัดและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่ามีผลกระทบทั้งในทางบวกและทางลบ และมีอุปสรรคการจัดการด้านการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาหลายประการ ดังนั้น วัด ชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการอย่างเหมาะสม เพื่อความยั่งยืนของการเรียนรู้และพัฒนาจิตใจและสังคม

๕.๒.๓ นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องนี้ ได้แก่ ๑. คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๒. การจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ ๓. การจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ” ในประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระใบฎีกาเสน่ห์ ญาณเมธี ดร. และคณะ[๑๙๓] ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ : กระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. ผลการสำรวจรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวของวัดในภาคเหนือแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัตถุธรรมที่เน้นความเป็นพุทธศิลป์ ๒) กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงคติธรรมที่เน้นกิจกรรมเกี่ยวกับความศรัทธา ความเชื่อ และประเพณีวัฒนธรรม ๓) กลุ่มวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา ๔) กลุ่มวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้การปฏิบัติธรรมตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ทั้งนี้การศึกษาอัตลักษณ์และกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของวัดในภาคเหนือ โดยแต่ละจังหวัดมีกิจกรรมที่แตกต่างกันไปตามบริบทพื้นที่

๒. ผลการสำรวจการเดินทางท่องเที่ยววัดในภาคเหนือของประเทศไทย พบว่านักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจต่อสถานที่ท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวโดยรวม อยู่ในระดับมาก

๓. เส้นทางและการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในภาคเหนือแบ่งออกเป็น ๓ เส้นทางคือ ๑) เส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยตำนานพระเจ้าเลียบโลก ๒) เส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยคติความเชื่อชุธาตุ ๓) เส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยวัดสำคัญทางประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยว ส่วนผลการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในภาคเหนือ จำแนกความสามารถในการรองรับได้ ๔ ลักษณะ คือ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ๒) ด้านกายภาพ ๓) ด้านนิเวศวิทยา ๔) ทางความรู้สึก ๔. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มนักท่องเที่ยว ๒) กลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยว ๓) รัฐบาล ๔) กลุ่มพระสงฆ์ในวัดและชาวบ้านในชุมชน

๕. ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของวัดในภาคเหนือ พบว่า ๑) ปัญหาความเสื่อมโทรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือบางแห่ง ๒) ปัญหาด้านสาธารณูปโภคและสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยว ๓) ปัญหาการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ๔) ปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยว ๕) ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโดยท้องถิ่น

---

[๑๙๓] พระใบฎีกาเสน่ห์ ญาณเมธี ดร. และคณะ, **รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ : กระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม**, หน้า บทคัดย่อ.

ส่วนพระสรวิชญ์ อภิปญฺโญ และคณะ[๑๙๔] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ : การสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาเชิงบูรณาการ ผลการศึกษาพบว่า เส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้มี ๓ รูปแบบ คือ ๑) เส้นทางพุทธธรรมเชิงบูรณาการ การท่องเที่ยวตามจารึกประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ๒) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงธรรมะ ๓) เส้นทางท่องเที่ยววิถีชีวิตคู่วิถีธรรม โดยแต่เส้นทางมีความโดดเด่นและมีคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนสถาปัตยกรรมและศิลปะท้องถิ่น และสำหรับการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดในภาคใต้ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ มีความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวในระดับชาติได้ ทั้งคณะวิจัยได้ชี้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ เสนอให้หน่วยงานของรัฐต่างๆ ร่วมกันทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมร่วมกัน

เพื่อยกระดับมาตรฐานและพัฒนาการท่องเที่ยวรองรับการเป็นประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน และสำหรับแม่ชีกฤษณา รักษาโฉม ดร. และคณะ[๑๙๕] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ในภาคตะวันออก เฉียงเหนือ : กระบวนเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทางธรรม” ผลการศึกษาพบว่า เส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี ๒ รูปแบบ ๓ เส้นทาง ดังนี้ รูปแบบที่ ๑) เส้นทางบุญประกอบด้วย ๒ เส้นทาง คือ เส้นทางตำนานองค์พระธาตุและเส้นทางอภิวาทพระพุทธรูปคู่บ้านพระอริยสงฆ์คู่เมือง รูปแบบที่ ๒) เส้นทางธรรม คือ เส้นทางรุ่งเรืองในพุทธธรรม จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากเส้นทางบุญสู่เส้นทางธรรม พบว่าเส้นทางท่องเที่ยว ๓ เส้นทาง สามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบสลับกันได้ เมื่อมีปัจจัยมากระตุ้น โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่เป็นสุภาพสตรี สถานภาพโสด เฉลี่ยอายุ ๒๑-๓๐ ปี การศึกษาเส้นทางและประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าวัดกลุ่มตำนานองค์พระธาตุและกลุ่มพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์มีความพร้อมในทางกายภาพมากที่สุด

ส่วนวัดกลุ่มพระอริยสงฆ์และวัดกลุ่มปฏิบัติธรรมอยู่ในระดับกลาง และมีรูปแบบการสื่อธรรมผ่านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม คติธรรมตามต้นไม้ และจากการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรม พบว่า พระสงฆ์มีการตื่นตัว และปรับปรุงวัดเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เกิดการสร้างงาน การพัฒนาสาธารณูปโภคภายในวัด ขณะเดียวกันจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นได้รบกวนพระสงฆ์และการปฏิบัติธรรม และบางวัดไม่มีการแบ่งพื้นที่

---

[๑๙๔] อ้างแล้ว, พระสรวิชญ์ อภิปญฺโ และคณะ, รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ : การสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาเชิงบูรณาการ, หน้า ๔๐.

[๑๙๕] แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม ดร. และคณะ, รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กระบวนเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทางธรรม”.

ระหว่างนักท่องเที่ยวและที่พักสงฆ์ นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนท้องถิ่นไม่แสดงอัตลักษณ์ทางท่องเที่ยว ยกเว้นงานเทศกาลประจำปี

สอดคล้องกับปฐมา หาเรือนทรง[๑๙๖] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการเดินทางมาไหว้พระ ๙ วัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาไหว้พระ ๙ วัด แตกต่างกันมีระดับความพึงพอใจในการท่องเที่ยว ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่แตกต่างกัน เพื่อเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีระดับความพึงพอใจในการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา น้อยกว่าวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาไหว้พระ ๙ วัด เพื่อสร้างบุญสร้างกุศล พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการมาไหว้พระ ๙ วัด นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลจากการบอกเล่าของญาติ เพื่อนแนะนำ วัดที่นิยมมาท่องเที่ยวมากที่สุด คือ วัดพนังเชิงวรมหาวิหาร วิธีเดินทางมาท่องเที่ยวโดยใช้พาหนะรถยนต์ส่วนตัว ส่วนใหญ่เดินทางมากับญาติพี่น้อง เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาไหว้พระ ๙ วัด ประมาณ ๕๐๐–๑,๐๐๐ บาทต่อครั้ง และวันที่นักท่องเที่ยวนิยมมาไหว้พระ ๙ วัด คือ วันเสาร์ – วันอาทิตย์ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมากในด้านศาสนสถาน ราคา ช่องทางการจัดจำหน่ายและด้านการส่งเสริมการตลาด และเมื่อวิเคราะห์รายละเอียดแต่ละด้าน นักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากในด้านราคา ศาสนสถาน และด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ส่วนด้านการส่งเสริมการตลาดมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง เกษสุดา งามขวา[๑๙๗] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พระธาตุดุม : แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษาภูมิหลังของวัดพระธาตุดุม ลักษณะและคุณค่าทางศิลปกรรมของของพระธาตุดุม คุณค่าแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและสภาพปัญหา การจัดสภาพภูมิสถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า วัดพระธาตุดุม เป็นวัดที่มีโบราณสถานที่สำคัญคือ พระธาตุดุม มีความเชื่อว่า ดุม หมายถึง กระดุมที่ติดคับสบงของพระพุทธเจ้าที่กระเด็นมาตกณ บริเวณแห่งนี้ต่อมาจึงได้สร้างพระธาตุครอบไว้แล้วเรียกว่า “พระธาตุดุม” พระธาตุดุมเป็นปราสาทของที่สร้างด้วยอิฐเป็นปราสาทหลังเดียว ช่วงเวลาสร้างประมาณ พ.ศ. ๑๕๖๐-๑๖๓๐ และได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหา สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมพระธาตุดุม การดูแลปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยการจัดสภาพภูมิสถาปัตยกรรมที่เหมาะสม มีความระเบียบเรียบร้อยเพื่อเสริมสร้างความสง่าและสร้างความดึงดูดใจของผู้พบเห็น หรือนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมแหล่งโบราณสถานแห่งนี้ให้เกิดความประทับใจในสิ่งแวดล้อมที่ได้พบเห็น และเพื่อส่งเสริมให้เห็นเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดสกลนครให้เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป

---

[๑๙๖] ปฐมา หาเรือนทรง, **ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการเดินทางมาไหว้พระ ๙ วัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**, หน้า, ๙๙.

[๑๙๗] เกษสุดา งามขวา, อ้างใน กรณีย์ ถนอมกุล, **พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวใน จังหวัดสกลนคร**, หน้า ๗๐.

สำหรับแนวทางแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของประทีป พืชทองหลางและคณะ เรื่อง“รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๕ ส.” เพื่อตอบโจทย์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นวัดไว้ได้ คือ ๑) ส่งเสริมสติ ๒) สะอาด ๓) สุขสบาย ๔) สงบเย็นใจ และ ๕) สัปปายะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ ส่งเสริมสติ จุดประสงค์ดั้งเดิมตั้งแต่สมัยพุทธกาลของการสร้างวัด คือเป็นพุทธสถานและเป็นที่พักอาศัยของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ศาสนาเท่านั้น แต่ในปัจจุบันวัดถือเป็นพื้นที่สาธารณะเป็นสถานที่สร้างแรงบันดาลใจในการทำความดี สร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ตนเองและเพื่อนมนุษย์ วัดอาจมีการทำป้ายคำสอน ป้ายสุภาษิต ปริศนาธรรม หรือการพบปะสนทนาธรรมกับผู้ที่เดินทางเข้ามาในวัดเพื่อให้เกิดสติย้อนพิจารณาดูกิเลสของตัวเองเพื่อการพัฒนาจิตใจและปัญญาไปสู่เป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

๓.๒ สะอาด ด้านกายภาพ วัดต้องมีความสะอาด รื่นรมย์ มีความเป็นธรรมชาติที่จะเอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวสร้างสุขได้ ส่วนด้านจิตภาพวัดต้องเป็นพื้นที่ลด ละกิเลส (ปหานาราม) และเพิ่มพูนบุญกุศล (ภาวนาราม) เพื่อให้เกิดความสะอาดทางจิตใจจากการรักษาศีลและเกิดปัญญาจากการเจริญภาวนา

๓.๓ สุขสบาย วัดแบบดั้งเดิมเน้นความเป็นธรรมชาติ มีร่มไม้ มีสายน้ำ มีป่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ส่วนเสนาสนะภายในวัดนั้น พระพุทธเจ้าอนุญาตให้มีระบบสาธารณูปโภคสิ่งอำนวยความสะดวกตามความเหมาะสม สร้างรั้วกำแพงหรือแนวเขตวัดได้ ไม่สร้างอลังการเกินไป โดยต้องยึดเป้าหมายสำคัญ คือเป็นสถานที่รื่นรมย์ทางกายและใจ มีพื้นที่สีเขียว มีบุคคลผู้มีคุณธรรมให้พบปะและสนทนาธรรม

๓.๔ สงบเย็นใจ วัดควรอยู่ในฐานะที่เป็นศาสนสถานเพื่อปฏิบัติธรรม บำเพ็ญศาสนกิจศาสนพิธีทำให้เกิดความสงบเย็นใจมากกว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงหรรษา หรือการท่องเที่ยวเพื่อหาความสุขที่ผูกติดกับรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส แต่ควรเน้นที่ความสงบเย็นใจจากการเข้าวัดปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดความสุขภายในที่สัมพันธ์กับความรู้สึกทางจิตใจ ความสงบภายในและการเรียนรู้ชีวิต

๓.๕ สัปปายะ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาต้องยึดหลัก ๔ ข้อ คือ

๑) ถิ่นที่เป็นที่รื่นรมย์ คือถิ่นที่ทำให้เกิดความรู้สึกสดชื่นรื่นรมย์ ชุบชูชีวิต ชื่นกายชูใจ

๒) พื้นที่ตั้งเหมาะสม คือ มีทำเล พื้นที่ บริเวณ แผ่นดินที่สะอาด สดใส ไร้ขยะ ไม่รกรุงรังเรียบร้อย ราบรื่น เดินง่าย ปลอดภัย สบายตา ควรทัศนา น่าชื่นชม

๓) การคมนาคมสะดวกปลอดภัย คือ ไม่ใกล้เกินไป ไม่ไกลเกินไป เดินทางไปถึงได้สะดวก

๔) มากมายกัลยาณมิตร คือ ปลอดคนร้าย มีคนดี มีคนที่พึ่งพาอาศัยได้ที่จะให้ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมและชีวิต

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมจากการสอบถามนักท่องเที่ยว การสังเกตจากคณะผู้วิจัย การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มย่อยกับประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิง

วัฒนธรรมวัดนามมงคลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ข้อมูลและแนวทางสำคัญโดยแบ่งออกเป็น ๔ ประเด็นดังนี้

๑. อัตลักษณ์และความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองนักท่องเที่ยว ควรมีการจัดการอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณีที่มีอยู่ในชุมชน ประสานให้มาอยู่แนวเดียวกันกับเส้นทางการท่องเที่ยว เพราะว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีจุดขายหรือจุดดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวหลากหลาย ก็จะสามารถจูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวได้ การนำเอาวัฒนธรรมแบบล้านนามาเชื่อมประสานกับวัฒนธรรมอื่นๆ ควรมีการจัดการให้เหมาะสมโดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ของชุมชนแบบล้านนา

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวประชารัฐ ปัจจัยสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลในเชียงใหม่ได้ เนื่องจากพระสงฆ์มีกิจพระศาสนาที่ต้องปฏิบัติ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้งชุมชน หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชน รวมถึงประชาชนทุกคนที่จะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญให้การท่องเที่ยวเชิงศาสนาดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน

๓. การประชาสัมพันธ์ สังคมสมัยใหม่เชื่อมต่อสื่อสารกันผ่านโลกออนไลน์เป็นส่วนมาก การเข้าถึง ทราบข่าว การส่งต่อผ่านสื่อสังคมออนไลน์ทำได้ง่าย ดังนั้นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อออนไลน์ สื่อดิจิทัลต้องมีผู้จัดการดูแลอย่างเป็นระบบ การแบ่งหน้าที่ให้เยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ช่วยจัดการในส่วนนี้จะเพิ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชนได้มากขึ้น

๔. การจัดการแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมแตกต่างจากการท่องเที่ยวประเภทอื่นเพราะเป็นการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องการเสพความแท้ ความดั้งเดิมของวัฒนธรรมนั้น การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวนั้นจึงไม่ใช่แนวทางที่ถูกต้อง และจะไม่สามารถสร้างความยั่งยืนของการท่องเที่ยวได้ในระยะยาว

สรุปได้ว่า งานวิจัยเรื่องนี้พบว่า วัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ทั้ง ๑๐ แห่ง มีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นเมืองเก่าที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน จึงมีแหล่งท่องเที่ยวเป็นโบราณสถานหลายแห่ง พุทธศาสนสถานที่สำคัญ มีพุทธศิลปกรรมงดงาม และมีธรรมชาติที่สวยงาม โดยแต่ละวัดได้พยายามให้บริการนักท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ แต่ยังไม่ครอบคลุมและไม่สอดคล้องกับหลักอารยสถาปัตย์ เนื่องจากขาดความรู้และประสบการณ์ในการดูแลนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษ ผู้วิจัยจึงได้พัฒนานวัตกรรม ๓ ประการ ได้แก่ ๑. คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๒. การจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ ๓. การจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ” อันจักเป็นแนวทางในการพัฒนาวัด หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ ตามแบบอารยสถาปัตย์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนทุกกลุ่มหรือคนทั้งมวลตามความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่อย่างเป็นสากล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย

งานวิจัยนี้ได้เกิดประโยชน์เชิงวิชาการ คือ ทำให้ทราบภูมิหลังของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลสภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ และได้นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนประโยชน์เชิงสังคมและชุมชน ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งใหม่ เป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและผู้พิการที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้มาตรฐานแบบอารยสถาปัตย์ สำหรับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และอาชีพให้แก่ประชน ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง ๑๐ แห่ง เกิดผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึก สาธารณูปโภค การเดินทางที่สามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดให้แก่ประชาชนและชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ได้ นอกจากนั้น ยังเกิดประโยชน์เชิงนโยบาย ได้ข้อมูลเชิงลึกและเกิดการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่า การประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมนั้น มีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากในการทำวิจัย เพราะถือว่าเป็นกระแสนิยมของพุทธศาสนิกชนซึ่งหากการวิจัยสามารถสรุปรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม ในการนำเที่ยวและการจาริกบุญควบคู่กันได้ จะทำให้เกิดมิติใหม่ของการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณที่มีคุณค่าและคุณประโยชน์อย่างยิ่ง โดยเฉพาะต่อเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม งานวิจัยครั้งต่อไป ควรดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการสร้างความเข้าใจต่อการพัฒนาวัดตามแบบอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาในประเทศไทยต่อไป ส่วนกลยุทธ์การส่งเสริมการขายและขยายตลาดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมของตามแบบอารยสถาปัตย์ก็ควรมีการทำวิจัยต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือ :

๑๐๐ เอกสารสำคัญ : สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย ลำดับที่ ๒๓. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๕๕.

กรมศิลปากร. **ฝรั่งในล้านนา.** กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๖๑.

เขมชาติ เทพไชย และคณะ. **รายงานการขุดค้น – ขุดแต่ง เพื่อศึกษาโบราณสถานกู่แก้ว วัดเจ็ดยอด ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ : ประจำปีงบประมาณ ๒๕๓๖**. กรุงเทพมหานคร : กองโบราณคดี กรมศิลปากร, ม.ป.ป.

จรีย์ สุนทรสิงห์. **๖๐๐ ปี ชาตกาลพระเจ้าติโลกราช**. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มรดกล้านนา, ๒๕๕๒.

ชุ่ม ณ บางช้าง. **นำชมโบราณวัตถุสถานในเมืองเชียงใหม่.** กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๑๖.

เชษฐ์ ติงสัญชลี. **สัตตมหาสถาน : พุทธประวัติตอนเสวยวิมุตติสุขกับศิลปกรรมอินเดียและเอเชียอาคเนย์**. กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๕๕.

แดเนียล แมคกิลวารี. **กึ่งศตวรรษในหมู่คนไทยและคนลาว : อัตชีวประวัติของศาสนาจารย์ เดเนียล แมคกิลวารี เมืองไทยที่ข้าพเจ้ารู้จัก**. กรุงเทพมหานคร : สุริยบรรณ, ๒๕๒๕.

ตำนาน ๑๕ ราชวงศ์ เล่ม ๒ ผูกที่ ๓-๕. โครงการวิจัยคัมภีร์ใบลานภาคเหนือ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๕.

ตำนานพื้นเมืองใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี, ปริวรรตและตรวจสอบโดยคณะอนุกรรมการตรวจสอบและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๓๘.

ธนกร สุธีรศักดิ์. **วัดต้นเกว๋น (วัดอินทราวาส) : ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และการสืบสานประเพณี วิถีล้านนา**. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม เชียงใหม่, ๒๕๖๒.

บำเพ็ญ ระวิน. **มูลศาสนา : สำนวนล้านนา**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘.

ปัญหาเถรจันทร์. เชียงใหม่ : พุทธนิคม, ๒๕๓๐.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระราชนิพนธ์). **ลิลิตพายัพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. ธนบุรี : ประเสริฐการพิมพ์, ๒๕๑๑.

พระพุทธพุกาม และพระพุทธญาณ. **ตำนานมูลศาสนา สำนวนล้านนา**. พิมพ์แจกในงานทำบุญอายุวัฒนมงคล พระครูสุวัตถิ์ปัญญาโสภิต (ครูบาปัญญาวชิระ) วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) จังหวัดเชียงใหม่.

พระมหาธีระศักดิ์ ธีรปญฺโญ. **ประวัติวัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : นันทพันธ์, ๒๕๔๘.

พระมหาบุญเป็ง ปภากโร และคณะ. **ตำนานพระบรมธาตุดอยสุเทพ นครเชียงใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระและนางอาสาสงคราม พิมพ์ถวายวัดพระธาตุดอยสุเทพ, ๒๔๘๓.

พระยาประชากิจกรจักร์ (แช่ม บุนนาค). **พงศาวดารโยนก**. พิมพ์ครั้งที่ ๕ . กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๗.

พระยาประชากิจกรจักร. **พงศาวดารโยนก**. พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม สุจริตกุล). โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๘.

พระรัตนปัญญา. **ชินกาลมาลีนี.** แปลโดยพระยาพจนาพิมล. กรุงเทพมหานคร : ศรีปัญญา, ๒๕๕๔.

_____. **ชินกาลมาลีปกรณ์**. แปลโดย แสง มนวิทูร . พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

มารุต อัมรานนท์. **วัดเจ็ดยอด(มหาโพธาราม) : ศิลปะยุคทองของล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

วัดผาลาด, **วัดผาลาด (สกทาคามี)**, เชียงใหม่ : เอกสารการบูรณะและพัฒนาวัดผาลาด, ๒๕๕๙.

วิเชียร บำรุงผล. **ประวัติวัดสำคัญโดยสังเขป**. พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายวิเชียร บำรุงผล ต.ม. โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ชุตินฺธรมหาเถระ), ๒๕๑๙.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **คู่มือนำชมศิลปกรรมโบราณในล้านนา.** นนทบุรี : เมืองโบราณ, ๒๕๖๓.

_____. **เจดีย์ในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการและพลังศรัทธา**. นนทบุรี : เมืองโบราณ, ๒๕๖๐.

ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. **เวียงสวนดอก**. เชียงใหม่ : โรงพยาบาลสวนดอกคณะมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕.

สงวน โชติสุขรัตน์. **ประชุมตำนานล้านนาไทย**. นนทบุรี : ศรีปัญญา, ๒๕๕๕.

สมาคมชาวลำพูน. **ครูบาศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูนและเชียงใหม่**. เล่มที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : พี.พี.เค.การพิมพ์, ๒๕๖๑.

_____. **ครูบาศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูนและเชียงใหม่.** เล่มที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พี.พี.เค.การพิมพ์, ๒๕๖๑.

สรัสวดี อ๋องสกุล. **กษัตริย์ล้านนาเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : ศูนย์ล้านนาศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ๒๕๕๗.

_____. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๕๘.

_____. **หลักฐานประวัติศาสตร์ล้านนาจากเอกสารคัมภีร์โบราณ และพับสา รวมเรื่องเมืองเชียงใหม่ : หลักฐานประวัติศาสตร์**. ม.ป.ท., ๒๕๓๔.

สันติ เล็กสุขุม. **ศิลปะภาคเหนือ : หริภุญชัย – ล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี : เมืองโบราณ, ๒๕๖๑.

สุกัญญา เบาเนิด และชินณวุฒิ วิลยาลัย. **โบราณคดีหลากสาระ ในดินแดนอีสาน-ล้านนา**. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๕๓.

สุรพล ดำริห์กุล. **แผ่นดินล้านนา : รวบรวมบทความทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคมและวัฒนธรรมของล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ . กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๔๕.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่, **พระธาตุเจ้าเข้าเวียง**, กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๙.

อนุสรณ์วัฒนมงคล ๘๐ ปี ของพ่อเจ้าถวิล ณ เชียงใหม่ ๒๔๕๗-๒๕๓๗. พิมพ์ แจกเป็นวิทยาทาน ในวโรกาสอายุครบ ๘๐ ปี ของพ่อถวิล ณ เชียงใหม่. ม.ป.ท. ม.ป.ป.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด วัยอาจ ปริวรรต. **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : ซิลค์เวอร์บุคส์, ๒๕๔๗.

_____. **โบราณวัตถุ โบราณสถานในวัดล้านนา**. เชียงใหม่ : แสงศิลป์, ๒๕๔๙.

_____. **พระพุทธรูปตามคติชาวล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

บทความ :

เกรียงไกร เกิดศริ และอิสรชัย บูรณะอรรจน์. สถาปัตยกรรมหอพระเจ้าน้ำตกผาลาด วัดผาลาด สกทาคามีเชิงดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่. **หน้าจั่ว : สถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม**, ฉบับที่ ๒๖ (กันยายน ๒๕๕๔-สิงหาคม ๒๕๕๕).

ประทีป พืชทองหลาง, เพราพิลาส ประสิทธิ์บุรีรักษ์ และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง. วัดงามนามมงคล : แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคล ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๑), หน้า ๒๑๒-๒๔๒.

เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์. “จอบแรกครูบา” จุดเริ่มขบวนประชาชน. **มติชน**, ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๑๖๘๑ (พฤศจิกายน) : ๗๖.

สฤษดิ์พงศ์ ขุนทรง. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับพระพุทธรูปประดิษฐานในจระนำซุ้มที่ฐานเจดีย์เหลี่ยม เวียงกุมกาม. **ดำรงวิชาการ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๔๙) : ๓๑.

วิทยานิพนธ์/งานวิจัย :

จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. วัดพระสิงห์ ศูนย์กลางพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในล้านนาไทย ศึกษาจากโบราณวัตถุสถาน. **รายการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๕.

ฉัตรแก้ว สิมารักษ์. ประติมากรรมปูนปั้นรูปเทพชุมนุมประดับผนังวิหารเจ็ดยอด วัดเจ็ดยอด(มหาโพธาราม) จังหวัดเชียงใหม่. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑.

ชุติมา สุคัณธสิริกุล. แนวคิดเรื่องพุทธจักรวาลวิทยาที่ปรากฏในการวางผังวัดอินทราวาส อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่. **รายงานการวิจัย**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘.

พระครูสิริรัตนานุวัตร. การพัฒนาภูมิสถาปัตยกรรมของวัดตามหลักจักรวาลวิทยา. **รายงานการวิจัย**. ทุนอุดหนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.

พระใบฎีกาเสน่ห์ ญาณเมธี. รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ : กระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม. **รายงานการวิจัย.** สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖.

พระวีรเดช สนฺติโก และคณะ. โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนศรัทธาวัดช้างค้ำ เวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. **รายงานการวิจัย**. ทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๗.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น), ดร. และพระมหาเสรีชน นริสฺสโร. **รายงานการวิจัย.** การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ๒๕๕๖.

ศราวุฒิ เมืองอินทร์. การศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ. **รายงานการวิจัย**. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

ศิวพร วงษ์แดง. พระเจดีย์หลวง เมืองเชียงใหม่ : รูปแบบศิลปกรรมและรูปทรงสันนิษฐานภาพ ๓ มิติ. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.

สิริมา เงินอนันต์. มองประวัติศาสตร์ผ่านลวดลายที่ปรากฏบนหน้าบันวิหารหลวงในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.

สุพิชฌาย์ เมืองศรี. แนวทางการปรับปรุงคุณภาพเชิงทัศน์บริเวณมุมมองสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในเขตเมืองเชียงใหม่. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

อนุรักษ์ ชำนาญช่าง. การศึกษาสถาปัตยกรรมวัดมหาโพธาราม(วัดเจ็ดยอด) จังหวัดเชียงใหม่. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔.

เอกสารอื่นๆ :

ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง กำหนดจำนวนโบราณสถานสำหรับชาติ. ๘ มีนาคม ๒๔๗๗. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม ๕๒, หน้า ๓๖๘๒.

แจ้งความกระทรวงธรรมการ เรื่อง ยกวัดราษฎรเป็นพระอารามหลวง. ๒๖ พฤศจิกายน ๒๔๗๓. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม ๕๗, หน้า ๒๙๐๙.

ประกาศกรมศิลปากร เรื่องขึ้นทะเบียนโบราณสถาน. ๑๔ มีนาคม ๒๕๒๓. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ ๙๗ ตอนที่ ๔๑. ฉบับพิเศษ หน้า ๑๑.

ออนไลน์ :

ประวัติวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร. แหล่งที่มา : http://www.xn72cai2bycvaff7a7 amd2dk4c t9p7bwf5c.com/history.php สืบค้น ๒๗ เมษายน ๒๕๖๓.

ศูนย์สนเทศภาคเหนือ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ตำนานอินทขิลและประเพณีบูชาอินทขิล. แหล่งที่มา : http://library.cmu.ac.th/ntic/knowledge_show.php? docid=12 สืบค้น ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. วัดบ้านเด่นสะหรีศรีเมืองแกน.แหล่งที่มา : http://www. Thaiculture.go.th/web/detail.php?nid=111&tid=resident&sid= สืบค้น ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

เทศบาลเมืองแกนพัฒนา. วัดเด่นสะหรีศรีเมืองแกน. แหล่งที่มา : http://muangkaen.go.th/page/catalog/view/travel/2 สืบค้น ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. รายงานทะเบียนวัด จังหวัดเชียงใหม่ ปี ๒๕๖๑. แหล่งที่มา : http://www3.onab.go.th/wp-content/uploads/2018/09/cmi_ 092561.pdf สืบค้น ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ :

พระครูธรรมธรชัยวิชิต (พระมหาชัยวิชิต ชยาภินนฺโท). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร. สัมภาษณ์, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

พระครูธีรสุตพจน์ (สง่า ธีรสัวโร). เจ้าอาวาสวัดผาลาด สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

พระครูวิทิตศาสนาทร, ดร. (เกษม อุปสนฺโต). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่. สัมภาษณ์, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

พระครูสมุห์โกเมนทร์ คุณวีโร. พระอาจารย์สอนนักธรรม วัดสวนดอก พระอารามหลวง. สัมภาษณ์, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

พระครูสังฆพิชัย (จำนงค์ วรปญฺโญ). เจ้าอาวาสวัดเจดีย์เหลี่ยม. สัมภาษณ์, ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๓.

พระครูโสภณกวีวัฒน์ (ธนจรรย์ สุระมณี). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร. สัมภาษณ์, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

พระมหาชลัน ภูริวฑฺโน. เจ้าอาวาสวัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น). สัมภาษณ์, ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๓.

พระสมบูรณ์ ฐิตธัมมโม. ผู้ดูแลพระอุโบสถและวิหารในเขตพื้นที่โบราณสถานวัดเจ็ดยอด พระอาราม หลวง. สัมภาษณ์, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

พระอาจารย์อินจันทร์ กนฺตจารี. เจ้าอาวาสวัดช้างค้ำ. สัมภาษณ์, ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นายจรัญ ปัญญา. มัคคนายกและลูกศิษย์ผู้ให้การอุปัฏฐากพระครูบาเทือง นาถสีโล เจ้าอาวาสวัดเด่นสะหรีศรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น). สัมภาษณ์, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

นายวัลลภ นามวงศ์พรหม. รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่. บ้านเลขที่ ๖๘ ถนนพัฒนาช้างเผือก แขวงนครพิงค์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๒๖ มกราคม ๒๕๖๔.

นางจรรยา คำฟู. ผู้พิการ เลขที่ ๑๐/๒ หมู่ ๘ บ้านป่าเสร้าหลวง ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

การสนทนากลุ่ม: ณ วัดชัยสถิตย์ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๓

พระครูประภัศร์ชัยคุณ	เจ้าคณะตำบลสันปูเลย เขต ๒ รักษาการเจ้าอาวาสวัดชัยสถิตย์
สามเณรไตรภพ เขื่อนแก้ว	วัดชัยสถิตย์ ตำบลสันปูเลย
สามเณรธนสิน จำปี	วัดชัยสถิตย์ ตำบลสันปูเลย
นางดวงเดือน สุวรรณศรี	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๘ ตำบลสันปูเลย
นายสุวิทย์ ใจโต	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลสันปูเลย
นายเกรียงศักดิ์ คิดดีแล	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลสันปูเลย
นางสาวสุภาพรรณ จันทร์ศิริ	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลสันปูเลย
นางสุกัญญา คิดเฟื่องฟู	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๘ ตำบลสันปูเลย
ร.ต.ต วัลลภ คุณยศยิ่ง	ไวยาวัจกร วัดชัยสถิตย์ ตำบลสันปูเลย
นายอนันต์ สมหลวง	กรรมการ วัดชัยสถิตย์ ตำบลสันปูเลย
นางนงเยาว์ คิดดีแล	อสม. หมู่ ๘ ตำบลสันปูเลย
นายเกษม พิชวงศ์	ข้าราชการครูบำนาญ/มัคนายกวัดชัยสถิตย์ ตำบลสันปูเลย
นางอำพร พิชวงศ์	ข้าราชการครูบำนาญ/ผู้สูงอายุหมู่ ๘ ตำบลสันปูเลย
นางสุภัทร คุณยศยิ่ง	ผู้สูงอายุหมู่ ๑๕ ตำบลสันปูเลย
นางบัวผัน คำโพธิ์	ผู้สูงอายุหมู่ ๘ ตำบลสันปูเลย
นางสาวอรพิน มอญเพ็ชร	ผู้สูงอายุหมู่ ๗ ตำบลสันปูเลย
นางอำพร นิคม	ผู้สูงอายุหมู่ ๘ ตำบลสันปูเลย
นางลัดดา สมหลวง	ผู้สูงอายุหมู่ ๘ ตำบลสันปูเลย
นายเรืองฤทธิ์ แสนเปียง	ผู้พิการ หมู่ ๘ ตำบลสันปูเลย
นางพรเพ็ญ แสนเปียง	ผู้พิการ หมู่ ๘ ตำบลสันปูเลย
นางจรรยา คำฟู	ผู้พิการ หมู่ ๘ ตำบลสันปูเลย

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เครื่องมือการวิจัย

แบบสัมภาษณ์
โครงงานวิจัย เรื่อง

วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคล
ตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่
Beauty Auspicious Temple: Innovotion of Tourist Management of Auspicious Temples
on Universal Design in Chiang Mai Province

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

คำชี้แจงในการตอบแบบสัมภาษณ์

1. แบบสัมภาษณ์นี้สำหรับนักท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ผิดปกติทางร่างกาย พระสงฆ์ สามเณร นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รับข้อมูลสำหรับใช้ในการวิเคราะห์และประเมินการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

2. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 3 แบบจำลองนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดในจังหวัดเชียงใหม่ตามที่ท่านต้องการ

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

(พระนคร ปรังฤทธิ์, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำปาง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

(พระ/สามเณร/นาย/นาง/นางสาว) ชื่อ/นามสกุล.....
ฉายา (กรณีเป็นพระภิกษุ).....อายุ..... ปี พรรษา.....พรรษา
อาชีพ..... ตำแหน่ง.....
ระดับการศึกษา

☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษา ☐ อาชีวศึกษา
☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก
☐ อื่นๆ.....

ความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

☐ ครู/อาจารย์/นักวิชาการด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว
☐ ผู้ดูแล/ผู้บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
☐ ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว
☐ พระสงฆ์/สามเณร/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้นำชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว
☐ นักท่องเที่ยว / ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์
  ☐ นักท่องเที่ยวชาวไทย
  ☐ นักท่องเที่ยวต่างชาติ
  ☐ ผู้สูงอายุ ☐ ผู้ตั้งครรภ์
  ☐ ผู้มีความผิดปกติทางร่างกาย
☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่.....หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ
.....จังหวัด..... E-mail
.....
เบอร์ติดต่อ .....
วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์ ..... / ..... /.....

ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์

1. วัด.....ในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ มีความสำคัญและมีความโดดเด่นอย่างไร ? ที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเลือกเข้ามาท่องเที่ยว

.....
.....
.....
.....

2. รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัด.....จังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน มีลักษณะอย่างไร ?

.....
.....
.....
.....

3. ท่านคิดว่า สภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัด.....ในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน มีอุปสรรคปัญหาอย่างไรบ้าง ? เพราะเหตุไร ? จะมีแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไร ?

.....
.....
.....
.....

4. ท่านคิดว่า วัด.....ในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ มีความจำเป็นในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตามแบบอารยสถาปัตย์หรือไม่ ? เพราะเหตุไร ?

.....
.....
.....
.....

5. ท่านคิดว่า อารยสถาปัตย์ประเภทใดบ้าง ที่ควรได้รับการพัฒนาในแหล่งท่องเที่ยวของวัด ..... จังหวัดเชียงใหม่ เพราะเหตุไร ?

.....
.....
.....
.....

6. ท่านคิดว่า อารยสถาปัตย์แต่ละประเภทที่ได้รับการพัฒนาในแหล่งท่องเที่ยวของวัด..... จังหวัดเชียงใหม่นั้น ควรออกแบบโดยให้ความสำคัญต่อนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มอย่างไรบ้าง ?

.....
.....
.....
.....

7. อารยสถาปัตย์ ที่มีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวของวัด.....จังหวัดเชียงใหม่ประกอบด้วยอะไรบ้าง? มีคุณสมบัติเป็นไปตามลักษณะอารยสถาปัตย์ 7 ประการ หรือไม่ อย่างไร ?

.....
.....
.....

ลักษณะอารยสถาปัตย์ (Universal Desing) 7 ประการ

หลัก 7 ประการ ของอารยสถาปัตย์	ปัญหา-อุปสรรค	แนวทางป้องกัน/แก้ไข และลดปัญหา
1. ทุกคนใช้ได้อย่างเท่าเทียมกัน (Equitable Use)		
2.มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนการใช้ได้ (Flexibility in Use)		
3. เรียบง่ายและเข้าใจได้ง่าย (Simple and Intuitive Use)		
4. การสื่อสาร/การให้ข้อมูลที่ชัดเจนเข้าใจง่าย (Perceptible Information)		
5. การออกแบบที่ทนทานต่อการใช้งานที่ผิดพลาดและเกิดอันตราย (Tolerance for Error)		
6. มีความสะดวกและทุ่นแรงกายในการออกกำลัง (Low Physical Effort)		
7. มีขนาดและพื้นที่เหมาะสม กับการเข้าถึงและใช้งาน (Size and Space for Approach and Use)		
ข้อเพิ่มเติมอื่นๆ		

8. ท่านคิดว่า วัด ชุมชน และหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัด.....จังหวัดเชียงใหม่ ควรร่วมมือกันพัฒนาอารยสถาปัตย์อย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

9. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 แบบจำลองนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัด.....
จังหวัดเชียงใหม่ตามที่ท่านต้องการ

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

แบบสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดในจังหวัดเชียงใหม่
โครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคล
ตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่
Beauty Auspicious Temple: Innovotion of Tourist Management of Auspicious Temples on Universal Design in Chiang Mai Province**********

วัด.....ตำบล.....อำเภอ..... .....จังหวัดเชียงใหม่

สำรวจวันที่.....เดือน..... .....พ.ศ. 2563

ลำดับที่	รายการอารยสถาปัตย์	มี	ควรปรับปรุง	ไม่มี	ควรสร้าง	หมายเหตุ
1	ทางลาด					
2	ราวจับขึ้น-ลง					
3	ที่จอดรถ					
4	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา)					
5	ลิฟท์					
6	ลำโพงห้องประชุม					
7	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด					
8	ตัวอักษรสื่อความ					
9	รถบริการ Wheelchair					
10	ไม้เท้า					
11	ป้ายสัญลักษณ์					
12	ห้องน้ำ					
13	ทางข้ามถนน					
14	ไฟบอกทาง					
15	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ					
16	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน					
17	สถานที่จุดเทียนธูป					

ภาคผนวก ข

สำเนาหนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๕๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๓๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่ พิเศษ ๑ / ๒๕๖๓

๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียน พระครูธีรสุตพจน์, ดร. เจ้าอาวาสวัดผาลาด

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยโครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ Beauty Auspicious Temple: Innovation of Tourist Management of Auspicious Temples on Friendly Design in Chiang Mai Province ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการ เรื่องรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly Design in Upper North สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความประสงค์จัดเก็บข้อมูลด้านการบริการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดผาลาด ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์

ในการนี้ จึงขออนุเคราะห์พระคุณท่านโปรดเมตตาเป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์แก่คณะนักวิจัย วันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓ เวลา ๑๐.๐๐ น. ณ วัดผาลาด ตามรายละเอียดแบบสัมภาษณ์โครงการวิจัยที่แนบมานี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

โทรศัพท์ ๐๘๑ ๗๖๕๔๑๑๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๕๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑
โทรสัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๓๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่ พิเศษ ๒ / ๒๕๖๓

๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียน พระมหาชลัน ภูริวฑฺโน เจ้าอาวาสวัดอินทราวาส (ต้นเกว๋น)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยโครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ Beauty Auspicious Temple: Innovation of Tourist Management of Auspicious Temples on Friendly Design in Chiang Mai Province ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการ เรื่องรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly Design in Upper North สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความประสงค์จัดเก็บข้อมูลด้านการบริการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์

ในการนี้ จึงขออนุเคราะห์พระคุณท่านโปรดเมตตาเป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์แก่คณะนักวิจัย ในวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๓ เวลา ๐๙.๓๐ น. ณ วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) ตามรายละเอียดแบบสัมภาษณ์โครงการวิจัยที่แนบมานี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

โทรศัพท์ ๐๘๑ ๗๖๕๔๑๑๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๕๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๓๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่ พิเศษ ๓ / ๒๕๖๓

๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียน พระครูสังฆพิชัย เจ้าอาวาสวัดเจดีย์เหลี่ยม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยโครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ Beauty Auspicious Temple: Innovation of Tourist Management of Auspicious Temples on Friendly Design in Chiang Mai Province ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการ เรื่องรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly Design in Upper North สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความประสงค์จัดเก็บข้อมูลด้านการบริการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจดีย์เหลี่ยม ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์

ในการนี้ จึงขออนุเคราะห์พระคุณท่านโปรดเมตตาเป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์แก่คณะนักวิจัย ในวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๓ เวลา ๑๐.๐๐ น. ณ วัดเจดีย์เหลี่ยม ตามรายละเอียดแบบสัมภาษณ์โครงการวิจัยที่แนบมานี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

โทรศัพท์ ๐๘๑ ๗๖๕๔๑๑๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๖๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๓๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่ พิเศษ ๔ / ๒๕๖๓

๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียน พระอาจารย์อินจันทร์ กนฺตจารี เจ้าอาวาสวัดช้างค้ำ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยโครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ Beauty Auspicious Temple: Innovation of Tourist Management of Auspicious Temples on Friendly Design in Chiang Mai Province ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการ เรื่องรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly Design in Upper North สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความประสงค์จัดเก็บข้อมูลด้านการบริการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดช้างค้ำ ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์

ในการนี้ จึงขออนุเคราะห์พระคุณท่านโปรดเมตตาเป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์แก่คณะนักวิจัย วันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๓ เวลา ๑๐.๐๐ น. ณ วัดช้างค้ำ ตามรายละเอียดแบบสัมภาษณ์โครงการวิจัยที่แนบมานี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

โทรศัพท์ ๐๘๑ ๗๖๕๔๑๑๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๖๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๗๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่ พิเศษ ๕ / ๒๕๖๓

๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียน พระครูธรรมธรชัยวิชิต ชยาภินนโท (พระมหาชัยวิชิต โสภาราช)
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยโครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ Beauty Auspicious Temple: Innovation of Tourist Management of Auspicious Temples on Friendly Design in Chiang Mai Province ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการ เรื่องรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly Design in Upper North สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความประสงค์จัดเก็บข้อมูลด้านการบริการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์

ในการนี้ จึงขออนุเคราะห์พระคุณท่านโปรดเมตตาเป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์แก่คณะนักวิจัย ในวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ เวลา ๑๓.๓๐ น. ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ตามรายละเอียดแบบสัมภาษณ์โครงการวิจัยที่แนบมานี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

โทรศัพท์ ๐๘๑ ๗๖๕๔๑๑๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๕๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๓๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่ พิเศษ ๖ / ๒๕๖๓

๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียน พระครูโสภณกวีวัฒน์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวงวรมหาวิหาร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยโครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ Beauty Auspicious Temple: Innovation of Tourist Management of Auspicious Temples on Friendly Design in Chiang Mai Province ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการ เรื่องรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly Design in Upper North สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความประสงค์จัดเก็บข้อมูลด้านการบริการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์

ในการนี้ จึงขออนุเคราะห์พระคุณท่านโปรดเมตตาเป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์แก่คณะนักวิจัย ในวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ เวลา ๑๕.๐๐ น. ณ วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ตามรายละเอียดแบบสัมภาษณ์โครงการวิจัยที่แนบมานี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

โทรศัพท์ ๐๘๑ ๗๖๕๔๑๑๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๕๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๓๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่ พิเศษ ๗ / ๒๕๖๓

๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียน พระครูวิทิตศาสนาทร, ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยโครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ Beauty Auspicious Temple: Innovation of Tourist Management of Auspicious Temples on Friendly Design in Chiang Mai Province ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการ เรื่องรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly Design in Upper North สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความประสงค์จัดเก็บข้อมูลด้านการบริการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์

ในการนี้ จึงขออนุเคราะห์พระคุณท่านโปรดเมตตาเป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์แก่คณะนักวิจัย ในวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ เวลา ๑๖.๐๐ น. ณ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตามรายละเอียดแบบสัมภาษณ์โครงการวิจัยที่แนบมานี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

โทรศัพท์ ๐๘๑ ๗๖๕๔๑๑๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๕๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑
โทรสัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๗๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่ พิเศษ ๘ / ๒๕๖๓

๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียน พระครูสมุห์โกเมนทร์ คุณวีโร วัดสวนดอกพระอารามหลวง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยโครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ Beauty Auspicious Temple: Innovation of Tourist Management of Auspicious Temples on Friendly Design in Chiang Mai Province ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการ เรื่องรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly Design in Upper North สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความประสงค์จัดเก็บข้อมูลด้านการบริการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์

ในการนี้ จึงขออนุเคราะห์พระคุณท่านโปรดเมตตาเป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์แก่คณะนักวิจัย ในวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ เวลา ๐๙.๐๐ น. ณ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ตามรายละเอียดแบบสัมภาษณ์โครงการวิจัยที่แนบมานี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

โทรศัพท์ ๐๘๑ ๗๖๕๔๑๑๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๕๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๓๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่ พิเศษ ๙ / ๒๕๖๓

๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียน นายจรัญ ปัญญา มัคนายกวัดเด่นสะหรีศรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยโครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ Beauty Auspicious Temple: Innovation of Tourist Management of Auspicious Temples on Friendly Design in Chiang Mai Province ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการ เรื่องรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly Design in Upper North สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความประสงค์จัดเก็บข้อมูลด้านการบริการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์

ในการนี้ จึงขออนุเคราะห์พระคุณท่านโปรดเมตตาเป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์แก่คณะนักวิจัย ในวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ เวลา ๐๙.๐๐ น. ณ วัดเด่นสะหรีศรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น) ตามรายละเอียดแบบสัมภาษณ์โครงการวิจัยที่แนบมานี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

โทรศัพท์ ๐๘๑ ๗๖๕๔๑๑๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๕๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๓๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่ พิเศษ ๑๐ / ๒๕๖๓

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียน พระสมบูรณ์ ฐิตธัมมโม วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยโครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ Beauty Auspicious Temple: Innovation of Tourist Management of Auspicious Temples on Friendly Design in Chiang Mai Province ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการ เรื่องรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly Design in Upper North สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความประสงค์จัดเก็บข้อมูลด้านการบริการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์

ในการนี้ จึงขออนุเคราะห์พระคุณท่านโปรดเมตตาเป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์แก่คณะนักวิจัย วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ เวลา ๑๐.๐๐ น. ณ วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ตามรายละเอียดแบบสัมภาษณ์โครงการวิจัยที่แนบมานี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์เป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

โทรศัพท์ ๐๘๑ ๗๖๕๔๑๑๓

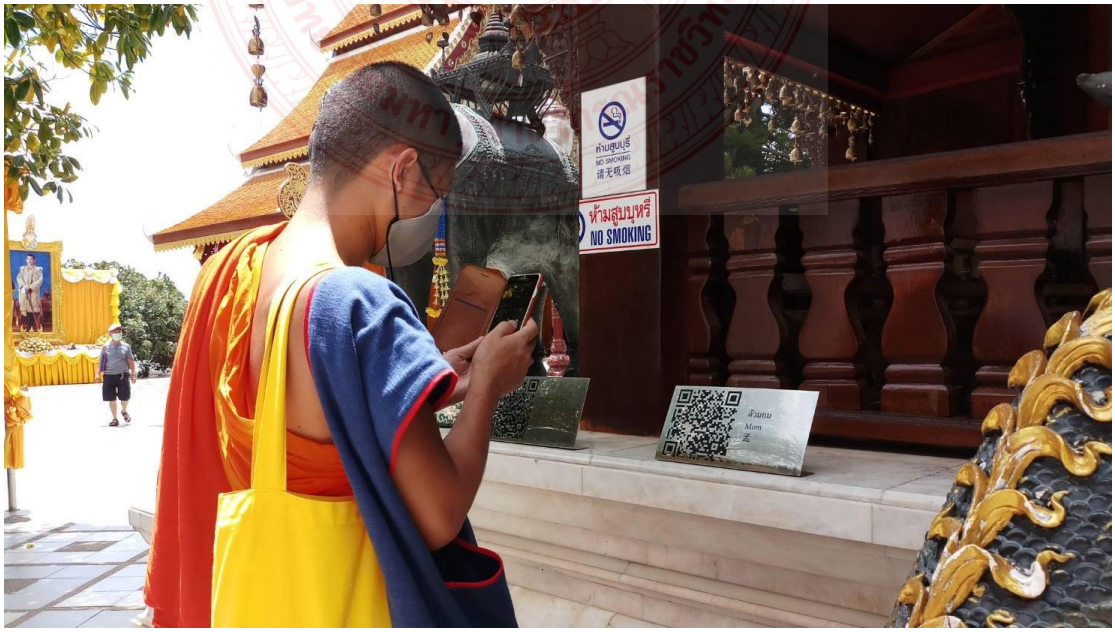
ภาคผนวก ค

ภาพกิจกรรมการวิจัย

ภาพลงพื้นที่สำรวจและจัดเก็บข้อมูลการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคล ตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

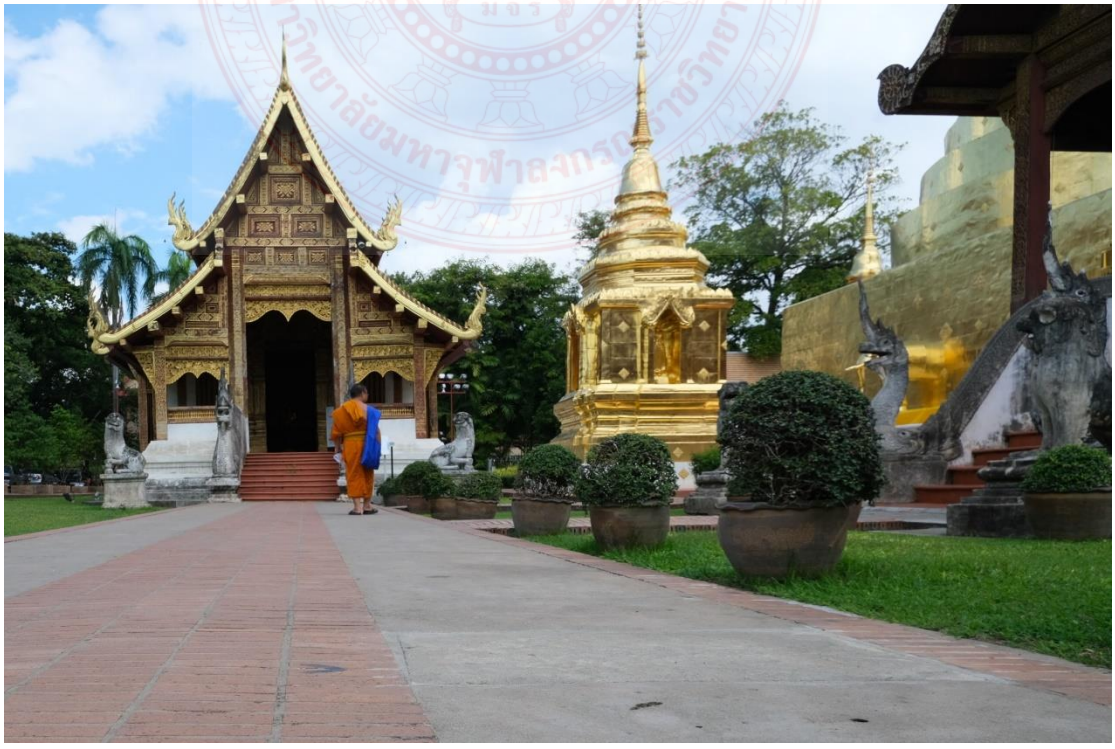
๑. วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๒. วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๓. วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๔. วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๕. วัดสวนดอกพระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๖. วัดผาลาด ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๗. วัดเจดีย์เหลี่ยม ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

๘. วัดช้างค้ำ ตำบล ท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

๙. วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

๑๐. วัดเด่นสะหลีศรีเมืองแกน (บ้านเด่น) ตำบลอินทขิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

๑๑. สัมภาษณ์นายวัลลภ นามวงศ์พรหม รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่

๑๒. สัมภาษณ์ นางจรรยา คำฟู ผู้พิการบ้านป่าเสร้าหลวง หมู่ ๘

ภาคผนวก ง

หนังสือรับรองการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๕๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๓๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu/
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่ พิเศษ ๑๑ / ๒๕๖๓

๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๓

เรื่อง แจ้งการจัดทำห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์

เรียน พระครูประภัศร์ชัยคุณ เจ้าคณะตำบลสันปูเลย เขต ๒ และรักษาการเจ้าอาวาสวัดชัยสถิตย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยว จำนวน ๑ ชุด

ด้วยคณะนักวิจัยโครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการ เรื่องรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สำรวจ ศึกษา วิเคราะห์ และพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๐ วัด พร้อมกับจัดทำคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยวเป็นชุดความรู้ประกอบนั้น

ในการนี้ คณะนักวิจัยพิจารณาเห็นว่า วัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง) ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวัดสำคัญที่มีประวัติศาสตร์ชุมชนยาวนาน มีรอยพระพุทธบาทลายคำที่เก่าแก่สวยงาม อีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญเชิงพุทธศาสนาในอำเภอดอยสะเก็ด โดยในแต่ละวันมักมีนักท่องเที่ยวที่สนใจมาสักการบูชารอยพระพุทธบาทลายคำจำนวนมาก แต่ทางวัดยังไม่มีห้องน้ำสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษ ได้แก่ คนพิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ ตลอดจนถึงผู้ที่มีร่างกายผิดปกติ ทางคณะนักวิจัยจึงมีความประสงค์จะจัดทำห้องน้ำสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษดังกล่าว จำนวน ๑ ห้อง ตามรูปแบบในคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยวที่แนบมานี้ โดยโครงการวิจัยจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่คณะนักวิจัยต่อไป

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

โทรศัพท์ ๐๘๑ ๗๖๕๔๑๑๓

ที่ พิเศษ / ๒๕๖๓

วัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง) ตำบลสันปูเลย
อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

๑๗ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุโมทนาขอบคุณที่ได้จัดทำห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์

เรียน พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.

ตามที่คณะนักวิจัยโครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการ เรื่องรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดสร้างห้องน้ำสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและผู้มาทำบุญประพฤติธรรมกลุ่มพิเศษ ได้แก่ คนพิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ ตลอดจนถึงผู้ที่มีร่างกายผิดปกติ ณ วัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง) เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๔ นั้น

อาตมาภาพในนามรักษาการเจ้าอาวาสพร้อมด้วยคณะศรัทธาประชาชนวัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง) ขออนุโมทนาขอบคุณคณะนักวิจัยทุกท่าน จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้กรุณานำผลการวิจัยมาพัฒนาสร้างสรรค์ห้องน้ำที่มีความสะดวกและปลอดภัยซึ่งมีประโยชน์เป็นอย่างยิ่งสำหรับให้บริการแก่คนพิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ ตลอดจนถึงผู้ที่มีร่างกายผิดปกติ

จึงเรียนมาเพื่อทราบและขออนุโมทนาขอบคุณ มา โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูประภัศร์ชัยคุณ)
เจ้าคณะตำบลสันปูเลย เขต ๒
รักษาการเจ้าอาวาสวัดชัยสถิตย์

โทรศัพท์ ๐๘๒-๕๙๘๑๖๑๔

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๗ เดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๖๔

เรื่อง รับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์
เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า พระครูประภัศร์ชัยคุณ **ตำแหน่ง** เจ้าคณะตำบลสันปูเลย เขต ๒ และรักษาการเจ้าอาวาสวัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง) **ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน** วัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง) เลขที่ ๕๑ หมู่ ๘ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ **โทรศัพท์** ๐๕๓-๘๘๗๒๔๙, ๐๘๒-๕๙๘๑๖๑๔

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง *วัดงาม นามมงคล : นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่* ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของคณะนักวิจัย ๓ รูป/คน ได้แก่ พระนคร ปรังฤทธิ์, ดร. พระธีทัต แจ้ใจ และ ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง

โดยนำไปใช้ประโยชน์ดังนี้

☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
☑ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ทางพระพุทธศาสนา
☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพานิชย์ เช่น งานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ
☑ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่วันที่ ๑๐ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ เป็นต้นมา

ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำผลการวิจัยมาใช้ในการสร้างห้องน้ำที่วัดชัยสถิตย์ เพื่อให้บริการแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ ทำให้คนทุกกลุ่มได้รับความสะดวก ปลอดภัย เป็นธรรม เท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม อีกทั้งยังจูงใจให้เข้าวัดปฏิบัติธรรมและสามารถนำไปเป็นต้นแบบให้กับวัดอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....

(พระครูประภัศร์ชัยคุณ)
ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลสันปูเลย เขต ๒ และรักษาการเจ้าอาวาสวัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๖๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑
โทรสัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๓๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่ พิเศษ ๑๒ / ๒๕๖๓

๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๓

เรื่อง แจ้งการจัดทำห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์

เจริญพร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๘ บ้านป่าเสร้าหลวง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยว จำนวน ๑ ชุด

ด้วยคณะนักวิจัยโครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการ เรื่องรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สำรวจ ศึกษา วิเคราะห์ และพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๐ วัด พร้อมกับจัดทำคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยวเป็นชุดความรู้ประกอบนั้น

ในการนี้ คณะนักวิจัยพิจารณาเห็นว่า วัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง) หมู่ ๘ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวัดสำคัญที่มีประวัติศาสตร์ชุมชนยาวนาน มีรอยพระพุทธบาทลายคำที่เก่าแก่สวยงาม อีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญเชิงพุทธศาสนาในอำเภอดอยสะเก็ด โดยในแต่ละวันมักมีนักท่องเที่ยวที่สนใจมาสักการบูชารอยพระพุทธบาทลายคำจำนวนมาก แต่ทางวัดยังไม่มีห้องน้ำสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษ ได้แก่ คนพิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ ตลอดจนถึงผู้ที่มีร่างกายผิดปกติ ทางคณะนักวิจัยจึงมีความประสงค์จะจัดทำห้องน้ำสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษดังกล่าว จำนวน ๑ ห้อง ตามรูปแบบในคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยวที่แนบมานี้ โดยโครงการวิจัยจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่คณะนักวิจัยต่อไป

เจริญพร

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

โทรศัพท์ ๐๘๑-๗๖๕๔๑๑๓

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๗ เดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๖๔

เรื่อง รับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์
นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นางดวงเดือน สุวรรณศรี **ตำแหน่ง** ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๘ บ้านป่าเสร้าหลวง **ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน** วัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง) เลขที่ ๕๑ หมู่ ๘ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ **โทรศัพท์** ๐๘๑-๐๓๔๒๖๙๗

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง *วัดงาม นามมงคล : นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่* ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของคณะนักวิจัย ๓ รูป/คน ได้แก่ พระนคร ปรังฤทธิ์, ดร. พระธีทัต แจ้ใจ และ ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง

โดยนำไปใช้ประโยชน์ดังนี้

☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ทางพระพุทธศาสนา
☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพานิชย์ เช่น งานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
☑ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ
☑ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่วันที่ ๑๐ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ เป็นต้นมา

ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำผลการวิจัยมาใช้ในการสร้างห้องน้ำที่วัดชัยสถิตย์ เพื่อให้บริการแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ ทำให้คนทุกกลุ่มได้รับความสะดวก ปลอดภัย เป็นธรรม เท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้เป็นอย่างดีอีก และได้นำไปเสนอเป็นนโยบายให้กับหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ ในเขตเทศบาลตำบลสันปูเลย เพื่อพัฒนาอารยสถาปัตย์สำหรับให้บริการแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....

(นางดวงเดือน สุวรรณศรี)
ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๘ บ้านป่าเสร้าหลวง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๙ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๙๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๓๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่ พิเศษ ๑๓ / ๒๕๖๓

๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๓

เรื่อง แจ้งการจัดทำห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์

เจริญพร นายเกรียงศักดิ์ คิดดีแล สมาชิกสภาเทศบาลตำบลสันปูเลย เขต ๒

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยว จำนวน ๑ ชุด

ด้วยคณะนักวิจัยโครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการ เรื่องรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สำรวจ ศึกษา วิเคราะห์ และพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๐ วัด พร้อมกับจัดทำคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยวเป็นชุดความรู้ประกอบนั้น

ในการนี้ คณะนักวิจัยพิจารณาเห็นว่า วัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง) หมู่ ๘ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวัดสำคัญที่มีประวัติศาสตร์ชุมชนยาวนาน มีรอยพระพุทธบาทลายคำที่เก่าแก่สวยงาม อีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญเชิงพุทธศาสนาในอำเภอดอยสะเก็ด โดยในแต่ละวันมักมีนักท่องเที่ยวที่สนใจมาสักการบูชารอยพระพุทธบาทลายคำจำนวนมาก แต่ทางวัดยังไม่มีห้องน้ำสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษ ได้แก่ คนพิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ ตลอดจนถึงผู้ที่มีร่างกายผิดปกติ ทางคณะนักวิจัยจึงมีความประสงค์จะจัดทำห้องน้ำสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษดังกล่าว จำนวน ๑ ห้อง ตามรูปแบบในคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยวที่แนบมานี้ โดยโครงการวิจัยจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่คณะนักวิจัยต่อไป

เจริญพร

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

โทรศัพท์ ๐๘๑-๗๖๕๔๑๑๓

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๖ เดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๖๔

เรื่อง รับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์
นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายเกรียงศักดิ์ คิดดีแล **ตำแหน่ง** สมาชิกสภาเทศบาลตำบลสันปูเลย เขต ๒ **ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน** เทศบาลตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ **โทรศัพท์** ๐๘๙-๙๙๘๖๐๒

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง *วัดงาม นามมงคล : นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่* ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของคณะนักวิจัย ๓ รูป/คน ได้แก่ พระนคร ปรังฤทธิ์, ดร. พระธีทัต แจ้ใจ และ ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง

โดยนำไปใช้ประโยชน์ดังนี้

- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ทางพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพานิชย์ เช่น งานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☑ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ
- ☑ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่วันที่ ๑๐ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ เป็นต้นมา ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำผลการวิจัยมาใช้ในการสร้างห้องน้ำที่วัดชัยสถิตย์ เพื่อให้บริการแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ ทำให้คนทุกกลุ่มได้รับความสะดวก ปลอดภัย เป็นธรรม เท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้เป็นอย่างดีอีก และได้นำไปเสนอเป็นนโยบายให้กับหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ ในเขตเทศบาลตำบลสันปูเลย เพื่อพัฒนาอารยสถาปัตย์สำหรับให้บริการแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....เกรียงศักดิ์ คิดดีแล.....

(นายเกรียงศักดิ์ คิดดีแล)

ตำแหน่ง สมาชิกสภาเทศบาลตำบลสันปูเลย เขต ๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๙๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕, ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑
โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘ ๗๑๘๕ ๗๓๗๓ โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ http://www.cm.mcu.ac.th เฟซบุ๊ก https://www.facebook.com/cmmcu
อีเมล cmmcunews@hotmail.com

ที่ พิเศษ ๑๓ / ๒๕๖๓

๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอมอบคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยว

เจริญพร อาจารย์ ดร. พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยว จำนวน ๑ ชุด

ด้วยคณะนักวิจัยโครงการวิจัยเรื่อง วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้แผนงานวิจัยบูรณาการ เรื่องรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สำรวจ ศึกษา วิเคราะห์ และพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๐ วัด พร้อมกับจัดทำคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยวเป็นชุดความรู้ประกอบนั้น

ในการนี้ คณะนักวิจัยขอมอบคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์ในวัดแหล่งท่องเที่ยวให้ท่านจำนวน ๑ ชุด เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบ

เจริญพร

(พระนคร ปัญญาวชิโร, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

โทรศัพท์ ๐๘๑-๗๖๕๔๑๑๓

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๖ เดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๖๔

เรื่อง รับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์
นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า ดร. พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ **ตำแหน่ง** อาจารย์ศูนย์บัณฑิตศึกษา **ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ **โทรศัพท์** ๐๘๑-๙๕๑๓๕๓๖ Email: phisittha@hotmail.com

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง *วัดงาม นามมงคล : นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่* ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของคณะนักวิจัย ๓ รูป/คน ได้แก่ พระนคร ปรังฤทธิ์, ดร. พระธีทัต แจ้ใจ และ ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง โดยนำไปใช้ประโยชน์ดังนี้

- ☑ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☑ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ทางพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพานิชย์ เช่น งานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่วันที่ ๑๑-๑๔ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำผลการวิจัยมาใช้ในประกอบการเรียนการสอนเพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของชุมชน นอกจากนั้นยังใช้รูปแบบและผลการวิจัยเป็นแนวทางให้นิสิตทำวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาสังคม และถ่ายทอดองค์ความรู้ใหม่สู่ชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้นิสิตมีความรู้ความเข้าใจและนำไปพัฒนางานวิจัยได้เป็นอย่างดี

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....

(ดร. พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์)
ตำแหน่ง อาจารย์ศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

ภาคผนวก จ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต (Output)

ประเภทผลงานที่ได้รับ

- ☐ ต้นแบบผลิตภัณฑ์
- ☐ ต้นแบบเทคโนโลยี
- ☑ กระบวนการใหม่
- ☑ องค์ความรู้
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
- ☐ การพัฒนากำลังคน
- ☐ ทรัพย์สินทางปัญญา
- ☑ บทความทางวิชาการ
- ☐ การประชุม/สัมมนาระดับนานาชาติ
- ☐ การประชุม/สัมมนาระดับชาติ

ระดับผลงานที่ได้รับ

- ☐ ระดับอุตสาหกรรม
- ☐ ระดับกึ่งอุตสาหกรรม
- ☑ ระดับภาคสนาม
- ☐ ระดับห้องปฏิบัติการ

รายละเอียดผลงาน

๑. วัดนามมงคลทั้ง ๑๐ แห่งมีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเดินทางสะดวก มีสิ่งบริการครบวงจร ส่วนวัดที่ตั้งอยู่นอกเมืองก็มีสิ่งก่อสร้างที่สวยงาม มีธรรมชาติ ทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ

๒. วัดมีลักษณะสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกัน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์แตกต่างกันใน ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง ๔ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพราะตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางการให้บริการการท่องเที่ยวที่ครบวงจร ทั้งสถานที่พัก สถานที่รับประทานอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว การคมนาคม การดูแลสุขภาพ การสื่อสาร และบริการด้านอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวก ๒. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง จำนวน ๖ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงามเหมือนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง แต่มีธรรมชาติที่ชุ่มชื่นเขียวขจี ทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ วัดแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตชานเมืองบางวัดตั้งอยู่บนดอยหรือเชิงเขาที่มีพื้นที่ลาดชัน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร นอกจากจะมีบันไดเดินขึ้นตามปกติ แล้วยังบันไดเลื่อน หรือลิฟท์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ คนพิการ เด็ก ตลอดจนถึงผู้ที่ไม่สะดวกที่จะเดินขึ้นตามบันไดปกติ

๓. นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องนี้ คือ ๑. คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๒. การจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ ๓. การจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”

ผลลัพธ์ (Outcome) ที่ได้ตลอดระยะเวลาโครงการ

ชื่อผลลัพธ์ : ระดับบุคคล

ประเภท :

☐ เชิงปริมาณ
☑ เชิงคุณภาพ
☐ เชิงเวลา
☐ เชิงต้นทุน

รายละเอียด :

๑. เจ้าอาวาส คณะการรมวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ทราบข้อมูลเชิงลึกของวัดนามมงคลทั้ง ๙ แห่งมีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเดินทางสะดวก มีสิ่งบริการครบวงจร ส่วนวัดที่ตั้งอยู่นอกเมืองก็มีสิ่งก่อสร้างที่สวยงาม มีธรรมชาติทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ

๒. หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่มีข้อมูลและแผนการจัดการท่องเที่ยวสำหรับวัดที่มีลักษณะสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกัน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์แตกต่างกันใน ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง ๔ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพราะตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางการให้บริการการท่องเที่ยวที่ครบวงจร ทั้งสถานที่พัก สถานที่รับประทานอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว การคมนาคม การดูแลสุขภาพ การสื่อสาร และบริการด้านอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวก ๒. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง จำนวน ๖ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงามเหมือนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง แต่มีธรรมชาติที่ชุ่มชื่นเขียวขจี ทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ วัดแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตชานเมืองบางวัดตั้งอยู่บนดอยหรือเชิงเขาที่มีพื้นที่ลาดชัน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร นอกจากจะมีบันไดเดินขึ้นตามปกติ แล้วยังบันไดเลื่อน หรือลิฟท์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ คนพิการ เด็ก ตลอดจนถึงผู้ที่ไม่สะดวกที่จะเดินขึ้นตามบันไดปกติ

๓. นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องนี้ คือ ๑. คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๒. การจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ ๓. การจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”

ผลกระทบ (Impact) จากการดำเนินโครงการ

☐ ผลกระทบทางเศรษฐกิจของประเทศ
☐ ผลกระทบต่อภาคการผลิตและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง
☐ ผลกระทบต่อขีดความสามารถทาง วทน.
☐ ผลกระทบต่อการจ้างงาน
☑ ผลกระทบต่อสังคม
☐ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
☐ เพิ่มความสามารถการแข่งขันของเอกชนที่ร่วมโปรแกรม
☐ เพิ่มความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
☐ สนับสนุนให้เกิดวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup)

รายละเอียด :

งานวิจัยนี้ได้เกิดประโยชน์เชิงวิชาการ คือ ทำให้ทราบภูมิหลังของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลสภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ และได้นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนประโยชน์เชิงสังคมและชุมชน ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งใหม่ เป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและผู้พิการที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้มาตรฐานแบบอารยสถาปัตย์ สำหรับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และอาชีพให้แก่ประชน ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ทั้ง ๑๐ แห่ง เกิดผลิตภัณฑ์ของฝาก ของที่ระลึก สาธารณูปโภค การเดินทางที่สามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดให้แก่ประชาชนและชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ได้ นอกจากนั้น ยังเกิดประโยชน์เชิงนโยบายได้ข้อมูลเชิงลึกและเกิดการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์สำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการในแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดและโบราณสถานในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

ภาคผนวก ฉ

การเผยแพร่ผลงาน

นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่[๑๙๘]

Beauty Auspicious Temple: Innovotion of Tourist Management of Auspicious Temples on Universal Design in Chiang Mai Province

[๑]นคร ปรังฤทธิ์, [๒]ธีทัต แจ้ใจ และ [๓]ประทีป พืชทองหลาง

Nakorn Pragnrit, Theethat jaejai, Patheeb Peuchthonnglang

[๑]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

[๒]นักวิจัยอิสระ

[๓]มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงใหม่

[๑]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai

[๒]Independent Researcher

[๓]Rajamangala University of Technology Lanna, Chiang mai

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติ สภาพการจัดการวัดแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ และนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผสานวิธีทั้งการวิจัยเอกสาร สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการปฏิบัติการภาคสนาม พื้นที่วิจัย คือวัดนามมงคล ๑๐ แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓๑ รูป/คน ได้แก่ ตัวแทนพระสงฆ์ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ และแนวทางการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

๑. วัดนามมงคลทั้ง ๑๐ แห่งมีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถาน และพุทธศิลปกรรมที่งดงาม บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเดินทางสะดวก มีสิ่งให้บริการครบวงจร ส่วนวัดที่ตั้งอยู่นอกเมืองมีโบราณสถาน พุทธศาสนสถานที่สวยงาม และมีธรรมชาติร่มรื่น บรรยากาศที่เงียบสงบ

๒. วัดมีลักษณะสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกัน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์แตกต่างกันใน ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง ๔ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพราะตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางการให้บริการการท่องเที่ยวที่ครบวงจร ทั้งสถานที่พัก สถานที่รับประทานอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว การคมนาคม การดูแลสุขภาพ การสื่อสาร และบริการด้านอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวก ๒. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง จำนวน ๖ วัด เป็นแหล่ง

[๑๙๘] งานวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนงานวิจัยจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓

ท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงามเหมือนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง แต่มีธรรมชาติที่ชุ่มชื่นเขียวขจี ทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ วัดแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตชานเมืองบางวัดตั้งอยู่บนดอยหรือเชิงเขาที่มีพื้นที่ลาดชัน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร นอกจากจะมีบันไดเดินขึ้นตามปกติ แล้วยังบันไดเลื่อน หรือลิฟต์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ คนพิการ เด็ก ตลอดจนถึงผู้ที่ไม่สะดวกที่จะเดินขึ้นตามบันไดปกติ

๓. นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องนี้ ได้แก่ ๑) คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๒) ห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ ๓) “Application เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ” นวัตกรรมเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อวัด หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ นำไปปรับใช้เป็นแนวทางหรือเป็นแบบอย่างในการพัฒนาอารยสถาปัตย์ที่สำคัญและจำเป็นสำหรับให้บริการแก่ประชาชนตามความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่อย่างเป็นสากล นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปย่อมได้ประโยชน์จากการใช้บริการที่สะดวก ปลอดภัย เป็นธรรม และเท่าเทียมกัน

คำสำคัญ: นวัตกรรม, การจัดการแหล่งท่องเที่ยว, วัดนามมงคล, อารยสถาปัตย์

Abstract

This research aims to study the history status of management tourist attractions on the Universal Desing and to innovate tourist attractions in Chiang Mai Provinces. The research desings is the qualitative research having mixed with documentary research, interview, focus group and the field works. The researching areas of the 10 Auspicious Temples in Chiang Mai. The key informants are 31 persons composed of the representatives of Sangha, the Elders, the Disabled, the Local Leaders and the concerned Organizations. The research tools are as : questionnaires, the interview, the survey and the focus group discussion. This research is analyzed by by the content analysis, then written with descriptive report. Its results are found that:

1) The 10 Auspicious Temples in Chiang Mai are of the high potentiality in developing temples to be the site for Buddhist tourism namely, the Main Buddha Images, the Holy Jetiyas, the Ancient Places, and the Beautiful Buddhist Artes. Some of them located in the City and easy to visit and offered all accommodations. Even in the outskirt of the city located Temples, there are also the beautiful buildings, the natural environments, the Views and the peaceful atmospheres.

2) The different characteristics, locations and tourism contexts of those temples, are one of the factors causing the management of tourist attractions on the Friendly architecture in two different ways: 1). The 4 city area located temples are the places for tourist attraction of ancient sites and beautiful Buddhist arts. Many tourists, both Thai and foreigners, have come to visit continuously. The reasons are that those temples are located in the city, which are the center all tourist accommodations; both places to stay, dining places, the tourist attractions, the tourist data service units for information, travel, transportation, healthcare, communication and other services. 2) The 6 outskirt of city locates temples are also the tourist attractions of ancient sites and beautiful Buddhist arts alike the city located temples. But those temples possess the green nature, beautiful scenery and quiet atmosphere. Some of the tourist attractions on the outskirts of the city are located on a hill or hill with steep slopes such as Wat Phra That Doi Suthep Voravihara. In addition the accommodations are not only the stairs to walk up normally, but also the escalator or elevators for providing services to tourists, the elderly, pregnant women, the disabled, children, as well as those who are inconvenient to walk up the normal stairs.

3. The output innovations from this research are as: 1) The hand book of setting the Universal Desing for the temples ; tourist attractions in Chiang Mai Province. 2) The Typical safety restrooms for the Disabled, the Elders and the Pregnant women.

3) The “ Application of visiting to the Beauty Auspicious Temples in Chiang Mai, Safe and Gain merit.” These innovations are the useful for temples and organizations having applied as a guideline or as a model in the development of Universal Desing which is important and necessary for providing services to people as appropriate to the context of each area. In addition, tourists and the people will benefit from the convenience, safety, fairness and equality of the services.

Keywords: Innovation, Tourist Management, Auspicious Temples, Universal Desing

บทนำ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงศาสนาหรือทัวร์ไหว้พระทำบุญในวัดสำคัญต่างๆ นับเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งสำหรับกลุ่มคนที่มีความสนใจพิเศษที่กำลังได้รับความนิยมอย่างมากในประเทศไทย เพราะความเชื่อที่ว่า การได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิต (สุดาทิพย์ นันทโชค, ๒๕๕๕) สอดคล้องกับงานวิจัยของมาโนช พรหมปัญโญ (๒๕๕๖) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวเชิงศาสนาส่วนใหญ่มีความต้องการเที่ยวไหว้พระ ทำบุญสะเดาะเคราะห์ แก้กรรมดูดวง ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในวันสำคัญทางศาสนา และสนทนาธรรมกับพระสงฆ์ เช่นเดียวกับงานวิจัยของวงศ์ธีรา สุวรรณิน (๒๕๕๗) และวุฒินันท์ กันทะเตียน (๒๕๖๐) พบว่า นักท่องเที่ยวนิยมมาท่องเที่ยวภายในวัดเพื่อต้องการชมความงามของวัด เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม รองลงมาคือการพักผ่อนหย่อนใจจากการเห็นคุณค่าของศิลปกรรมต่างๆ เช่น พระพุทธรูปเก่าแก่ จิตรกรรมพุทธประวัติ และสถาปัตยกรรมของโบสถ์และเจดีย์ เป็นต้น ผู้วิจัยได้ถอดองค์ความรู้จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาหลายเรื่องที่เกี่ยวกับวัด พบว่า วัดมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ๓ ประการ คือ ประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ยาวนาน สถาปัตยกรรมที่งดงาม และที่สำคัญที่สุด คือสิ่งศักดิ์ที่ได้รับความเชื่อถือ เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ พระเครื่อง เป็นต้น

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติเนื่องจากมีภูมิทัศน์ที่งดงาม อีกทั้งศิลปกรรม วรรณคดี วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีมีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวล้านนา ทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว จนทำให้เชียงใหม่กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญระดับโลก อีกทั้งมีแนวโน้มว่าจะได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่อันดับต้นๆ ได้แก่ จีน มาเลเซีย ญี่ปุ่น และรัสเซีย ตามลำดับ จึงเป็นที่มาของการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ๔ ปี (๒๕๕๘-๒๕๖๑) ตามสโลแกนที่ว่า “เชียงใหม่: นครที่เป็นที่สุดแห่งความงามทางวัฒนธรรม” (คณะกรรมบริหารจังหวัดแบบบูรณาการ, ๒๕๕๘) ปัจจุบันการท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่งที่กำลังเป็นที่นิยมอย่างมากในจังหวัดเชียงใหม่ คือ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การไหว้พระ ๙ วัด สืบเนื่องมาจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้นำการท่องเที่ยวไหว้พระสำคัญมาใช้เป็นเครื่องมือในการโฆษณาและเป็นปัจจัยในการท่องเที่ยว จากการไหว้พระพุทธรูปสำคัญ มาเป็นไหว้พระพุทธรูปสำคัญในกรุงเทพฯ กลายมาเป็นเส้นทางท่องเที่ยว “ไหว้พระ ๙ วัด” ระยะแรกเป็นวัดในกรุงเทพมหานคร ต่อมาขยายไปยังเมืองต่างๆ ที่มีวัดเก่าแก่ และสำคัญทั่วประเทศ การจัดโครงการลักษณะดังกล่าวนับว่าได้ผลดีอย่างมาก กล่าวคือนับตั้งแต่ปีที่เริ่มจัดจนถึงปัจจุบันยังมีคนสนใจไปท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวอยู่เป็นจำนวนมาก ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเป็นที่มาของวิจัยในครั้งนี้

สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่เกี่ยวกับวัดดังกล่าว ผู้วิจัยได้คัดเลือกวัดเป็นพื้นที่วิจัย โดยกำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้ ๑) เป็นวัดที่มีพระเจดีย์และพระพุทธรูปสำคัญมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีพุทธศิลป์ที่งดงาม ๒) เป็นวัดที่มีนามมงคลและตั้งอยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ที่สามารถพัฒนาและส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้ ๓) เป็นวัดที่มีที่ตั้งไม่ห่างกันมากนัก สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้สะดวกภายในวันเดียว ๔) เป็นวัดที่มีศักยภาพที่จะสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้ จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า วัดในเขตจังหวัดเชียงใหม่ที่สอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้มี

๑๐ วัด ประกอบด้วย วัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ ๖ วัด ได้แก่ วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง วัดสวนดอกพระอารามหลวง วัดผาลาด วัดในเขตเวียงกุมกาม อำเภอสารภี ๒ วัด ได้แก่ วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดช้างค้ำ วัดในเขตอำเภอหางดง ๑ วัด ได้แก่ วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) และวัดในเขตอำเภอแม่แตง ๑ วัด ได้แก่ วัดเด่นสะหรีเมืองแกน (บ้านเด่น)

บทความวิจัยนี้จะนำเสนอผลการศึกษาเชิงลึกในประเด็นการท่องเที่ยวเชิงศาสนา คือประวัติความสำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ สภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาและพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขยายองค์ความรู้และกิจกรรมไปสู่นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดงามนามมงคลตามรูปแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

๑. แนวคิดองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำเนินการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแสดงความคิดเห็น และแสดงเจตจำนงในการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากคนในท้องถิ่นและและเอกชนในฐานที่เป็นผู้ชำนาญการเพื่อหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชน ทั้งนี้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น The European Center for Traditional and Relational Culture หรือ ECTARC (วาลิกา แสนคำ ,๒๕๔๕) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ ๑) โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ๒) สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงซากผังเมืองในอดีต ๓) ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่างๆ ๔) ความน่าสนใจทางดนตรี ๕) การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ ๖) ภาษาและวรรณกรรม ๗) ประเพณี ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และ ๘) วัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย ทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนได้ โดยงานวิจัยชิ้นนี้ได้ยึดเอาประเด็นเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระเจดีย์และพระพุทธรูปสำคัญมาเชื่อมโยงกับวัดที่เป็นนามมงคลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาแห่งใหม่ต่อไป

๒. แนวคิดศักยภาพและมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว (๕As)

การท่องเที่ยวแห่งออสเตรเลีย (๒๕๕๔) ได้กำหนดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เรียกว่า ๕As ไว้ดังนี้ ๑) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ๒) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ๓) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ๔) ที่พัก (Accommodation) และ ๕) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) สอดคล้องกับอารีย์ นัยพินิจและคณะ (๒๕๕๕) และประทีป พืชทองหลาง และคณะ (๒๕๖๐) แนวคิด

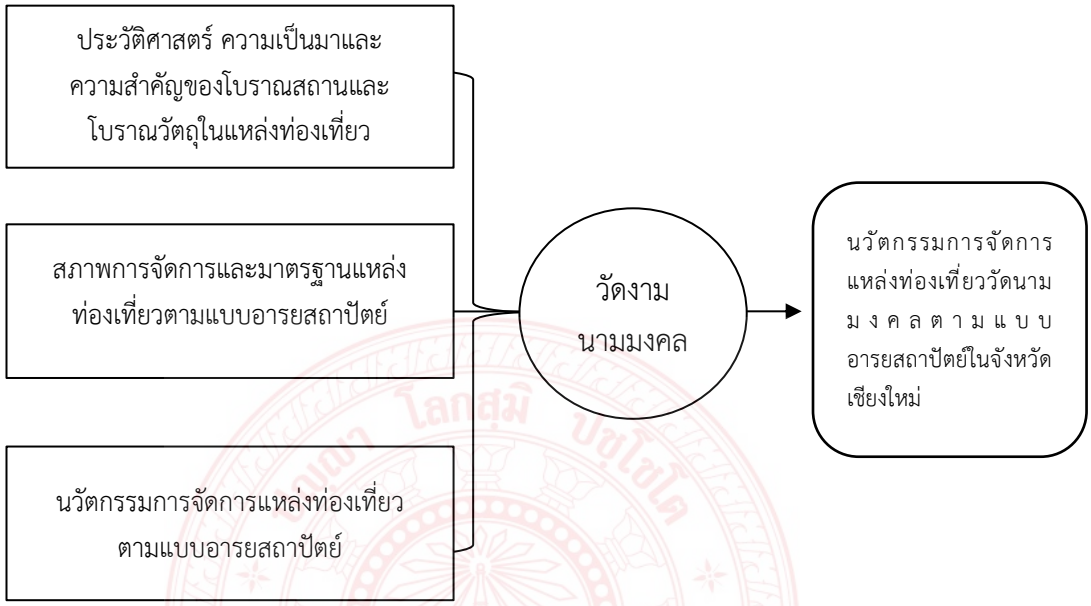
๕As นี้ มีความจำเป็นในการนำมาใช้วางแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนทั้งสิ้น ส่วนมาตรฐานคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่จะช่วยสร้างความพึงพอใจและกลับมาท่องเที่ยวซ้ำให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม งานวิจัยนี้ได้นำแนวคิด ๕As มาใช้ในการประเมินและวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลของวัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและนักท่องเที่ยวทั่วไป

๓. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๕๙) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่สัปปายะไว้ว่า ควรมีองค์ประกอบ ๔ ข้อ ได้แก่ ๑) ถิ่นที่เป็นที่รื่นรมณีย์ คือ ที่ทำให้เกิดความรู้สึกสดชื่นรื่นรมย์ ชุบชูชีวิต ชื่นกาย ชูใจ ที่ถือเป็นจุดเริ่มต้น ๒) ภูมิภาคสมบัติ คือมีทำเล พื้นที่ บริเวณผืนแผ่นดินที่สะอาด สดใส ไร้ขยะ ไม่รกรุงรัง เรียบร้อย ราบรื่น เดินง่าย ปลอดภัย สบายตา ควรทอดทัศนา น่าชื่นชม ๓) คมนาคมสมบัติ หมายถึงไม่ใกล้เกินไป ไม่ไกลเกินไป เดินทางไปถึงได้สะดวก และ ๔) บุคคลสมบัติ คือ ปลอดคนร้าย มีคนดี มีคนที่พึ่งพิงอาศัยได้ที่จะให้ความรู้ความเข้าใจ สอดรับกับการศึกษาของวุฒินันท์ กันทะเตียน (๒๕๖๐) ที่เสนอไว้ว่าการพัฒนาวัดจะต้องคำนึงและครอบคลุมองค์ประกอบศาสนาใน ๔ ด้านเป็นสำคัญ ได้แก่ ๑) ศาสนบุคคล ๒) ศาสนธรรม ๓) ศาสนวัตถุสถาน และ ๔) ศาสนพิธี เพื่อนำไปสู่การเป็นสถานที่ควรทัศนาที่จรรโลงใจไปสู่กุศลและเข้าถึงธรรม แนวคิดทั้ง ๒ ประการ คณะผู้วิจัยนำมาสู่การแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

แผนภูมิที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผสานวิธีทั้งการวิจัยเอกสาร สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการปฏิบัติการภาคสนาม ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่/องค์กรที่กำหนด วัดงามนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ ๑๐ วัด วัดในเขตจังหวัดเชียงใหม่ที่สอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้มี ๑๐ วัด ประกอบด้วย วัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ ๖ วัด ได้แก่ วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง วัดสวนดอกพระอารามหลวง วัดผาลาด วัดในเขตเวียงกุมกาม อำเภอสารภี ๒ วัด ได้แก่ วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดช้างค้ำ วัดในเขตอำเภอหางดง ๑ วัด ได้แก่ วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) และวัดในเขตอำเภอแม่แตง ๑ วัด ได้แก่ วัดเด่นสะหรีเมืองแกน (บ้านเด่น)

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่สัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยตัวแทนพระสงฆ์ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๓๑ รูป/คน เพื่อสำรวจ วิเคราะห์ แสวงหารูปแบบ และประเมินการจัดการวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานการจัดการวัดแหล่ง

ท่องเที่ยวแล้วพัฒนาไปสู่การสร้างนวัตกรรมการจัดการวัดแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผสานวิธีทั้งการวิจัยเอกสาร สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการปฏิบัติการภาคสนาม มีเนื้อหาครอบคลุมดังต่อไปนี้ ๑) รูปแบบการท่องเที่ยวของวัดนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ ๒) แนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลด้วยหลักคิด ๕ ส. ได้แก่ (๑) ส่งเสริมสติ (๒) สะอาด (๓) สุขสบาย (๔) สงบเย็นใจ (๕) สัปปายะ ๓) แนวคิดการบริหารจัดการศาสนสถาน ๔) แนวคิดการสร้างนวัตกรรมแบบอารยสถาปัตย์เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวของวัดในจังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้มีวิธีการและระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ช่วงที่ ๑ ระยะเวลา มีนาคม – เมษายน ๒๕๖๓ เป็นการศึกษาด้านเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครื่องมือแบบสอบถามและเครื่องมือเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ว่า มีปัจจัย เงื่อนไขอะไร นำไปสู่การพัฒนาวัดงามนามมงคลที่มีนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ช่วงที่ ๒ ระยะเวลา พฤษภาคม – มิถุนายน ๒๕๖๓ การสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ รูป/คน เป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือ ช่วงที่ ๓ ระยะเวลา กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๓ การเก็บข้อมูลพื้นที่หรือการสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep Interview) เพื่อประเมินและพัฒนานวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ จากนั้นทดลองใช้ข้อมูลจากพื้นที่ทั้งหมดเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ช่วงที่ ๔ ระยะเวลา ตุลาคม – พฤศจิกายน ๒๕๖๓ เป็นการเผยแพร่ความรู้ในวารสาร/บทความวิจัยระดับชาติหรือระดับนานาชาติ และจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ พร้อมชุดความรู้

ผลการวิจัย

๑. ประวัติ ความสำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่

๑) วัดพระดอยสุเทพราชวรวิหาร เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน ประวัติศาสตร์และธรรมชาติที่สวยงาม เอกสารโบราณล้านนาระบุว่า แต่เดิมบริเวณพื้นที่ดอยสุเทพมีชื่อเรียกว่า ดอยอุจฉุบรรพต เป็นภูเขาสำคัญต่อการกำหนดแผนผังการก่อสร้างเมืองเชียงใหม่ในรัชสมัยของพระญามังราย ดังพบการกล่าวถึงดอยสุเทพหรือดอยอุจฉุบรรพตในตำนานพระเจ้าเลียบโลก การสร้างวัดพระธาตุดอยสุเทพปรากฏในสมัยพระญากือนา กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังราย ลำดับที่ ๖ ราว จ.ศ. ๗๔๘ หรือปี พ.ศ. ๑๘๒๘-๑๘๒๙ โดยพระองค์อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากพระมหาสุมนเถร แห่งเมืองสุโขทัย ซึ่งแยกเป็น ๒ ส่วน ส่วนที่แรกบรรจุไว้ในเจดีย์วัดบุปผารามหรือวัดสวนดอก ส่วนที่ ๒ ได้อัญเชิญขึ้นไปประดิษฐานบนดอยสุเทพ โดยบรรจุลงพระอบขึ้นสถิตเหนือเศวตคชาธารช้างมงคล แล้วอธิษฐานเสี่ยงทายปล่อยช้างมงคล หากช้างมงคลหยุดบริเวณใดจะสร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ณ บริเวณนั้น

๒) วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ถือเป็นสถานที่สำคัญของพุทธศาสนิกชน ประกอบด้วยศาสนสถานและศาสนวัตถุที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม ด้านสถาปัตกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรมตั้งแต่ยุคอาณาจักรล้านนามาถึงปัจจุบัน ซึ่งงานสถาปัตยกรรมยุคล้านนาที่ปรากฏ เช่น เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา พระพุทธสิงหิงค์สกุลช่างเชียงใหม่ เป็นต้น และงานสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่น เช่น พระอุโบสถ วิหารลายคำ และหอไตรอันแสดงถึงงานช่างของล้านนา ความที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม และมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ทำให้วัดพระสิงห์วรมหาวิหารได้รับการยอมรับและความสนใจจากบุคคลหลายระดับ และถูกร้อยรัดให้อยู่ในระบบความเชื่อชุธาตุหรือพระธาตุประจำเกิด นักษัตรปีฉลูหรือวัวจนเกิดการจาริกในรูปแบบการแสวงบุญของคนล้านนาและพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน

๓) วัดเจดีย์หลวง นามของวัดมีการตั้งชื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของพระเจดีย์ขนาดใหญ่ของวัดหรือกู่หลวง ในเอกสารโบราณปรากฏการสร้างเจดีย์หลวงขึ้นในโชติอาราม ด้วยการก่อเจดีย์ขนาดใหญ่ครอบองค์เจดีย์เดิม ในรัชสมัยพระญาแสนเมืองมา กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังรายลำดับที่ ๗ เพื่ออุทิศถวายแด่พระญากือนาซึ่งเป็นพระราชบิดา แล้วเรียกชื่อนามวัดว่า ราชกุฎาคาร ในตำนานวัดเจดีย์หลวงกล่าวว่า เมื่อพระญากือนาเสด็จสวรรคตได้จุติเป็นรุกขเทวดาอยู่ต้นไม้นิโครธในเมืองพุกาม จากนั้นได้สำแดงตนให้พ่อค้าจากเชียงใหม่พบเห็นแล้วให้นำความไปแจ้งแก่พระญาแสนเมืองมาให้สร้างเจดีย์ขนาดใหญ่อุทิศถวาย และเมื่อพระญาแสนเมืองมาได้รับฟังความข้างต้นจึงโปรดให้สร้างพระเจดีย์

๔) วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวงถือเป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาในล้านนา และสร้างขึ้นโดยกษัตริย์ราชวงศ์มังราย รวมถึงมีหลักฐานทางโบราณคดีและเอกสารโบราณกล่าวถึงการทำนุบำรุงวัดเจ็ดยอดของกษัตริย์ในล้านนาทั้งราชวงศ์มังราย และบุคคลสำคัญ รวมถึงเหตุการณ์สำคัญหรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้น การศึกษาประวัติการก่อร่างสร้างวัดตั้งแต่แรกเริ่มจวบถึงปัจจุบัน สามารถอธิบายเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นโดยแบ่งออกเป็น ๓ ยุคสมัย

๕) วัดสวนดอก แต่เดิมชื่อว่า วัดบุปผาราม สวนดอกไม้หลวง ตั้งอยู่ในเขตเวียงสวนดอก สร้างโดยพระญากือนา กษัตริย์ล้านนา ราชวงศ์มังรายลำดับที่ ๖ (ครองราชย์ ๑๘๙๘-๑๙๒๘) โปรดให้ยกพระราชอุทยานของพระองค์สร้างเป็นวัดบุปผาราม เมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๔ เพื่อเป็นสถานที่จำพรรษาของพระสุมนเถระ ผู้นำพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์จากสุโขทัยเข้ามาเผยแผ่ในอาณาจักรล้านนา ปัจจุบันได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๓

๖) วัดผาลาดไม่พบการระบุการก่อร่างสร้างขึ้นอย่างแน่นชัด แต่เดิมวัดผาลาด ตั้งอยู่บนเส้นทางระหว่างจากเมืองเชียงใหม่ขึ้นไปนมัสการพระธาตุดอยสุเทพ โดยเป็นเส้นทางเดินเท้าลัดเลาะลาดจากเชิงเขาดอยสุเทพขึ้นไป ด้วยลักษณะตำแหน่งบริเวณวัดมีร่องลำน้ำเป็นหินผาทอดยาว และมีลักษณะหินผาที่ลาดชันจึงเรียกว่า วัดผาลาด ภายหลังมีการสร้างเส้นทางการแสวงบุญไปวัดพระธาตุดอยสุเทพในสมัยพลตรีเจ้าแก้วนวรัฐ โดยครูบาศรีวิชัย เป็นประธานก่อสร้างถนน ได้สร้างเส้นทางขึ้นไปพระธาตุดอยสุเทพใหม่ ก่อให้เส้นทางการแสวงบุญเดินเท้าไปนมัสการพระดอยสุเทพเดิมถูกเปลี่ยนไป

๗) วัดเจดีย์เหลี่ยม แต่เดิมเรียกว่า วัดกู่คำ สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระญามังราย ในราวครึ่งแรกของพุทธศตวรรตที่ ๑๙ โดยพระองค์โปรดให้สร้างเจดีย์กู่คำขึ้นไว้ในเวียงกุมกามและประดิษฐานพระพุทธรูป ดั่งปรากฏใน ชินกาลมาลีปกรณ์ ว่า “พระเจ้ามังรายได้สร้างนครกุมกามเมื่อจุลศักราช ๖๖๕ (พ.ศ.๑๘๔๗) แล้วโปรดให้สร้างเจดีย์กู่คำขึ้นในนครนั้น เรียงรายไปด้วยพระพุทธรูปจำนวน ๖๐ องค์” และยังปรากฏในพงศาวดารโยนก ดังนี้ว่า “ลุจุลศักราช ๖๕๐ ปีชวดสัมฤทธิศก เจ้าเมงรายให้เอาดินที่ขุดหนองต่างมาทำอิฐก่อเจดีย์กู่คำไว้ในเวียงกุมกาม ให้เป็นที่ไหว้ที่บูชาแก่ชาวเมืองทั้งหลาย” และพบในมูลศาสนา

๘) วัดช้างค้ำ แต่เดิมเรียกว่า วัดกานโถม คำว่า กานโถม เป็นชื่อเรียกของนายช่างไม้ผู้ก่อสร้างวิหาร ซึ่งเป็นช่างคนโปรดของพระญามังราย ภายหลังได้รับตำแหน่งเป็นหมื่นเจตรา แรกเริ่มวัดกานโถมสร้างขึ้นในราวจุลศักราช ๖๕๐ ตรงกับปี พ.ศ. ๑๘๓๑ โดยพระสงฆ์ชื่อพระกัสสปะพร้อมคณะได้จาริกมาบำเพ็ญสมณธรรมอยู่บริเวณต้นมะเดื่อใหญ่ เมื่อพระญามังรายทรงทราบ พระองค์ทรงเสด็จไปนมัสการและสนทนาธรรม พร้อมทั้งได้สดับพระธรรมเทศนาเรื่อง วัฏฏังคุลีชาดก จากนั้นจึงมีพระราชเลื่อมใสศรัทธาจึงโปรดให้สร้างอารามเพื่อเป็นที่จำวัตรให้แก่พระกัสสปะและคณะพร้อมทั้งสร้างวิหารและหล่อพระพุทธรูปถวาย ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ กล่าวถึงหลังจากที่พระญามังรายพระองค์ได้สดับรับฟังอานิสงส์ของการต่อนิ้วมือพระพุทธรูปของพญาวัฏฏังคุลี ในเรื่องวัฏฏังคุลีชาดก จากนั้นพระองค์ทรงโปรดให้หล่อพระพุทธปฏิมากร ๕ องค์ เป็นพระพุทธรูปนั่ง ๓ องค์และยืน ๒ องค์ สัดส่วนขนาดความสูงใหญ่ให้เท่ากับพระวรกายของพระญามังราย แล้วถวายประดิษฐานไว้ในอารามของพระกัสสปะ เมื่อพระองค์ทรงกลับจากเมืองหงสาวดีจึงโปรดให้นายช่างกานโถมสร้างวิหาร จากนั้นในราว พ.ศ.๑๘๓๓ พระองค์ทรงโปรดให้สร้างเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

๙) วัดอินทราวาส หรือวัดต้นเกว๋น สร้างขึ้น พ.ศ.๒๓๙๙-๒๔๑๒ ในรัชสมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน ลำดับที่ ๖ แต่เดิมบริเวณพื้นที่วัดมีต้นเกว๋นหรือต้นตะขบป่าจำนวนมาก และเมื่อก่อตั้งวัดขึ้นจึงเรียกนามตามลักษณะต้นไม้ว่า วัดต้นเกว๋น ภายหลังมีการเปลี่ยนชื่อวัดให้สอดคล้องกับนามเจ้าอาวาสว่า วัดอินทราวาส โดยเกิดจากการผสมคำว่า อินทร์ กับคำว่า อาวาส รวมกัน ในตำนานวัดอินทราวาสหรือวัดต้นเกว๋น ระบุว่ามีการสร้างมณฑปจตุรมุขขึ้นเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระทักขิณโมลีธาตุหรือพระบรมธาตุจอมทองในคราวเสด็จเข้าเมืองเชียงใหม่ ในรัชสมัยพระเจ้ากาวิโรสสุริยวงศ์ โดยพระองค์โปรดให้สร้างมณฑปหรือศาลาทรงจตุรมุข เพื่อจัดพิธีสรงน้ำองค์พระทักขิณโมลีธาตุและเป็นสถานที่ประทับก่อนเสด็จเข้าเมืองเชียงใหม่ โดยพิธีอัญเชิญพระทักขิณโมลีธาตุเสด็จมาประทับวัดอินทราวาสหรือต้นเกว๋น มีพิธีอัญเชิญสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน

๑๐) วัดเด่นสะหลีศรีเมืองแกน สร้างใน พ.ศ. ๒๔๓๗ โดยพระครูบาชัยยา พุทธิโสภณ วัดป่าป้อง ตำบลป่าป้อง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยบริเวณพื้นที่ก่อตั้งวัดมีต้นสะหรีหรือต้นโพธิ์ จึงเรียกชื่อวัดว่า วัดสะหรีบุญเรือง ตั้งอยู่บริเวณเนินเขาที่มีถ้ำศักดิ์สิทธิ์อยู่ใต้เนินเขา นอกจากนี้ยังตั้งอยู่ในเขตเมืองแกนอันเป็นเขตเมืองเก่าโบราณ จากภูมิประเทศของวัด ชาวบ้านจึงเรียกชื่อวัดตามลักษณะพื้นที่และความเชื่อท้องถิ่น ๓ ชื่อ ดังนี้ วัดดอย คือวัดที่ตั้งอยู่บนพื้นที่เนินเขา วัดเด่น คือวัดที่ตั้งอยู่บนเนินเขาสูงปรากฏให้เห็นได้ชัดเจน และวัดถ้ำ คือบริเวณเนินเขาที่มีถ้ำศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าเป็นสถานที่เก็บเสาอินทขิลของชาวลัวะในอดีต ต่อมา พ.ศ.๒๕๓๑ พระสงฆ์และชาวบ้านได้นิมนต์พระครูบาเทือง นาถสีโล วัดหัวดง ตำบลขัวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ มาเป็น

ประธานก่อสร้างศาสนสถาน ปรับปรุงและพัฒนาภูมิทัศน์ภายในวัดด้วยพุทธศิลปกรรมล้านนาประยุกต์จนทุกวันนี้

สรุปได้ว่า วัดนามมงคลทั้ง ๑๐ แห่งมีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม

๒. สภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

แต่ละวัดมีลักษณะสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกัน อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์แตกต่างกัน สามารถจำแนกสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวของวัดแหล่งท่องเที่ยว ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง จำนวน ๔ วัด ประกอบด้วย วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง และวัดสวนดอกพระอารามหลวง วัดเหล่านี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากและหลากหลาย ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพราะตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางการให้บริการการท่องเที่ยวที่ครบวงจร ทั้งสถานที่พัก สถานที่รับประทานอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว การคมนาคม การดูแลสุขภาพ การสื่อสาร และบริการด้านอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวก นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวจากวัดหนึ่งไปอีกวัดหนึ่งได้อย่างสะดวก ทั้งการเดินทางด้วยเท้า การปั่นจักรยาน การขับรถมอเตอร์ไซด์ การนั่งรถสามล้อรับจ้าง และการนั่งรถโดยสาร เนื่องจากวัดเหล่านี้ตั้งอยู่ใกล้กัน อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่สามารถแวะชมตามรายทางระหว่างแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งด้วย เช่น วัด ประตูเมือง กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์ หอนิทรรศการ สวนสาธารณะ เป็นต้น วัดแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองดังกล่าว มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นราบ ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมหรือนั่งรถ Wheelchair ชมได้อย่างสะดวก แต่วัดบางแห่งได้ปรับยกพื้นที่บางส่วนให้สูงขึ้นเพื่อเป็นสถานที่นั่งพักผ่อนพร้อมกับตั้งร้านกาแฟให้บริการนักท่องเที่ยว บางวัดสร้างที่กั้นแนวถนนเพื่อบังคับทิศทางของรถ แต่ไม่ได้จัดทำทางลาดสำหรับให้รถ Wheelchair ขึ้น-ลง ส่งผลให้นักเที่ยวพิการที่ใช้รถ Wheelchair ไม่ได้รับความสะดวก

๒. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง จำนวน ๖ วัด ประกอบด้วย วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร วัดผาลาด อำเภอเมือง วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดช้างค้ำ อำเภอสารภี วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) อำเภอหางดง และวัดเด่นสะหรีเมืองแกน (วัดบ้านเด่น) อำเภอแม่แตง วัดเหล่านี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงามเหมือนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง แต่มีความแปลกใหม่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเข้าชม คือการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ชุ่มชื่นเขียวขจี ทิวทัศน์ที่สวยงามและบรรยากาศที่เงียบสงบ ไม่มีคนและรถพลุกพล่าน ไม่มีมลภาวะเป็นพิษทั้งทางเสียงและกลิ่น นักท่องเที่ยวมีทั้งกลุ่มชาวไทยและชาวต่างชาติที่มีความหลากหลายทางกายภาพ สภาพที่ตั้งของวัดชานเมืองเหล่านี้ อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการให้บริการนักท่องเที่ยวที่ครบวงจร และอยู่ห่างไกลจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นหลายกิโลเมตร ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินทางด้วยเท้าไปท่องเที่ยวในเวลาจำกัด จึงจำเป็นต้องใช้รถส่วนตัว หรือใช้บริการรถเช่าและรถโดยสารในราคาที่สูงกว่าปกติเดินทางไปท่องเที่ยวด้วยระยะเวลานานหลายชั่วโมง แล้วต้องกลับมาพักในตัวเมืองหรือเดินทางกลับ

วัดแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตชานเมืองบางวัดตั้งอยู่บนดอยหรือเชิงเขาที่มีพื้นที่ลาดชัน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร นอกจากจะมีบันไดเดินขึ้นตามปกติแล้วยังต้องมีบันไดเลื่อนหรือลิฟต์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ คนพิการ เด็ก ตลอดจนถึงผู้ที่ไม่สะดวกที่จะเดินขึ้นตามบันไดปกติ ต่างจากวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบจึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้บันไดลิฟต์ แสดงให้เห็นถึงสภาพที่ตั้งของวัดทำให้จำเป็นต้องมีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ที่แตกต่างกัน

ภาพที่ ๑ บันไดลื่นหรือลิฟท์สำหรับผู้พิการ

ภาพที่ ๒ อักษรสื่อความและ QR Code วัดพระธาตุดอยสุเทพ

ภาพที่ ๓ ราวจับ และทางลาดขึ้น-ลง บริเวณทางขึ้นสู่ลานพระธาตุดอยสุเทพ

ภาพที่ ๔ ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ วัดพระธาตุดอยสุเทพ

อารยสถาปัตย์ที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

อารยสถาปัตย์บางรายการที่วัดแหล่งท่องเที่ยวได้ดำเนินการจัดสร้างแล้ว ๙ รายการ แต่บางรายการมีทุกวัด บางรายการมีในบางวัด ผู้วิจัยจึงแบ่งอารยสถาปัตย์ที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยว ออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑. อารยสถาปัตย์ที่มีทุกวัด

ส่วนอารยสถาปัตย์ที่ทุกวัดมีเหมือนกัน ได้แก่ แสงสว่างกับความสะอาด และตัวอักษรสื่อความ อารยสถาปัตย์ทั้ง ๒ รายการนี้ จัดเป็นอารยสถาปัตย์ขั้นพื้นฐานที่ทุกวัดแหล่งท่องเที่ยวต้องจัดสร้างให้เกิดความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย และมีป้ายอักษรสื่อความเพื่อบอกกล่าว แจ้ง หรือเตือนนักท่องเที่ยวให้รับรู้เข้าใจในสิ่งต่างๆ ตามความต้องการของทางวัด แต่การสื่อความด้วยตัวอักษรในวัดแหล่งท่องเที่ยวบางวัดอาจไม่ประสบผลสำเร็จตามความประสงค์ เนื่องจากใช้ป้ายอักษรสื่อความที่เป็นภาษาไทยเท่านั้น ในขณะที่นักท่องเที่ยวมีความหลากหลายโดยเฉพาะชาวต่างชาติ ทั้งชาวยุโรป ชาวจีน ชาวญี่ปุ่น และชนชาติอื่น ดังนั้นวัดแหล่งท่องเที่ยวจึงควรจัดทำป้ายอักษรสื่อความหลายภาษาตามกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสื่อความ

๒. อารยสถาปัตย์ที่มีในบางวัด

วัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่บางวัดได้จัดทำอารยสถาปัตย์บางรายการแล้ว ดังผลสำรวจที่พบ ๗ รายการ ประกอบด้วย ๑. ทางลาด ๒. ราวจับขึ้น-ลง ๓. ลิฟท์/บันไดเลื่อน ๔. เครื่องกระจายเสียง ๕. ป้ายสัญลักษณ์ ๖. ห้องน้ำ ๗. พื้นกันลื่นหรือพื้นกันเท้าร้อน ทั้งนี้อารยสถาปัตย์บางรายการที่ได้จัดสร้างในบางวัดนั้นขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละวัดแหล่งท่องเที่ยวที่มองเห็นปัญหาและให้ความสำคัญกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร ตั้งอยู่บนภูเขาที่สูงและทางขึ้นลาดชัน จึงจำเป็นต้องจัดสร้างลิฟท์หรือบันไดเลื่อนสำหรับบริการนักท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีสุขภาพร่างกายไม่พร้อมที่จะเดินทางเท้าขึ้นตามบันไดที่ลาดชันและมีหลายขั้น ทางวัดจึงสร้างบันไดเลื่อนหรือลิฟท์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวบนลานพระธาตุด้วยงบประมาณจำนวนมากที่ทางวัดมีศักยภาพในการจัดทำ ในขณะที่วัดอื่นๆ ตั้งอยู่บนพื้นราบ นักท่องเที่ยวสามารถเดินไปมาได้สะดวก จึงไม่จำเป็นต้องสร้างบันไดเลื่อนหรือลิฟต์ เป็นต้น

๓. อารยสถาปัตย์ที่ยังไม่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

ส่วนอารยสถาปัตย์ที่ทุกวัดยังไม่ได้จัดทำ พบว่า มีจำนวน ๘ รายการ ได้แก่ ๑. ที่จอดรถ ๒. ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา) ๓. รถบริการ Wheelchair ๔. ไม้เท้า ๕. ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร ๖. ไฟบอกทาง ๗. จุดพักผ่อน ๘. สถานที่สักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อารยสถาปัตย์ทั้ง ๘ รายการ เป็นสิ่งที่วัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ควรจัดสร้างสำหรับให้บริการนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทางกายภาพ ทั้งผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ เด็ก และผู้มีร่างกายอ้วน-ผม สูง-ต่ำ เพื่อให้ได้รับความสะดวกและเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยความเสมอภาค โดยเฉพาะสถานที่สักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดสำหรับผู้พิการ เช่น สถานที่จุดธูปเทียน

สถานที่สรงน้ำพระธาตุ สถานที่เวียนเทียน สถานที่ทำบุญ เป็นต้น ทางวัดสามารถจัดทำสถานที่หรือที่นั่งเฉพาะสำหรับให้บริการแก่ผู้พิการและผู้สูงอายุให้ได้รับความสะดวกมากยิ่งขึ้น

อารยสถาปัตย์ที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๙ รายการ สรุปดังตารางนี้

ตารางที่ ๑ แสดงอารยสถาปัตย์ที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

ลำดับที่	อารยสถาปัตย์ที่มีในวัดแหล่งท่องเที่ยว	จำนวนวัด
๑	ทางลาด	๕ วัด
๒	ราวจับขึ้น-ลง	๘ วัด
๓	บันไดเลื่อน/ลิฟต์	๑ วัด
๔	เครื่องกระจายเสียง	๙ วัด
๕	ป้ายสัญลักษณ์	๗ วัด
๖	ห้องน้ำ	๖ วัด
๗	พื้นกันลื่นหรือพื้นกันเท้าร้อน	๒ วัด
๘	แสงสว่างกับความสะอาด	มีทุกวัด
๙	ตัวอักษรสื่อความ	มีทุกวัด

๓. นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่

ผลจากการศึกษาสภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ดังกล่าว ผู้วิจัยพบปัญหาวัดแหล่งท่องเที่ยวขาดความรู้และประสบการณ์ในการดูแลนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษ และนักท่องเที่ยวขาดความรู้ ความเข้าใจในบริบทการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ทำให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น ไม่เคารพสถานที่ ไม่รักษาความสะอาด เป็นต้น จึงได้พัฒนานวัตกรรมสำหรับการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ๓ ประการ ได้แก่

๑. คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

๒. การจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์

๓. การจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”

๓.๑. คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

การจัดทำคู่มือให้คำแนะนำเป็นอีกนวัตกรรมหนึ่งที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ความรู้จากงานวิจัยแล้วนำมาจัดกระบวนการเป็นชุดความรู้ใหม่เพื่อสร้างคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้วัด หน่วยงาน องค์กรต่างๆ ใช้เป็นแนวทางในการจัดสร้างอารยสถาปัตย์ที่สำคัญและจำเป็นสำหรับอำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ ตลอดจนถึงผู้ที่มีร่างกายผิดปกติอื่นๆ ให้ได้รับการบริการอย่างทั่วถึง ปลอดภัย เป็นธรรม และเท่าเทียมกัน เนื่องจากพบว่า วัดส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการดูแลนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษเหล่านี้

โดยรูปแบบคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญ ได้แก่ บทนำ ความสำคัญ รูปแบบ และรูปสัญลักษณ์ของอารยสถาปัตย์ ๑๗ อย่าง พร้อมภาพประกอบ

๓.๒ การจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์

การสร้างห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบเป็นอีกนวัตกรรมหนึ่งที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้แล้วนำมาจัดกระบวนการปรับประยุกต์สร้างห้องน้ำตามแบบอารยสถาปัตย์ในชุมชนวัดชัยสถิตย์ (ป่าเสร้าหลวง) ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เป็นห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบสำหรับวัด หน่วยงาน และองค์กรท้องถิ่นต่างๆ นำไปจัดสร้างให้บริการแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ ตลอดจนถึงผู้มีร่างกายผิดปกติ ให้เข้าถึงการบริการของแต่ละวัด หน่วยงาน และองค์กรได้อย่างทั่วถึง ปลอดภัย เป็นธรรม และเท่าเทียมกัน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจสถานภาพของชุมชนวัดชัยสถิตย์ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบพบว่า ชุมชนวัดชัยสถิตย์มีผู้สูงอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๕๑ คน และมีผู้พิการ ๒๘ คน มีกิจกรรมงานบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนาและศิปลวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังมีรอยพระพุทธบาทลายคำศิลปะล้านนาที่เก่าแก่กว่า ๒๐๐ ปี แต่ละวันมีผู้ศรัทธาและนักท่องเที่ยวมาสักการะบูชาจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง จึงร่วมกับชุมชนจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบประกอบด้วยสุขภัณฑ์และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น ได้แก่ ทางลาด ราวจับ กริ่งสัญญาณขอความช่วยเหลือ ซักโครก โถปัสสาวะ กระจกส่อง อ่างล้างมือ ฝักบัวอาบน้ำ กล่องกระดาษชำระ ราวแขวนผ้า พัดลมดูดอากาศ ไฟฟ้าให้แสงสว่าง พื้นกันลื่น และประตูกระจกเลื่อน สำหรับให้บริการแก่คนทุกกลุ่มหรือคนทั้งมวล

๓.๓ การจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”

Application ชุดนี้เป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่งที่ผู้วิจัยได้พัฒนาโปรแกรมจากเทคโนโลยีขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวที่สนใจท่องเที่ยววัดในภาคเหนือที่เป็นโบราณสถานหรือพุทธศาสนสถานเก่าแก่ สวยงาม สงบ ร่มรื่น สะอาดเรียบร้อย และมีอารยสถาปัตย์หรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐานสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทุกกลุ่มให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง ปลอดภัย เป็นธรรม และเท่าเทียมกัน โดยเป็น Application ที่สามารถแสดงผลครอบคลุมอุปกรณ์มือถือ (Mobile phone) ไอแพด (Ipad) แทบเล็ต (Tablet) และคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (Personal Computer) โดยมีกระบวนการจัดทำ Application

วัดงามนามมงคลเมืองเชียงใหม่ ๑๐ วัด ที่ได้จัดทำฐานข้อมูลใน Application ได้แก่ วัดในเขตอำเภอเมือง ๕ วัด ประกอบด้วย ๑. วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร ๒. วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ๓. วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ๔. วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ๕. วัดสวนดอกพระอารามหลวง ๖. วัดผาลาด วัดในเขตอำเภอสารภี ๒ วัด ได้แก่ ๑. วัดเจดีย์เหลี่ยม ๒. วัดช้างค้ำ วัดในเขต

อำเภอหางดง ๑ วัด ได้แก่ วัดอินทราวาส (วัดต้นเกว๋น) และวัดในเขตอำเภอแม่แตง ๑ วัด ได้แก่ วัดเด่นสะหรีเมืองแกน (บ้านเด่น) โดยเนื้อหา Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ” ประกอบด้วย ๑. ความสำคัญของวัดในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ๒. แผนผังที่ตั้งและอาณาเขต ๓. อารยสถาปัตย์ที่โดดเด่นและสำคัญ การจัดทำ Application นี้จักอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวในการศึกษาข้อมูลมาก่อนล่วงหน้า ทั้งด้านแหล่งท่องเที่ยว ประวัติความสำคัญ แผนที่ตั้ง เส้นทางการเดินทาง และอารยสถาปัตย์ที่อำนวยความสะดวก

องค์ความรู้และการนำไปใช้ประโยชน์

องค์ความรู้

๑) หลักการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา (๑) ถิ่นที่เป็นที่รื่นรมณีย์ (๒) ภูมิภาคสมบัติ (๓) คมนาคมสมบัติ และ (๔) บุคคลสมบัติ

๒) หลักการจัดการการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ และภาพสัญลักษณ์อารยสถาปัตย์ ๑๗ รายการ ได้แก่ ๑) ทางลาด ๒) ราวจับขึ้น-ลง ๓) ที่จอดรถ ๔) ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา) ๕) ลิฟท์ ๖) เครื่องกระจายเสียง ๗) แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด ๘) ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ๙) รถบริการ Wheelchair ๑๐) ไม้เท้า ๑๑) ป้ายสัญลักษณ์ ๑๒) ห้องน้ำ ๑๓) ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร ๑๔) ไฟบอกทาง ๑๕) จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ ๑๖)พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน ๑๗) สถานที่สักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

๓) การจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ สามารถใช้เป็นห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบสำหรับวัด หน่วยงาน และองค์กรท้องถิ่นต่างๆ นำไปจัดสร้างให้บริการแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ ตลอดจนถึงผู้มีร่างกายผิดปกติ ให้เข้าถึงการบริการของแต่ละวัด หน่วยงาน และองค์กรได้อย่างทั่วถึง ปลอดภัย เป็นธรรม และเท่าเทียมกัน

๔) การจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ” สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลออนไลน์เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวที่สนใจท่องเที่ยววัดในภาคเหนือที่เป็นโบราณสถานหรือพุทธศาสนสถานเก่าแก่ สวยงาม สงบ ร่มรื่น สะอาดเรียบร้อย และมีอารยสถาปัตย์หรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐาน ได้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง ปลอดภัย เป็นธรรม และเท่าเทียมกัน

การนำไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยนี้ได้เกิดประโยชน์เชิงวิชาการ คือ ทำให้ทราบภูมิหลังของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลสภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ และได้นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนประโยชน์เชิงสังคมและชุมชน ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งใหม่ เป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและผู้พิการที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้มาตรฐานแบบอารยสถาปัตย์ สำหรับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และอาชีพให้แก่ประชน ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ทั้ง ๑๐ แห่ง เกิดผลิตภัณฑ์ของฝาก ของที่ระลึก สาธารณูปโภค การเดินทางที่สามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดให้แก่ประชาชนและชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ได้ นอกจากนั้น ยังเกิดประโยชน์เชิงนโยบายได้ข้อมูลเชิงลึกและเกิดการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์สำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการในแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดและโบราณสถานในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

บทสรุป

วัดนามมงคลทั้ง ๑๐ แห่งมีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเดินทางสะดวก มีสิ่งบริการครบวงจร ส่วนวัดที่ตั้งอยู่นอกเมืองก็มีสิ่งก่อสร้างที่สวยงาม มีธรรมชาติ ทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ วัดที่เป็นพื้นที่วิจัย มีลักษณะสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกัน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์แตกต่างกันใน ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง ๔ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพราะตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางการให้บริการการท่องเที่ยวที่ครบวงจร ทั้งสถานที่พัก สถานที่รับประทานอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว การคมนาคม การดูแลสุขภาพ การสื่อสาร และบริการด้านอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวก ๒. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง จำนวน ๖ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงามเหมือนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง แต่มีธรรมชาติที่ชุ่มชื่นเขียวขจี ทิวทัศน์ที่สวยงามและบรรยากาศที่เงียบสงบ วัดแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตชานเมืองบางวัดตั้งอยู่บนดอยหรือเชิงเขาที่มีพื้นที่ลาดชัน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร นอกจากจะมีบันไดเดินขึ้นตามปกติ แล้วยังบันไดเลื่อน หรือลิฟต์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ คนพิการ เด็ก ตลอดจนถึงผู้ที่ไม่สะดวกที่จะเดินขึ้นตามบันไดปกติ ส่วนนวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องนี้ ได้แก่

๑. คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

๒. การจัดทำห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์

๓. การจัดทำ Application “เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งออสเตรเลีย. **มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว.** ออสเตรเลีย: การท่องเที่ยวแห่งออสเตรเลีย, ๒๕๕๔.

คณะกรรมการบริหารจังหวัดแบบบูรณาการ. **แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ๔ ปี (๒๕๕๘-๒๕๖๑).** เชียงใหม่: จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๕๘.

ประทีป พืชทองหลาง, นิศรา จันทร์เจริญสุข และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง. **แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประดิษฐานพระเจ้าทันใจ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**. จันทรเกษมสาร, ๒๕๖๐.

ประทีป พืชทองหลาง, เพราพิลาส ประสิทธิ์บุรีรักษ์ และญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง. วัดงามนามมงคล : แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคล ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๑), หน้า ๒๑๒-๒๔๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **บทนำสู่พุทธธรรม: ชีวิตงาม สังคมดี ธรรมชาติเป็นรมณีย์.** กรุงเทพฯ: ผลิธัมม์, ๒๕๕๙.

มาโนช พรหมปัญโญ. แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. **วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย.** ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๖): ๓๖-๔๗.

วงศ์ธีรา สุวรรณิน. การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.** ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (๒๕๕๗): ๖๓-๘๒.

วาลิกา แสนคำ. **การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่.** การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

วุฒินันท์ กันทะเตียน. ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,** ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๐): ๑๓๗-๑๔๙.

สุดาทิพย์ นันทโชค. **พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในจังหวัดสิงห์บุรีของนักท่องเที่ยวสูงอายุ**. ประชุมเชิงวิชาการ SWUMBA Research Conference. ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕. ณ โรงแรมจัสมิน เอ็กเซกคิวทีฟสวีท. กรุงเทพฯ, ๒๕๕๕.

อารีย์ นัยพินิจ, จิรชญา มณีเนตร, ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, และภัทรพงษ์ เกริกสกุล. การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์. **วารสารปัญญาภิวัฒน์**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๕): ๓๑-๔๐.

การจัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชนและพิธีมอบถวายห้องน้ำปลอดภัยให้แก่ชุมชน
วัดชัยสถิตย์ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๔

คณะผู้วิจัยนำเสนอองค์ความรู้และมอบห้องน้ำปลอดภัยนวัตกรรมจากโครงการวิจัยให้ชุมชน

การเผยแพร่ผลงานทางสื่อโทรทัศน์ NBT เชียงใหม่ ครอบคลุมทุกจังหวัดภาคเหนือ
เสนอข่าวการพัฒนานวัตกรรมห้องน้ำปลอดภัย
ณ วัดชัยสถิตย์ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๔

ข่าวภาคเหนือ 29 มกราคม 2564 เชียงใหม่ นวัตกรรมงานวิจัยสร้างห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ

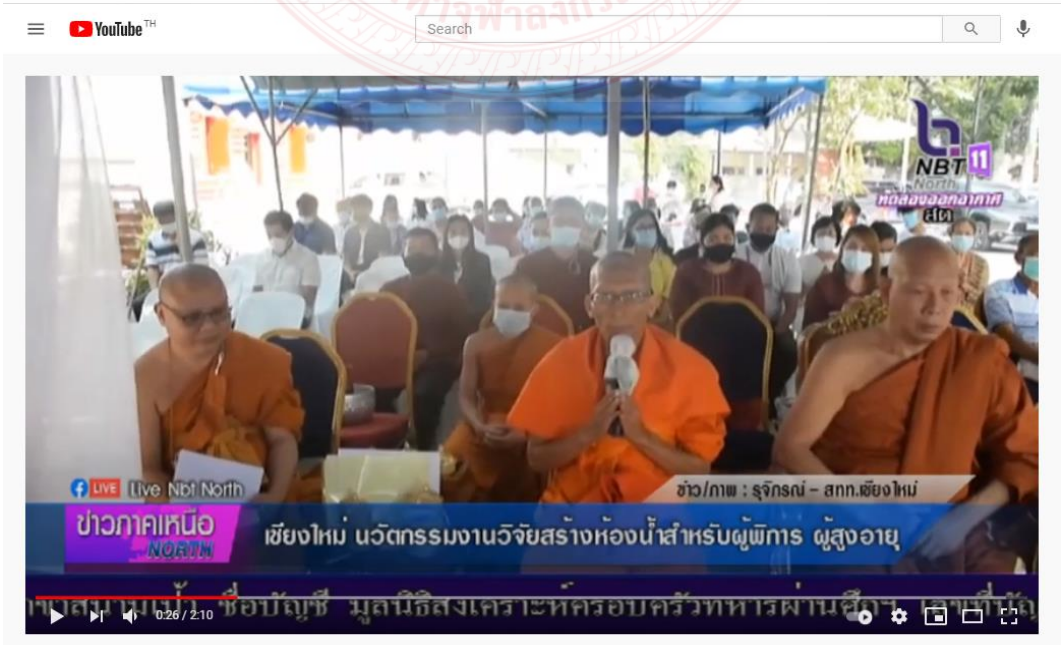
128 views • Jan 29, 2021

1 0 SHARE SAVE

ข่าวภาคเหนือ NBT Chiangmai
3.32K subscribers

I like this

SUBSCRIBE

ข่าวภาคเหนือ 29 มกราคม 2564 เชียงใหม่ นวัตกรรมงานวิจัยสร้างห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ

128 views • Jan 29, 2021

1 0 SHARE SAVE

ข่าวภาคเหนือ 29 มกราคม 2564 เชียงใหม่ นวัตกรรมงานวิจัยสร้างห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ

128 views • Jan 29, 2021 1 0 SHARE SAVE

ข่าวภาคเหนือ 29 มกราคม 2564 เชียงใหม่ นวัตกรรมงานวิจัยสร้างห้องน้ำสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ

128 views • Jan 29, 2021 1 0 SHARE SAVE

การเผยแพร่ผลงานทางสื่อหนังสือพิมพ์เชียงใหม่นิวส์ออนไลน์
เสนอข่าวการพัฒนานวัตกรรมห้องน้ำปลอดภัย
ณ วัดชัยสถิตย์ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๔

chiangmainews.co.th/page/archives/1567328/?fbclid=IwAR2LNdxVfDFkfWm0OAsD-m9uFGzwni9hQ4qIB4LGF5TBTG_S3MI1XY

ข่าวเชียงใหม่ | สังคม

พระครูพิสุทธิ์ชยานุศาสก์ ทำบุญถวายห้องน้ำปลอดภัย สำหรับให้บริการแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ ณ วัดชัยสถิตย์

29 ม.ค. 64

เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2564 เวลา 09.39 น.พระครูพิสุทธิ์ชยานุศาสก์ ผู้อำนวยการ สำนักงานวิทยาเขต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นประธานประกอบพิธีทำบุญถวายห้องน้ำปลอดภัย สำหรับให้บริการแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ ณ วัดชัยสถิตย์ บ้านป่าเสร้าหลวง ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ห้องน้ำปลอดภัย สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ เป็นนวัตกรรมจากโครงการวิจัยเรื่อง "วัดงาม นามมงคล : นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคล ตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่" ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง "รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน" สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การเผยแพร่ผลงานทางสื่อหนังสือพิมพ์ไทยนิวส์
เสนอข่าวการพัฒนานวัตกรรมห้องน้ำปลอดภัย
ณ วัดชัยสถิตย์ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๔

4 www.thainews70.com ปีที่ 51 วันที่ 30 มกราคม พ.ศ.2564 ไทยนิวส์

● ห้องน้ำปลอดภัย... พระครูพิสุทธิธรรมาภิมุข ผอ.สนง.วิทยาเขต มจร. วิทยาเขตเชียงใหม่ พระมหา ปัญญา วชิโร เจ้าอาวาสวัดชัยสถิตย์ พร้อมคณะนักวิจัย คณะครูวัดบ้านป่าเส้าหลวง ถ่ายรูปเป็นที่ระลึกหลังจากทำบุญห้องน้ำปลอดภัย สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ เป็นนวัตกรรมจากโครงการจิตอาสาเรียน "พัฒนานวัตกรรม : นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดตามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่" ณ วัดชัยสถิตย์ ต.สันปูเลย อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ เมื่อ 28 มกราคม 2564.

ภาคผนวก ช

แบบสรุปผลการวิจัย

สัญญาเลขที่	MCU RS 800763047
ชื่อรายงานการวิจัย:	วัดงาม นามมงคล : นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่
คณะผู้วิจัย:	พระนคร ปรังฤทธิ์, ดร. พระธีทัต แจ้ใจ, ผศ.ดร.ประทีป พืชทองหลาง
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำปาง
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สรุปโครงการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติ สภาพการจัดการวัดแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ และนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผสานวิธีทั้งการวิจัยเอกสาร สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการปฏิบัติการภาคสนาม พื้นที่วิจัย คือวัดนามมงคล ๑๐ แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓๑ รูป/คน ได้แก่ ตัวแทนพระสงฆ์ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ และแนวทางการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

๑. วัดนามมงคลทั้ง ๑๐ แห่งมีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถาน และพุทธศิลปกรรมที่งดงาม บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเดินทางสะดวก มีสิ่งให้บริการครบวงจร ส่วนวัดที่ตั้งอยู่นอกเมืองมีโบราณสถาน พุทธศาสนสถานที่สวยงาม และมีธรรมชาติร่มรื่น บรรยากาศที่เงียบสงบ

๒. วัดมีลักษณะสภาพที่ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกัน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์แตกต่างกันใน ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง ๔ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพราะตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางการให้บริการการท่องเที่ยวที่ครบวงจร ทั้งสถานที่พัก สถานที่รับประทานอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว การคมนาคม การดูแลสุขภาพ การสื่อสาร และบริการด้านอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวก ๒. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง จำนวน ๖ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงามเหมือนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง แต่มีธรรมชาติที่ชุ่มชื่นเขียวขจี ทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ วัดแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตชานเมืองบางวัดตั้งอยู่บนดอยหรือเชิงเขาที่มีพื้นที่ลาดชัน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร นอกจากจะมีบันไดเดินขึ้นตามปกติ แล้วยังบันไดเลื่อน หรือลิฟต์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ คนพิการ เด็ก ตลอดจนถึงผู้ที่ไม่สะดวกที่จะเดินขึ้นตามบันไดปกติ

๓. นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องนี้ ได้แก่ ๑) คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๒) ห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ ๓) “Application เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ” นวัตกรรมเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อวัด หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ นำไปปรับใช้เป็นแนวทางหรือเป็นแบบอย่างในการพัฒนาอารยสถาปัตย์ที่สำคัญและจำเป็นสำหรับให้บริการแก่ประชาชนตามความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่อย่างเป็นสากล นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปย่อมได้ประโยชน์จากการใช้บริการที่สะดวก ปลอดภัย เป็นธรรม และเท่าเทียมกัน

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงเชิงวิชาการและนโยบาย

งานวิจัยนี้ได้เกิดประโยชน์เชิงวิชาการ คือ ทำให้ทราบภูมิหลังของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลในจังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลสภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ และได้นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนประโยชน์เชิงสังคมและชุมชน ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาแห่งใหม่ เป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและผู้พิการที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้มาตรฐานแบบอารยสถาปัตย์ สำหรับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และอาชีพให้แก่ประชน ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ทั้ง ๑๐ แห่ง เกิดผลิตภัณฑ์ของฝาก ของที่ระลึก สาธารณูปโภค การเดินทางที่สามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดให้แก่ประชาชนและชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ได้ นอกจากนั้น ยังเกิดประโยชน์เชิงนโยบาย ได้ข้อมูลเชิงลึกและเกิดการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์สำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการในแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดและโบราณสถานในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

๒. ข้อเสนอสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยครั้งต่อไป ควรดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการสร้างความเข้าใจต่อการพัฒนาวัดตามแบบอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาในประเทศไทยต่อไป

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายด้าน ดังต่อไปนี้

๑. ด้านการเรียนการสอน สามารนำองค์ความรู้มาบูรณาการกับการเรียนการสอนระดับปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา และหลักสูตรระดับปริญญาตรี หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาและใช้ประกอบการบรรยายในการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์

๒. ด้านประโยชน์ต่อสังคม นำองความรู้และนโยบบายไปขับเคลื่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ๒ ประการ ได้แก่

๑) หลักการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา (๑) ถิ่นที่เป็นที่รื่นรมณีย์ (๒) ภูมิภาคสมบัติ (๓) คมนาคมสมบัติ และ (๔) บุคคลสมบัติ

๒) หลักการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ จากนวัตกรรม ๓ ประการ ได้แก่ ๑) คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๒) ห้องน้ำปลอดภัยต้นแบบ สำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์
๓) “Application เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”

การประชาสัมพันธ์

ผลการวิจัยเรื่องนี้ ได้ถูกนำไปเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ผลการวิจัย และกิจกรรมจากการวิจัยไว้ ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑. การนำเสนอผลงานวิชาการระดับชาติ
๒. การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการในรูปแบบ บทความวิจัยในวารสารในฐาน TCI กลุ่ม ๒ จำนวน ๑ บทความ ได้แก่ วารสารปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
๓. การนำรายงานการวิจัยเผยแพร่ในรูปแบบเอกสารออนไลน์ มอบให้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยและสถานศึกษาต่างๆ ในประเทศไทย

ภาคผนวก ซ

การวิจัยเปรียบเทียบวัตถุประสงค์การวิจัย/กิจกรรมที่เสนอในข้อเสนอโครงการ และกิจกรรมที่ทำจริงจากโครงการวิจัย

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์การวิจัย/กิจกรรมที่เสนอในข้อเสนอโครงการ และกิจกรรมที่ทำจริงจากโครงการวิจัย

ตามแผนงาน		ปฏิบัติจริง	สนับสนุนวัตถุประสงค์	ร้อยละความพึงพอใจต่อความสำเร็จ
กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ผลที่ได้จริง		
การศึกษาวิจัย เชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวภูมิหลังของการนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่	๑. ศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศา-สนา เช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม ๒. ลักษณะสภาพที่ตั้งและบริบท การท่องเที่ยว แตกต่างกันเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตามแบบอารยสถาปัตย์	๑. วัดนามมงคลทั้ง ๑๐ แห่ง มีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปสำคัญเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง เดินทางสะดวก มีสิ่งบริการครบวงจร ส่วนวัดที่ตั้งอยู่นอกเมืองก็มีสิ่งก่อสร้างที่สวยงาม มีธรรมชาติทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ ๒. วัดมีลักษณะสภาพที่ ตั้งและบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกันเป็นปัจจัยหนึ่งที่ ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์แตกต่างกันใน ๒ ลักษณะ ได้แก่ ๑.วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง ๔ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากทั้งชาว	ข้อที่ ๑	๑๐๐%

		ไทยและชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพราะตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นศูนย์ กลางการให้บริการการท่องเที่ยวที่ครบวงจรทั้งสถานที่พัก สถานที่รับประทานอาหารสถานที่ท่องเที่ยวสถานที่ ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว การคมนา - คม การดูแลสุขภาพ การสื่อสาร และบริการด้านอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวก ๒.วัดที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง จำนวน ๖ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่ งดงามเหมือนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง แต่มีธรรมชาติที่ชุ่มชื่นเขียวขจี ทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบวัดแหล่ง ท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตชานเมืองบางวัดตั้งอยู่บนดอยหรือเชิงเขาที่มีพื้นที่ลาดชัน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร นอกจากจะมีบันไดเดินขึ้นตามปกติ แล้วยังบันไดเลื่อนหรือลิฟท์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ คนพิการ เด็ก		

		ตลอดจนถึงผู้ที่ไม่สะดวกที่จะเดินขึ้นตามบันไดปกติ		
การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึก โดยการสำรวจพื้นที่ การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่ม ประชา-กรที่ เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยว และนวัตกรรมการจัดการแหล่งท่อง เที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจัง - หวัดเชียงใหม่ ได้แก่ พระสงฆ์ สามเณร ผู้สูงอายุ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประ-เทศ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แล้วนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และประเมินการจัดการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาไปสู่นวัตกรรมการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจัง –	การจัดการวัดตามแบบอารยสถาปัตย์และนวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัย	นวัตกรรมที่เกิดจากงานวิจัยเรื่องนี้ มี ๓ ประการ คือ ๑. คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่อง เที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ๒. ห้องน้ำปลอดภัยต้น แบบสำหรับผู้พิการ ผู้สูง อายุ และสตรีมีครรภ์ ๓. “Application เที่ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ”	ข้อที่ ๒,๓	๑๐๐%

หวัดเชียงใหม่ จำนวน ๒๕ คน โดยแบ่งเป็น พระภิกษุ ๒๕ รูป				

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ต่อ มจร.

ลงนาม

(พระนคร ปรังฤทธิ์, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัย

ประวัติผู้วิจัย

๑. หัวหน้าโครงการ

๑. ชื่อ-นามสกุล พระนคร ปญฺญาวชิโร (ปรังฤทธิ์)

๒. ประวัติการศึกษา

๒๕๖๒ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๔๖ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาและวรรณกรรมล้านนา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒๕๔๑ ปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยมหากุฏราชวิทยาลัย

๓. ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

๒๕๖๐. งานวิจัยเรื่อง **การธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนาของชาวไทยวนเมืองเมียวดี ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา**. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

๒๕๕๑ งานวิจัยเรื่อง **ศักยภาพและบทเรียนของวัดในการดูแลสุขภาพชุมชนจังหวัดเชียงใหม่**. เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (ตำแหน่งผู้วิจัยร่วม).

๒๕๕๐ งานวิจัยเรื่อง **การศึกษารูปแบบการเทศนาธรรมในล้านนา**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ประสบการณ์ทำงานด้านวัฒนธรรม

๒๕๖๓ ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา จังหวัดเชียงใหม่

๒๕๖๐ รางวัลเชิดชูเกียรติ ผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นดีเด่น ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๐ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

๒๕๕๕ ผู้ทรงคุณวุฒิจัดทำฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทใหญ่ ชุมชนวัดป่าเป้า โครงการสืบสานวัฒนธรรมวิถี ๔ ไท สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่.

๒๕๕๒ ผู้ทรงคุณวุฒิประจำภาคเหนือ การดำเนินโครงการพัฒนาองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม

๒๕๔๗ - ปัจจุบัน
เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน ฝ่ายวิชาการและวิจัย สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๒ .ผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล พระธีทัต ธีรภทฺโท (แจ้ใจ)

๒. ประวัติการศึกษา

๒๕๖๐ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๕๘ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (สังคมศึกษา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ประสบการณ์ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

๒๕๖๒ งานวิจัยเรื่อง **ประเพณีสลากภัตของคนล้านนา เมืองเมียวดี ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา**. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมสาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (ตำแหน่งหัวหน้าโครงการวิจัย)

๒๕๖๐ งานวิจัยเรื่อง .**การธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนาของชาวไทยวน เมืองเมียวดี ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา .**กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (ตำแหน่งผู้วิจัยร่วม)

๓. ผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล ผศ.ดร. ประทีป พืชทองหลาง

๒. ประวัติการศึกษา

๒๕๕๗ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๔๖ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒๕๔๑ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาจิตวิทยา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาสังคมวิทยา (สังคมกับพุทธศาสนา)

๔. หน่วยงานที่สังกัด

๑๒๘ ถ.ห้วยแก้ว ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่
แผนกวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

๕. การฝึกอบรม

๒๕๕๙ นักจัดการโครงการ “Project manager” รุ่นที่ ๒
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จังหวัดเชียงใหม่

๒๕๕๙ นักจัดการงานวิจัย รุ่นที่ ๙ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน) สวก.

๒๕๕๘ วิทยากรหลักสูตรการพัฒนานักวิจัย(Training for the trainers) รุ่นที่ ๙. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

๖. ผลงานวิจัย

หัวหน้าแผนงานวิจัย

๒๕๖๓ **การสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตปัญญาและศาสนาธรรมแก่คนไทย.** ทุนบูรณาการวิจัยและนวัตกรรม งบประมาณแผ่นดิน (วช). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

๒๕๕๙ **ยุทธศาสตร์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในล้านนา.** งบประมาณแผ่นดิน (วช.) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

๒๕๕๘ **ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์แหล่งอารยธรรมล้านนาบริเวณแม่น้ำปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.** ทุนวิจัยงบประมาณแผ่นดิน (วช) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

๒๕๕๖ การพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ชุมชนกิ่วแลน้อยและกิ่วแลหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. งบประมาณแผ่นดิน (วช.) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.